**T.C**
**DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ**
**SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**
**TARİH ANABİLİM DALI**
**TARİH PROGRAMI**
**YÜKSEK LİSANS TEZİ**

# DENİZLERDEKİ OSMANLI: OSMANLI İMPARATORLUĞU'NUN DENİZCİLİK FAALİYETLERİNE STRATEJİK BİR BAKIŞ (1500-1700)

**Alican KARADAŞ**

**DANIŞMAN**
**Dr. Öğr. Üyesi Nuri ADIYEKE**

**İZMİR-2023**

**TEZ ONAY SAYFASI**

**YEMİN METNİ**

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum "DENİZLERDEKİ OSMANLI: Osmanlı İmparatorluğu'nun Denizcilik Faaliyetlerine Stratejik Bir Bakış (1500-1700)" adlı çalışmamın tarafımdan akademik kurallara ve etik değerlere uygun olarak yazıldığını ve yararlandığım kaynakların kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

…./…./2023

Alican KARADAŞ

## ÖZET

**Yüksek Lisans Tezi**

**DENİZLERDEKİ OSMANLI: Osmanlı İmparatorluğu'nun Denizcilik Faaliyetlerine Stratejik Bir Bakış (1500-1700)**

**Alican KARADAŞ**

**Dokuz Eylül Üniversitesi**

**Sosyal Bilimler Enstitüsü**

**Tarih Anabilim Dalı**

**Tarih Programı**

**Denizcilik ve deniz faaliyetleri gerek askerî gerek ticarî olmak üzere Akdeniz'de ortaya çıkan imparatorlukların şekillenmesinde birincil dereceden rol oynamıştır. İlkçağdan itibaren Akdeniz kıyılarında ortaya çıkan medeniyet, denizciliğin sunduğu zenginlik sayesinde büyüyüp gelişme fırsatı bulmuş, denizlerdeki askerî faaliyetler ise bu zenginliğin korunmasını sağlamıştır. Denizcilik faaliyetlerinin gelişmesiyle birlikte bu alana dair yetişmiş kişiler, ortaya çıkan bu deniz gücünü, tarihin her döneminde en iyi şekilde değerlendirmek adına çeşitli taktik ve stratejiler geliştirmişlerdir. Bu çalışmanın ana konusu işte bu geliştirilen strateji ve taktikler çerçevesinde, kurulduktan kısa süre sonra Akdeniz'de faaliyet göstermeye başlayan ve gücü gittikçe artarak, denizlere hâkim olan Osmanlı İmparatorluğu'nun yaptığı deniz harekâtlarını incelemektir.**



**Anahtar Kelimeler: Osmanlı, Denizcilik, Denizcilik Tarihi, Strateji.**

## ABSTRACT

**Master Thesis**

**The Ottomans on the Seas: A Strategic View on the Ottoman Empire's Maritime Activities (1500-1700)**

**Alican KARADAŞ**

**Dokuz Eylul University**

**Graduate School of Social Sciences**

**Department of History**

**History Program**

**Maritime activities, both military and commercial, have played a primary role in shaping the empires that emerged in the Mediterranean. The notion of civilization which emerged on the shores of the Mediterranean since ancient times had the opportunity to grow and develop thanks to the wealth offered by maritime activities, while military activities at sea ensured the protection of the said wealth. With the development of maritime activities, individuals specialized in this particular field have developed various tactics and strategies to make the best use of emerging maritime power throughout history. The main subject of this study is to examine the naval operations of the Ottoman Empire, which started to operate in the Mediterranean shortly after its establishment and gradually increased its power and dominated the seas, within the framework of the aforementioned strategies and tactics.**



**Keywords: Ottoman, Maritime, Maritime History, Strategy.**

# DENİZLERDEKİ OSMANLI: OSMANLI İMPARATORLUĞU'NUN DENİZCİLİK FAALİYETLERİNE STRATEJİK BİR BAKIŞ (1500-1700)

## İÇİNDEKİLER


TEZ ONAY SAYFASI ii

YEMİN METNİ iii

ÖZET iv

ABSTRACT v

İÇİNDEKİLER vi

GİRİŞ .....1

**BİRİNCİ BÖLÜM**
**ESKİ VE ORTA ÇAĞ'DA AKDENİZ**

1.1 AKDENİZ PANORAMASI .....3

1.1.1 .....Başlangıcından Roma Hâkimiyetine 3

1.1.2. ..... Batı'da Yükselen Güçler Kartaca ve Roma 9

1.2. ROMA İMPARATORLUĞU'NUN BÖLÜNMESİ VE DOĞU ROMA İMPARATORLUĞU .....18

1.2.1. .....Konstantinopolis'in İşgali ve sonrasında İtalya – Bizans İlişkileri 21

1.2.2. .....Karadeniz Ticareti ve İtalyanlar 23

1.3. DOĞU AKDENİZ'DE MÜSLÜMANLAR .....26

**İKİNCİ BÖLÜM**

**TÜRKLERİN AKDENİZ'E GELİŞİ**

2. TÜRKLER VE DENİZ .....29

2.1. ..... Türkler Akdeniz'de 30

2.2. .....II. Beylikler Dönemi Denizci Türk Gazi Beylikleri; Guzât fi'l-bahr 32

**ÜÇÜNCÜ BÖLÜM**

**OSMANLILAR VE DENİZ: KURULUŞ VE FATİH DÖNEMLERİ**

3.1 OSMANLI DEVLETİ'NİN KURULUŞU VE İLK DONANMA FAALİYETLERİ . .....36

3.1.1 ..... Sultan I. Bayezid Dönemi 37

3.1.2. ..... Fetret Devri ve Osmanlıların Hayatta Kalma Mücadelesi 40

3.1.3. ..... Düzenin Tesisi ve I. Mehmet Dönemi 42

3.1.4. .....II. Murad Dönemi Denizcilik Faaliyetleri 47

3.2. SULTAN II. MEHMET DÖNEMİ DENİZCİLİK FAALİYETLERİ.....52

3.2.1. ..... İstanbul'un Fethine Hazırlık ve Donanma 52

3.2.2. ..... Donanmanın Teşkili ve Harekâtları 54

3.2.3. .....Karadeniz'e Yöneliş 55

3.2.4. .....Akdeniz'e Yöneliş ve Ege Adaları'nın Fethi 59

3.2.5. .....Kaçınılmaz Savaş: Osmanlı – Venedik Savaşı (1463 – 1479) 62

3.2.6. ..... Fatih'in Otranto Seferi ve Ölümü 66

3.2.7. ..... Fatih Sultan Mehmed'in Stratejisi 68

**DÖRDÜNCÜ BÖLÜM**
**BAYEZİT VE SELİM DÖNEMLERİ**

4.1 II. BAYEZİD DÖNEMİ.....73

4.1.1. .....Şehzade Cem Meselesi 73

4.1.2. ..... Otranto ve Gedik Ahmed Paşa'nın Akıbeti 74

4.1.3. ..... 1484 Boğdan Seferi ve Kili ile Akkirman Kalelerinin Fethi 74

4.1.4. ..... Osmanlı – Memlûk Savaşı 75

4.1.5. .....Osmanlı – Venedik Savaşı (1499 – 1503) 77

4.1.6. ..... Hind Deniz'inde Portekiz ile İlk Münasebetler 82

4.2. SULTAN I. SELİM'İN TAHTA ÇIKIŞI VE DENİZCİLİK FAALİYETLERİ .....84

**BEŞİNCİ BÖLÜM**

**DOĞU AKDENİZ'DE OSMANLI HAKİMİYETİ**

5.1. SULTAN SÜLEYMAN'IN TAHTA ÇIKIŞI VE DÖNEMİNDEKİ DENİZ FAALİYETLERİ .....86

5.1.1. RODOS SEFERİ.....86

5.1.2. .....Oruç ve Hızır Reis'in Kuzey Afrika Seferleri ve Osmanlı'ya Katılmaları 89

5.1.2.1.Kaptan-ı Deryâ Barbaros Hayreddin Paşa.....94

5.1.2.2. Osmanlı – Fransız İttifakı ve Barbaros Hayreddin Paşa'nın Nice Harekâtı 103

5.1.3. .... Kuzey Afrika Seferleri: Trablusgarp'ın Fethi, Cerbe Deniz Muharebesi ve Malta Kuşatması .....106

5.1.4. .....Sınırların Ötesinde: Hint Okyanusu'nda Osmanlı – Portekiz Mücadeleleri 115

5.2. Geciken Bir Fetih: Kıbrıs .....124

5.3. ..... İnebahtı Deniz Muharebesi 127

5.4. Kıbrıs'ın Fethinden Girit'e: Uzun Bir Sessizlik.....130

5.4.1. .....Girit Savaşı 131

5.4.2. Seferin Stratejik Tahlili .....133

5.5. Kadırgadan Kalyona Geçiş: Köklü Bir Değişim.....136

5.6. Donanmanın Kurumsallaşması: 1701 Bahriye Kanunnâmesi..... 137

SONUÇ .....139

KAYNAKÇA.....141

## GİRİŞ

Deniz ve denizcilik sanatı, ortaya çıktığı ilk tarihlerden itibaren faydalanmasını bilen uluslara çok sayıda imkân sunmuştur. Medeniyetler arası etkileşim; ticari faaliyetler, siyasi ve askerî mücadeleler, ucu bucağı bilinmeyen denizlerde meydana gelmiş, doğudan batıya her medeniyetin kaderine bir şekilde dokunmuştur. Biz bu çalışma ile Akdeniz tarihinin, belirli bir dönemini esas alarak, bu çerçevede gerçekleşen mücadeleler üzerine odaklanmış ve bu mücadelelerin stratejik-taktik bakımından incelemesini yaptık.

Çalışmanın ana konusu Osmanlı İmparatorluğu'nun denizcilik faaliyeti olmakla birlikte, Osmanlılara kadar Akdeniz'in durumu hakkında kısa bir bilgi vermeyi de uygun gördük. Böylece Osmanlıların Akdeniz'e çıkışında, bölgenin genel durumu, siyasi, askerî, ticarî durum hakkında okuyucunun bilgi sahibi olması hedeflendi. Hedefimiz denizcilik stratejilerini belirlemek ve bunları incelemek olduğu için, deniz savaşları ve harekâtları ile ilgili olmayan kara savaşlarını çalışmanın konusuna dahil etmedik.

Çalışmada genel olarak denizcilik stratejisi üzerine yazılmış olan ve bu alanın başucu kitapları olan belli birkaç eseri kullandık. Bunlar: Alfred Thayer Mahan'ın *"Deniz Harbi Üzerine"*, *"Askeri Kara Harekâtlarının Temelleri ve Uygulamaları ile Karşılaştırmalı ve Kıyaslamalı Deniz Stratejisi"*, Julian Stafford Corbett'in "*Deniz Stratejisini Prensipleri"*, Michael Palmer'in *"Denizde Komuta: On Altıncı Yüzyıldan Günümüze Donanmada Komuta ve Kontrol"*, Bernard Brodie'nin *"Yaratılan Deniz Gücünün Stratejisi"* kitaplarıdır. Kitapların yazılma ve inceleme dönemleri genel olarak çalışmanın konusundan daha ileri tarihleri kapsasa da elimizdeki kaynaklar ve bilgiler ışığında, anakronizme düşmeden bunu çalıştığımız döneme uyarladık. Böylece, antikiteden başlayarak, 17. yüzyıla değin yapılan ve Akdeniz coğrafyasının kaderine etki eden savaşları, gerek savaşlar öncesi stratejik olmak üzere gerekse de savaşlar sırasında uyguladıkları taktik bakımdan inceleyerek yapılan hataları, uygulanmış başarılı manevraları saptama fırsatımız oldu.

Çalışmada ele alınan temel sorular ise "Osmanlı İmparatorluğu denizci bir devlet midir?" "Deniz stratejilerini ne derece uygulamıştır?" "Denizcilik alanında yapılan temel

girişimler ve hatalar nelerdir?" şeklindedir. Böylece uç beyliği olarak ortaya çıkan devletin, imparatorluk olma sürecinde denizlerle nasıl bir ilişkisi olduğu irdelenmiş, bu süreçte kendileri için yeni ve farklı bir alan olan denizlerle ne yönde bir ilişki kurulduğu, ortaya çıkan imparatorlukta donanmanın rolünün ne olduğu, donanmanın örgütlenme biçimi gibi konular üzerinden ilerlenmiştir. Bizce bu sorular çerçevesinde ulaşılan sonuç, Osmanlıların bir deniz imparatorluğu olmadığıdır. Bu anlamda donanma, yalnızca kara ordularının desteklenmesi için örgütlenmiş bir yardımcı araçtır. Çalışmada bu teorilerimiz, tarihsel kanıtlar çerçevesinde ortaya koyulmaya çalışılacaktır.

Genel olarak Osmanlı denizcilik tarihi alanında yapılan çalışmalar, seferler, fetihler, kazançlar ya da kayıplar olarak literatürde yer bulmuş, ancak bu girişimlerin stratejik ya da taktiksel boyutta incelenmesi konusunda yeterli çalışma yapılmamıştır. Amacımız bu anlamda literatüre bir katkı sunarak, deniz seferlerinin stratejik – taktiksel boyutları konusunda yeni tartışmalara ortam hazırlamaktır.

Çalışmayı 1701 Bahriye Kanunnâmesi ile sonlandırdık. Bunun temel sebebi, özellikle 1701'de yayınlanan bu kanunnâmeden sonra hem Akdeniz'de hem de Osmanlı İmparatorluğu özelinde artık donanma kuvvetlerinin hem biçimsel hem zihinsel bakımdan değişime uğramış olmasıdır. Bu anlamda çalışma çektiri olarak sınıflandırılan kürekli gemiler dönemini kapsamaktadır. Oysa 1701'den sonra Akdeniz'de ağırlıklı olarak kullanılan kalyon tipi yelkenli gemilerin kullandığı stratejiler, taktikler, bunların operasyonel fayda biçimleri kürekli gemilerden bir hayli farklıdır.

Eldeki veriler, 'tarihsel yöntem' çerçevesinde incelenmiştir. Buna göre geçmişteki olay ve olguların, problemlerin eldeki verilerle birlikte incelenmesi, ardından analizinin ve sentezinin yapılarak ortaya yeni bir bakış açısı koyulmasıdır. Bu yöntemin çalışmamız bakımından bazı zorlukları olmuştur. Örneğin Osmanlı döneminde yazılan kaynaklar, savaşların ne şekilde yapıldığı konusunda detaylı bilgi vermemektedir. Bu da çalışmanın ana konusu olan stratejik – taktiksel incelemeleri bir hayli zorlaştırmaktadır. Bu anlamda kaynakların eksikliği hissedilir olsa da gerek dönemin kaynaklarından gerekse de dönemin yabancı kaynaklarından bu eksiklikleri gidermeye çalışarak, karşılaştırmalı bir şekilde bilgiler tahlil edildikten sonra yukarı açıklanan yöntem ile okuyucuya sunulmaya çalışılmıştır.

# BİRİNCİ BÖLÜM: ESKİ VE ORTA ÇAĞ'DA AKDENİZ

## 1.AKDENİZ PANORAMASI

### 1.1.1.Başlangıcından Roma Hâkimiyetine

Yüzölçümü 2.971.000, doğusundan batısına kadar yaklaşık 3755 kilometre, kuzeyden güneye genişliği ise 741 kilometre olan Akdeniz, sahip olduğu zenginlik sayesinde sayısız uygarlığın doğup büyüdüğü ve sonunda tarihin tozlu sayfalarına karıştığı büyük bir denizdi. Medeniyete yön verecek birçok buluş, insanlık tarihine katkısı bulunan belki de binlerce kültür bu coğrafya da doğup büyümüştü. Antik çağda Fenike, Yunan, Roma uygarlıkları, orta çağda İtalyan Devletleri, Bizans, Türkler, yeniçağda Osmanlı İmparatorluğu, İspanyollar, Fransızlar, Felemenkler, İngilizler ve Berberi Korsanlar bu denizlerdeki mücadelelerin öncülleri olmuşlardır.

Akdeniz'deki sanat kültürü, zengin, okuryazar ve kent merkezli olarak ortaya çıkan ilk uygarlık Girit'teki Minos uygarlığı idi.[1] Ortaya çıkan bu uygarlık aslında Akdeniz'deki ilk büyük deniz imparatorluydu. Öyle ki Girit'ten çıkarak Suriye ve Nil bölgesinde ticari faaliyetlere başlamışlardı. Girit'i bu anlamda öne geçiren metalar yün ve dokumaydı.[2] Sahip olduğu bu üretim sayesinde erken Akdeniz'de bir ticaret merkezi haline geliyor ve refahını gözle görülür bir şekilde arttırıyordu. Bu zenginlikle beraber Minos Uygarlığı, Katsamba ve Amninos'ta başkent Knossos'a bağlı yeni koloniler kurmuş, buraları liman şehirleri olarak geliştirmişti. Böylelikle sahip olduğu bu zenginliği yeni filolar inşa etmekte kullanıyordu. Bu filoları da Mora, Rodos, On İki Adalar, Miletos ve Troya'ya kadar bir ticaret ağı kurarak kullanıyordu.

Böylelikle deniz ticaretine dayalı bir uygarlık olarak ortaya çıkan Minos, bir ada devleti olmasına rağmen izole değildi. Sahip olduğu zenginlikle birlikte, ada sürekli olarak doğal afetlerle sarsılıyordu. Bu yüzden yerleşim yerleri sık sık zarar görüyor ve ticaretten elde edilen gelir, buraların yeniden onarımına harcanıyordu.

---

[1] David Abulafia, **Büyük Deniz: Akdeniz'de İnsanlık Tarihi**, çev. Gül Çağalı Güven, Alfa Yayınları, İstanbul, 2012.

[2] Rodney Castleden, **Minoans: Life in Bronze Age Crete**, Routledge, London, 1993, s. 118.

Ancak M.Ö. 1500 civarlarında meydana gelen bir yanardağ patlamasıyla birlikte artık Minos Uygarlığı, yeniden ayakları üzerinde doğrulamayacaktı. Böylelikle adaya gelen Yunan kökenli Arkhanes hanedanı; deprem, yanardağ patlamaları gibi doğal afetlerden bitap düşmüş olan adayı hızlıca ele geçirdi. Bu Yunan istilasından kurtulan tek şehir Knossos idi. Minos'un çöküşü ile beraber Girit, yalnızca ekonomik veya sosyal anlamda değil, siyasal anlamda da çok büyük değişimler yaşandığı gözlemlenmektedir.

Minos'un mirası üzerine yeni bir uygarlık inşa eden Mykenaili'ler, Yunan ve Girit mallarını gemilerle doğuda Rodos[3], Suriye, Miletos'un yanı sıra Kıbrıs'a, batıda ise Sicilya ve İtalya'ya da taşımaya başlamışlardı. Bu yeni ortaya çıkan ve genişleyen ticaret ağı, bir dizi teknolojik gelişmeyi de beraberinde getirmişti. Artık gemiler yalnızca kürek değil, yelken de kullanmaya başlamış, küpeştelerin deniz seviyesinden yükselmesiyle birlikte boyutları büyümüştü. Yavaş yavaş bölge coğrafyasına da alışmaları, bu ticari seferleri de daha güvenli hale getirmişti. Bu gelişmeler, İtalyan çizmesinin topuğunda bir dizi denizaşırı koloninin ve doğal olarak ticaret üslerinin doğuşuyla sonuçlanmıştı. Ancak yine de Mykenaili tüccarlar için doğu kıyılarındaki Suriye ve Lübnan, yeni gelişmekte olan batı kıyılarına göre çok daha fazla önem taşımaktaydı.

Deniz Kavimleri olarak bilinen savaşçı ve denizci halkların başlattığı istila hareketleri Doğu Akdeniz'deki birçok imparatorluğun yıkılışına neden olmuş, Mykenai Uygarlığı'da sahip olduğu şehirlerin birçoğunun tahrip olması sonucu bölgedeki gücünü kaybetmişti.

Ancak bu dönemde Doğu Akdeniz'de yeni bir deniz imparatorluğu ortaya çıkmaktaydı. Fenikeliler olarak bilinen bu uygarlık, bugünkü Filistin olarak bilinen Kenan bölgesinde kurulmuştu. Fenikeliler, muhtemelen doğularında yer alan kara imparatorluklarına diş geçiremeyecek kadar zayıf olduklarından denize yönelmişlerdi. Hâkimiyet alanları, sahip oldukları kaynaklar bakımından denizciliğe elverişliydi. Bunu iyi değerlendiren Fenikeliler, Doğu Akdeniz boyunca yayılacak ve bölgeyi derinden etkileyecektir. Üstelik bu yayılmaları ticari faaliyetler neticesinde bilinçli bir şekilde yapılıyor gibi görünmektedir.

[3] Thomas F. Tartaron, **Maritime Networks in the Mycenaen World**, Cambridge University Press, New York, 2013, s. 202.

Bu deniz imparatorluğunun ilk adımı Kıbrıs Ada'sı olacaktı. Adada kurdukları 'Yeni Kent' olarak bilinen Qart Hadahst, Fenikelilerin hem Girit ve Rodos'a ulaşmalarındaki bir lojistik zincirin ilk parçasıydı hem de bir koloni kurarak, çevresindeki toprakları ele geçirme girişimleriydi. Böylelikle Doğu Akdeniz'den yola çıkan bu denizciler, Orta Akdeniz'e kadar ulaşabilecekleri bir lojistik zincirine sahip oluyorlardı. Fenikelileri, Minos ve Miken Uygarlıklarından ayıran en önemli özellikleri ise şüphesiz onlardan daha maceracı ya da açgözlü olmalarıydı. Girit'e kadar ulaşmak onlara yetmemiş, muhtemelen Girit'ten İon Denizine, oradan Sicilya, Güney Sardinya, İbiza ve Güney İspanya'ya kadar gitmişlerdi. Böylelikle Akdeniz'in en doğusundan yola çıkan Fenikeliler, Akdeniz'in en batısına kadar ulaşmışlardı. Hatta bununla da yetinmeyip Cebelitarık'ı geçerek Atlantik Okyanusu'na açıldıkları da bilinmekteydi.

Fenike'nin bu kadar uzun yolları geçebilmesine olanak sağlayan en önemli teknolojik gelişim ise gemilerin su geçirmemesi için kalafatlanmasıydı. Böylelikle gemilerin su geçirmesini engelleyerek, daha fazla yük taşıma kapasitesine ulaşılmıştı. Bununla birlikte Fenikeliler, yalnızca ticari gemileri değil, savaş gemilerini de geliştirme fırsatı bulmuşlardı. Geminin ucunda bulunan sivri ve bronz uçla düşman gemilerini mahmuzluyorlardı. Mahmuzlamanın etkili olabilmesi için geminin belli bir hıza ulaşmış olması şarttı. Bu yüzden savaş gemilerinde, hız ve manevra kabiliyetlerini maksimumda kullanabilmek için yelken yerine kürek kullanılıyordu. Fenikelilerin yaptığı bu katkılar, 17. yüzyılda Akdeniz'de kalyonların ortaya çıkmasına kadar teknikler kullanılacaktır. Böylelikle ortaya çıkan bu gelişmeler, Akdeniz'deki gemi teknolojisinin temellerini oluşturuyordu denilebilir.

Bu uzun yolculuklar esnasında Fenike'nin temel politikası olarak büyük koloni şehirleri kurmaktan çok, yerel halkla ticaret yapabilecek, gemilerini onarabilecek ve ikmallerini sağlayabilecek küçük ve basit küçük koloniler kurmaktan yanaydı. Elbette bu hiç büyük ve geniş koloni şehirleri kurmadıkları anlamına gelmemelidir. Zamanla, kaçınılmaz olarak kurdukları küçük koloniler bile büyük ve zengin kentler haline gelmiştir. Bunların en önemlisi şüphesiz Akdeniz'in sonraki dönemlerine damgasını vuracak olan Kartaca şehriydi. Kartaca'nın kısa sürede büyük ve zengin bir kent haline gelmesinde bölgenin buna elverişli olması da şüphesiz etkilidir. Bölgeye gelen Fenikeliler, önce yerel halk ile dostane ilişkiler

kurmuşlar, daha sonra toprak satın alma işlerine girişmişlerdi. Sahip olduğu coğrafi konum ve kusursuz liman sayesinde Kartaca, kısa sürede büyük ve zengin bir kent haline geldi. Bu dönemde Anadolu'nun batısında yer alan Phokaia'lılar da Akdeniz'in kuzeyinde bir dizi yeni koloniler kurmaya başlamışlardı. Bunlar arasında en önemlisi ve öne çıkanı Marsilya'ydı. Ancak gerek Fenikelilerin denizcilik tecrübeleri gerekse Kartaca'nın sahip olduğu zenginlik ve güç sayesinde Phokaia, Akdeniz'in batısında bir hâkimiyet kuramayacaktı. Böylelikle Fas ve Güney İspanya'nın zenginliklerinin ele geçirilmesi Fenikelilere kalacaktı.

Doğu'da Pers İmparatorluğu'nun ortaya çıkarak önündeki rakiplerini hızlı bir şekilde ele geçirmesi sonucunda M.Ö. 6. yüzyıl civarında Filistin kıyılarındaki Fenike toprakları işgale uğradı. Böylelikle Fenike mirasını taşıma görevi de Kartaca'ya kalıyordu.

Tarihsel olarak Akdeniz'i en çok etkileyen mücadelelerden birisi olan Kartaca ve Roma İmparatorluğu savaşlarına girişmeden önce Ege'de ortaya çıkan Yunan uygarlıklarından bahsetmek mecburiyetindeyiz.

Thukydides'in ünlü 'Peloponez Savaşları' eserinde aktardığına göre Hellas'ta inşa edilen ilk triremeler, Korinthos'ta yapılmıştı.[4] Böylelikle ilk dönemde Yunan kentlerinden öne çıkanı Korinthos idi ve uzun süre Akdeniz'e hükmedecek olan triremelerin ilk örnekleri burada yapılmıştı. Korinthos'un en önemli başarısı Sicilya adası üzerinde uzun süre farklı uygarlıkların mücadele alanı haline gelecek olan Siraküza kentini kurmalarıydı. Muhtemelen Siraküza ile bağlantıyı sorunsuz bir şekilde sağlayabilmek ve Adriyatik denizine girerek Kuzey İtalya'ya da ulaşabilmek için Korfu'da bir koloni daha kurdular. Böylelikle Tiren Denizi ve Batı Akdeniz'deki Yunan koloniciliği için ilk adımlar atılmış, bunu ardı sıra izleyen bir dizi Yunan kolonisinin kurulması ve Yunanlıların bu bölgede hızlıca yayılması izlemişti.

Yunan yayılmacılığını kısa süreliğine de olsa durduracak olan şey ise doğuda yükselen güç olan Pers İmparatorluğu idi. Hızlı bir şekilde Suriye, Lübnan kıyılarını ele geçirdikten sonra Batı Anadolu'yu da ele geçiren Persler, artık Yunan anakarasında bulunan şehir devletlerini tehdit etmeye başlamıştı. Akdeniz'de medeniyetin ortaya çıkışı ile birlikte, özellikle bu denizin Doğu kıyılarında birçok yayılmacı devlet ortaya çıkmıştı. İlk dönem devletlerinden Hitit, Mısır, Asurlular

denizlerde oldukça kısıtlı bir şekilde faaliyet göstermişti. Bunlar en fazla Kıbrıs'a kadar ilerlemişler, Akdeniz'in içlerine ise sadece kısıtlı ticari seferlerde bulunmuşlardı. Ancak 6. yüzyılda Perslerin bu coğrafyaya gelmesi işleri değiştirmiş ve Doğu Akdeniz'de emperyal bir yayılmacılıkla kesin üstünlük kurmuşlardı.

Pers İmparatoru Kserkses, Hellas'a karşı başlarda bir kara seferi tertip etmişti. Çanakkale Boğazı'nın en dar yerinde, gemilerin yan yana dizilmesiyle bir köprü oluşturulmuştu. Ancak çıkan bir fırtına sonucu bu köprü tahrip olmuştu. Böylelikle yeniden daha sağlam bir şekilde köprü inşasına girişen Pers İmparatorluğu Pentekontera adı verilen Yunan kadırgaları ile triremelerden oluşan gemilerle ikinci köprüyü yapmışlardı. Efsanevi Termopylae Savaşı'nda Perslerin Sparta elitlerinden oluşan orduyu yok etmelerinden sonra Kuzey Yunanistan'ı kasıp kavurmuşlardı. Ancak Yunan dünyasını tamamen ele geçirmek isteyen Pers İmparatorluğu, nihai bir deniz zaferi kazanmasının zaruri olduğunun farkındaydı.

Bu dönemde Pers donanmasının belkemiğini oluşturan Fenikelilerdi. Fenikeliler, İon Denizi'nde yaklaşık 499'dan beri çeşitli korsan faaliyetlerine girişiyorlar ve Pers İmparatorluğu'nun kendilerine sağladığı avantajla birlikte Yunanlı rakiplerinden intikam almakta ve onlara zalimce davranmaktan çekinmiyorlardı.

Nihai savaş ise çoğunluğunu Atinalıların oluşturduğu yaklaşık 300 kadar gemisiyle Yunan ittifakına karşı, sayıları 600 ile 1200 arasında değişen Pers Donanması arasında Salamis Körfezi'nde gerçekleşti.[5] Yunan ittifakının kendi karasularını daha iyi tanıması, dezavantajlı konumda olarak daha gözü açık olmalarının da etkisiyle Pers Donanmasını yanıltıcı bir hileyle boğazın dar kesimine sıkıştırmış, böylelikle manevra kabiliyetlerinden yoksun bırakmıştı. Gerisi bir Yunanlıların Fenike ve Pers filolarını kıyımı ile sonuçlanmıştı. Böylelikle Yunan kuvvetleri tıpkı Trafalgar'da Nelson'ın yaptığı gibi, donanmalarının kuvvetine dayanarak yurtlarının istilasını engellemeye çalışmış ve başarılı olmuşlardı. 480 yılında yaşanan Salamis Savaşı'ndan bir yıl sonra 479'da Yunanlılar, Mykale Savaşı'nda kesin bir zafer daha kazandıktan sonra artık Ege Adaları arasındaki deniz

[4] Thucydides, **History of the Peloponnesian War (Books 1-2)**, çev. Charles Foster Smith, Harvard University Press, Büyük Britanya, 1919, s. 25.

[5] Yunan güçleri için bkz. Herodotus, **Histories Book VIII**, çev. A.M. Bowie, Cambridge University Press, Cambridge, 2007, s. 133. Pers Donanması için bkz. J.F. Lazenby, **The Defence of Greece 490-479 B.C.**, Aris & Philips Press, Wiltshire, 1993, s. 174.

trafiği kesin olarak güvenli bölge olmuştu. Böylelikle imparatorluklarını besleyen ticaretlerine kesin olarak devam edebileceklerdi. Belki de Pers İmparatorluğu'nun yaptığı en büyük hata buydu. Doğrudan Yunan kuvvetleri üzerine saldırmaktansa, başta Atina ve diğer Yunan kentlerinin can damarı olan ticaret ağları ile bağlantıları koparılabilseydi, şüphesiz bu şehirler çok daha kolay ve hızlı bir şekilde teslime zorlanabilirdi.

Bu iki aşağılayıcı muharebenin kaybedilmesinin ardından, Perslerin hâkimiyeti altındaki İon kuvvetleri yeniden isyana kalkışmış ve 460 yılından itibaren 6 yıl boyunca Yunan kuvvetleri, Mısır'ı Perslerin denetimi altından çıkartmaya uğraşmışlar ancak Mısır'da Fenikeliler ile yeniden karşı karşıya gelen Yunanlılar, burada ağır bir yenilgi almışlar, adeta Fenikeliler, Salamis Savaşı'nın intikamını almışlardı.[6] Her ne olursa olsun Pers baskısından kurtulan Yunan güçleri, artık batıda başladıkları kolonicilik maceralarına devam edebilirlerdi.

Hellas kökenli koloniler, Phokaialılar gibi yalnızca koloniler etrafına sıkışıp kalmamışlardı. Yunanlılar gerek Ege'de gerekse Orta Akdeniz'deki rakiplerine karşı üstünlük kurmuşlardı. Aşağı yukarı 10 yıllık bir zaman dilimi içerisinde Kartaca'ya karşı Himera'da, Pers'leri Salamis'te ve Etrüskleri Kyma'da yenilgiye uğratmışlardı.

Atina ve Sparta'nın başını çektiği Pers Savaşları sonrasında yaşanan kolonilerde gelişmelere rağmen, bu iki devletin birbiri ile olan mücadelesi sona ermemişti. İlk ortaya çıktıklarından beri sürekli olarak birbirleriyle mücadele eden Yunanlılar, ancak Pers tehlikesi gibi büyük bir tehlike karşısında, geçici süre ile birleşmeyi başarabilmişlerdi. Pers Savaşlarından sonra da yine birbirlerinin aleyhine genişlemeyi sürdürmüşlerdi. Atina sahip olduğu deniz gücünü, imparatorluk bilinciyle genişlemek için kullanmıştı. Ancak Sparta ise iç karaya yönelmiş ve buradaki gücünü pekiştirmeyi seçmişti.

Atina'nın başını çektiği Attika-Delos Deniz Birliği karşısında, Sparta'nın başını çektiği Peloponez Birliği vardı. Atina, sahip olduğu deniz gücünün savaşı kazanmaya yeteceğini düşünerek kara kuvvetlerinin gelişmesini sınırlı ölçüde tutarken, Sparta rakibini yenilgiye uğratmak için hem deniz hem de kara kuvvetlerini takviye etmesi gerektiğinin farkındaydı. Burada Atina'nın yaptığı hata, kara sınırları

[6] Ernle Brandford, **Akdeniz: Bir Denizin Portresi,** çev. Ahmet Fethi, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2004, s. 119.

bulunan rakip devletle girişilen bir mücadelede kara kuvvetlerini görmezden gelmesiydi.

Üstelik Peloponez Savaşları'nda mutlak bir deniz gücüne sahip olan Atinalılar, bu avantajı tam olarak değerlendirememiş gibi görünmektedirler. Savaşa girişlerinden itibaren, savaşın gelişiminde de sahip oldukları bu muazzam gücü tamamen çarçur etmişlerdi. Rakip Sparta ise bir donanma inşa etmeden kesin bir zafer kazanamayacağının farkındaydı. Böylelikle kendisinde neyin eksik olduğunu görmek konusunda kusursuz bir stratejik hamleyle kendi donanmasını oluşturmuştu. Korinthos Körfezi ve Sicilya'ya yaptığı seferlerle ağır yenilgiler alarak donanmasını yıpratan Atina, savaşın sonuna gelindiğinde yeni ve dinç Sparta donanmasına karşı mücadele etmek zorunda kalmıştı. Böylece Atina barış istemek zorunda kalıyor ve sahip olduğu imparatorluk dağılıyordu.

### 1.1.2. Batı'da Yükselen Güçler Kartaca ve Roma

Bu dönemde ortaya çıkan bir diğer güç eski bir Fenike kolonisi olarak kurulan ancak kısa sürede refah açısından birinci sıraya yükselen Kartaca'ydı. Peloponez Savaşları sırasında Ege'de Atina ve Sparta'nın birbirini tüketmesini muhtemelen Kartaca'lı elitler, ellerini ovuşturarak izliyorlardı. Bu sırada Sicilya adasındaki varlıklarını da arttırarak, bölgede zenginliğini tehdit eden Sirakuzalılara karşı harekete geçmişlerdi. Bu sırada Yunan kolonicilerin tamamını kaçırmaktan imtina eden Kartaca, Atina ile anlaşma yolları da arıyordu. Atina dışında İspanya'daki koloniler ile de anlaşmaya varan Kartaca, Akdeniz'in ortasında yer alan stratejik konumunun bilincinde olarak hem Batı Akdeniz'de İspanya ile hem de Doğu Akdeniz'de Ege ile ilişkilerini geliştirdi.

Bu tarihlerde Kartaca için büyük bir rakip ise İtalya'nın Roma kentinde ortaya çıkıyordu. Pön Savaşları'na kadar Roma, yalnızca kendi anakarasında, komşuları üzerinden genişlemiş, denizaşırı seferler düzenlememişti. Yalnızca ticari amaçlarla, mecburi bir şekilde denizle ilişki kuran bu yeni devlet, denize karşı olumsuz bir bakış açısına dahi sahipti.

İki devlet arasındaki ilk çatışma Sicilya adasının hâkimiyeti için gerçekleşecek ve bunu izleyen bir dizi savaş yaşanacaktı. Bölgeye aslında buradaki

aktörlerin davetiyle gelen Roma ve Kartaca, sonunda adaya doğrudan hâkim olmak için birbirleriyle mücadeleye tutuştular. Pön Savaşları olarak bilinen bu savaşlar, Roma'yı İtalyan anakarası kabuğundan çıkararak büyük bir imparatorluğa dönüştürecek ilk adımdı. Roma, Birinci Pön Savaşı sırasında, eğer kesin bir zafer kazanmak istiyorsa büyük bir donanma oluşturması gerektiğini anlamış ve savaş devam ederken donanmasını oluşturmaya koyulmuştu. Bu sırada sahip olduğu donanma ise büyük ihtimalle Yunanlılara, Orta ve Güney İtalya'daki müttefiklerinin gemilerine dayanıyordu. Bu dönemde Roma'nın oluşturduğu yeni donanma Kartaca donanması tarafından imha edilmişti.

Böylelikle Roma, yeniden bir donanma oluşturma işine yönelmiş, bu sırada ele geçirilen bir Kartaca quinquireme'si bu donanma için örnek teşkil etmişti.[7] Ancak Cumhuriyet, hala deniz savaşlarına mesafeli tavrını sürdürüyor, gemi savaşını kara savaşına çevirerek, piyadelerin göğüs göğse çarpışabilecekleri bir platform savaşına çevirmeye uğraşıyordu. Buna karşılık Kartaca, Fenike'li atalarından devraldığı mahmuzlama yoluyla rakip gemileri batırmayı önceleyen bir doktrin benimsemiş durumdaydı. Böylece farklı doktrinlere sahip iki donanmanın karşı karşıya geldiği ilk büyük muharebe Ecnomus Burnu Muharebesiydi.[8] Savaş Roma'nın yeni taktiği ile Kartaca gemilerinin manevra kabiliyetlerinin kısıtlanması sonucunda, Roma zaferiyle sonuçlanmıştı. Roma'nın çokta olumlu bakmadığı denize kısa sürede uyum sağlaması etkileyicidir. Üstelik sadece uyum sağlamakla kalmamışlar, bu alanda çeşitli teorik düşüncelerini pratiğe dökme konusunda da oldukça cesur davranmışlardı. Üstelik bu gelişimleri yalnızca kısıtlı bir dönem için değildi. Savaş sonunda Roma, rakibini Sicilya adasından tamamen çıkaramamış olsa da Korsika üzerinde denetim sağlamıştı.

Bundan sonraki süreçte de sahip olduğu bu denizcilik vizyonunu korumuş görünmektedir. Bir sonraki adımı Sardinya adasını ele geçirerek, Tiren Denizi'nde tek hâkim güç olmaktı. Burada Roma'nın amacı, Sardinya'yı ele geçirmek yoluyla, Kartaca gemilerinden uzakta, yerel korsanlık faaliyetlerine karşı ve olası bir savaş durumunda donanmasının ikmal yapabileceği bir kıyı şeridiydi. Böylelikle

[7] Adrian Goldsworthy, **The Fall of Carthage: The Punic Wars 256-146 BC**, Casell Military Paperbacks, London, 2003, ss. 99-100.
[8] Goldsworthy, s. 110.

Cumhuriyet, bilinçli olarak denizlerin denetimi ilkesine dayalı bir Akdeniz stratejisi geliştirmeye koyulmuştu.[9]

Takip eden yıllarda patlak veren İkinci Pön Savaşı'nda efsanevi komutan Hannibal, denizlerde diş geçiremediği rakibine şaşırtıcı bir darbe vurmak amacıyla Alpleri aşmış ve İtalya'yı istilaya girişmişti. Bu sırada İspanya'daki kesin zaferi sonrasında Scipio, savaşı Kartaca topraklarına taşımayı önermiş ve bu kararını da kabul ettirmiştir. Scipio'ya bu avantajı sağlayan şey ise Roma'nın denizlerde kurduğu kesin egemenliktir. Böylelikle deniz yollarını güvenceye almadan, anakarasıyla bağlantıyı koparacak şekilde bir harekâta girişen Hannibal, hükümdarlığındaki en büyük hatayı yapmış oluyordu. Roma, Hannibal'ı Zama Savaşı'nda yenilgiye uğrattıktan sonra Kartaca'nın Afrika'daki topraklarını rahatça işgal edebildi.[10]

Uzun bir döneme yayılan Pön Savaşları, yalnızca Roma'nın orta ve batı Akdeniz'deki egemenliğini pekiştirmekle kalmamış, Cumhuriyet'in içindeki emperyal duyguları da uyandırmıştı. Kartaca'nın kesin yenilgisinden sonra artık Cumhuriyet, gözünü kendisine sürekli sorun çıkaran Yunan ve Makedon şehirlerine çevirmişti. M.Ö. 148'de Makedon şehirleri tamamen hâkimiyet altına alınmış, 146'da Korinthos'un zaptıyla birlikte de Yunan şehirlerinin tamamı üzerinde egemenlik kurulmuştu. Böylece Roma artık yüzünü Suriye ve Mısır kıyılarına çevirebilirdi.

Roma'nın Suriye ve Mısır'a gelmesini sağlayan olay ise o dönemde büyük bir tehlikeye dönüşen ve Roma sularını tehdit eden korsanlıktı. Roma'nın ticaretini ve daha da önemlisi başkenti besleyen büyük ikmal yollarını tehlikeye sokan korsanlar, tüm İtalya kıyılarında akınlara girişiyorlardı. Eğer böyle devam ederse büyük bir ticari kriz ve kıtlıkla karşılaşacağını fark eden Roma, denizlerin bu korsanlardan temizlenmesi görevini Pompeius'a verdi. Pompeius, Akdeniz'i korsanlardan temizlemek için, büyük bir plana girişti ve bu denizi 13 bölgeye ayırdı. Hızlı bir seferle yaklaşık bu bölgeleri ele geçiren Pompeius, bununla yetinmeyerek bu askeri operasyonları Suriye ve Filistin kıyılarına ulaşarak, Roma egemenliğini tesis etmek için kullandı. Denizleri korsanlardan temizlemenin ve Akdeniz ticaretini yeniden

[9] Abulafia, s. 218.
[10] Kartaca Savaşı ile ilgili daha detaylı okuma için bkz. Richard Miles, **Carthage Must Be Destroyed: Rise and Fall of an Ancient Civilization**, Penguin Group, New York, 2011.

güvenli hale getirmenin sağladığı prestijin yanında, bu istikrarın sürekli olabilmesi için yerel hükümdarlı ikna etti. Böylece Roma, Doğu Akdeniz'de kalıcı üsler elde ediyor ve egemenliğini bu bölgelere yayıyordu.

Mısır'daki nihai egemenlik için ise biraz daha beklemek gerekiyordu. Julius Caesar, Mısır'ı Roma'ya bağlı bir devlet haline getirmişti ancak Mısır üzerinde kesin bir hâkimiyet kurmamıştı. Caesar'ın senatodaki suikast sonucunda öldürülmesiyle M.Ö. 43'de Octavianus, Marcus Antonius ve Marcus Aeimilius Lepidus arasında bir üçlü yönetim kurulmuştu. Bu paylaşımla birlikte Octavianus; İspanya, Galya, İtalya ve Dalmaçya kıyılarını, Marcus Antonius Makedon ve Yunan toprakları, Anadolu ve Suriye – Filistin kıyılarını, Lepidus ise Afrika topraklarını alıyordu. Bunun yanı sıra Marcus Antonius Ptolemaioslu Kleopatra ile de bir evlilik yaparak Mısır'ı yanına çekmeyi başarmıştı.

Octavianus, siyasi bir manevra ile Lepidus'u saf dışı bırakarak onun topraklarına el koymuştu. Böylece üçlü yönetim, ikili yönetime dönüşmüştü. Ancak bu da uzun sürmedi. Başkent'te Marcus Antonius'a karşı yükselen muhalefet Octavianus'a istediği fırsatı verdi. Triumvirlik yenilenmedi, senatörlerin bir kısmı ve iki konsül Roma'yı terk ederek Marcus Antonius'un yanına gidince artık savaşın patlak vermesi kaçınılmazdı.

Octavianus'un ünlü amirali Agrippa, bir dizi operasyondan sonra Antonius'un elinden Korfu'yu almış ve Octavianus'un Yunan kıyılarına çıkarma yapmasını sağlamıştı. Böylece Octavianus ve ordusu, rakibini Aktium yakınlarındaki Ambraka körfezinde sıkıştırmıştı. Ordusu ve donanması sıkıştırılan Antonius, yanlış bir karar vererek deniz muharebesini seçmişti. Müttefiklerinin ihaneti ve diğer olumsuz şartlarla birlikte Antonius, kesin bir mağlubiyetten kaçamadı. Kısa süre sonra Octavianus, Mısır'a çıkarma yapmış hem rakibi Marcus Antonius'un hem de Kleopatra'nın sonunu getirmişti. Böylece Roma İç Savaşı'nın ve triumvirliğin sona ermiş, Roma yeniden tek bir hükümdarın egemenliği altında toplanmıştı. Roma İmparatorluğu, Akdeniz'i bir Roma gölü haline getirmeyi başarmış ve daha sonra Pax Romana olarak bilinecek çağ başlamıştı.

Bir süre Roma İmparatorluğu istikrarlı bir yönetime kavuşsa da İmparator Neron'un ölümü sonrasında ortaya çıkan Dört İmparator Yılı, donanmanın önemini bir kez daha kanıtlamıştı. Julius Caesar'ın ölümü sonrası ortaya çıkan iç savaştan

sonra Roma yeniden aynı tehlikeyle karşı karşıyaydı. Bu iç savaşı sonlandıran ise Flavius Hanedanı'nın kurucusu Vespasianus olmuştu. Yeni imparator, iç savaş sırasında sahip olduğu donanma gücünü aktif bir şekilde kullanmış, gerek başkent Roma'nın gıda ikmalini sağlamak yoluyla halkın onayını almış gerekse çıkan bölgesel isyanları bastırmak için orduların sevkiyatında donanmasının kullanılmasına izin vermişti. Böylece İmparator Vespasianus, donanmanın gücünü iç siyasetti bir enstrüman olarak başarılı bir şekilde kullanmış ve kendi siyasi iktidarını pekiştirmişti.

Sonraki yıllarda yaşanan barış döneminin bir etkisi olarak Roma İmparatorluk Donanması'nda ciddi bir rehavet görülmektedir. Bu dönemde donanma, yalnızca ikmal yollarının ve kıyıların güvenliğini sağlayan bir kolluk kuvveti durumuna indirgenmişti. Roma donanmasının bir kolluk kuvveti olarak kullanılması fikri, yüzlerce yıl sonra Osmanlılarca da benimsenecekti. Garp Ocakları'nın tecrübeli denizcileri Osmanlı Donanması'na hükmetmeye başlamadan önce, istisnai dönemler hariç bir kolluk kuvveti ya da orduları çeşitli bölgelere aktaran nakliye araçları olarak görülüyor ve seferler sırasında orduyu desteklemek ya da Osmanlı kıyılarının güvenliğini sağlamaktan öteye gitmiyordu. Ancak Kuzey Afrika kökenli denizciler bunu 16. yüzyılda belli bir zaman aralığında değiştirecekler, daha sonra tecrübesiz kaptan-ı deryaların göreve gelmesiyle birlikte yeniden Osmanlı donanması bu pasif durumuna geri dönecektir.

375 yılındaki Kavimler Göçü sonucunda gittikçe zayıflayan ve iç savaşlar sonucunda bitap düşen Roma İmparatorluğu alınan bir karar ile Doğu ve Batı olmak üzere ikiye ayrılıyordu. İmparatorluğun batı kanadı 476 yılında yıkılırken, doğu kanadı 1453'e kadar varlığını sürdürecekti.

Bu dönemde ortaya çıkan bir diğer güç eski bir Fenike kolonisi olarak kurulan ancak kısa sürede refah açısından birinci sıraya yükselen Kartaca'ydı. Peloponez Savaşları sırasında Ege'de Atina ve Sparta'nın birbirini tüketmesini muhtemelen Kartaca'lı elitler, ellerini ovuşturarak izliyorlardı. Bu sırada Sicilya adasındaki varlıklarını da arttırarak, bölgede zenginliğini tehdit eden Sirakuzalılara karşı harekete geçmişlerdi. Bu sırada Yunan kolonicilerin tamamını kaçırmaktan imtina eden Kartaca, Atina ile anlaşma yolları da arıyordu. Atina dışında İspanya'daki koloniler ile de anlaşmaya varan Kartaca, Akdeniz'in ortasında yer alan

stratejik konumunun bilincinde olarak hem Batı Akdeniz'de İspanya ile hem de Doğu Akdeniz'de Ege ile ilişkilerini geliştirdi.

Bu tarihlerde Kartaca için büyük bir rakip ise İtalya'nın Roma kentinde ortaya çıkıyordu. Pön Savaşları'na kadar Roma, yalnızca kendi anakarasında, komşuları üzerinden genişlemiş, denizaşırı seferler düzenlememişti. Yalnızca ticari amaçlarla, mecburi bir şekilde denizle ilişki kuran bu yeni devlet, denize karşı olumsuz bir bakış açısına dahi sahipti.

İki devlet arasındaki ilk çatışma Sicilya adasının hâkimiyeti için gerçekleşecek ve bunu izleyen bir dizi savaş yaşanacaktı. Bölgeye aslında buradaki aktörlerin davetiyle gelen Roma ve Kartaca, sonunda adaya doğrudan hâkim olmak için birbirleriyle mücadeleye tutuştular. Pön Savaşları olarak bilinen bu savaşlar, Roma'yı İtalyan anakarası kabuğundan çıkararak büyük bir imparatorluğa dönüştürecek ilk adımdı. Roma, Birinci Pön Savaşı sırasında, eğer kesin bir zafer kazanmak istiyorsa büyük bir donanma oluşturması gerektiğini anlamış ve savaş devam ederken donanmasını oluşturmaya koyulmuştu. Bu sırada sahip olduğu donanma ise büyük ihtimalle Yunanlılara, Orta ve Güney İtalya'daki müttefiklerinin gemilerine dayanıyordu. Bu dönemde Roma'nın oluşturduğu yeni donanma Kartaca donanması tarafından imha edilmişti.

Böylelikle Roma, yeniden bir donanma oluşturma işine yönelmiş, bu sırada ele geçirilen bir Kartaca quinquireme'si bu donanma için örnek teşkil etmişti. Ancak Cumhuriyet, hala deniz savaşlarına mesafeli tavrını sürdürüyor, gemi savaşını kara savaşına çevirerek, piyadelerin göğüs göğse çarpışabilecekleri bir platform savaşına çevirmeye uğraşıyordu. Buna karşılık Kartaca, Fenike'li atalarından devraldığı mahmuzlama yoluyla rakip gemileri batırmayı önceleyen bir doktrin benimsemiş durumdaydı. Böylece farklı doktrinlere sahip iki donanmanın karşı karşıya geldiği ilk büyük muharebe Ecnomus Burnu Muharebesiydi. Savaş Roma'nın yeni taktiği ile Kartaca gemilerinin manevra kabiliyetlerinin kısıtlanması sonucunda, Roma zaferiyle sonuçlanmıştı. Roma'nın çokta olumlu bakmadığı denize kısa sürede uyum sağlaması etkileyicidir. Üstelik sadece uyum sağlamakla kalmamışlar, bu alanda çeşitli teorik düşüncelerini pratiğe dökme konusunda da oldukça cesur davranmışlardı. Üstelik bu gelişimleri yalnızca kısıtlı bir dönem için değildi. Savaş

sonunda Roma, rakibini Sicilya adasından tamamen çıkaramamış olsa da Korsika üzerinde denetim sağlamıştı.

Bundan sonraki süreçte de sahip olduğu bu denizcilik vizyonunu korumuş görünmektedir. Bir sonraki adımı Sardinya adasını ele geçirerek, Tiren Denizi'nde tek hâkim güç olmaktı. Burada Roma'nın amacı, Sardinya'yı ele geçirmek yoluyla, Kartaca gemilerinden uzakta, yerel korsanlık faaliyetlerine karşı ve olası bir savaş durumunda donanmasının ikmal yapabileceği bir kıyı şeridiydi. Böylelikle Cumhuriyet, bilinçli olarak denizlerin denetimi ilkesine dayalı bir Akdeniz stratejisi geliştirmeye koyulmuştu.[11]

Takip eden yıllarda patlak veren İkinci Pön Savaşı'nda efsanevi komutan Hannibal, denizlerde diş geçiremediği rakibine şaşırtıcı bir darbe vurmak amacıyla Alpleri aşmış ve İtalya'yı istilaya girişmişti. Bu sırada İspanya'daki kesin zaferi sonrasında Scipio, savaşı Kartaca topraklarına taşımayı önermiş ve bu kararını da kabul ettirmiştir. Scipio'ya bu avantajı sağlayan şey ise Roma'nın denizlerde kurduğu kesin egemenliktir. Böylelikle deniz yollarını güvenceye almadan, anakarasıyla bağlantıyı koparacak şekilde bir harekâta girişen Hannibal, hükümdarlığındaki en büyük hatayı yapmış oluyordu. Roma, Hannibal'ı Zama Savaşı'nda yenilgiye uğrattıktan sonra Kartaca'nın Afrika'daki topraklarını rahatça işgal edebildi.

Uzun bir döneme yayılan Pön Savaşları, yalnızca Roma'nın orta ve batı Akdeniz'deki egemenliğini pekiştirmekle kalmamış, Cumhuriyet'in içindeki emperyal duyguları da uyandırmıştı. Kartaca'nın kesin yenilgisinden sonra artık Cumhuriyet, gözünü kendisine sürekli sorun çıkaran Yunan ve Makedon şehirlerine çevirmişti. M.Ö. 148'de Makedon şehirleri tamamen hâkimiyet altına alınmış, 146'da Korinthos'un zaptıyla birlikte de Yunan şehirlerinin tamamı üzerinde egemenlik kurulmuştu. Böylece Roma artık yüzünü Suriye ve Mısır kıyılarına çevirebilirdi.

Roma'nın Suriye ve Mısır'a gelmesini sağlayan olay ise o dönemde büyük bir tehlikeye dönüşen ve Roma sularını tehdit eden korsanlıktı. Roma'nın ticaretini ve daha da önemlisi başkenti besleyen büyük ikmal yollarını tehlikeye sokan korsanlar, tüm İtalya kıyılarında akınlara girişiyorlardı. Eğer böyle devam ederse büyük bir

[11] Abulafia, s. 218.

ticari kriz ve kıtlıkla karşılaşacağını fark eden Roma, denizlerin bu korsanlardan temizlenmesi görevini Pompeius'a verdi. Pompeius, Akdeniz'i korsanlardan temizlemek için, büyük bir plana girişti ve bu denizi 13 bölgeye ayırdı. Hızlı bir seferle yaklaşık bu bölgeleri ele geçiren Pompeius, bununla yetinmeyerek bu askeri operasyonları Suriye ve Filistin kıyılarına ulaşarak, Roma egemenliğini tesis etmek için kullandı. Denizleri korsanlardan temizlemenin ve Akdeniz ticaretini yeniden güvenli hale getirmenin sağladığı prestijin yanında, bu istikrarın sürekli olabilmesi için yerel hükümdarlı ikna etti. Böylece Roma, Doğu Akdeniz'de kalıcı üsler elde ediyor ve egemenliğini bu bölgelere yayıyordu.

Mısır'daki nihai egemenlik için ise biraz daha beklemek gerekiyordu. Julius Caesar, Mısır'ı Roma'ya bağlı bir devlet haline getirmişti ancak Mısır üzerinde kesin bir hâkimiyet kurmamıştı. Caesar'ın senatodaki suikast sonucunda öldürülmesiyle M.Ö. 43'de Octavianus, Marcus Antonius ve Marcus Aeimilius Lepidus arasında bir üçlü yönetim kurulmuştu. Bu paylaşımla birlikte Octavianus; İspanya, Galya, İtalya ve Dalmaçya kıyılarını, Marcus Antonius Makedon ve Yunan toprakları, Anadolu ve Suriye – Filistin kıyılarını, Lepidus ise Afrika topraklarını alıyordu. Bunun yanı sıra Marcus Antonius Ptolemaioslu Kleopatra ile de bir evlilik yaparak Mısır'ı yanına çekmeyi başarmıştı.

Octavianus, siyasi bir manevra ile Lepidus'u saf dışı bırakarak onun topraklarına el koymuştu. Böylece üçlü yönetim, ikili yönetime dönüşmüştü. Ancak bu da uzun sürmedi. Başkent'te Marcus Antonius'a karşı yükselen muhalefet Octavianus'a istediği fırsatı verdi. Triumvirlik yenilenmedi, senatörlerin bir kısmı ve iki konsül Roma'yı terk ederek Marcus Antonius'un yanına gidince artık savaşın patlak vermesi kaçınılmazdı.

Octavianus'un ünlü amirali Agrippa, bir dizi operasyondan sonra Antonius'un elinden Korfu'yu almış ve Octavianus'un Yunan kıyılarına çıkarma yapmasını sağlamıştı. Böylece Octavianus ve ordusu, rakibini Aktium yakınlarındaki Ambraka körfezinde sıkıştırmıştı. Ordusu ve donanması sıkıştırılan Antonius, yanlış bir karar vererek deniz muharebesini seçmişti. Müttefiklerinin ihaneti ve diğer olumsuz şartlarla birlikte Antonius, kesin bir mağlubiyetten kaçamadı. Kısa süre sonra Octavianus, Mısır'a çıkarma yapmış hem rakibi Marcus Antonius'un hem de Kleopatra'nın sonunu getirmişti. Böylece Roma İç Savaşı'nın ve triumvirliğin sona

ermiş, Roma yeniden tek bir hükümdarın egemenliği altında toplanmıştı. Roma İmparatorluğu, Akdeniz'i bir Roma gölü haline getirmeyi başarmış ve daha sonra Pax Romana olarak bilinecek çağ başlamıştı.

Bir süre Roma İmparatorluğu istikrarlı bir yönetime kavuşsa da İmparator Neron'un ölümü sonrasında ortaya çıkan Dört İmparator Yılı, donanmanın önemini bir kez daha kanıtlamıştı. Julius Caesar'ın ölümü sonrası ortaya çıkan iç savaştan sonra Roma yeniden aynı tehlikeyle karşı karşıyaydı. Bu iç savaşı sonlandıran ise Flavius Hanedanı'nın kurucusu Vespasianus olmuştu. Yeni imparator, iç savaş sırasında sahip olduğu donanma gücünü aktif bir şekilde kullanmış, gerek başkent Roma'nın gıda ikmalini sağlamak yoluyla halkın onayını almış gerekse çıkan bölgesel isyanları bastırmak için orduların sevkiyatında donanmasının kullanılmasına izin vermişti. Böylece İmparator Vespasianus, donanmanın gücünü iç siyasetti bir enstrüman olarak başarılı bir şekilde kullanmış ve kendi siyasi iktidarını pekiştirmişti.

Sonraki yıllarda yaşanan barış döneminin bir etkisi olarak Roma İmparatorluk Donanması'nda ciddi bir rehavet görülmektedir. Bu dönemde donanma, yalnızca ikmal yollarının ve kıyıların güvenliğini sağlayan bir kolluk kuvveti durumuna indirgenmişti. Roma donanmasının bir kolluk kuvveti olarak kullanılması fikri, yüzlerce yıl sonra Osmanlılarca da benimsenecekti. Garp Ocakları'nın tecrübeli denizcileri Osmanlı Donanması'na hükmetmeye başlamadan önce, istisnai dönemler hariç bir kolluk kuvveti ya da orduları çeşitli bölgelere aktaran nakliye araçları olarak görülüyor ve seferler sırasında orduyu desteklemek ya da Osmanlı kıyılarının güvenliğini sağlamaktan öteye gitmiyordu. Ancak Kuzey Afrika kökenli denizciler bunu 16. yüzyılda belli bir zaman aralığında değiştirecekler, daha sonra tecrübesiz kaptan-ı deryaların göreve gelmesiyle birlikte yeniden Osmanlı donanması bu pasif durumuna geri dönecektir.

375 yılındaki Kavimler Göçü sonucunda gittikçe zayıflayan ve iç savaşlar sonucunda bitap düşen Roma İmparatorluğu alınan bir karar ile Doğu ve Batı olmak üzere ikiye ayrılıyordu. İmparatorluğun batı kanadı 476 yılında yıkılırken, doğu kanadı 1453'e kadar varlığını sürdürecekti.

## 1.2. ROMA İMPARATORLUĞU'NUN BÖLÜNMESİ VE DOĞU ROMA İMPARATORLUĞU

Akdeniz, Pax Romana[12] döneminde ortaya çıkan barış ile birlikte uzun soluklu bir sakinlik dönemi yaşamıştı. 375 yılında başlayan Kavimler Göçü ile birlikte, 395 yılında İmparatorluğun ikiye bölünmesi ve ardından 476 yılında Batı Roma İmparatorluğu'nun yıkılması Batı Akdeniz'i uzun süreli bir karışıklık dönemine sokmuştu. Varlığını 1453 yılında Osmanlıların, Konstantinopolis'i ele geçirmesine kadar sürdürecek olan Doğu Roma İmparatorluğu ise bölünmeden itibaren ağırlıklı olarak Doğu Akdeniz'de hükmünü sürdürmeye muvaffak olabilmişti.

Doğu Akdeniz'de bu tarihten sonra görünür olmaya başlayan en önemli unsurlardan birisi şüphesiz İtalyanlardı. Daha sonraları Venedik, Ceneviz, Pisa gibi devletlerle Doğu Akdeniz'in vazgeçilmez unsuru olacak İtalyanların, bölgedeki varlıkları Amalfi Cumhuriyeti ile başlamaktadır.[13] Bizans'a bağlı Napoli Dükalığı içerisinde yer alan Amalfi Cumhuriyeti, Bizans tebaası olmanın verdiği kolaylıkla Doğu ile ticareti geliştirebilmiş, aynı zamanda İslam Devleti'nin İtalya'ya ayak basmasıyla birlikte Arap limanlarının kapısı da Amalfililere açılmıştı. Böylelikle Bizans ve Mısır ticaretini kendi ülkesinde buluşturmayı başaran Amalfi Cumhuriyeti, doğu ve batı mallarının değiş tokuş edildiği önemli bir merkez olarak yükselmişti.

Bu mallar arasında Bizans'ın İtalya'da oldukça ihtiyaç duyulan ürünleri olarak eczacılık ve boyacılıkta kullanılan ham maddelerle, ipekli kumaşlar bulunmaktaydı. 10. Yüzyıl civarlarında İskenderiye ve Kahire'den getirdikleri Asya baharatı ve ipeklileri de oldukça ilgi görmüştü. Buna karşılık İtalyan mallarını da Doğu'ya götürüyorlardı.

İtalya'nın Cermenler tarafından istilası Venedik Cumhuriyeti ve Bizans İmparatorluğu'nu yakınlaştırmış, hatta daha sonra Amafililerin yerine Venediklilerin geçmesini sağlamıştı. İlk Venedik-Bizans temaslarından birisi 751 yılında Langobardlar'ın Ravenna'yı işgali ile ortaya çıkmıştı. Daha sonra Bizans İmparatorluğu ile Franklar arasında olan savaşta da Bizans'ın yanında yer alan

[12] Roma Barışı. Akdeniz ve çevresini Roma İmparatorluğu'nun domine etmesiyle ortaya çıkan barış dönemi için kullanılan Latince terim.
[13] Şerafettin Turan, **Türkiye - İtalya İlişkileri Cilt: 1 Selçuklular'dan Bizans'ın Sona Erişine**, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2020, s. 20.

Venedik, Bizans İmparatorluk Donanması'nın kışı Venedik körfezinde geçirmesine izin vermiş, ancak bunun karşılığında 810 yılında yapılan bir antlaşma ile Bizans'ın elindeki Adriyatik sahillerinde Chioggia'dan Aquilea'ya kadar uzanan bölgede bazı haklar elde etmeyi başarmıştı.[14]

867 yılında, imparatorluğun oldukça zor bir döneminde başa geçen I. Basileios, oldukça zorlu bir durumla karşı karşıyaydı. Girit, Müslümanlara kaybedilmiş, Rodos ve Kıbrıs'taki imparatorluk otoritesi ciddi biçimde sarsılarak, buradaki güçlerini kaybetmişlerdi. I. Basileios ve takip eden Makedon Hanedanlığı Dönemi'nde Bizans Donanmasının tesisine yeniden çalışılmış, Konstantinopolis merkezli bir İmparatorluk Donanması oluşturulmuştu. Bunun yanı sıra Bizans idari birimleri olan 'themalar', donanma themasına dönüştürülmüş ve çeşitli donanmalar oluşturulmuştu. Bunların başında Kibyrrhaioton theması geliyordu. Merkezi Antalya olan bu thema, Bizans'ın en önemli ve ilk denizcilik themasıydı. Bunun yanı sıra Kuzey Ege için Aigaion Pelagos, Güney Ege için Samos merkez olmak Samos Theması kurulmuştu.

Bu düzenleme, Bizanslılara ciddi fırsatlar sunmuştu. Bari ve Taranto 880'de, Girit 961'de, Kıbrıs ise 965 yılında yeniden Bizans'ın eline geçmişti. Ünlü Arap coğrafyacı İbn Havkal, Bizanslıların 972'de Suriye ve Mısır'a kolayca saldırabildiklerinden şikâyet etmektedir.[15] Mısır, Suriye ve Filistin'e yapılan bu saldırıların ana üssü ise Kıbrıs'tır.

11. yüzyıl'da Lombardlar'ın kurduğu Capua Prensliği tarafından saldırıya uğrayan Amalfi Cumhuriyet'i Normanlardan yardım istemiş, ancak bu yardım 1073 yılında Normanların, şehri istilası ve Amalfi Cumhuriyeti'nin Robert Guiscard tarafından fethi ile sonuçlanmıştı.

İtalya'daki siyasi durum bu ticareti derinden etkilemişti. Norman Kralı Robert Guiscard'ın Bari'yi zaptederek, Bizans İmparatorluğu'nu İtalya'dan tamamen çıkarmasının faturası da Amalfililere kesilmişti. İmparator I. Aleksios Komnenos, Amalfi'ye verilen ayrıcalıkların büyük kısmını iptal etmiş, onların çıkarlarını kısıtlayıcı önlemler almış ve daha önemlisi Venedik'i daha da ön plana çıkarmıştır.

[14] Turan, **Türkiye - İtalya İlişkileri,** s. 24.
[15] John H. Pryor, **Akdeniz'de Coğrafya, Teknoloji ve Savaş: Araplar, Bizanslılar, Batılılar ve Türkler**, çev. Füsun Tayanç ve Tunç Tayanç, Kitap Yayınevi, İstanbul, 2004, s. 115.

11. ve 12. yüzyıllarda Güney İtalya'nın Normanlar tarafından istilası ile birlikte Amalfi'nin Bizans ticaretindeki yerini Venedik Cumhuriyeti'nin alması 1082 yılında yapılan antlaşma ile mümkün olmuştur. Bizans İmparatoru Aleksios Komnenos, Normanlara karşı kendilerine yardım eden Venediklilere 1082 yılında imzalanan bu antlaşma ile Ticaret serbestliği ve vergi bağışıklığı, Venediklilere özel mahalle, özel yargı yetkisi, Venedik'i yüceltici unvan ve bağışlar gibi birtakım ayrıcalıklar tanımıştır.[16]

Bu antlaşma ile Venedik, Levant ticaretindeki yerini sağlamlaştıran ve hatta Amalfi ve Pisalılar dahil tüm rakiplerinin önüne geçiren ciddi ayrıcalıklar elde etmiş oluyordu. Dahası Ostrogorsky'nin deyimiyle Cumhuriyet'in "Doğu'daki sömürge imparatorluğunun temel taşı" atılmıştı.

Sorunsuz şekilde ilerleyen Venedik – Bizans ilişkileri, 1097 yılında düzenlenen Birinci Haçlı Seferi'ne Venedik'in donanma ile katılmasıyla birlikte sarsılmıştı. Bizans, Venedik'in yerine Pisa ile yakınlaşmış, onlarla bir dostluk ve ittifak antlaşması yapmıştı. Bu antlaşmaya göre Pisalılara başta İstanbul olmak üzere imparatorluğun her yerinde serbestçe ticaret olanağı veriliyor, bunun dışında antlaşma; ticaret ve vergiler, koloniye özel mahalleler ve Pisalıları onurlandırıcı hükümler içeriyordu.

Ancak bu dostlukta tıpkı Venedikliler gibi Pisalıların Haçlılara katılması ve Kutsal Roma-Germen İmparatoru I. Friedrich Barbarossa'ya destek vermeleri nedeniyle uzun süreli olmamıştı. Bizans İmparatorluğu'nda elde ettikleri hakları kaybettiklerini ve konumlarının sarsıldığını gören Pisalılar ise bunun suçlusu olarak Ceneviz Cumhuriyeti'ni suçladı. İstanbul'da bulunan Ceneviz kolonisi yağmalayan Pisalılar, Venedik ve Bizans İmparatorluğu'ndan da destek görmüşlerdi. Venedik'in destek vermesi, Doğu ticaretinde koloniler arasında İtalyan Cumhuriyetleri'nin hangi boyutlara vardığını görmek açısından önemlidir. Bizans'ın desteği ise Ceneviz ve Bizans İmparatorluğu'nun gergin başlayan ilişkilerinden dolayıdır.

Cenova önce Langobardların, daha sonra da Fransa'nın egemenliğine düşmüş ve Levant ticaretinin dışında kalmıştı. Ancak 1099 yılında bağımsız olabilen Cenova, ancak bu dönemde Bizans İmparatorluğu ile ilişki kurmayı başarmıştı. I. Haçlı Seferine denk gelen bu dönemde, iki devlet arasındaki ilişkilerde düşmanca başlamış

[16] Turan, **Türkiye - İtalya İlişkileri,** s. 26.

oluyordu. Gerçekten de Ceneviz'in, rakibi Venedik Cumhuriyeti gibi bir ayrıcalık elde etmesi ancak 150 yıl sonra, 1142 dolaylarında mümkün olmuştu. Üstelik bu ilk anlaşma ile Ceneviz, vergi bağışıklığı elde edemiyordu. Daha sonraki yıllarda yaptıkları antlaşmalarında Venedik'in elde ettiği ayrıcalıklarla karşılaştırılması mümkün değildir. Ancak Pisa'nın elde ettiği haklarla eşit ölçüde sayılabilir.

IV. Haçlı Seferinden önce ise Batılı korsanları teşvik eden Bizans, onları Ege'yi tehdit eden diğer Batılı unsurlara karşı kullanmışlardır. Cenevizli, Pisalı, Frank ve hatta belki de Müslüman korsanlara özel korsanlık fermanlı çıkartılarak bölgedeki faaliyetleri desteklenmiş ve burayı kontrol altına almaya çalışmışlardır.[17] Hatta daha da ileriye gidilmiş, Kalabriyalı korsan Giovanni Stirione ve sayıları 700'ü aşan adamları önceleri paralı asker olarak imparatorluk donanmasının hizmetine girmiş, başarılı olmalarının ardından Giovanni Stirione'ye amirallik payesi verilmiş, maaşa bağlanmış; adamlarına da çeşitli arazilerden gelirler bahşedilmiştir.[18]

8. yüzyıllarda başlayan ve yüzyıllar boyunca sürekli gelişerek devam eden İtalyan – Bizans ilişkileri, denizci şehir devletlerinin Levant ticaretindeki pastadan pay kapma yarışı olarak sürmüştür. Bu mücadele boyunca Bizans İmparatorluğu'ndan kendi tebaaları için çeşitli ayrıcalıklar, indirimler, yönetim ve yargı alanlarında bazı ayrıcalıklar elde etmeleri sahip oldukları donanma gücü ile orantılı bir şekilde ilerlemiştir denilebilir. Belki de bu yüzden Venedik'e karşı önce Pisalılar ile anlaşan Bizans İmparatorluğu, daha sonra daha güçlü bir ekonomi ve donanmaya sahip olan Ceneviz Cumhuriyeti ile ilişkilerini güçlendirmek yoluna gitmiştir.

### 1.2.1.Konstantinopolis'in İşgali ve sonrasında İtalya – Bizans İlişkileri

8. yüzyılda başlayan Venedik – Bizans ilişkileri, Venedik lehine olacak şekilde gittikçe güçlenmişti. En sonunda 1204 yılında düzenlenen IV. Haçlı Seferi'ne de katılan Venedik Cumhuriyeti, Haçlılar ile anlaşarak Bizans'ın başkenti Konstantinopolis'i ele geçirerek bir "koloni imparatorluğuna" dönüşmüştü. Anlaşmaya göre Patras Körfezi'ne kadar olan Arnavutluk ve Yunanistan sahilleri ile

[17] Pryor, s. 154.
[18] Elizabeth A. Zachariadou, **"Changing Masters in Aegean"**, çev. Serdar Çavuşdere, The Geek Islands and the Sea: Proceedings of the First International Colloquium held at he Hellenic Institute,

Mora'daki Lacedemonia, Sparta bölgesi, Koron ve Modon şehirleri, Ağrıboz, Andros, Egina, Salamina ve Kiklad adalarını içerecek şekilde Adriyatik, İyon Denizi ve Ege'deki Bizans toprakları Venedik'e veriliyordu.

Böylelikle Venedik, verimli tarım bölgelerini, gemilerin kolaylıkla yanaşabilecekleri ve ticaret için oldukça elverişli limanları ve adaları ele geçirerek Venedik'ten İstanbul'a kadar olan denizyolunda kesin bir hâkimiyet kuruyor, güvence altına alıyordu. Bu paylaşmadan, Venedik'in payına düşen birçok yer Venedikli ailelere veriliyor, ancak bazıları doğrudan Venedik'e bağlanıyordu.

Henüz 11. Yüzyılda Balkan kıyılarındaki lagünlerde, Venedik'in elinde bulunan ada ve limanlar, deniz yolculuklarında Venedik'e hem güvenli birer sığınak hem de lojistik anlamda ciddi imkânlar sunmuştur. Ege'deki adalarında doğrudan Venedik hâkimiyetine girmesi bu lojistik zinciri tamamlayarak, Venedik'ten Balkanlara kadar sorunsuz bir şekilde ulaşmalarına olanak sağlamıştır.

Başkentini ve İmparatorluk topraklarının büyük bir kısmını kaybeden Bizans İmparatorluğu ise, İznik ve Trabzon merkez olmak üzere ikiye ayrılmıştı. İznik'te kurulan yeni imparatorluğun yaşadığı bu "ihanet" karşısında verdiği tepki ise Venedik'in yerine Ceneviz'i tercih etmesi olacaktı.

Haçlı Seferlerinde yaşanan başarısızlık, İstanbul'da kurulan Latin İmparatorluğu'nu kötü etkilemiş, Avrupa'dan istediği ve ihtiyaç olduğu desteği bulamamasıyla sonuçlanmıştı. Böylece Bizans İmparatorluğu'nun eski başkentlerini tekrardan alma ümitleri doğmuş, nihayetinde 1259 yılında tahta çıkan VIII. Mihail Paleologos, eski başkentlerini almaya muvaffak olabilmişti.

İstanbul'un ele geçirilmesinden önce İmparator Mihail, Ceneviz elçileri Guglielme Visconti ve Guarnieri Giudice ile görüşmüş, 13 Mart 1261 tarihinde bir ittifak ve dostluk antlaşması olarak Nymphion (Kemalpaşa) Antlaşmasını imzalamıştı.

Böylece 1082 yılından 1204 yılındaki çatışmaya kadar Venedik'in ele geçirdiği tartışmasız üstünlük, Ceneviz'e geçmiş oluyordu. Bu antlaşmada Ceneviz; İmparator ile birlikte İstanbul'dan başlayarak Ağrıboz ve Girit dahil 1204 öncesinde Bizans'a ait olan yerleri geri alana kadar birlikte savaşma, bu savaşlar için 50 gemi

---

Royal Holloway, University of London, 21-22 September 2001, eds. J. Chrysostomides, Ch. Dendrinos, J. Harris. Camberley: Porphyrogenitus 2004, s. 207.

donatma sözü veriyor ve iki tarafta tek başlarına bir barış ya da ateşkes antlaşması yapmamayı garanti ediyordu.

Mihail Paleologos ise bunlara karşılık İmparatorluğun 1261'de sahip olduğu topraklar dışında, Latinlerden ve Venediklilerden ele geçirilecek yerlerde tam bir vergi bağışıklığı tanıyor, ele geçirilecek yerlerin büyük çoğunluğunda Cenevizlilere içlerinde kilise, konut ve ticaret merkezleri de içeren mahalleler tahsis edileceğine dair söz veriyor, İzmir'de Cenevizlilere oturma ve ticaret için her türlü kolaylığın sağlanacağını söylüyor, İstanbul geri alındığında ise Cenevizlilere ait eski yerlerin geri verilmesinin yanı sıra, Santa Maria Kilisesi ile etrafındaki bütün evlerin ve mezarlığında verileceğini söylüyor, en önemlisi de Venedikliler'in bütün Bizans İmparatorluğu ve Karadeniz ticaretinden çıkartılmaları öngörülüyordu.[19]

Venedik'in Karadeniz'de yapacağı bir askeri operasyon için donanmasını buraya yollaması üzerine bu fırsatı değerlendirmek isteyen Mihail Paleologos, Ceneviz donanmasının gelmesini beklemeden 25 Temmuz 1261 yılında ani bir baskınla şehri ele geçirmeyi başarmıştı. Ancak kısa süre sonra Venediklileri Ağrıboz ve Girit'ten söküp atmanın mümkün olmadığı anlaşılmıştı. Bu yüzden Cenevizlilere adalarda tanınacak haklar dışında, diğer tüm haklar verilmişti. Böylelikle Ceneviz, İstanbul'da sahip olduğu gücü arttırıyor ve imparatorluk içinde egemen bir konuma geliyordu. Ceneviz'in sahip olduğu bu gücü engellemek için girişimde bulunan Mihail Paleologos, ayrıca Cenevizlilerin bu ticareti yönetmede tek başlarına yeterli olamadıklarını görmüştü. İmparatorluğun içinde bulunduğu bu durumu fark eden Venediklilerin de çabalarıyla, Venedik Cumhuriyet'i çok geçmeden yeni birtakım haklar elde etmeyi bilmişti.

### 1.2.2. Karadeniz Ticareti ve İtalyanlar

Kemalpaşa Antlaşması ile Karadeniz ticaretinin kendilerine açılacağı vaadini alan Cenevizliler, yalnızca ticaret için uğradıkları bu bölgede artık yavaş yavaş koloniler kurmaya başlamışlar, hatta zamanla çeşitli bölgeleri tamamen ele geçirerek burada egemen yöneticiler konumuna yükselmişlerdi. Başlıca hedefleri Kuzey Anadolu sahilleri ile Kırım olmuştu.

[19] Turan, **Türkiye - İtalya İlişkileri**, s. 50.

Böylelikle Cenevizliler, Kuzey Anadolu ticareti için İtalya ya da Güney Fransa'dan yola çıkarak önce İstanbul'a, ardından Trabzon'a kadar denizyolu ile ulaşım sağlıyorlar, Trabzon'dan Tebriz'e ise karayolunu kullanarak ticaretlerini gerçekleştiriyorlardı.

Karadeniz'in kuzeyinde ise Kırım başta olmak üzere, Doğu Karadeniz ve Kafkaslarda koloniler kuran Cenevizliler, buradan İran ve oradan Asya içlerine kadar da karayolları ile ulaşım sağlama imkânı bulmuşlardı.

Kırım'da Kefe, Anadolu sahillerinde ise Amasra'yı merkez olarak seçmiş, buralarda küçük koloniler kurmaktan öteye giderek, bu bölgelerin yönetimlerini ellerine geçirmişlerdi. Anadolu'da Amasra dışından doğrudan Galata'ya bağlı olmak üzere Sinop, Samsun, Fatsa, Trabzon'da yerleşerek güçlü koloniler kurmuşlardı.

Bu süreçte Venedik ise yukarıda da değinildiği gibi Venedik – İstanbul arasındaki yolu güvende tutmak ve burada bir aksama yaşamamak adına Ege Adaları'ndaki hakimiyetini sağlamlaştırmaya özen göstermişti. Kendilerine Doğu Akdeniz içerisinde ise Girit'i üs seçmiş olan Venedikliler, adanın stratejik önemini erken tarihlerden itibaren anlamışlardı. Bu yüzden Girit, Venedik'in Doğu Akdeniz'deki merkezi, gözcüsü ve aynı zamanda ileri karakolu olabilecek şekilde örgütlenmiş, buna yönelik şekilde donatılmıştı.

Venedikliler, Karadeniz ticaretinden de geri durmamışlarsa da hem bölgede Cenevizlilerin sağlam bir altyapı oluşturmaları hem de bölgesel aktörlerin oynadığı rollerden dolayı burada kalıcı olamamışlar, bu yüzden de dikkatlerini Levant ticaretine yoğunlaştırmışlardı.

13. – 14. Yüzyıllarda Levant ticaretindeki bir diğer problem ise Papalıktı. Papa V. Clemens ve haleflerinin Müslüman ülkelerle ticaret yapılmasını engellemeye yönelik girişimleri özellikle Venedik ve Mısır arasındaki ilişkiyi oldukça etkilemiş, buradaki ticaretin korunması için Venedik'in özel bir çaba harcaması gerekmişti. Hem Papalığa hem de Mısır'a çeşitli hediyeler sunan Venedik, başarılı bir şekilde buradaki varlığını korumayı başarmıştır.

Özetlemek gerekirse: Doğu Akdeniz'de görünmeye başlayan İtalyanlar, burada sahip oldukları deniz güçleri derecesinde ayrıcalıklar elde etmiş, varlık göstermeye muvaffak olabilmişlerdir. Başlangıcından itibaren Amalfi ve Venedik'in Bizans'taki ayrıcalıkları, sahip oldukları ekonomik ya da askeri güç yani

donanmaları kadar olmuştur. Sonraları Haçlı Seferleri sırasında özellikle Haçlı askerlerini ve hacıları başta olmak üzere, Batı'dan Doğu'ya gidenleri taşıyan İtalyan Devletleri, yine bu sahip oldukları güçler neticesinde birtakım haklar elde etmeyi başarmışlardı.

Özellikle Haçlı Seferleri döneminde askerleri taşımak, limanların kuşatılması sırasında kara ordularına denizden destek sağlamak, büyük limanların korumasına yardım etmek, Doğu Akdeniz'de kurulan Haçlı Devletleri ile Batı arasındaki haberleşme ve ulaşımı sağlamak onlara çok ciddi ticari fırsatlar ve ayrıcalıklar sunmuştur. Buna karşılık Bizans İmparatorluğu ve bölgedeki Müslüman Devletlerle sorun yaşamaları belli dönemlerde problem olsa da yine sahip oldukları bu askeri ve ekonomik güç ile birlikte diplomatik beceriler sayesinde uzlaşmayı becerebilmişlerdir.

Donanma oluşturmak ve oluşturulan bu donanmayı sürekli faal bir şekilde tutmak oldukça masraflı bir işti. Üstelik donanma, eğer yalnızca savaş için kullanılırsa ve onun sağlayacağı faydalar göz önünde bulundurulmazsa, devletler için mali birer külfet haline gelebilir. Bizans İmparatoru II. Andronikos, böyle düşünerek ekonomik kriz içerisindeki devletin yükünü hafifletmek için 80 parçalık Bizans Donanmasını kızağa çektirerek parçalatmış ancak bu girişim uzun vadede bir felaketle sonuçlanmıştı. Zaten İtalyan Devletleri'nin avucunda düşen Bizans İmparatorluğu, donanma gerektiği durumlarda Venedik ve Ceneviz Cumhuriyetlerinden donanma kiralamak zorunda kalmış ve durum daha da kötüleşmiştir. Böylelikle VIII. Mihail Paleologos'un oluşturmaya çalıştığı deniz gücü, II. Andronikos döneminde parçalanmış oluyordu. Ancak VI. Ioannis Kantakuzenos, 1347-1349 arasında donanmayı yeniden oluşturmaya kalkmış, ancak bu tarihlerde Bizans İmparatorluğu, Akdeniz'deki rekabetten ciddi oranda uzaklaşmıştı.[20]

Bunun aksine Venedik ve Ceneviz ise, sahip oldukları donanma ile ticari çıkarlarını korumuşlar ve hatta geliştirmişler, bu sayede sahip oldukları donanmaları da yeniden ve yeniden güçlendirebilmişlerdir. Örneğin Venedik, 1302 yılında birtakım düzenlemeler ve eklemelerle birlikte tersanesini genişletmiş, sahip olduğu

[20] Pryor, s. 80.

potansiyelin çok üzerine çıkmasına fırsat sağlamış ve teknolojik devrimi teşvik etmişti.[21]

## 1.3. DOĞU AKDENİZ'DE MÜSLÜMANLAR

6. Yüzyılda Arap Yarımadasında İslamiyet'in ortaya çıkışı ile Bizans İmparatorluğu içinde yeni bir dönem başlıyordu. Doğu'da uğraşmak zorunda kalacağı ve hatta imparatorluğun sonunu getirecek olan bu yeni din, 6. Yüzyılda ortaya çıkmış, kısa sürede devletleşmişti. Hz. Muhammed döneminde İslamiyet, Arap Yarımadasının tamamını ele geçirmişti. İslam Peygamberinin hayatını kaybetmesinden sonra yaşadığı iç karışıklıklara rağmen fetihlerine devam etmiş, nihayet 640 yılında ise Mezopotamya, Suriye ve Filistin toprakları İslam Devleti'nin yönetimi altına girmişti. 642 yılında ise tüm Mısır, artık İslam Devleti'nin egemenliği altında bulunuyordu. Böylelikle Doğu Akdeniz'de Bizans İmparatorluğu, 7. Yüzyıldan itibaren yeni bir tehlikeyle karşı karşıya kalmıştı.

İslam Devleti, Şam valisi Muaviye, Hz. Ömer döneminde Kıbrıs'ı ele geçirmek istemiş ancak bu dönemde İslam Devleti ile Doğu Roma İmparatorluğu arasında ilişkilerin iyi seyretmesi üzerine bu girişime izin verilmemişti. Daha sonra Hz. Osman döneminde Muaviye'nin yeniden, Suriye'nin güvenliği için Kıbrıs'ı fethetmek istemesi üzerine, bir donanma hazırlanmış ve Kıbrıs'ın fethine girişilmişti. Muaviye, Hz. Osman'ın buyruğu gereğince bu sefer için yalnızca gönüllü kişileri askere almıştı.[22]

649'da Abdullah ibn Kays'ın komutasındaki İslam kuvvetleri Suriye'den denize açılmışlar, aynı tarihte Mısır valisi Abdullah ibn Ebi Serh'de Mısır'dan yelken açarak Abdullah ibn Kays'ın kuvvetleri ile birleşerek, ciddi bir direniş ile karşılaşmadan adanın ele geçirilmesini sağlamıştı. Kıbrıs ve Afrika kıyılarında kaybedilen topraklardan sonra İmparator Konstans, yeni bir donanma oluşturarak denizaşırı toprakların güvenliğini ve geri kazanılmasını amaçlamıştı. Hazırlanan donanmaya bizzat komuta eden İmparator, 651 yılında Likya açıklarında İslam Donanması ile karşılaşmış, ancak tarihe Zâtüssavârî olarak geçen bu muharebeyi kaybetmiş, kendisi de yaralanarak Sicilya'ya kaçmak zorunda kalmıştı.

[21] Hattendorf, s. 153.

Bu zaferden sonra İslam Donanması özellikle Doğu Akdeniz'de serbestçe dolaşma imkânı bulmuş, kısa süre içinde Girit ve Rodos adalarına akınlar düzenlemeye başlamışlardı. Cunâde ibn Ümeyye komutasında bir donanma Rodos'un fethi için görevlendirilmişti. Kıbrıs'tan sonra Rodos'unda ele geçirilmesi üzerine lojistik hatlarını birleştirip, uzatarak daha ilerilere sefer imkânı sağlanması İslam Donanması'nın kısa süre içerisinde İstanbul'a kadar ulaşması için gerekli altyapıyı oluşturmuş görünmektedir. Anadolu kıyılarını izleyerek Çanakkale Boğazı'na ulaşan ve bir direnişle karşılaşmadan burayı geçen İslam Donanması, Kadıköy'e kadar ulaşmış, ancak olumsuz hava şartlarından dolayı burada bir başarı elde edememişlerdir. Burada önemli olan nokta İslam İmparatorluğu'nun lojistik zincirini önce Kıbrıs, ardından Rodos'a ulaştırdıktan sonra daha ileriye taşıyamamış olmasıdır.

Hz. Ali döneminde İslam İmparatorluğu'nda çıkan iç karışıklıklardan dolayı Doğu Roma İmparatorluğu bir süreliğine de olsa nefes alma imkânı bulmuştu. Muaviye'nin iktidarı ele geçirmesinin ve Emevîler Devletini kurmasının ardından ise Doğu Akdeniz yeniden kaynamaya başlamıştı. 674 yılında harekete geçen donanma ile birlikte Emevîler, yeniden İstanbul'a denizden saldırmışlar ve Marmara'nın güneyinde Kizikos[2324] civarında yaklaşık 7 yıl tutunmayı başarmışlardı.[25] 674 yılında sadece İstanbul değil, Girit'te İslam donanmasından payına düşeni almıştı. Cünâde ibn Ebû Ümeyye el-Ezdi komutasındaki bir donanmada adaya çeşitli akınlarda bulunmuş ancak ele geçirmeye muvaffak olamamıştı.[26]

716 yılında ise Mesleme ibn Abdülmelik, 12.000 kişilik kuvvetle birlikte İstanbul'u yeniden kuşatmak üzere yola çıktı. Donanma, Çanakkale Boğazını kolayca geçerek İstanbul önlerine geldi. İslam Orduları, İstanbul'a kadar kolayca ulaşsa da sonrasında kuşatma tamamen felakete dönüştü. Zorlu kış şartları ve Doğu Roma İmparatorluğu'nun kurtarıcısı olan Rum ateşi, İslam ordularına ciddi zararlar verdi. İlkbaharda İskenderiye'den 400, Mağrib'ten 300 parça gemi ile takviye

---

[22] Bahriye Üçok, **İslâm Tarihi: Emevîler-Abbasîleri**, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, Ankara, 1968, s. 5.
[23] Günümüz Erdek civarı.
[24] Georg Ostrogorsky, **Bizans Devleti Tarihi**, çev. Fikret Işıltan, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2011, s. 116.
[25] Üçok, s. 31.
[26] Emre Kaymakçı, **Ege Adaları'nda Hâkimiyet Mücadelesi: Bizans ve Venedik'in Türkleri Durdurma Teşebbüşsleri (XI. – XV. Yüzyıllar),** Selenge Yayınevi, 2021, İstanbul, s. 35.

edildilerse de yine Rum ateşinin yıkıcı zararları karşısında bu donanmada telef olmaktan kurtulamadı.[27]

Bunun dışında Doğu Akdeniz'de Girit'in Müslümanların eline geçmesiyle birlikte Doğu Akdeniz'in anahtarı Müslümanların eline geçmiş oluyordu. Ada, Müslümanların Mağrip'e açılan kapısıydı.[28]

Bundan sonra İslam fetihleri daima Batı'ya ilerleyerek İspanya'ya kadar ulaşmış, 1492'de Gırnata Emirliği'nin yıkılışına kadar bu bölgede varlıklarını sürdürebilmişlerdir.

[27] Üçok, s. 62.
[28] Pryor, s. 102.

# İKİNCİ BÖLÜM: TÜRKLERİN AKDENİZ'E GELİŞİ

## 2. TÜRKLER VE DENİZ

İslam Devleti, kuruluşundan kısa süre sonra Doğu Akdeniz'de varlık göstermiş, fetihlere girişmiştir. Önce Emevî Devleti, sonrasında ise Abbasî Devletleri de bu fetih ve girişimleri desteklemiş ve varlıklarını korumayı başarmıştır. Ancak iki devlette Suriye, Filistin ve Mısır dışında kalıcı bir varlık gösterememişlerdir. Öyle ki ele geçirilen Kıbrıs ve Girit adaları kısa süre sonra ellerinden çıkmıştır. Anadolu, Ege Adaları gibi bölgelerde ise faaliyetleri kısa süreli ve oldukça kısıtlı olarak devam etmiştir. Ancak İslamiyet'in bu bölgelere yerleşmesi 11. Yüzyılda Büyük Selçuklu İmparatorluğu ile olacaktır.

1040 yılındaki Dandanakan Savaşı sonrası hızlı bir kurulma ve yayılma süreci yaşayan Büyük Selçuklu Devleti, Anadolu'ya doğru gelen Türklerin öncülüğünü yapmıştı. Bununla birlikte sınırları Basra Körfez'ine ulaştıktan sonra, Hürmüz Adası'nda hüküm süren ve Hürmüz Boğazı ile Basra Körfezi üzerindeki ticarette söz sahibi olan Hürmüz Emirliği'ni kendilerine bağlamışlardı. Umman üzerine düzenlenecek seferler için bu emirliğin gemilerini kullanan Büyük Selçuklu Devleti, Umman ile bağlantıyı koparmamak ve Hürmüz Emirliği'ne bağımlılıklarını azaltmak için Basra Körfezi'nde bir donanma oluşturmayı ihmâl etmemişti.[29]

Sultan Alp Arslan ve Melikşah gibi Büyük Selçukluların en parlak dönemlerinde dahil, devletin denizcilik politikaları derin bir kavrayıştan yoksun, çoğunlukla faydacı bir politika çevresinde şekillenmiştir.

Henüz göçebeliğin tamamen terk edilmediği, yayılma alanı olarak karalarda at koşturan bir imparatorluk için bu şaşılacak bir durum değildir. Burada önemli olan nokta, daha sonraki Türk İmparatorluklarında da denizciliğin aynı anlayış çerçevesinde şekillenmesidir.

Büyük Selçuklu tarihine baktığımızda, suyollarının, stratejik önemini gösteren ve savaşlarda belirleyici olan iki önemli olay karşımıza çıkmaktadır.

Bunlardan birincisi 1127 yılında Abbasî Halifesi Müsterşid'in isyan hazırlığıdır. İsyan hazırlığında bulunan Halife hem bir ordu hem de bir donanma

kurmaya çalıştığı sırada, Sultan Mahmud bu isyanı önceden haber almış, bölgeye hem ordusunu hem de Basra'da bulunan donanmasını göndermişti.[30] Bağdat'ın sıkı bir şekilde muhasara altında tutulması üzerine teslim olmak zorunda kalan Halife, Selçuklular lehine düzenlenen barışı kabul etmek zorunda kalmıştır.

1157 yılında ise yine Bağdat merkezli çıkan bir isyanda Halife, donanmayı daha etkili bir şekilde kullanabilmiştir. Selçuklu donanmasının zayıf olması, nehir kıyısındaki askerleri Abbasî gemilerine karşı korumasız bırakmış ve ciddi bir şekilde hasar alasına yol açmıştı. Oldukça zor durumda kalan Selçuklu Ordusu'nun imdadına yerel beyler bir miktar gemi ve personel ile yetişmeye çalışsa da iyi teçhizatlandırılmış Abbasî gemilerine karşı pek şansları olmamıştır. Dicle Nehri üzerinde gerçekleşen ve sonu itibari ile belirleyici olan muharebeyi kaybeden Selçuklu Ordusu, Bağdat kuşatmasını kaldırarak geri çekilmek zorunda kalmıştır.[31]

### 2.1. Türkler Akdeniz'de

1071'de gerçekleşen Malazgirt Savaşı sonrasında Selçukluların, Türk kitlelerini Anadolu'ya yönlendirmesiyle birlikte kısa sürede Ege, Karadeniz ve Doğu Akdeniz'de müstakil Türk Beylikleri ortaya çıkmıştı. Burada kendi hâkimiyet alanlarını yaratan Türkler, Ege ve Karadeniz'de olmak üzere bir takım denizcilik faaliyetlerine giriştiler ve çoğunlukla Bizans ile mücadele ettiler. 1081 yılında yapılan Bizans – Anadolu Selçuklu barışı ile Anadolu'daki Türk varlığı, Bizans tarafından resmen tanınmıştı. Bu antlaşma sayesinde Bizans – Türk ilişkileri kısa süreliğine de olsa sakin bir döneme evrilmişti. Bu dönemde Anadolu Selçuklu Devleti'nin başında bulunan Ebu'l-Kasım, bir donanma oluşturma girişiminde bulununca, ilişkiler tekrar kötüleşmiş, Bizans ise bu donanma oluşturma girişimine, donanmayı henüz tersanedeyken yakarak karşılık vermişti.[32]

---

[29] Erdoğan Merçil, "Selçuklular Döneminde Türk Denizcilik Faaliyetleri", (Editör: İdris Bostan ve Salih Özbaran), **Türk Denizcilik Tarihi 1**, 1. Baskı, Deniz Basımevi Müdürlüğü, İstanbul, 2009, s. 21.
[30] Merçil, Selçuklular Döneminde, s. 23.
[31] Merçil, Selçuklular Döneminde, s. 24.
[32] Mustafa Daş, "Türklerin Bizans ve Venedik'le Denizlerdeki İlişki ve Mücadeleleri" (Editör: İdris Bostan ve Salih Özbaran), **Türk Denizcilik Tarihi 1**, 1. Baskı, Deniz Basımevi Müdürlüğü, İstanbul, 2009, s. 50.

İlk Türk Denizcisi sayılan Çaka Bey'in ortaya çıkışı da yine bu döneme denk gelmektedir. Bizans sarayında bir süre esir hayatı yaşayan Çaka Bey, aynı zamanda burada iyi bir eğitim alma şansı bulmuştur. Esaretinin sonunda İzmir'e gelerek, bölgede kendi egemenliğini tesis etmiştir. Bizans'ın, Peçenekler ile mücadelesini fırsat bilerek İzmir'de bir donanma oluşturmuş, İzmir ve çevresindeki limanları aldıktan sonra da derhal Ege Adaları'nın fethine girişmiştir.[33]

Bizimi fikrimizce Çaka Bey'in faaliyetleri rastgele fetih girişimleri değildir. Çaka Bey'in, Bizans ve İstanbul üzerinde hâkimiyet kurmak istediği konusunda tarihçiler tarafından görüş birliği vardır. Bu çerçevede Çaka Bey, gelecekteki bir İstanbul seferi için, İzmir'den İstanbul'a uzanan lojistik bir hat kurmak istemiş olabilir. Benimsediği fetih politikası ile bu gayesi örtüşür görünmektedir. Amacı; Kuzey Ege Adaları ile birlikte Çanakkale, buradan Marmara Denizi'ne ulaşarak, İstanbul'u muhasara altına olmak olarak düşünülebilir.[34]

Bu faaliyetlerin farkında olan Bizans İmparatorluğu ise hem askeri hem diplomatik yollardan Çaka Bey'e karşı faaliyetlere girişmişti. Koyun Adaları Muharebesi'nde yenilen Bizans, Çaka Bey'in fetihlerinden ve güçlenmesinden rahatsız olan Anadolu Selçuklu Devleti ile anlaşarak ölümü için siyasi oyunlara başvurmuştu.

Çaka Bey'in ölümü, yalnızca merkeze rakip bir Türkmen Beyi'nin öldürülmesi olayı değildir. Çaka Bey'in ölümü ile birlikte 1207 yılında Antalya'nın fethine kadar, yaklaşık bir yüzyıl boyunca Türklerin denizcilik faaliyetleri de kesintiye uğramıştır.

Kendi iç sorunları ile boğuşmakta olan Anadolu Selçuklu Devleti, denizcilik alanına yeterince ilgi gösterememiş, bunun yanı sıra Haçlı Seferleri'nin de başlamasıyla birlikte devlet, daha zor bir döneme girmişti. Eline geçen bu fırsatı iyi değerlendiren Bizans ise, başta Ege Adaları olmak üzere Antalya'dan, İskenderun'a kadar olan limanları ve toprakları ele geçirerek[35] Türkleri İç Anadolu'ya, denizlerden kopuk bir şekilde hapsetmiştir.

---

[33] Halil İnalcık, "**İzmir'i fetheden Bizans'ı titreten Türk ÇAKA BEY**", NTV Tarih, Sayı: 48, 2013, s. 52.
[34] Daş, Türklerin Bizans, s. 53.
[35] Daş, Türklerin Bizans, s. 56.

## 2.2. II. Beylikler Dönemi Denizci Türk Gazi Beylikleri; Guzât fi'l-bahr

13. yüzyılda ise yeniden denizlerde varlık göstermeye başlayarak, kıyılardaki varlıklarını sağlamlaştırmışlardır. Akdeniz'de ilk olarak Rodos Adası'nın karşı kıyılarını zorlamışlar ve Doğu Akdeniz'de Kıbrıs'taki Haçlı varlığı ile mücadele etmek zorunda kalmışlardır.

Antalya'nın da alınması ile birlikte Doğu Akdeniz'deki yerini güçlendiren Türkler, Akdeniz'deki ilk ciddi deniz üssüne sahip olmuşlar denilebilir. Bu durum, özellikle Ege adaları ve kıyı kesimlerinde koloni faaliyetleri gösteren Venedik ve Ceneviz'inde dikkatini çekmiştir. 1214 yılında Sinop'un fethiyle beraber Selçuklu Devleti, Karadeniz'de de faaliyet göstermeye başlamıştır. Burası hem askeri bir üs hem de ticari bir liman olarak oldukça önemliydi. Sinop'un fethinden kısa bir süre sonra da Kırım ile ticarete başlandığı görülmektedir.

Bu arada Antalya 1212 yılında elden çıktıysa da 1216 yılında tekrar alındı. Erdoğan Merçil, bu fetihten sonra Selçuklu Sultanına "es-Sultanü'l-berr ve Bahreyn" unvanı verildiğinden bahsetmektedir. Antalya'nın fethinden sonra, Sinop'u da elinde tutan Selçuklular, Karadeniz'den Akdeniz'e ulaşan bir alternatif ticaret güzergâhı oluşturmuştur da denilebilir.

Antalya, bu bölgede yapılan fetihler ve askeri operasyonlar sırasında oldukça önemli bir üs olmuş ve çevre kalelerin fethi sırasında donanma da dahil olmak üzere, buradaki kaynaklardan en üst düzeyde fayda sağlanmaya özen gösterilmiştir.

1228'de Alâiye'de yeni bir tersane kurulması, Selçukluların denizlerdeki varlıklarını görmezden gelmediğine ve güçlendirmek istediklerine bir kanıt olarak gösterilebilir. Ayrıca Osman Turan'ın aktardığı şekliyle: *"Selçuklular denizlere çıkmak için takibettikleri siyasetin güzel bir neticesi de burada bizzat gemi inşâsına girişmeleri, Sinop'ta Karadeniz, Antalya ve Alâiye'de de Akdeniz donanmalarını vücûda getirmeleri teşkil eder."*[36]

Selçuklular zamanında Sinop ve Alanya'daki emirlere "Emir es-Sevahil" ya da "Melik es-Sevahil" unvanı verildiği bilinmektedir. Böylelikle donanma kuvvetlerinin, kara kuvvetlerinden ayrı bir şekilde teşkilatlandırıldığı saptaması yapılabilir gibi gözükmektedir. Bu unvanlar Selçuklu ile sınırlı kalmamış, daha

[36] Osman Turan, **Selçuklular Zamanında Türkiye**, Turan Neşriyat Yurdu, İstanbul, 1971, s. 338.

sonrasında Teke ve Menteşe Beyleri de kendilerine "Sultan es-Sevahil" demişlerdir.[37]

13. yüzyılın ilk yarısında Anadolu'nun çeşitli bölgelerindeki limanları ele geçiren Selçuklu devleti, bu bölgelere Türkmen grupları yerleştirmiş, buraya yerleşen gruplar ise kısa sürede coğrafyaya uyum sağlamayı bilmiştir. Bizans saldırıları ve çeşitli iç karışıklıklar neticesinde zayıflayan Anadolu Selçuklu Devleti'nin merkezi otoritesi zayıfladıkça buradaki Türkmen gruplarının denizlerdeki gazâ faaliyetlerine katılarak 'korsanlık' yapmış olması muhtemeldir. 1284 yılında Bizans, tasarruf amacıyla donanma da küçültmeye giderek, denizcilerinin bir kısmını terhis edince işsiz kalan gemiciler, şanslarını Türkmen grupların ve Türkmen Beyliklerin himayesinde aramaya başlamışlardır.[38]

Biriken nitelikli iş gücü, Türklerin, Ege Denizi'nde faaliyette bulunabilmelerine ciddi ve katkı sağlamış ve önünü açmıştır denilebilir.[39] Burada biriken tecrübeli kuvvetlerle birlikte, beyliklerin kaynaklarının da kullanılmasıyla birlikte Rodos ve civarındaki adalara çeşitli akınlar yapılmıştır.[40]

14. yüzyıla gelindiğinde ise Türkler başta Eğriboz, Naksos, Sakız Adaları olmak üzere bölgedeki etkinliklerini arttırmışlardır. Bu etkinliğin artmasıyla birlikte Batılı güçlerin dikkati yeniden bu beylikler üzerine çekilmiştir. Başta Venedik olmak üzere Papalık, Napoli Krallığı ve Rodos'ta bulunan şövalyeler arasında yoğun bir diplomasi trafiği yaşanmış, bunun neticesinde 1332 yılında, ufak değişikliklerle birlikte Bizans – Venedik – Rodos Şövalyeleri arasında bir ittifak antlaşması imzalanmıştır.[41]

Türkmen Beyliklerinin bu genişlemeleri, hiç şüphesiz yalnızca akın amaçlı değildi. Ege'de kurulacak zincirleme lojistik hatlarla birlikte, seyrüsefer menzillerini arttırmayı hedefledikleri söylenebilir. Dönemin gemi teknolojilerinin henüz gelişmemiş olmasıyla birlikte, denizde karşılaşılan en büyük problemler yiyecek ve temiz su bulmaktı. İkmal yapabilecekleri hatları oluşturarak, daha uzun menzilli

[37] Paul Wittek, **Menteşe Beyliği**, (Çev. O.Ş. Gökyay), 3. Baskı, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1999. s. 30.
[38] Wittek, s.44.
[39] Feridun Emecen, **İlk Osmanlılar ve Batı Anadolu Beylikleri Dünyası**, Kapı Yayınları, İstanbul, 2021, s. 209.
[40] Wittek, s.111.
[41] Serdar Çavuşdere, **Orta Çağ'da Venedik, Papalık ve Türkler 1243-1353**, 1. Baskı, Yeditepe Yayınevi, İstanbul, 2017, s. 96.

seferlere girişilebilmesi için bu fetihlerin yapılması ve donanma üsleri oluşturulması oldukça mantıklı görünmektedir.

Varlığını denizlerdeki etkinliğine ve gücüne borçlu olan Venedik Devleti de bunun farkındaydı. Venedik Senatosu, Türk donanma kuvvetlerinin, Venedik'in Doğu Akdeniz ticaretini yalnızca tehdit etmekle kalmadığını, limanlarını da elinden alabilecek kadar güçlendiğini kabul ediyor görünmektedir.[42]

Anadolu'daki güç mücadelesini bir kenara bırakan bu kıyı beyliklerinden Karesi, Saruhan, Aydın ve Menteşe Beylikleri yönlerini Batı'ya çevirerek, bölgenin diğer güçlü beylikleri olan Karaman, Germiyan ve hatta Çandarlılar ile dengeli bir siyaset izlemişlerdir.[43] İç bölgedeki beyliklere güç yetiremeyecekleri aşikâr olan bu kıyı beylikleri, gazâ ve ganimet ideolojisinin de sağladığı meşruiyetle daha cazip hale gelen Batı'ya yönelmeleri oldukça doğaldır.[44]

II. Beylikler döneminde, diğer beyliklerin arasından sıyrılarak denizciler arasında efsaneleşen bir diğer isimse Aydınoğulları'ndan Umur Bey'dir. Özellikle Sakız Adası ve civarı ile birlikte, Bizans'ın üzerine çıktığı seferler ile bölgedeki ünlenen Umur Bey, yalnızca bir gazâ önderi olmakla kalmıyor, buradaki Türkmen grupların psikolojik ve manevi motivasyonunu yükselten bir şahsiyet olarak öne çıkıyordu.

Gelibolu üzerinde kurduğu baskıyla birlikte, Yunan anakarası üzerindeki yerel güçlere de üstünlük sağlamasıyla birlikte, buradaki şehirleri kendisine bağlı haraçgüzâr şehirler haline getirmiştir.[45]

İzmir'in fethiyle birlikte şöhretini çok daha fazla arttıran Umur Bey, sahip olduğu deniz gücünü politik bir enstrüman olarak kullanabilme becerisini göstermiş, Bizans'ın o dönemde Balkan coğrafyasında yaşadığı karışıklıklara müdahale ederek, buradan kendisine politik anlamda kazanç sağlayabilmiştir. Elbette ki kalabalık askeri grupları taşıması, sahip olduğu donanma sayesinde gerçekleşmiştir. İzmir'in Haçlı kuvvetleri tarafından alınması üzerine, yeniden İzmir üzerine çıkan Umur Bey, buradaki gazâsı sırasında hayatını kaybetmiştir.

---

[42] Çavuşdere, s. 121.
[43] Emecen, **İlk Osmanlılar ve Batı Anadolu Beylikleri Dünyası,** s.208.
[44] Emecen, **İlk Osmanlılar,** s.209.
[45] Feridun M. Emecen**,** "Aydınoğlu Umur Bey: Kısa Bir Biyografi Denemesi", (Editör: Mehmet Şeker, Mehmet Ersan, Cüneyt Kanat), **Uluslararası Batı Anadolu Beylikleri Tarih Kültür ve**

Umur Bey'in yarattığı bu efsanevi kişilik, daha sonraki yüzyıllarda da adının rahmetle anılmasını sağlamıştır. XV. ve XVI. Yüzyıllarda dahi bazı Osmanlı kaynaklarında adı geçmeye devam etmiştir. Tursun Bey, Kefe'ye yapacağı seferde donanmadan söz ederken Umur Bey'in adını anmış, gaziler "Gazi Umur Bey'in canı için" yemin etmiş, yeniçeriler önceleri onun giydiği tarzda başlıklar giymiş olduğu rivayet edilirken, Oruç Bey'in deniz gazilerini "Umur Bey müridleri" diye anması bunun en net göstergesidir.[46]

**Medeniyet Sempozyumu I: Aydınoğulları Tarihi**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2013, s.48.

[46] Emecen, **İlk Osmanlılar ve Batı Anadolu Beylikleri Dünyası**, s. 281.

# ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
# OSMANLILAR VE DENİZ: KURULUŞ VE FATİH DÖNEMLERİ

## 3.1. OSMANLI DEVLETİ'NİN KURULUŞU VE İLK DONANMA FAALİYETLERİ

Osmanlıların bir beylik olarak ortaya çıktığı bölge, coğrafi konumu itibariyle doğrudan denizlerle ilişki içerisinde değildi. Ancak hakimiyet alanının genişlemesiyle, sahillere ulaşınca, burada egemenliği altına aldığı beyliklerin mirasını sahiplenecektir. Bu mirasın muhtevası tartışılmaya açık olsa da özellikle Osmanlı'nın bu ilk dönemi hakkında detaylı bilgiler henüz bize ulaşmamıştır.

Osmanlıların Anadolu'da ele geçirdikleri ilk beylik olan Karesioğulları, Marmara'nın girişi sayılan Ege'nin kuzeyi ve Marmara'nın Anadolu kıyılarında bulunmaktaydı. Bu beyliği ele geçirilişi yalnızca Osmanlıların topraklarını genişletmesi anlamına gelmiyordu. Aynı zamanda 1345 yılında Karesi Beyliği'nin büyük kısmı Osmanlılar tarafından alınınca Çanakkale Boğazı'na kadar ulaşmış oldular. Karesi Beyliği'nin o dönem sınırları, Anadolu'nun batısındaki Edremit körfezi, Bergama, Troya ve Güney-Marmara kıyılarına kadar ulaşmış, doğuda ise Balıkesir'i içerisinde barındırmaktaydı.[47] Sultan Orhan'ın oğlu Süleyman Çelebi döneminde Karesi Beyliği parça parça alınmış, ardından ilk olarak Rumeli'deki Çimpe Kalesi, daha sonra da stratejik açıdan oldukça önemli bir konumda bulunan Gelibolu Osmanlı İmparatorluğu bünyesine katılmış bulunuyordu. Böylelikle Osmanlılar, Rumeli fetihleri için oldukça önemli bir köprü-başı elde etmişlerdi. Gerçekten de buranın ele geçirilmesinden sonra Osmanlı Beyliği, çok kısa süre içerisinde Trakya'nın güneyini tamamen ele geçirmiş bulunuyorlardı.

Gelibolu'ya geçişle birlikte artık bir deniz gücüne sahip olmak Osmanlılar için zorunlu hale geliyordu. Bu yüzden hızla Edincik (Aydıncık), Gemlik, Karamürsel ve İzmit'te[48] tersaneler oluşturularak ya da mevcut tersaneler büyütülerek Osmanlı deniz gücünün temelleri atılmış oldu. Rumeli fetihleri hızlanıp, Osmanlılar buralara yerleşince, 1390 yılında I. Bayezid'in emri ile Gelibolu tersanesi

[47] Halil İnalcık, **Devlet-i Aliyye Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar – I Klasik Dönem (1302-1606) Siyasal, Kurumsal ve Ekonomik Gelişim**, 58. Baskı, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul, 2017, İstanbul, s. 47.

özellikle güçlendirildi. Katalan ve Türk akınlarından dolayı harap olan eski kale yıktırıldı ve yerine yeni bir kale, yeni bir liman ve bu limanı koruyacak yeni kulelerle birlikte kadırgaları koruyacak büyük kuleler yaptırdı.[49] Bunun dışında limana gemi inşa tezgâhları, malzeme muhafaza depoları, su ihtiyacı için sahile yakın çeşmeler, peksimet fırınları ve baruthaneler kuruldu.[50] Böylelikle Gelibolu, erken dönem Osmanlılarının deniz üssü konumuna geldi.

### 3.1.1. Sultan I. Bayezid Dönemi

Genel olarak I. Bayezid ile birlikte artık sürekli bir Osmanlı donanmasının varlığından söz etmek mümkündür. Elbette bu gelişmeler Venedik ve Ceneviz'in kendi koloni bölgeleri olarak gördükleri, özellikle Ege Denizi'nde, sürekli Osmanlı ile karşı karşıya gelmelerine sebep olmuştur. Aslında Venedik ve Ceneviz Cumhuriyetleri, başlarda kendi ticari çıkarları tehlikeye girmediği sürece Osmanlıların, Bizans'a ait yerleri ele geçirmesinden rahatsız değildi.[51] Ancak önem verdikleri şey; Konstantinopolis ve Karadeniz'e geçiş için biricik geçiş noktası olan Çanakkale Boğazı'nın açık kalmasıydı. Üstelik Karadeniz'de Türk korsanları görülmeye başlanmıştı. 1396 yılında Konstantinopolis'e ulaşmak için Karadeniz'de yelken açan Johannes Schiltberger, Niğbolu civarında onları üç Türk kadırgasının kovaladığından bahsetmektedir.[52]

Ancak Osmanlıların Rumeli'ye kalıcı olarak yerleşmeleri sonucunda özellikle Venedik için tehlike çanları çalmaya başlamıştı. Osmanlı Devleti'nin Gelibolu üssü merkez olmak üzere Ege ve Marmara'da akınlar düzenlemeleri Venediklileri sürekli olarak rahatsız etmiş, iki devlet arasında anlaşmazlığın doğmasına sebep olmuş ve Venedik Cumhuriyeti'nin çıkarlarını korumak için gönülsüzde olsa Osmanlı karşıtı Haçlı ittifaklarına katılmasına yol açmıştır.

---

[48] İdris Bostan, **Osmanlılar ve Deniz, Deniz Politikaları, Teşkilat, Gemiler**, 4. Baskı, Küre Yayınları, İstanbul, 2017, s. 14.
[49] Doukas, **Decline and Fall of Byzantium to the Ottoman Turks**, çev. Harry J. Magoulias, Wayne State University Press, Detroit, 1975, s. 63.
[50] İdris Bostan, "İlk Osmanlı Deniz Üssü: Gelibolu", (Editör: İdris Bostan ve Salih Özbaran), **Türk Denizcilik Tarihi 1**, 1. Baskı, Deniz Basımevi Müdürlüğü, İstanbul, 2009, s. 75.
[51] Turan, **Türkiye - İtalya İlişkileri**, s. 342.
[52] Johannes Schiltberger, **The Bondage and Travels of J. Schiltberger a Native of Bavaria, in Europe, Asia and Africa, 1396-1427**, çev. J. Buchan Telfer, The Hakluyt Society, Londra, 1859.

Ceneviz Cumhuriyeti için ise durum biraz daha farklıdır. Osmanlıların topraklarını Rumeli'ye doğru genişletme sürecinde Cenevizlilerin yardımı yadsınamaz bir gerçektir. Gelibolu'yu ele geçirdikten sonra Rumeli'de yayılan ve buralarda kalıcı olmayı amaçlayan Osmanlı Devleti, bölgeye taşınacak Türk ve Müslüman nüfusu, Ceneviz gemileriyle karşıya geçirmiştir. Bu yüzden Cenevizliler için bu durum basit bir ticaretten ibaret gibi görünmektedir. Örneğin, 1363'ten sonra Trakya'daki Osmanlı sınırlarının genişlemesi sonrasında, buraya göç ettirilen ahali 60.000 altın karşılığında Cenevizliler tarafından geçirilmiş, bu para karşılığı taşıma durumu ise Sultan II. Mehmet dönemine kadar sürmüştür.[53]

Rumeli'deki Osmanlı yayılmasının doğrudan mağduru olan Bizans İmparatorluğu ise bu yıllarda özellikle Papalık başta olmak üzere Batı'da diplomatik faaliyetlere girişmiş ve Osmanlılara karşı bir Haçlı donanması yollanması isteğini yinelemiştir.[54]

Elbette tahmin edileceği üzere bu Haçlı ittifakı uzun süre oluşturulamamıştı. Bunun sebebi ise açıkça ortadadır: Böyle bir Haçlı donanmasının başını çekmesi gereken Venedik ve Cenevizliler kendi ticari çıkarlarını tehlikeye atmamak adına böyle bir ittifaka çok sıcak bakmıyorlardı. Bu iki İtalyan Cumhuriyeti'nin kurulacak olan böyle bir donanmaya nicelik bakımından katkıları kısıtlı da olsa, nitelik bakımından katkıları tartışılmazdır. Bölgede sahip oldukları deniz üsleri sayesinde kurabildikleri uzun lojistik hatlar, coğrafyayı tanıması ve şüphesiz en önemlisi yetişmiş denizcileri ile bu iki cumhuriyet, böyle bir ittifakın vazgeçilmez parçalarıydılar.

Bu iki devlet, Levant'daki ticaretlerini korumak için birbirleri ile savaşmaktan dahi geri durmuyorlardı. Bu iki devlet arasındaki ilk büyük savaş 1256-1270 yılları arasında patlak vermiş, daha sonra bunu 1294-1299, 1350-1355 ve 1377-1381 yılları arasında üç savaş daha izlemişti. Savaşların sonunda göze çarpan büyük bir değişim olmamıştı. İki devlette farklı savaşlarda üstün gelmişler, birbirlerinin kolonilerine zarar vermekten öteye gitmemişlerdi.

İşte bu savaşlardan 1377-1381 yılları arasında olan son savaş, Venedik'in Çanakkale Boğazı girişindeki stratejik öneme sahip olan Bozcaada'yı Bizans İmparatoru'ndan satın almasıyla başlamıştı. Cenevizlilerin Karadeniz ticaretini

[53] Turan, **Türkiye - İtalya İlişkileri**, s. 351.

doğrudan tehdit eden bu ada, Gelibolu'dan sonra bölgedeki en önemli stratejik adalardan birisiydi. Özellikle Gelibolu'nun Türklerin eline geçmesinden sonra Batı'dan gelen bu iki devlet içinde, ikmallerini yapabilmeleri ve sığınabilecekleri bir üs olması bakımından Bozcaada vazgeçilemezdi. Kısa bir süreliğine adayı Venedik ele geçirse de savaş sonunda yapılan Torino Barışı ile Bozcaada, Cenevizlilere bırakılıyordu.

Yaşanılan bu kayıplarla birlikte, Osmanlıların Selanik'i tehdit etmesi üzerine Venedik Cumhuriyeti, Osmanlılara karşı daha agresif bir politika izlemek gereği duymuştu. I. Bayezid'in İstanbul ve Selanik dolaylarında kadırga donattığı haberi üzerine Venedik, Çanakkale Boğazı'na 3 kadırga gönderilmesi[55], Ege adalarının savunulması için gerekli önlemlerin alınmasıyla birlikte, gerekirse Rodos Şövalyeleri ile Sakız ve Midilli'deki Ceneviz senyörlerinin filoları ile iş birliği yapılmasını uygun görmüştü.[56]

Sultan Bayezid'in Atina ve Mora'ya saldırmasından çekinen Venedikliler, bu bölgenin tahkim edilmesi yönünde bölgedeki körfez kaptanına emirler göndermişlerdi. Gerçekten de Bayezid, Sakız Adası, Kiklad adaları, Eğriboz ve Atina civarın saldırmak için 60 parça savaş gemisi hazırlatmıştı.[57] Bu bölgelerin tahkim edilmesi herhalde Osmanlıların herhalde donanma bakımından tehlike oluşturduğunu açıkça göstermektedir.

Yeni oluşturulan ve gittikçe güçlenen Osmanlı donanması, Ege'de çeşitli akınlara girişmeye başlamış, bunun yanı sıra Bayezid'in İstanbul'u kuşatması üzerine yardıma gelen Müttefik Başkomutanı Boucicaut'a refakat eden gemilerle iki kez karşılaşmıştı. Saruca Paşa komutasında ilk muharebeyi kazanmış ve düşman gemilerini geri püskürtmüştü. Ancak Venedik gemilerinin de müttefik filosuna katılmasıyla birlikte iki donanma yeniden karşılaşmış, bu sefer kazanan müttefik kuvvetleri olmuştu.[58] Yoktan var edilen ve henüz emekleme aşamasında olan Osmanlı donanması için mağlubiyet normaldi ancak galibiyet şaşırtıcı bir başarı

---

[54] İnalcık, **Devlet-i Aliyye**, s. 53.
[55] Kate Fleet, "Osmanlı Devleti'nin Erken Döneminde Doğu Akdeniz ve Karadeniz'de Denizcilik Faaliyetleri", (Editör: İdris Bostan ve Salih Özbaran), **Türk Denizcilik Tarihi 1**, 1. Baskı, Deniz Basımevi Müdürlüğü, İstanbul, 2009, s. 67.
[56] Turan, **Türkiye - İtalya İlişkileri**, s. 382.
[57] Doukas, s. 81.
[58] Turan, **Türkiye - İtalya İlişkileri**, s. 408.

olarak nitelendirilebilirdi. Sayısal olarak üstün olan taraf Osmanlı tarafı olsa da nitelik bakımından müttefik donanma ile yarışabilecek düzeyde değildi.

Bayezid'in izlediği yayılma siyaseti Venediklilerden sonra Ceneviz'i de tedirgin etmiş, bu yüzden Cenevizliler, Bayezid'in 'can düşmanı' Timur'a başvurarak ona asker ve gemi gönderme sözü vermişlerdi ancak bu yardım gerçekleşmemiş, aksine Cenevizliler, Ankara savaşından sonra geri çekilen Türk birliklerini yine Rumeli'ye taşımışlardı. Böylelikle Rumeli'deki Osmanlı askerlerinin Boğaz'dan geçişini engellemeyi planlayan Ceneviz, her ne kadar bunu gerçekleştirmemiş olsalar da sahip olduğu donanmayı kendi çıkarları için diplomatik bir unsur olarak ustaca kullanmaktaydı. Buna karşılık Venedik ise kaçan Türklerin, Gelibolu'yu geçmemesi için bir tür abluka uygulamıştı.[59]

### 3.1.2. Fetret Devri ve Osmanlıların Hayatta Kalma Mücadelesi

Ankara Savaşı'nda ağır bir yenilgi alan Osmanlı Devleti, Sultan Bayezid'in esir alınmasından sonra, oğulları arasında vuku bulan taht kavgalarıyla ciddi bir kayba uğramış ve bir duraklama dönemi yaşamıştı. Rumeli'ye geçerek hükümdarlığını ilan eden Süleyman Çelebi, hızlıca bölgedeki devletlerle anlaşmalar imzalamaya girişmiş ve topraklarının güvenliğini sağlamaya koyulmuştu. Bu anlamda yapılan en önemli adım 1403 yılında imzalanan Gelibolu Antlaşması idi. Bizans İmparatorluğu, Ceneviz ve Venedik Cumhuriyetleri, Rodos Şövalyeleri, Nakşa Dükalığı ile yapılan bu antlaşma ile Süleyman Çelebi ciddi tavizler vermekteydi. Bunların herhalde konumuzca en önemlisi Osmanlı donanmasının, Hıristiyan ittifakının haberi ve izni olmadan Gelibolu dışına çıkamayacak olmasıdır.[60]

Daha sonra Edirne'yi ele geçirerek Süleyman Çelebi'nin saltanatına son veren Musa Çelebi ile de bu anlaşma yenilenmiş ve Osmanlıların, Gelibolu dışına çıkması yasaklanmıştı. Ancak anlaşmanın kısa süre sonra bozulmuştu ve Osmanlı donanması yeniden Gelibolu dışında dolaşmaya başlamıştı. Hatta Musa Çelebi'nin 1411 yılında İstanbul'u kuşatması ve bu kuşatmayı denizden de desteklemek amacıyla Osmanlı

[59] Adam Knobler, The Rise of Tīmūr and Western Diplomatic Response, 1390-1405, **Journal of the Royal Asiatic Society**, Third Series, Vol. 5, No. 3, Kasım 1995, s. 347.
[60] George T. Dennis, The Byzantine Turkish Treaty of 1403**, Orientalia Christiana Periodica**, Vol. XXXIII, 1967, s. 81.

donanmasını aktif olarak kullandığını görmekteyiz. Bu deniz ablukası başarılı olmamış, Musa Çelebi'nin sahip olduğu küçük donanma gücü Bizans karşısında yenilgiye uğramıştı. İstanbul'a gönderilen yiyecek ve askerî yardımların önüne geçmek isteyen Musa Çelebi, bu seferde yabancı gemilerin Çanakkale boğazından içeri girmesini engellemek istemiş, bununla da kalmayarak Ege adalarına ve Ağrıboz'a akınlar düzenlemiş, bazı Venedik gemilerini de ele geçirmişti. Her şeyden önce ticaretini ve ticari çıkarlarını ön planda tutan Venedik ve Ceneviz, itidalli davranmış ve bu küçük çaplı çatışmalar, büyük bir savaşa dönüşmemişti.

Musa Çelebi'nin sahip olduğu hırslı ve agresif tavır başta Osmanlı ileri gelenleri olmak üzere, Bizans İmparatorluğu'nun ve diğer bölgesel güçlerin hedefi haline gelmesine yol açtı. Bunun üzerine Bizans İmparatoru, iktidar üzerinde hak iddia eden diğer kardeş olan Mehmet Çelebi'yi İstanbul'a davet etti. Burada Mehmet Çelebi'yi kardeşine karşı savaşmaya ikna ettikten sonra, onu Bizans gemileri ile Rumeli'ye geçirme sözünü verdi.

Mehmet Çelebi, yalnız Bizans kadırgalarına bel bağlamamak adına Venedik kaptanları ile de anlaşmaya çalışmış ancak kazananın henüz belli olmadığı bu dönemde, tahtta hak iddia eden iki şehzade ile de arasını iyi tutmak isteyen Venedik buna yanaşmamıştı. Bunun yanı sıra karada kesin bir zafer elde edebilmek için Mehmet Çelebi, Sırp despotu Stefan Lazareviç ile de iş birliği yapmaya çalışmıştı. Saltanat kavgasının sürdüğü bu yıllarda Venedik ve Ceneviz gibi İtalyan Devletleri, Anadolu'dan ziyade Rumeli'deki olaylarla ilgilenmişti. Bu da bir bakıma normaldi, çünkü İtalyan Cumhuriyetleri'nin önceliği Ege'den Çanakkale Boğazı'na, oradan Karadeniz'e uzanan ticaret yollarını güven altında tutabilmekti.

Venedik'ten istediği desteği bulamayacağını anlayan Mehmet Çelebi, yönünü Venedik'in bölgedeki rakibi olan Ceneviz'e dönmüştü. Başta Galata olmak üzere bölgedeki tüm Ceneviz kolonileri ile iyi ilişkiler kuran geleceğin sultanı, onlara ticari imtiyazlar verirken, buna karşılık Ceneviz'in sahip olduğu derin donanma becerisinden fayda sağlamaya çalışıyordu.

II. Manuel Paleologos ile dostane ilişkiler kuran ve ondan Bizans Donanması ile Osmanlı ordusunu Rumeli'ye geçirme sözü alan Mehmet Çelebi, nihayet 1413 yılında bu sözünü tutmasını istemişti. Kardeşine karşı harekete geçen Mehmet Çelebi, Çamurlu Ova Muharebesi ile Musa Çelebi'yi yenilgiye uğrattı. Musa Çelebi

kaçma girişiminde bulunsa da yolda yakalandı ve Mehmet Çelebi'nin emri ile boğduruldu. Böylelikle Osmanlı Devleti'nin içine düştüğü Fetret Devri son buluyor ve Mehmet Çelebi, Sultan I. Mehmet olarak Osmanlı topraklarında tek hâkim konumuna geliyordu.

### 3.1.3. Düzenin Tesisi ve I. Mehmet Dönemi

Rumeli ve Anadolu üzerindeki bölünmüşlüğü bitirerek, tahta çıkan Sultan I. Mehmet, Karamanoğulları'nın Bursa kuşatmasını kaldırması üzerine yönünü İzmir'e çevirdi.

Bu sırada İzmir'de Aydınoğulları soyundan Cüneyd Bey bulunmaktaydı. Cüneyt Bey, Timur'un Anadolu'dan çekilmesiyle birlikte, Osmanlıların içine düştüğü karışıklıklardan da faydalanarak önce İzmir'i daha sonra Ayasuluk'u almıştı. Kısa bir süre Rumeli'de bulunan Süleyman Çelebi'ye bağlılığını bildirse de daha sonra bağımsız olduğu anlaşılmaktadır. Bu süreçte Alaşehir, Nif, Sart gibi İzmir ve çevresindeki yerleşim yerlerini de ele geçirerek bölgedeki hâkimiyetini pekiştirmişti. Böylelikle Aydınoğulları Beyliği'ni yeniden tesis etmiş oluyordu. Daha sonra şehzade İsa Çelebi, İzmir'e gelerek kendisinden taht mücadelesi için yardım istemişti. Topladığı askerlerle İsa Çelebi'ye katılan Cüneyd Bey, kısa sonra tekrar taraf değiştirerek Süleyman Çelebi'nin tarafına geçmişti. Cüneyd Bey'in taraf değiştirmesi üzerine İsa Çelebi savaşmadan kaçmış, Süleyman Çelebi'de Cüneyd Bey'i yanına alarak tekrar Rumeli'ye dönmüştü. Burada Cüneyd Bey, Süleyman Çelebi'nin ölümüne kadar Ohri valiliğine tayin edilmişti. Süleyman Çelebi'nin vefatının ardından Musa Çelebi tahta çıkmak için Edirne'ye geldi. Mehmet Çelebi ile Musa Çelebi arasında süren savaşların yarattığı kargaşayı fırsat bilerek Rumeli'den kaçan Cüneyd Bey, yeniden İzmir'e geldi. Buradan topladığı askerlerle Ayasuluk'u yeniden ele geçirip, Aydınoğlu Beyliği'ne yeniden hâkim oldu.

Mehmet Çelebi, Bursa'yı Karamanoğlu muhasarasından kurtardıktan sonra İzmir'e geldi. Sultan Bayezid'in kuşatıp, alamadığı İzmir'i Emir Timur kısa bir kuşatma sonrasında almış ve yıktırmıştı. Buna rağmen şehrin yalnızca karadan kuşatılarak ele geçirilmesi oldukça uzun sürecek bir işti. Bu yüzden Mehmet Çelebi, kendisine denizden destek sağlayabilecek müttefikler aramaya başladı.

Menteşeoğulları, Rodos Şövalyeleri ve Foça, Sakız ve Midilli de bulunan Ceneviz kolonileri ile iş birliği yaparak şehir denizden de kuşatarak kısa sürede ele geçirmişti.

Böylece Aydınoğulları'nı yeniden hâkimiyet altına alınıyor ve bir Osmanlı sancağına dönüştürülüyordu. Cüneyd Bey'in annesinin yalvarmalarından sonra canını bağışlamış, kendisini yeniden Rumeli'ye götürerek, Niğbolu civarında toprakları idaresine verdi. Ancak bundan sonra da Cüneyd Bey iktidar hırsından vazgeçmeyecek, aşağıda ele alacağımız üzere mücadelesine devam edecektir.

İzmir'in ele geçirilmesi sırasında yardıma gelen Ceneviz donanması sayesinde, iki devlet arasındaki ilişkiler daha da pekişmişti. Ancak bu iyi ilişkiler uzun süre devam etmeyecekti. Ege Denizi'nde çıkarları çatışan Venedik ve Osmanlı Devleti arasında çatışma kaçınılmaz hale gelmişti. Bu sırada Venedik, Bizans'ın yanı sıra Cenevizlilerin Sakız ve Foça kolonilerine de ittifak için başvurmuştu. Venediklilerin planladığı saldırının detayları tam olarak bilinmese de denizcilik stratejileri açısından baktığımızda bu ittifak girişimi mantıklı görünmektedir. Venedik, Yukarı Ege'yi ve Marmara'nın girişinde bulunan Gelibolu'yu kapatırken, Sakız ve Foça kolonileri de Ege kıyılarını tutabileceklerdi. Ayrıca Venedik, Ege'nin Anadolu kıyılarında bulunan bu adalar sayesinde lojistiğini güvence altında tutabilirdi.

Ceneviz kolonileri bu ittifaka çok gönüllü olmasa da katılmayı kabul etmişlerdi. Hatta Venediklilerin adaya girdikten kısa süre sonra, önceden ele geçirmiş olduğu Türkleri idam etmeleri, Türklerle olan ilişkileri ciddi anlamda sarsmıştı. Osmanlı – Venedik savaşı sonlanınca, Ceneviz heyeti görüşme yapmak üzere Osmanlı başkentine gitmişti. Yapılan anlaşmaya göre Cenevizlilere yeniden Osmanlı topraklarında ticaret serbestisi tanınıyordu. Buna karşılık Sultan I. Mehmet Sakız'ın yıllık vergisini 4.000 altına, Süleyman Çelebi döneminde Foça kolonisinin ödediği 500 altınlık vergiyi ise 40 katına çıkararak 20.000 altın yapmıştı.[61]

Çelebi Mehmed'in tahta çıkışından sonra Venedik, bir süre yeni sultana karşı mesafeli durmuştu. Ancak Cüneyd Bey ile mücadelesinde başarıya ulaşması, üstelik bu başarıya Cenevizliler sayesinde ulaşması, Venedik Cumhuriyeti'ni tedirgin etmiş, derhal Osmanlı sarayına bir Venedik heyeti yollanmasına karar verilmişti. Ancak bu dönemde Venedik – Osmanlı ilişkileri zaten hâlihazırda oldukça gergin durumdaydı.

[61] Turan, **Türkiye - İtalya İlişkileri**, s. 457.

Önce Venedik'in Türk sahillerine yaptığı saldırılar, daha sonra Türk donanmasının güçlenmesiyle birlikte Venedik'e Andros, Antiparos, Milos ve Ağrıboz'da karşı saldırılara girişmesi bu gerginliği yaratan başlıca durumlardı. Bunun yanı sıra Osmanlıların, Venedik ticaret gemilerini Gelibolu'da kontrole tâbi tutmaları da bir diğer önemli etkendi.

Venedik'in misilleme olarak Boğaz'daki ticareti kontrol altına almak için Amiral Pietro Loredano komutasında 15 gemilik bir filo yollayarak buradaki denetimde söz sahibi olmak istemesi bölgedeki tansiyonu iyiden iyiye arttırmıştı. Bu Venedik filosunun, Osmanlı limanlarına mal getiren Ceneviz gemilerine el koyması ve kaptanlarını idam etmesi üzerine gerginlik resmiyete dökülerek Venedik ile ticaret askıya alınmış ve bu donanmanın Venedik tarafından geri çekilmesi ve zararın ödenmesi istenmişti. Ancak Venedik bu istekleri yerine getirmeyince, savaş artık kaçınılmaz olmuştu.

Düzenli bir birim olarak Osmanlı donanması ilk defa Mehmet Çelebi döneminde, Gelibolu'da kuruluyordu. Nicelik bakımından yeterli olsa da nitelik bakımından bu donanmanın kapasitesi bir hayli kısıtlıydı. Bu tarihe kadar Osmanlı genişlemesinin temel operasyon alanı karalardı. Denizlerde ise ya yerel beyliklerin ve denizci gazilerin yeteneklerinden faydalanmış ya da Ceneviz, Bizans, Venedik gibi bölgedeki diğer devletlerin donanmalarını kullanmıştı. Bu yüzden kendi bünyesinde yetişmiş, tecrübeli denizci nüfusu oldukça sınırlıydı.

Venedik donanması ise her ne kadar Gelibolu Savaşı'nda nicelik olarak Osmanlı donanmasından küçük olsa da nitelik bakımından karşılaştırılamayacak kadar üstün durumdaydı. Varlığını denizlere borçlu olan ve yaklaşık altı yüzyıl boyunca Ege'de varlık gösteren bir devlet için bu şaşılmayacak bir durumdu.

Savaş tamamen bir yanlış anlaşılma sonucunda çıkmış gibi görünmektedir. 27 Mayıs'ta Venedik filosu, Gelibolu limanı yakınlarına gelmiş, ancak karadaki Osmanlı askerlerinin ok atışlarından dolayı geri çekilmek zorunda kalmıştı. 28 Mayıs'ta Amiral Loredan Osmanlılarla anlaşmak amacıyla iki kadırgasını, limana yollamıştı. Limana giden bu iki kadırgaya San Marco bayrağı çekilmiş olması ise dikkat çekicidir. Bu iki kadırgaya karşı Osmanlılar, ellerinde bulunan 32 gemiyle saldırıya geçmişti. Bunun üzerine Venedik gemileri geri çekilmiş, Osmanlı gemileri bir süre bu gemileri takip ettikten sonra geri dönmüştü. Venedik Amirali, niyetinin

barışçıl olduğunu, yalnızca elçileri Osmanlı sultanına ulaştırmaya çalıştığını ve yapılan saldırıyı kınadığını bildirmesi için Osmanlı kaptanına bir haberci yolladı. Gelen elçilik heyetinden habersiz olduğunun söyleyen Osmanlı tarafı, o dönemde Mehmet Çelebi'ye karşı faaliyetlerde bulunan Mustafa Çelebi'ye karşı hareket ettiklerini bildirmiş ve Loredan ile mürettebatının çekinmeden karaya çıkabileceklerini, elçilik heyetine de silahlı korumalar sağlanarak Sultan'a ulaşmaları için yardımcı olabileceklerini bildirmişti.

Bunun üzerine Loredan'da üzüntülerini iletmek ve muhtemelen Osmanlı gemilerinin sayısı, teçhizatı ve düzeni hakkında bilgi almak amacıyla casusluk yapması için küçük bir heyeti tekrar Osmanlılara yollamıştı. Akşama doğru denize açılmış ve limandan uzaklaşmıştı. Bu sırada sancak gemisinde bir savaş meclisi toplayarak sonraki hareketlerini planlamaya koyulmuşlardı. Burada öne çıkan iki eğilim vardı; birisi Osmanlı filosunu limanda yakalayarak hareketsiz bir şekilde yakalayarak imha etmek, diğeri ise onları açık denize çekerek bir muharebeye girişmek. Birinci öneri limanın toplarla korunan büyük ve müstahkem bir mevki de olduğu gerekçesiyle reddedilmişti. Ancak kesin bir karara varılmadan meclis dağılmıştı. Bu sırada Türk filosu karanlıktan faydalanarak zaten limandan çıkmış, Venedik kuvvetlerinin önünde tek sıra halinde dizilmişlerdi. Bunun üzerine Loredan, tüm gemilere haber yollayarak mürettebatın ani bir saldırıya karşı hazır olmasını söylemişti.

29 Mayıs'ta şafakla birlikte üç Venedik gemisi Gelibolu'dan 'su ikmali' yapmak için, savaş düzeninde yelken açmıştı. Şehre yaklaştıkları sırada Osmanlı gemileri, bu gemilere saldırmış ve sonunda muharebe başlamıştı. Tecrübesiz ve dağınık olan Osmanlı donanması, kısa sürede ele geçirilmiş ya da imha edilmiş, donanma kaptanı Çalıbey hayatını kaybetmiş ve Venediklilerce kesin bir zafer kazanılmıştı.

Şerafettin Turan, muharebe ile ilgili olarak şu bilgileri verir:

*"29 Mayıs sabahı Venedik donanması, '2' kadırgayı öncüye, '3'ünü de ihtiyata ayırdıktan sonra savaş düzeninde "su almak" için Gelibolu'ya doğru harekete geçmişti. Ancak Türkler bütün gemileriyle kadırgalara hücum edince şiddetli bir savaş başlamıştı. Çarpışma şafakta başlamış ve iki saatten fazla sürmüştü. Türk donanması büyük bir yenilgiye*

*uğramıştı. '6' kadırga, '9' galyot ve '15' fusta olmak üzere '32' Türk gemisinden '30'u Venediklilerin eline geçmişti. Denize atlayıp sahile ulaşanların dışında Türk denizcilerinin de çoğu esir düşmüştü. Öte yandan çarpışmalar sırasında Venedik Amirali Loredano da çenesinden ve sol kolundan yaralanmıştı."*[62]

Yine Şerafettin Turan, çağdaş bir gözlemci ve Venedik tebaasından olan Zancaruolo'dan savaştaki Osmanlı kayıplarıyla ilgili olarak aktardığına göre savaş yaklaşık 3 saat sürmüş, savaşta 14-15 Türk Kadırgası Venediklilerin eline geçmiş, bunun yanı sıra tüm Türk kayıpları ise 21 fusta ile 2.640 kişiydi.[63] Savaştan sonra ele geçirilen Türk esirler, savaşın gerçekleştiği ve sahile yakın bir bölgede, Venedik gemilerinin güvertelerinde ailelerinin gözleri önünde katledilmişlerdi.[64] Bunun yanı sıra Osmanlı donanmasında hizmet gören Cenevizliler de, Osmanlılara katılmayı düşünen Hıristiyanlara gözdağı vermek amacıyla Venedik amiralinin emriyle idam edilmişlerdi.

Muharebenin nasıl gerçekleştiği ile ilgili bilgiler oldukça kısıtlı olsa da bu muharebe ile ilgili bazı yorumlar yapılabilir. Osmanlı donanmasının sürekli teyakkuz halinde bulunması ve muhtemelen biraz da 'heyecanlı' görünmesi, herhalde tecrübesizlikleriyle açıklanabilir. Sayısal olarak üstün durumda olmaları da deniz savaşına yabancı olan Osmanlılar için yanıltıcı olmuş olabilir. Savaş başladıktan sonra Osmanlı donanması herhalde kısa süre içerisinde dağınık bir vaziyette Venedik gemileriyle savaşa tutuşmuştu. Muhtemeldir ki Çalıbey donanmasına tam olarak hâkim değildi. Ciddi pratik ve beceri gerektiren deniz haberleşmesi, çarpışmalar başladıktan sonra hepten kesilmiş olmalıdır. Kaosun hâkim olduğu Osmanlı donanmasına karşılık Venedik filosu düzenini bozmamış ve merkezde Amiral Loredan'ın gemisinin bulunduğu şekilde Osmanlı gemilerini ele geçirmiş ya da püskürtmüştü. Böylece belki de Akdeniz'in en organize ve kuvvetli donanması olan Venediklilere karşı alınan bu mağlubiyet şaşırtıcı değildir.

Gelibolu savaşında alınan mağlubiyet sonrasında çatışmalar kesilmiş, diplomatik müzakereler başlamıştı. Karşılıklı olarak elçilerin gönderilmesiyle birlikte 1419'da Venedik'e ahitname verilmiş ve artık barış sağlanmıştı. Ahitname ile barışın

[62] Turan, **Türkiye - İtalya İlişkileri**, s. 488.
[63] Turan, **Türkiye - İtalya İlişkileri**, s. 489.
[64] Doukas, s. 119.

sağlanmasının yanı sıra, iki devlet arasındaki saldırmazlığı, esirlerin durumunu, Venedik'in ödeyeceği vergileri, ticaret serbestliğini, Venedik ticari gemilerinin uğradığı zararların tespitini ve karşılanmasını içeriyordu. Son ve bizim için en önemli madde ise şüphesiz Osmanlı gemilerinin silahlı olarak Ege'ye çıkışının önleniyor oluşuyordu. Venedik bu sayede Ege'deki ticaretini ve topraklarını güvence altına alıyor, Osmanlı donanmasını ise yeniden Gelibolu'ya hapsediyordu.

### 3.1.4. II. Murad Dönemi Denizcilik Faaliyetleri

1413 yılında Fetret Devrini sonlandırarak imparatorluktaki sükûneti yeniden sağlamış olan Mehmet Çelebi, 1421 yılında Edirne'de hayatını kaybetti. Yerine oğlu II. Murad tahta çıktı. Ancak Murad'ın tahta çıkışını izleyen bir dizi karışıklık yaşandı. Bizans İmparatoru II. Manuel, amcası Mustafa Çelebi'yi Gelibolu'nun Bizans'a bırakılması karşılığında desteklemiş ve II. Murad'a karşı bir isyan başlatmıştı.

Daha sonra tarihe Düzmece Mustafa adıyla geçecek olan bu isyanın başlarında, Mustafa Çelebi II. Murad'a karşı çeşitli başarılar kazanmıştı. Edirne'ye ulaşarak şehri ele geçirmiş, kendi adına hutbe okutarak sikke bastırmıştı. Ancak sonrasında Gelibolu'yu Bizans'a bırakmayarak, Bizans desteğini kaybetti. Sonrasında Galata Cenevizlilerinin gemilerini kullanarak Anadolu'ya geçip Bursa'yı kuşattı. Ancak Rumeli ordusunun Anadolu'da savaşmaya gönülsüz olması ve Aydınoğlu Cüneyd Bey'in taraf değiştirerek II. Murad'a katılması sonucunda Rumeli'ye kaçmak zorunda kaldı. Aydınoğlu Cüneyd Bey ise İzmir ve havalisini alıyor, yeniden bölgedeki hâkimiyetini kurmuş oluyordu. Ancak daha sonra II. Murad ile anlaşmazlığa düşmüş, bunun sonucunda hem denizden hem karadan kuşatılmış ve akabinde idam edilmişti.

Sultan II. Murad, Rumeli'ye kaçan amcasının peşine düşmüştü. Burada yine Cenevizlilerin yardımı ile ordusunu Rumeli'ye geçirmişti. Ceneviz, yalnızca gemi değil, asker desteğinde de bulunarak Murad'a dostluğunu göstermişti. Böylece Sultan'ın Edirne'ye doğru hareket ettiğini öğrenen Mustafa Çelebi kaçmaya çalışmış ancak Tunca vadisindeki Kızılağaç Yenicesi'nde tutuklanarak Edirne'ye yollanmış ve burada idam edilmişti. Böylece Düzmece Mustafa isyanı bastırılmış oluyordu.

İsyanı bastırarak, düzeni yeniden sağlayan Sultan II. Murad, bu isyanın baş aktörlerinden Bizans İmparatorluğu'na bir ders vermek amacıyla İstanbul'u kuşatma kararı almıştı. Şehir yalnızca karadan kuşatılmıştı ama bu yine de başta Bizans olmak üzere Batı Avrupalı güçleri de tedirgin etmişti. Bu dönemde Osmanlılar'a karşı yeniden bir Haçlı İttifak'ı kurulması görüşülmeye başlanmıştı. Bunun yanı sıra Venedikliler, Bizans İmparatoru ve Osmanlı Sultanı arasında bir barış sağlamak amacıyla diplomatik faaliyetlerini de sürdürüyordu.

Ancak bir barışa ya da Kutsal İttifak'a gerek kalmadan kuşatma sorunu çözülmüştü. Bizans İmparatoru, Sultan Murad'ın kardeşi Şehzade Mustafa'yı isyana ikna etmişti. Yeni bir isyan tehlikesi ile karşı karşıya kalan Murad, derhal kuşatmayı kaldırarak Edirne'ye dönünce kuşatma da kendiliğinden kalkmış oluyordu. Yine de Osmanlıların bir İstanbul kuşatmasına kalkışması Venedik'i rahatsız etmiş ve Levant politikaları konusunda Cumhuriyet'i ikiye bölmüştü. Bir grup Osmanlı ile barış yapılmasını savunurken, diğer grup ise girişilecek bir dizi deniz harekâtı ile kolonilerin güvenliğinin sağlanmasını öne sürüyordu. Murad'ın İstanbul'dan vazgeçmediğini düşünen Venedik, savaştan yana tavır almış ve barış görüşmeleri, yerini Osmanlılara karşı Bizans – Venedik ittifak görüşmelerine bırakmıştı. Böylece Venedik, uzun süredir Bizans'a kabul ettirmeye çalıştığı beş yıllık bir ticaret anlaşmasını onaylatmış, bunun yanı sıra Sırp Despotu Stephan Lazarevic'i de Türklere karşı olan bu ittifaka dahil etmişti. Ancak bu sırada Bizans'ın Osmanlılar ile anlaşma yaparak, haraç ödemeyi kabul etmesi üzerine barış sağlanmış ve oluşturulan bu ittifak geçersiz kalmıştı.

Yine de Venediklilerin istediği savaş çokta uzakta değildi. Osmanlılar İstanbul'u kuşattıktan üç gün sonra Selanik'i de kuşatmışlardı. Böylece Osmanlılara karşı girişilmesi düşünülen bir harekâtta bu üssün kullanılamayacak durumda olması sağlanmıştı. Kuşatma başladıktan sonra şehrin ileri gelenleri, şehri Venedik'e teslim etmek yoluyla bu muhasaradan kurtulabileceklerini düşünmüşlerdi. Böylece Venedik'e bu kararı bildiren bir heyet yollanmış, bazı şartlar karşılığında şehrin teslim edileceğini bildirmişlerdi.[65] Bu şartların en başında şehrin Türklere karşı savunulması bulunuyordu. Bunun dışında şehrin başında bulunan İmparator

[65] Doukas, s. 170.

Manuel'in oğlu Despot Andronikos'a tek seferlik olarak ya da aylık bağlanması şekilde ödeme yapılması bir diğer önemli şarttı.

Selanik, Ege'nin önemli ve en büyük limanlarından birisiydi. Bu büyük limanın Venedik gibi deniz ikmaline bel bağlayan bir devlete sunduğu fırsatlar az değildi. Bunun yanı sıra şehir sahip olduğu buğday ticaret kapasitesi ile Venedik'in bölgedeki en önemli ticaret merkezlerinden birisiydi. Venedik, kendisine gelen bu fırsatı değerlendirerek Senato'da oy çokluğu ile şehrin alınmasını kabul etmişti. Böylesi bir fırsatı değerlendirmesi şaşılacak bir durum değildir. Bu avantajların yanında tek soru işareti Venedik ile Osmanlı arasında yeni bir savaşa sebep olup olmayacağıydı. Elbette ki Cumhuriyet bu kaygılarında yanılmıyordu.

Venedik, Bizans İmparatoru ile de anlaştıktan sonra Selanik'e asker ve gıda malları taşıyan bir filo göndermişti. Bu filo herhangi bir zorlukla karşılaşmadan şehre ulaşmıştı çünkü Türkler, henüz Gelibolu yenilgisinin ve çıkan iç karışıklıkların etkilerini üzerinden atamamış, yeni ve büyük bir donanma toparlayamamıştı. Bu yüzden şehir 1422'de yalnızca karadan kuşatılmıştı. Selanik denizden kuşatılamadığı için hızlı bir şekilde alınamamış, özellikle Venedik'in eline geçmesiyle beraber deniz yolundan desteklenerek 1430'a kadar alınamamıştı. 1423'de şehir Venedik'in eline geçince, Senato şehri savaştan kurtarmaya uğraşmıştı. Bu amaçla çeşitli girişimlerde bulunmuş hem barış anlaşması yapılmaya çalışılmış hem de Sultan II. Murad'a karşı askeri operasyonlara girişilmiş ve çeşitli isyanların teşvikine uğraşılmıştı.

Venedik, 1425'de Osmanlı topraklarına saldırarak Kassandra ve Kavala'yı ele geçirdi. Bundan bir yıl sonra bu iki şehri geri aldılar. Hatta Aydın ve Menteşe beyliklerine bağlı denizciler Venedik'in elindeki ve önemli üslerden olan Eğriboz, Modon ve Koron'a yağma akınları düzenlediler. Bir diğer Osmanlı birliği de Venedik'in elindeki Dıraç'ı kuşattı. Ancak bu sırada Osmanlılar ve Macaristan arasındaki Sırbistan ve Eflak üzerindeki hâkimiyet çıkarlarının çakışması, çatışmaya döndü. Böylece Venedik – Osmanlı arasındaki çatışma 1429'a kadar kesilmişti. 1429'da Venedik donanmasının başındaki Amiral Pietro Mocenigo Gelibolu'ya başarısız bir saldırı düzenlemişti. Bu dönemde Timur Sultanı Şahruh'un yeniden doğuda görünmesi bir süreliğine Sultan Murad'ı hareketsiz bıraksa da Şahruh tehlikesi ortadan kalkınca Murad, yeniden Selanik'e yönelmişti.

Böylelikle Venedik'in çabaları boşuna olmuş, istediklerini elde edememişti. 1430 yılında Osmanlı kuvvetleri büyük bir saldırı ile şehri ele geçirmişti. Kısa bir süre daha iki devlet arasındaki gerginlik sürmüştü. Özellikle Venedik, karada zayıf olmasına karşın sahip olduğu donanmayı bir diplomatik koz olarak kullanmak istemiş, böylelikle yapılacak bir barışta elinin daha kuvvetli olmasını sağlamıştı. Bu niyetle Bundan sonra da 1430'da derhal barış için görüşmeler başlamıştı.

Bu görüşmeler için Sultan Murad, Anadolu Beylerbeyi Hamza Bey'i, Venedik ise Amiral Morosini'yi görevlendirmişti. Temmuz 1430'da Lapseki'de anlaşmaya varılmış daha sonra 4 Eylül 1430'da Sultan tarafından onaylanan antlaşma ile barış sağlanmış oluyordu. Bu antlaşma büyük oranda Çelebi Mehmet ile 1416'da yapılan Gelibolu Antlaşması benzerlik taşıyordu. Tüccarlara ticaret serbestliği yeniden tanınıyor, çeşitli kaleler için vergiler belirleniyor ve Osmanlı gemilerinin silahlı bir şekilde Ege'ye çıkamamaları maddesi korunuyordu. Buradan hareketle Osmanlıların hem denizleri yeterince önemsemediği hem de Gelibolu Savaşı'nın etkilerinin henüz devam ettiği çıkarımı yapılabilir görünmektedir.

Bundan sonraki süreçte Venedik ile ilişkiler hızla düzelirken, bu sefer de Anadolu ve Rumeli'de çeşitli isyanlar ve sorunlar baş göstermişti. Bunlarla mücadele eden Murad, Anadolu'da hâkimiyetini sağlamlaştırıp, egemenlik alanını genişletirken; Batı'da Sırbistan üzerinde yeni fetihlere girişmişti. Bu dönemde Osmanlıların en büyük rakiplerinden birisi olan Macarlarla olan mücadeleler damgasını vurmuştur. 1440'da Sultan Murad'ın Belgrad Kuşatması başarısız olunca bundan cesaret bulan Macarlar, János Hunyadi önderliğinde birleşerek, Osmanlılar üzerine saldırıya geçmişler ve Balkanları istila etmeye başlamışlardı. Bu süreçte Papalık ile görüşmeler yoğunlaşmış ve János Hunyadi'nin Macaristan'ı önderliğinde yeni bir Haçlı İttifak'ı oluşturma yoluna gidilmişti. Önce birkaç Osmanlı akıncı birliğinin yenilgiye uğraması, 1443 yılında da Niş Muharebesi'nin kaybedilmesi Osmanlıları zor duruma sokmuş, Macarları da yüreklendirmişti. Daha sonra Sultan II. Murad'ın birliklerini yeniden toplayarak İzladi Geçidi'nde János Hunyadi'nin komutasındaki Macar, Sırp, Eflak ve Papalık askerleriyle bir savaşa tutuşmuştu. Savaş çetin geçmiş, Osmanlılar ancak büyük askeri zayiatlar vererek Macarları geri çekilmeye zorlayabilmişlerdi. Bu sırada Amasya valisi olarak görev yapan oğlu Alâaddin'in vefatını haber alınca moral olarak büyük bir çöküntü yaşamıştı. Böylece

Macarlar ile barış için görüşmelere başlayan Sultan Murad, 1444 yılında Edirne – Segedin Antlaşması olarak bilinen antlaşmayı imzaladı. Antlaşmadan sonra tahttan çekilmiş, yerine oğlu II. Mehmet geçmişti.

Ancak gerek Bizans'ın 1430'lardan beri Osmanlılar aleyhinde Papalık'ı ve diğer güçleri harekete geçirmeye çalışma çabaları meyvelerini vermeye başlamıştı. Katolik ve Ortodoks kiliselerinin birleşmesi karşılığında Papalık, Osmanlıların Balkanlardan atılması ve Bizans üzerindeki tehlikeleri bertaraf etmek için bir Haçlı İttifak'ı çalışmalarına hız vermişti. Macarların, Osmanlılara karşı kazandığı zaferlerle birlikte bu isteğinin gerçekleşebileceğini düşünmüştü. Papa, Macar kralını bu Haçlı İttifak'ına katılmaya ikna etmek için Kardinal Gialiano Cesarini'yi Macaristan'a temsilcisi olarak göndermişti. Yapılan Edirne – Segedin Antlaşması'ndan dolayı verdiği sözden ve ettiği yeminden dönmek istemeyen kralı, kâfirlerle yapılan antlaşmaların ve yeminlerin bir anlam ifade etmediğini söyleyerek ikna etmişti. Böylece Macarlar, bu ittifaka katılmış bulunuyorlardı.

Venedik, bu oluşturulan yeni ittifaka çok hevesli olmasa da katılmıştı. Böylece başını Macar ve Lehlerin çektiğin Haçlı Ordusu Balkanlardan, Osmanlı topraklarına girerken, Venedik ve Papalık donanmaları da Çanakkale Boğazı'nı kapatacaklardı. Haçlı ordusu harekete geçtikten sonra Venedik, Kaptan Loredano'ya yolladığı emirlerle donanmanın Avlonya ve Yanya'yı işgale hazır olmasını söylüyorlardı. Bu bize Osmanlıların hala güçlü bir donanma oluşturamadıklarını, böylece hem Çanakkale'de hem de Adriyatik'te tehdit edilebilir durumda olduklarını gösteriyordu. Ancak bu sırada gerçekleşen bir dizi olayla Haçlıların planları da oldukça zorlaşmış görünüyordu.

Öncelikle Venedik'in kendi kaptanına Adriyatik sahillerinde görev fetih görevleri vermesi, Boğaz'daki kontrolü tamamen Papalık'a bırakarak, buradaki denetimin zorlaşması anlamına geliyordu. Bunun yanı sıra Memlük Sultanı El-Melikü'z-zahir'in Kıbrıs'a çıktığı haberi de gelince Venedik, önceliğini Levant ticaretine vermişti. Bir de Haçlı ordusunun oldukça gecikmesi sonucunda, mevsimin ilerlemesi donanmanın hareketini hem zorlaştırmış hem kısıtlamıştı. Venedik hem Papalık hem de ittifaktaki diğer devletlerin baskısına daha fazla boyun eğememiş ve kaptana Boğaz'ı koruması emrini yollamıştı. Ancak bu emirden bir gün sonra Haçlı ordusu, Osmanlılar karşısında Varna'da bozguna uğramıştı.

Varna bozgunundan sonra Papalık, Venedik'e ittifakın ve savaşın devamı konusunda baskı yapsa da Venedik, böyle bir savaşı tek başına yürütemeyeceğini farkındaydı. Papalık ile anlaşamayınca, Türklerle barış yapma yoluna giden Cumhuriyet, 1446 yılında bir antlaşma yapmaya muvaffak olabilmişti. Bu antlaşma ufak değişiklikler dışında 1430 yılında yapılan antlaşma ile aynı özellikleri taşıyordu. Yukarıda da değindiğimiz üzere, Osmanlılar, hala Ege'ye silahlı gemi gönderemeyecek, yalnızca ticaret gemileri Venedik limanlarında dostça karşılanacaktı. Böylece Venedik, 1448 yılındaki II. Kosova Savaşı'na katılmayacaktı. Kosova'da Haçlıların yine bir bozgun yaşaması sonucunda Venedik'in ne kadar isabetli bir karar verdiği görülmüştü. Yine de bu durumdan tedirgin olan Venedik, Sultan II. Murad'ın 1451'deki vefatına kadar Osmanlılarla ilişkilerine dikkat edecek ve ihtiyatlı davranacaktı.

## 3.2. SULTAN II. MEHMET DÖNEMİ DENİZCİLİK FAALİYETLERİ

### 3.2.1. İstanbul'un Fethine Hazırlık ve Donanma

1451 yılında Sultan Murad'ın vefatından sonra tahta Sultan II. Mehmet çıkıyordu. Sultan Mehmet, daha önce 1444 yılında Varna Savaşı öncesinde, hükümdarlığı defacto olarak kısa bir süreliğine, daha sonra 1446 yılında ise resmen hükümdarlığı babasına bırakmak zorunda kalmıştı. Bu sebeptendir ki Sultan Mehmet'in tahta geçişi başlarda Avrupa'yı o kadar da tedirgin etmemişti. Üstelik cülûsunun ardından kısa süre içerisinde komşu devletlerle dostane ilişkiler kurmuş, tavizler vermek pahasına hepsiyle barışı sağlamıştı. Elbette bunun arkasında yatan gerçek sebep Mehmet'in Konstantinopolis'i fethetme düşüncesiydi. Daha önce Sultan I. Bayezid ve II. Murat'ın kuşattığı ancak almaya muvaffak olamadığı şehri kendisi almaya çalışacaktı. Bunun için muhtemelen önceki kuşatmaları iyi tetkik ettiği anlaşılan sultanın tüm önlemleri aldığı görünmektedir. Yapılan bu anlaşmalar neticesinde batıdan gelecek birleşik bir haçlı ordusunun önü kesilmiş oluyordu. Buna ek olarak yine Sultan Bayezid ve Murad dönemlerindeki en büyük eksiklik olan donanma üzerine de eğilen Sultan Mehmet, Gelibolu başta olmak üzere diğer tersaneleri de genişletmiş, buralarda yoğun bir gemi inşa faaliyeti başlamıştı.

Sultan'ın ilk giriştiği işlerden bir diğeri de büyük atası Sultan Bayezid'in yaptırdığı Anadolu Hisarı'nın karşısına yeni bir hisar yaptırmak olmuştur. İstanbul ve Boğazlar'a Bizans ya da Batı donanmaları hükmettiği sürece Osmanlıların Anadolu ve Rumeli geçişleri tehlike altında bulunuyordu. Büyük seferler sırasında ordunun büyük bir kısmının tek cephede olması devlet için başlıca tehlikelerden birisiydi. Bunun içindir ki Rumeli Hisarı her ne kadar fetihten sonra önemini kaybetse de fetih öncesi Osmanlılar için stratejik bir öneme haizdi. Hisarın yapılacağını haber alan Bizans İmparatoru'na boğazın, iki bölge arasında geçiş emniyetini sağlamak için yaptırıldığını söylemişti.[66]

Yapılacak ilk burçlar ve hisar için hazırlıklar, fethin ateşli bir taraftarı olan Zağanos Paşa'ya bırakılmıştı. Nisan 1452 gibi başlanan Hisar, daha sonra Sultan Mehmet'in de teşrifi ile Ağustos gibi bitirilmişti. Böylece o zamana kadar boğazlardaki parçalı kontrol, tam olarak kıyılara egemen olan bir devletin kontrolüne geçiyordu. Rumeli Hisarı ile asıl amaçlanan askeri yardım değildi. Bizans'a yardım edebilecek kuvvetlerin Karadeniz'de Osmanlı'ya tehlike teşkil edebilecek bir donanması bulunmuyordu. Asıl hedeflenen şey Karadeniz'den Konstantinopolis'e yardıma gelebilecek hububat sevkiyatını önlemekti. Böylelikle şehir aç bırakılarak, teslim süresinin kısaltılması düşünülüyordu. Gerçekten de kuşatma başladıktan sonra şehre gelen tek yardım, Batı'dan Sicilya kıyılarından gelecekti.

Bu aslında Osmanlıların büyük şehirleri kuşattığında izlediği genel stratejinin bir parçasıydı. Havâle Kulesi'de denen bu kuleler, kuşatılan şehrin yakınına yapılır, uzun sürecek kuşatmalarda da ordu buraları üs olarak kullanabilirdi. Bursa ve İznik kuşatmaları başta olmak üzere, İstanbul ve Balkanlarda da bu sistem kullanılmıştı. Bayezid'in yaptırdığı Anadolu Hisarı'da bu amaçla yapılmış, şehri kuşattığında buraya yapılan buğday nakliyatının kesilmesi ve şehrin düşürülmesi planlamıştı.

1452 yılında hisarın tamamlanmasından sonra Karadeniz'den Konstantinopolis'e giden bir Venedik tahıl gemisi de burada durmayarak, vergisini ödememiş ve dolayısıyla izinsiz geçmeye çalışmıştı. Rumeli Hisarı'ndan yapılan top atışları sonrasında gemi batırılmıştı.[67] Böylece herkes durumun ciddiyetini anlamış oluyordu.

---

[66] Halil İnalcık, **İki Karanın Sultanı İki Denizin Hakanı Kâyser-i Rûm Fâtih Sultan Mehemmet Han**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 3. Baskı, İstanbul, 2020, s. 159.
[67] Doukas, s. 199.

### 3.2.2. Donanmanın Teşkili ve Harekâtları

Sultan'ın bir sonraki hamlesi de hem kuşatmaya destek vermek hem de deniz yolunu tamamen kapatarak şehri denizden de kuşatabilmek amacıyla donanmanın oluşturulması ve organizasyonuydu. Böylece ilk önce Gelibolu tersanesi tahkim edildi, ardından kaptanıderya olarak Baltaoğlu Süleyman Bey atandı. Anadolu ve Rumeli'deki tersanelerde de yeni gemiler yaptırıp bunların mürettebatını da özenle seçen Sultan Mehmed, Kritovulos'un aktardığına göre donanmanın, kara ordusundan daha belirleyici olacağına inanıyordu.[68] Süleyman Paşa komutasında harekete geçen Osmanlı donanması Rumeli Hisarı'nın yanındaki Balta Limanı'na demirleyerek, Rumeli ve Anadolu Hisarı arasındaki geçişi kontrol edecekti, bir başka donanma ise İstanbul'a olası ikmal girişimlerin engellenmesi için Zeytinburnu açıklarında bulunacaktı.[69]

Bizans tarafından Haliç'in girişine gerilen zincir donanmanın hareketini kısıtlıyordu. Birde Bizans gemilerinin bu zincir önüne gelmesiyle Osmanlı donanması tamamen zor durumda kalmış, zinciri aşma girişimlerinin hepsi başarısız olmuştu. Üstelik 20 Nisan'da şehre tahıl ve asker getiren üç Ceneviz gemisi İstanbul önlerine geldi ve Haliç'e doğru yola çıktı. Bu gemilerin peşine takılan Osmanlı donanması, Ceneviz gemilerinden yapılan ok atışlarından dolayı küreklerini kullanamaz duruma geldi. Burada Ceneviz gemilerinin daha yüksek gövdeli olması onlara şüphesiz bir avantaj sağlamıştı. Böylece Cenevizliler, peşlerindeki Osmanlı gemilerini atlatmış bulunuyorlardı. Bu duruma çok öfkelenen Sultan, derhal Baltaoğlu Süleyman Bey'in huzuruna çıkmasını söyledi. Niyeti kellesini almaktı ama diğer paşaların araya girmesiyle yalnızca görevinden alındı ve sürgüne gönderildi, yerine Hamza Bey getirildi.

Limanda bulunan gemilerden dolayı artık doğrudan zinciri aşarak buraya giremeyeceğini anlayan Mehmet, cüretkâr ve zekice bir plan geliştirdi. Bu plana göre gemiler Kasımpaşa civarından hazırlanan ve yağlanan kızaklarla zincirin öteki tarafına geçirilecekti. 21 Nisan'ı 22 Nisan'a bağlayan gece irili ufaklı 72 gemi karadan yürütülerek Haliç tarafına indirilmişti. Sabahın ilk ışıklarıyla birlikte

[68] Kritovulos, **Kritovulos Tarihi (1451-1467)**, çev. Ari Çokona, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2018, s. 44.

gemileri zincirin bu tarafında gören Venedik ve Bizanslılar oldukça şaşırmıştı. İlk olarak buradaki donanmanın yok edilmesi için harekete geçen Bizans tarafı, karadan yapılan ve donanmayı koruyan topçu ateşiyle savuşturulmuş ve bir Venedik gemisi batırılmış, böylece muharebe Osmanlı üstünlüğü ile sona ermişti. Daha sonra buradaki Osmanlı gemilerinden bazıları sık sık limana doğru sokulmuş, buradaki gemileri taciz etmişti. Ayrıca gemilerin Haliç'e indirilmesi, zaten insan kaynakları konusunda sıkıntısı olan Bizans kuvvetlerinin, bir de deniz tarafındaki surlara asker sevk etmesini zorunlu hale getirmişti. Böylece hem kara ordusunun yükü hafifliyor hem de Konstantinopolis tarafındaki en zayıf olan bu tarafın ele geçirilmesini olanaklı kılıyordu. Daha sonra Hamza Bey tarafından zincirin kırılmasıyla Osmanlı donanması Haliç'e girmiş bulunuyordu. Daha sonra yapılan umumi bir taarruz ile şehir ele geçirilmişti. Konstantinapolis, artık İstanbul olmuştu.

Böylece bu büyük fethi tamamlayan Sultan, 'Fâtih' ve "Kâyser-i Rûm" unvanının yanına "Sultânü'l-Berreyn" ve "Hâkânü'l Bahreyn" unvanlarını da ekliyordu. Bu unvan yalnızca sembolik olarak kalmamış, Fâtih Mehmet, giriştiği tüm seferlerde bu unvanların iddiasını güçlendirmiştir.

Fethin ardından Kadırga Limanı olarak bilinen ve Bizans'ın kullandığı tersaneyi bir süre kullanmışsa da bu dönemde asıl tersane olarak Gelibolu kullanılmaya devam etmiştir. Ayrıca Sultan Mehmet, şehrin ele geçirilmesinden üç gün sonra donanmanın Gelibolu'ya dönmesini emretmiştir.

Fatih Sultan Mehmet'in fetihten sonraki politikası bu yeni başkenti gelebilecek tehlikelere karşı önlemler alarak korumaktı. Bu amaçla deniz harekâtlarının Akdeniz'de Ege Adaları ile Karadeniz kıyıları olmak üzere iki yöne yapıldığını görmekteyiz. Akdeniz'de; Limni, Eğriboz, Taşoz, Semadirek, Gökçeada, Midilli, Kefalonya, Ayamavra, Zakintos, Karadeniz'de ise; Amasra, Sinop, Trabzon, Kırım, Boğdan ele geçirilmişti.

### 3.2.3. Karadeniz'e Yöneliş

Karadeniz, İstanbul kurulduğundan beri onu besleyen, büyüten bir 'havuz' olmuştu. Kuzey'den buraya bağlanan nehirler, zengin balık ve havyar kaynağının

[69] İdris Bostan, "Fatih Sultan Mehmed ve Osmanlı Denizciliği", (Editör: İdris Bostan ve Salih Özbaran), **Türk Denizcilik Tarihi 1**, 1. Baskı, Deniz Basımevi Müdürlüğü, İstanbul, 2009, s. 85.

yanı sıra, Karadeniz'in kuzey ve güney yakalarında bulunan kereste, demir, buğday, yün gibi kaynaklar da İstanbul için hayati önemdeki diğer kaynaklardı. Üstelik Karadeniz'de bulunan Kefe ve Azak kaleleri, Karadeniz'in kuzeyindeki ülkeleri İstanbul'a bağlamaktaydı.

İşte bu kaynak yollarının güvence altına alınmasının hayati önemini fark eden Fatih, Karadeniz'de önce Karadeniz'in güney sahillerini ele geçirmeye başladı. Anadolu'da hâlihazırda toprakları olan Osmanlılar için, öncelikle bu bölgenin ele geçirilmesi oldukça normaldir. Fetihten kısa süre sonra önce buradaki müstakil devletleri ve Ceneviz kolonilerini vergiye bağlayan Sultan Mehmed, Ege'de yapılan savaşların sonrasında Papa III. Calixtus, daha 1456 yılında buraya kendi temsilcisi olarak Lodovico da Bologna'yı Trabzon ve Gürcistan'a göndermiş, burada yeni bir Haçlı seferi için görüşmelerde bulunan Lodovico, daha sonra bölgede önemli bir güç olan Akkoyunlu hükümdarı Uzun Hasan ile de görüşmüştü. Özellikle Trabzon Rum İmparatoru'nun kızı ve Uzun Hasan'ın eşi olan Despina Hatun, Lodovico'ya bu görüşmelerde yardımcı olmuştu.[70] Elbette bu ittifak girişimlerinin farkında olan Fatih, bölgeyi doğrudan hâkimiyeti altına almak üzere harekete geçmiştir.

Bu amaçla ilk önce 1459'da Sadrazam Mahmud Paşa denizden, Sultan'da karadan Amasra'yı kuşatmıştı. Amasra'nın ele geçirilmesi için meşru dayanak ise bir zamanlar buranın atası Yıldırım Bâyezid'in hâkimiyetinde olmasıydı.[71]

Şehir, 1460 yılında ele geçirildikten sonra 1461 yılında Sinop üzerine yürünmüştü. Sinop, o dönemde Candaroğulları'ndan İsmail Bey'in yönetimi altında bulunmaktaydı. Aslında İsmail, daima Osmanlılar ile iyi geçinmiş, İstanbul'un fethine de katılmış ve onlarla ters düşmemeye özen göstermiştir. Ancak Sinop'un sahip olduğu stratejik önem, Fatih'in gerek Trabzon gerekse Karadeniz'in kuzeyine yapacağı seferler için oldukça önem taşıyordu. Sinop'un ele geçirilmesinde de yine Amasra ile aynı yol izlenmişti. Sadrazam Mahmud Paşa denizden donanma ile Sultan'da kara ordusuyla şehri kuşatmıştı. Sultanın zulmüne uğramaktan korkan İsmail Bey, canına bir zarar verilmeyeceğinin garantisini aldıktan sonra şehri kan dökmeden Osmanlılara teslim etmişti. Buna karşılık Sultan'da ona başka yerlerde

[70] Yücel Öztürk, "Fatih Zamanında Osmanlı Karadeniz Politikasının Oluşması ve Sonuçları", **Giresun ve Doğu Karadeniz Sosyal Bilimler Sempozyumu Kitabı**, Giresun Belediyesi, Ankara, 09-11.10.2008, s. 154.
[71] İnalcık, **İki Karanın Sultanı İki Denizin Hakanı Kâyser-i Rûm Fâtih Sultan Mehemmeh Han**, s. 231.

tımar vererek ödüllendirmişti. Aynı yıl, Sadrazam Mahmut Paşa'nın donanmaya çeşitli ilaveler ve takviyeler yaptıktan sonra Trabzon üzerine giderek şehri denizden kuşattığını biliyoruz. Sultan Mehmet de yine kara ordusunun başında Trabzon önlerine gelmiş, şehri karadan kuşatmaya almıştı.

1461 yılında kuşatılan Trabzon İmparatoru, damadı Akkoyunlu Uzun Hasan'dan yardım istediyse de bu yardım ulaşamadan teslim olmak zorunda kalmıştı. Trabzon'un fethi yalnızca bir şehrin ele geçirilmesi değildi. Sahip olduğu konum bakımından şehrin büyüklüğü ve limanlarının hâlihazırda elverişli olmasıyla beraber bir askeri üsten ziyade önemli bir ticaret limanı konumundaydı. Trabzon'un bir diğer önemi ise özellikle Kafkasya ve İran'ın içlerine uzanan ticaret yollarında önemli bir merkez olmasıydı. Bundan böyle Karadeniz'in Anadolu kıyılarının fethi de Trabzon ile tamamlanmış, kuzey kıyıları için bir engel kalmamıştı.

Aslında Karadeniz'in kuzey kısmında bulunan Kırım'ın ele geçirilmesi için faaliyetlere fetihten bir yıl sonra 1454 yılında başlanmıştı. Bu amaçla 1454 yılında Kırım'ın orta kıyılarında bulunan ve Ceneviz yönetiminde olan Kefe deniz yoluyla kuşatılmıştı. Kırım'a doğrudan girmek için elinde yeterli kuvvet olan Osmanlılar, bölgede kendilerine karşı yerel bir muhalefetin oluşmaması için Cengiz soyundan gelen Kırım hanları ile anlaşma yoluna gitmişler, en sonunda da onları kendilerine bağlı ayrı özerk bir yapı olarak kabul etmişlerdi.

Kuşatmaya Kırım Hanı I. Hacı Giray'da karadan destek sağlamıştı. Bu kuşatma Cenevizlilerin yıllık haraç ödemeyi kabul etmesiyle birlikte kaldırılmıştı. Daha sonra Ceneviz'in izlediği saldırgan politikadan dolayı Kefe 1469 yılında Yakup Bey tarafından tekrar kuşatılmıştı. Yakup Bey daha sonra 1475 yılında Gedik Ahmet Paşa'yla birlikte tekrar Kefe'ye gelecek ve kalenin fethi sırasında, sahip olduğu tecrübesiyle Gedik Ahmet Paşa'ya yardımcı olacaktır. Yeni haraçların ödenmesi kabul edilince bu kuşatma da kaldırılmıştı ancak bu kuşatmanın asıl önemi farklıydı. Kırım bölgesinde şartların olgunlaştığını fark eden Osmanlılar için bu bir yoklama kuşatmasıydı. Bu yıllarda artık Osmanlı'nın *defacto* ablukası sayesinde Kefe oldukça yıpranmış, kalelerin, surların güçlü bir şekilde tahkim edilemediği fark edilmişti. İmparatorluğun diğer bölgesinde ki sorunları çözdükten sonra Osmanlılar, 1475 yılında nihai olarak Kırım'a geleceklerdi.

Osmanlıların Karadeniz hâkimiyetlerini tehdit eden en büyük kuvvetlerden birisi olan Akkoyunlu Devleti, 1473 yılında Otlukbeli Muharebesi'nde yenilgiye uğratılmış ve Trabzon'dan başlayarak yukarıda bahsettiğimiz ticaret bölgeleri kesin olarak Osmanlı hâkimiyetine ya da etkisi altına girmişti. Safevi Devleti'nin ortaya çıkışına kadar Osmanlılar bu bölgede doğrudan bir tehlike hissetmeyecekti. Bu tehlikede bertaraf edildikten sonra Osmanlılar artık Kefe'yi zaptedebilirlerdi.

1466 yılında Hacı Giray'ın ölümünden sonra Kırım Hanlığı Nur Devlet ve Mengli Giray arasında bir iç savaşa sahne olmaktaydı. Bu iç savaşın uzaması üzerine, bölgede istikrarı sağlamak, Karadeniz'de güvenli bir müttefik edinmek için Mengli Giray lehine savaşa müdahil oldular ve tahta çıkarttılar. Ayrıca fırsattan istifade ederek Kefe başta olmak üzere sahildeki diğer bölgeleri de büyük ölçüde ele geçirdiler. Böylece Kırım sahil şeridi Osmanlıların hâkimiyetine geçmiş bulunuyordu.

1475 yılında Fatih, Gedik Ahmet Paşa'ya orduyu ve donanmayı Kefe'nin fethi için hazırlamasını söyleyerek[72] gerekli emirleri verdi. Gedik Ahmet Paşa çeşitli top gemileri, mavuna, kadırga, kalyata ve at gemileri ile takriben 100 parçalık donanması, yanında yeniçeri ve azeblerden oluşan ordusuyla[73] İstanbul'dan denize açıldı. Kefe önlerine gelen Osmanlı donanması, önce şehri savaşmadan teslim etmeleri için şehir yöneticilerine teklifte bulunsalar da bu kabul edilmedi. Sonrasında başlayan kuşatma ve şiddetli Osmanlı saldırılarına ise ancak beş gün dayanabildi. Sonrasında teslim olarak Osmanlı hâkimiyetine girdi. Kefe'den sonra Kerş, Sudak, Balaklava, sonrada Azak ve Taman kaleleri ele geçirildi. Osmanlıların burayı doğrudan ele geçirilmesi üzerine Kırım Hanlığı'da Osmanlılara bağlı bir devlet haline geliyordu.

1475 yılında Gedik Ahmet Paşa'nın Kırım'a gönderilmesinin dışında, Batı Karadeniz'de de hâkimiyet sağlanmaya çalışılıyordu. Bu amaçla Boğdan'ın fethi için Rumeli Beylerbeyi Hadım Süleyman Paşa'nın komutasında gönderilen Osmanlı ordusu aynı yıl Racova Muharebesi'nde Boğdanlı III. Stefan kesin bir tarafından yenilgiye uğratıldı. Bunun üzerine Fatih Sultan Mehmet daha büyük bir ordu

[72] Neşrî, **Cihannüma**, (Yayınlayanlar: Faik Reşit Unat – Mehmed A. Köymen), Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1957, s. 823.
[73] Yücel Öztürk, **"Osmanlı Hakimiyetinde Kefe"**, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2000, s. 26.

toplayarak bizzat ordusunun başında sefere katıldı. Ayrıca sefere Kırım'dan gelen birliklerde iştirak etmişlerdi. 1476 yılında yapılan Akdere Muharebesi'ni kazanarak Stefan'ı geri çekilmek zorunda bıraktı. Bu muharebe sonrasında Besarabya bölgesi ve Akkirman kalesi ele geçirilmişti. Ancak yine aynı yıl içerisinde Vlad Tepeş'in bir ordu toplaması üzerine Osmanlı buralardan çekilmek zorunda kalıyordu. Yine de Stefan'ın yenilmesi, Ceneviz için büyük bir darbeydi. Önce Kefe'deki ayrıcalıklı konumunu kaybeden Cenevizliler, Akdere Muharebesi'nden sonra artık Karadeniz'de ciddi bir varlık gösteremeyecekti.

### 3.2.4. Akdeniz'e Yöneliş ve Ege Adaları'nın Fethi

İstanbul'un 1453 yılında ele geçirilmesinin akabinde Fatih, şehrin olası saldırılara karşı korunması için Ege Denizi'nde de çeşitli fetih hareketlerine girişmişti. Bu amaçla kendisine belirlediği ilk hedefler Boğazönü Adaları ile Rodos'tu. Boğazönü Adaları, Kuzey Ege Denizi'nde yer almakla birlikte Çanakkale Boğazı'nın hemen çıkışında Taşoz, Semadirek, Gökçeada, Bozcaada ve Limni'den oluşmaktaydı. Sahip oldukları stratejik konum, bu adaları İstanbul'un güvenliği için birinci dereceden önemli kılmaktaydı. Rodos ise stratejik konumu dışında Mısır'a giden gemiler için de tehlike teşkil ediyordu. Bu dönemde adada St. Jean Şövalyeleri bulunmaktaydı.

Bu niyetle Gelibolu sancakbeyi ve kaptanıderya Hamza Bey, yaklaşık 180 gemi ile Haziran'da Gelibolu'dan yelken açtı. İlk durağı Midilli adası oldu. Burada kendisini adanın yöneticisi tarafından görevlendirilen tarihçi Dukas, kendisine çeşitli hediyeler sundu. Daha sonra Sakız'a doğru yelken açtı ancak burada aynı iyimserlikle karşılanmadı. Adanın oldukça iyi bir şekilde tahkim edilmiş ve limanında gemilerin bulunduğunu gören Hamza Bey, adada basit yağmalama faaliyetlerinden sonra tekrar Rodos'a doğru yola koyuldu. Rodos'a ulaştığında adanın çoktan gerekli önlemleri alarak kaleyi tahkim ettiğini görmüştü. Kale kuşatmaya hazırlanmış, limanda gemiler ve askerler hazır bekliyordu. Bunun üzerine buradaki bir kuşatmanın başarısız olacağını anlayan kaptanıderya, bir kayba uğramamak için herhangi bir faaliyete girişmeden geri döndü. Dönüş yolunda tekrar Sakız'a uğradı, ancak yine kötü karşılanınca buradan da bir sonuç alamadan

Gelibolu'ya geldi. Seferdeki başarısızlığı ve bir sonuç alamaması üzerine Sultan Mehmet tarafından görevinden azledildi.

Ancak Fatih, inatçı kişiliğinden dolayı kolayca vazgeçmeye niyetli değildi. Öncelikle yeni ve daha büyük bir donanma hazırlanmasını istedi. Ayrıca Hamza Bey'in yerine Gelibolu sancakbeyi ve donanma kapudanı olarak da Yunus Bey atandı. Yeni hazırlanan donanmayla birlikte yaklaşık 80 parçalık bir kuvvetle 1456 yılında denize açılan Yunus Bey, Midilli açıklarında gece vakti bir fırtınaya yakalandı ve donanması dağılmak zorunda kaldı. Ancak ertesi gün Sakız civarında tekrar toplanabildiler. Buradan tekrar denize açılarak Rodos üzerine giden Osmanlı donanması, Rodos'u almaya muvaffak olamasa da Rodos ve civarındaki İstanköy, İncirli, Sömbeki, Leryos, ve Kalimnos gibi irili ufaklı çeşitli adalara baskınlar düzenleyip, yağma faaliyetlerinde bulundu ve çeşitli ganimetlerle esirler aldı.[74] Daha sonra buradan Sakız'a döndü. Burada Osmanlı kuvvetlerinin yeniden soğuk bir karşılamaya maruz kalması üzerine karaya asker çıkardı, şehri zaptetti, Foça'dan bir miktar esir alarak Gelibolu'ya döndü.

Yine 1456 yılında Fatih, kara ordusunun başında kendisi geçmiş, yaklaşık 10 parçalık Osmanlı donanmasının başına da Yunus Bey'i atamıştı. Bu seferin hedefi yine Çanakkale'nin ağzında bulunan Enez'in fethiydi. Enez'in ele geçirilmesinden sonra donanma bölgedeki önemli adalardan İmroz ve Limni'yi doğrudan Osmanlıya bağlamış, Taşoz, Semadirek ve İmroz'u ise bölgede önemli bir aile olarak bilinen Gattilusio'ya bırakmıştı.[75] Daha sonra Gelibolu'ya dönen donanmanın başındaki Yunus Paşa, Rodos seferi sırasındaki fırtınada yaklaşık 25 gemi kaybetmesi, ana hedefi Rodos olan seferin başarıya ulaşmaması ve diğer başka sebeplerden dolayı aynı yıl içinde, idam ettirildi.[76]

Ege'de girişilen bu fetihlerden sonra Papa III. Calixtus, Papalık'a ait on altı ve Napoli'ye ait iki kadırgayı bölgeye yollamış ve Osmanlıların genişlemesini durdurmayı planlamıştı. Önce Papalığa bağlı St. Jean Şövalyeleri'nin

[74] Bostan, **"Fatih Sultan Mehmed ve Osmanlı Denizciliği"**, s. 90.
[75] Bostan, **"Fatih Sultan Mehmed ve Osmanlı Denizciliği"**, s. 90.
[76] Kritovulos, s. 114. Kritovulos fırtınada kaybedilen gemi sayısını 25 olarak vermişse de Harîta-i Kapudânân-ı Deryâ'nın yazarı Mehmet İzzet Bey fırtınada kaybedilen gemi sayısını 7 olarak vermekte, gemilerin kaybedilmesinden başka Enez'in eski hâkimi Dorino Gattelusio'yu yakalayamaması nedeniyle gözden düştüğünü ve idam edildiğini belirtmektedir. Mehmed İzzet Bey, **Hârita-i Kapudânân-ı Deryâ (1352-1853)**, (Yayınlayan Cemil Sağlam), Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, İstanbul, 2021, s. 37.

hâkimiyetindeki Rodos'a gelen filo, buradan Sakız adasına yelken açtı. Ancak buradaki yöneticilerin onlara karşı çok hevesli olmaması üzerine adadan ayrıldılar. Sakız'dan Midilli'ye doğru yelken açan filo, burada da aynı tepki ile karşılaştı. Ancak burada kendilerine katılan Katalan korsanlarla birlikte yaklaşık kırk gemilik bir filo oluşturdular. Midilli'den yelken açan Haçlı filosu, Limni'ye ulaştı. Burayı ele geçirdikten sonra diğer Osmanlı hâkimiyetindeki Semadirek, İmroz ve Taşoz adalarına saldırılar düzenleyip, esirler aldılar. Bu adalar arasında yalnızca Kritovulos'un hâkimiyetindeki İmroz işgalden kurtulurken, Limni, Semadirek ve Taşoz yeniden Haçlıların eline geçiyordu. Yanlarındaki ganimet ve esirlerle birlikte Haçlı donanması Rodos'a döndü.

Haberin İstanbul'a ulaşması üzerine Sultan Mehmed, derhâl İsmail Bey'i görevlendirerek büyük bir donanmayı emrine verdi ve Midilli'ye gönderdi. Şehri kuşatan İsmail Bey, çok sayıda askerini kaybettikten sonra şehri ele geçiremeyeceğini anladı. Kale dışındaki bazı yerleri yağmaladıktan sonra Gelibolu'ya geri döndü. Ancak kısa süre sonra Midilli yöneticileri Sultan'ın gazabından korktukları için barış görüşmeleri için bir heyet yolladılar. Sultan, heyeti kabul ettikten sonra vergilerini ödemeleri ve bağlılıklarını sunmaları karşılığında onları affetti.[77] Ancak Midilli'yi yöneten Gattilusio ailesinin, İtalyan korsanlara yardım etmesi ve Osmanlı menfaatlerine zarar vermesi üzerine, ailenin yönetiminde olan Boğazönü adaları yeni bir seferin hedefi olacaktır.

1462 yılında Sultan büyük bir donanma hazırlatmış ve bizzat sefere iştirak etmiştir. Üç günlük bir yolculuğun ardından Midilli Adası'na çıkarma yapan Osmanlılar kısa sürede şehri abluka altına almışlardı. O dönemde adanın yöneticisi olan Nicolò Gattilusio, böyle bir kuşatmaya hazırlıklı görünmektedir.[78] Fatih Sultan Mehmet'in barış teklifin reddeden Nicolò, savaşmadan teslim olmayı düşünmemektedir. Bunun üzerine Sultan Mehmet, kuşatmanın başına Mahmut Paşa'yı getirerek tekrar Anadolu kıyılarına dönmüştü. Mahmut Paşa yaklaşım yirmi yedi gün boyunca şehri yoğun top ateşine tutmuş ve sonunda şehrin teslim olmasını sağlamıştı. Şehir teslim olduktan sonra Sultan Mehmet yeniden adaya gelmiş, çeşitli düzenlemelerden sonra adaya bir garnizon ve birkaç kadırga bırakarak geri dönmüştü.

[77] Kritovulos, s. 156.

Midilli'nin fethi ile birlikte Marmara Denizi'nin Ege tarafı tamamen güvenlik altına alınmış bulunuyordu. Kısa süre sonra Midilli'den sonra Boğazönü Adaları'nın tamamı da Gelibolu sancağına bağlandı. Kilîdü'l-bahr ve Kal'a-i Sultaniye'nin inşa ettirildi.

### 3.2.5. Kaçınılmaz Savaş: Osmanlı – Venedik Savaşı (1463 – 1479)

Osmanlıların, Ege Adaları ve Karadeniz'deki fetihleri dışında, konumuz olmadığı için bu çalışmaya dahil etmediğimiz kara yönündeki genişlemesi de Batı dünyasını hem tedirgin hem oldukça rahatsız etmişti. Papalık ve Napoli, o dönemde Osmanlılara karşı harekete geçtiyse de geçici başarılar elde etmekten öteye gidemedi. 1462 yılında Midilli alındıktan sonra Napoli ve Papalık geriye çekilmek zorunda kalmış, bölgedeki ticari çıkarları öne çıkan Venedik ise ön plana çıkmıştı. Bu tarihlerde Osmanlıların Mora'daki Venedik kolonilerine akınlar düzenlemesi, Venedik'e istediği savaş sebebini veriyordu. Papalık Devleti'nin de desteğiyle hem Arnavutluk'ta Osmanlılara karşı isyan eden İskender Bey'i hem de Macarları desteklemeleri, Osmanlıların dikkatinden kaçmamış ve ilişkileri iyiden iyiye germişti.

Osmanlılar, Bosna'nın 1463'te Bosna'nın fethi gerçekleştikten sonra özellikle İnebahtı, Koron ve Modon'daki Venedik topraklarına yağma akınları düzenlemişlerdi. Bunun üzerine Venedik, herhangi bir görüşme talep etmeden hızlıca bir donanma hazırlamıştı. Bu donanmanın başına Alvise Loredano, ordunun başına ise Este kontu Bertoldo atanmıştı. Yola çıkan donanma, Korint kıstağına gelerek buraya demir attılar. Mora'nın kalanını ele geçirmeden önce burada bir sur inşaatına başladılar.[79] Bu sur inşaatına Osmanlılara isyan eden yerel halkta yardımcı oldu. Muhtemelen Venedik'in amacı tıpkı Osmanlıların Rumeli Hisarı gibi bölgeyi hem denizden hem karadan kontrol edebilecek bir hisar inşa etmekti. Ayrıca zaten belirsizlik içine olan yarımadanın yerel halkının da isyan ederek kendilerine katılmalarını bekliyorlardı. Bunu haber alan Sultan Mehmet, derhal Mahmut Paşa'yı bölgeye gönderdi.

[78] Doukas, s. 261
[79] Kritovulos, s. 213.

Bu arada Venedikliler Germehisar'ı kuşatmaştı. Kuşatmadan kısa süre önce Elvanoğlu Sinan Bey kalenin inşaatını tamamlamış, kaleyi tahkim etmişti. Ancak Venediklilerin kalabalık bir kuvvetle bölgeye gelmesi üzerine, muhasaraya fazla dayanamayacağını fark eden Sinan Bey, bir huruç harekâtına girişti. Muharebede ordu kumandanı Bertoldo'nun öldürülüp, Venediklilere ağır kayıplar verdirildi. Bunun üzerine Venedikliler geri çekilmez zorunda kaldı. Baharda bölgeye ordusuyla gelen Mahmut Paşa ve Turahanoğlu Ömer Bey kendi aralarında görüştükten sonra uygun saldırı zamanı için beklemeye koyuldu. Ömer Bey'in haber yollaması üzerine Osmanlılar saldırıya geçtiler. Kıstak civarında gerçekleşen savaşta Osmanlılar ezici bir zafer kazandılar ve Venedik karargâhını yağmalayarak, onları denize çekilmeye mecbur bıraktılar. Bundan sonra iki tarafta çeşitli bölgelerde farklı yerleşim yerlerini ele geçirip, yağmaladılar. Daha sonra Mahmut Paşa Argoz'u ele geçirdi, bölgenin halkının çoğunluğunu İstanbul'a gönderdi ve surları yıktırdı. Ayrıca bölgede isyana girişen Mora halkını da kontrol altına almayı başardı. Böylece savaşın bu ilk safhası Venedikliler açısından stratejik bir mağlubiyet ile sonuçlanmış oldu. 1467'de Venedik barış görüşmesi için Sultan'a elçilik heyeti yolladıysa da Sultan Mehmed bu barış teklifini reddetti. Bu sırada Fatih Sultan Mehmet, Kilîdü'l-bahr ve Kal'a-i Sultaniye surlarına uzun menzilli toplar yerleştirerek boğazın girişini koruma altına almış ve yeni gemilerin yapımı için Kadırga Limanı Tersanesi'ni genişletmişti. Venedik'in bu ilk savaşlar sırasında yaptığı bariz hata, o dönemde karada neredeyse yenilmez olan ve kendisinden çok daha güçlü olan Osmanlılara karşı bölge halkının da isyan etmesine aldanarak kara savaşları yürütmeye çalışmasıydı. Tarih sahnesine çıktığı günden beri Venedik, bir deniz gücü olmuştu. O dönemde denizde henüz güçlenmeye başlayan ve çok da deneyimli olmayan Osmanlı donanmasına karşı başarı kazanma şansı şüphesiz çok daha fazlaydı. Üstelik Fatih, Venediklilerle savaşa girişitikten sonra Batı ile ticaretin aksamaması için o dönemde İtalya'da güçlenen Floransa ile yakın ilişkiler kurarak, savaşın maddi kayıplarını da en aza indirmeyi bilmişti. Üstelik Floransalılar ile yalnızca ticari ilişkiler kurulmamış, Venedik'e karşı casusluk faaliyetlerinden de faydalanılmıştı.[80]

Venedikliler, barış tekliflerinin reddedilmesi üzerine iki yönlü bir saldırı başlatmışlardı. Bu saldırılardan ilkinin hedefi yine Mora yarımadası; ikinci kuvvetin

[80] Acıpınar, s. 38.

hedefi ise Eğriboz ve civarında Osmanlıların yönetimi altında bulunan adalardı. Limni, İmroz ve Enez bu saldırılar sırasında ele geçirildi. Midilli'yi 1464 yılında iki defa kuşatan Venedik, adayı almayı başaramamıştı. Mora'da ise Mistra'yı kuşatan Venedikliler, Turahanoğlu Ömer Bey'in yardıma gelmesi üzerine geri çekilerek, bölgedeki Venedik kalelerine döndüler.

1465 yılında Osmanlı ülkesinin doğusundan batısına her yerde çeşitli tehlikelerin baş göstermesi üzerine, Sultan Mehmet Venedik ve müttefikleri Macarlarla barış görüşmelerine başladı. Ancak bu görüşmelerde iki tarafında birbirinden istediği şeyleri vermeyeceği anlaşılınca görüşmeler sonuçsuz bir şekilde kaldı. Bu sırada Venedik, Akkoyunlular ile görüşmelere başlamıştı.

1466 yılında Venedik, yeniden savaşa başladı. Sapienza'da başında Vettero Cappelo Loredan bulunan 25 kadırgalık donanma Ege Denizi'ne açılarak Gökçeada, Taşoz ve Semadirek'i ele geçirdi. Ardından Atina'ya yürümeyi ve burayı ele geçirmeyi denedilerse de Türk kuvvetlerinin başarılı mukavemetinden dolayı geri çekilmek zorunda kalarak bu sefer de Patras'ı kuşattılar. Ancak burada Balyabadra Muharebesi'nde kesin bir yenilgiye uğrayan Venedikliler bir kez daha geri çekilmek zorunda kaldılar ve Eğriboz'a döndüler. Bundan sonra Mora üzerinde Venedik tehdidi kalmayacaktı. 1466 – 1467 yıllarında Osmanlılar, Venedik'in bir diğer müttefiki Arnavutluk üzerine sefere çıktılar. Burada Venedik – Arnavut birleşik ordusu Osmanlı kuvvetlerini yenilgiye uğrattı.

1467 yılına gelindiğinde Osmanlılar, Arnavutluk'taki isyanı bastıramamış ve Kuzey Ege Adaları'nı kaybetmişti ancak Mora'daki Osmanlı tehlikesini ortadan kaldırmıştı. Buna karşılık 1465 yılından itibaren Macarlar ile olan savaşlar da kesilmişti. Ancak Venedik'in durumu daha kötü görünmekteydi. Kuzey Ege Adaları'nı ele geçirmelerine rağmen Mora'da kesin bir yenilgiye uğramışlardı. Üstelik savaşın uzaması üzerine mali olarak oldukça zor durumdalardı. Yukarıda belirttiğimiz üzere Osmanlılar açısından böyle bir sıkıntı yoktu çünkü Venedik yerine Floransa, Ceneviz, Ragusa gibi devletlerle batı ile olan ticaretlerini devam ettirmişlerdi. Venedik 1467 yılında durumlarının oldukça kötü olduğunu anladıklarında, yeniden Osmanlılar ile barış görüşmelerine başladılar. Ancak bu görüşmelerde yine sonuçsuz kalacaktı.

Bu görüşmelerinde sonuçsuz kalması üzerine Venedik, yeniden saldırıya geçti. Foça ve Enez'i yaktıktan sonra Mora yarımadasına çıkarma yaparak Voştina kalesini ele geçirdi. Fatih Sultan Mehmet, bu saldırıya karşılık derhal harekete geçerek donanmanın başına Mahmut Paşa'yı geçirmiş, kara ordusunun başında ise bizzat sefere katılmıştı. Yaklaşık on yedi günlük bir kuşatmadan sonra önce kale, daha sonra da tüm ada ele geçirilmiştir. Böylece Venedik'in Ege'de bulunan en önemli üssü kaybedilmiş oluyordu. Üstelik bu sırada Turahanoğlu Ömer Bey'de Mora'da harekete geçerek önce Voştina'yı ardından Kalamata'yı ele geçrimişti.

Eğriboz'un kaybı üzerine Venedik, Osmanlılar ile yalnız başına mücadele edemeyeceğini anlayarak Papalık, Napoli Krallığı, Kıbrıs Krallığı ve Rodos Şövalyeleri ile görüşmüş, onlardan destek istemişti. Bu isteğin olumlu karşılanması üzerine Venedik kırk altı, Napoli Krallığı on yedi, Papalık ise yirmi beş gemi ile Rodos'a gelmişti. Burada Rodos Şövalyeleri'nin de iki gemiyle onlara katılması üzerine yaklaşık doksan gemilik Haçlı donanması önce Antalya daha sonra İzmir'e hareket etmiş, kıyıdan şehirleri bombalayarak yağma faaliyetlerine girişmişti.[81] Ayrıca aynı sene Venedikliler, Akkoyunlular ile ittifak oluşturmayı başarmışlardı. Haçlı Donanmasının Ege'de giriştiği fetihler sırasında Akkoyunlular'da doğudan Anadolu'ya girerek Konya'ya doğru yönelmişlerdi. Ancak Akkoyunlu ordusu Beyşehir Gölü civarında Osmanlı ordusu tarafından Kıreli Muharebesinde hezimete uğratılmak suretiyle bertaraf edilmişti. Haçlı Donanması ise harekâtına devam ederek Korykos, Silifke ve Syedra'yı ele geçirmiş, daha sonra Antalya'ya saldırdıysa da başarılı olamamıştı. Bu başarısızlık üzerine Haçlı Donanması dağıldı. 1473 yılında ise Otlukbeli Muharebesinde Akkoyunluların kesin bir yenilgiye uğraması üzerine Akkoyunlu – Venedik ittifakı da fiili olarak sona ermiş bulunuyordu.

1474 yılında Osmanlılar, Rumeli Beylerbeyi Hadım Süleyman Paşa komutasında Arnavutluk'taki İşkodra'yı kuşattılarsa da alamadılar. Venedik ise uğradığı askeri ve mali zararlar sonucunda artık taarruz üstünlüğünü kaybettiğini anlayarak, 1475 yılında barış görüşmeleri için yeniden girişimde bulundu. Bu sırada Sultan Mehmet, Karadeniz'de Kırım'ı ele geçirmeye hazırlanıyordu. Böylelikle Venedik ile bir yıllık ateşkes yapmayı kabul etti. Bu ateşkesten hemen sonra Gedik Ahmet Paşa komutasındaki Osmanlı donanması ise Kırım'ı ele geçirmeye koyuldu.

[81] Bostan, **"Fatih Sultan Mehmed ve Osmanlı Denizciliği"**, s. 93.

Daha sonra 1476 yılında III. Stefan'ıı Akdere Muharebesinde yenilgiye uğraması ve Macar Kralı'na karşı Sırbistan'da kazandığı stratejik zaferlerden sonra Fatih artık Venedik üzerine yoğunlaşma fırsatı buluyordu.

1477 yılında Osmanlılar üç koldan Venedik üzerine sefere giriştiler. Birinci kol Venedik anakarasına, ikinci kol Venedik'in Arnavutluk'taki varlıklarına, üçüncü kol ise İnebahtı üzerine yönelmişti.

1477 – 1478 yıllarında Turahanoğlu Ömer Bey komutasındaki Osmanlı akıncıları, Macaristan'ın Avusturya ile giriştiği savaşı da fırsat bilerek Bosna'dan hareket ederek Venedik şehrine doğru bir dizi akın gerçekleştirdi. Po Vadisi'ne ilerleyen Osmanlılar İsonzo Nehri'ni kolayca geçtiler. Burada Girolamo Novello da Verona komutasındaki Venedik ordusunu Lucinico'da kesin bir yenilgiye uğrattıktan sonra bölgeyi tamamen istila ederek çok sayıda esirle yeniden Bosna'ya döndüler. Bu saldırılar ve akınlar Venedik senatosunu bir hayli tedirgin etmiş ve dikkatlerini dağıtmıştı.

Yine 1477 yılında Sultan Mehmet, Arnavutluk'taki Akçahisar'ı dördüncü kez kuşattı. Venedik kaleye yardım göndermeyi denediyse de Evrenosoğlu Ahmet Bey bu Venedik birliklerini yenilgiye uğrattı. 1478 yılında ise kale daha fazla dayanamayarak Sultan Mehmet'e teslim oldu. Akçahisar'ın fethedilmesinin ardından Sultan, bu sefer de İşkodra üzerine yürüdü. Osmanlılar kaleyi muhasara altına aldıktan sonra kalenin etrafındaki yerleşim yerlerini ele geçirdiler. Daha sonra Fatih, İşkodra'nın tam olarak muhasaraya alınması için Boyara Nehri ağzına iki kale yaptırdı. Kale ancak 1479 yılında Venedik – Osmanlı anlaşması ile ele geçirilebildi.

Yaklaşık on altı yıllık bir savaştan sonra bütün kaynaklarını tüketen Venedik, son bir kez daha Osmanlılar ile barış müzakerelerine başladı. Pazarlık yapacak durumda bulunmayan Venedikliler, oldukça ağır şartlar içeren Osmanlı teklifini kabul etmek zorunda kaldılar. Böylece Osmanlılar, Ege Adaları, Arnavutluk ve Mora'da tam hâkimiyeti sağlamış bulunuyorlardı.

### 3.2.6. Fatih'in Otranto Seferi ve Ölümü

1473'te Akkoyunlular'ın bertaraf edilmesi, 1475 yılında Kırım'ın fethi, 1477'de Boğdan ve Macaristan tehdidinin ortadan kaldırılarak Karadeniz güvenliğinin sağlanması ve nihayet 1479 yılında Venedik ile yapılan barıştan sonra

artık İstanbul'un güvenliği kesin olarak sağlanmış, Ege'de hâkimiyet kurulmuş ve sınırlar güvenlik altına alınmıştı. Böylece 1453 yılında Konstantinopolis'in fethiyle birlikte Kayser unvanını kullanmaya başlayan Fatih Sultan Mehmed Han, artık yüzünü eski Roma İmparatorluğu'nun batı başkenti olan Roma'ya ve dolayısıyla İtalya'ya çevirebilirdi.

Bu büyük plan için atılan ilk adım 1479 yılındaki Kefalonya Seferiydi. Bu sefere Kaptanıderya ve Avlonya sancakbeyi Gedik Ahmet Paşa komuta ediyordu. Yaklaşık otuz parçalık donanma ile Gelibolu'dan yelken açan Paşa, Ayamavra, Kefalonya ve Fiaki'yi ele geçirdi. Buradan sonra Zante'ye yöneldi ve aynı yıl burayı da ele geçirdi. Kefalonya ve civarının fethi Osmanlılar için İtalya Seferi'nde kullanılacak bir sıçrama tahtası olarak önemliydi.

İtalya'daki siyasi parçalanmışlıkta Fatih'in cihan hâkimiyeti planlarını gerçekleştirmek için uygun ortamı sağlamaktaydı. Üstelik Kefalonya Kontu III. Leonardo Tocco'nun Napoli Kralı I. Ferdinand'da sığınması savaş için gerekli sebebi de vermiş oluyordu. Fetih için en uygun konum Avlonya olduğu için, Gedik Ahmet Paşa, Avlonya sancakbeyi tayin edildi ve hazırlıklarını burada sürdürdü. Gelibolu başta olmak üzere çeşitli bölgelerde de tersanelere yeni gemiler yapılması emri verilmişti. Osmanlı savaş makinesinin çarkları bir kez daha çalışmaya başlamıştı. Gedik Ahmet Paşa kara ordusunu Avlonya'da hazırlarken, yaklaşık yüz elli parçalık Osmanlı donanması da Gelibolu'dan yelken açarak Avlonya önlerine gelmişti. Yaklaşık 15.000 kişilik bir ordu, kuşatma topları ve diğer levazımatla birlikte İtalya'nın Pulya kıyılarına doğru yelken açıldı. Uygun konumu, tahkimatının zayıf olması Otranto Kalesi'ni bu seferin birincil hedefi yapıyordu. Gedik Ahmet Paşa, ordusunu ve gerekli malzemeleri karaya çıkardıktan sonra şehir hem karadan hem denizden kuşatmaya aldı. Kale, Osmanlılara yalnızca iki hafta dayanabildi ve 26 Temmuz'da teslim oldu. Şehirdeki kiliseler camilere çevrildi. Şehirden kaçanları geri getirmek ve bölgenin iskânını sağlamak amacıyla on yıllık vergi muafiyeti sağlanacağı duyuruldu. Son uygulama bize Osmanlıların bölgede kalıcı olmak istediklerini göstermektedir. Kısa süre sonra Osmanlılar, İtalyan anakarasına doğru harekete girişti ve Lecce, Brindisi ve Taranto'ya akınlar düzenledi. Osmanlıların bu hareketi üzerine başta Papalık olmak üzere diğer İtalyan şehir devletleri bir hayli tedirgin oldular. Kısa sürede kendi içlerinde bir ittifak kurarak bölgeye asker

gönderme kararı aldı. Napoli Kralı'nın oğlu II. Alfonso komutasında bölgeye yaklaşık 20.000 kişilik bir kuvvet gönderilse de bunlar Osmanlılara karşı bir başarı kazanamadılar. Hava şartlarının da ağırlaşmasıyla birlikte Gedik Ahmet Paşa, takviye kuvvetler alarak yeniden bölgeye gelme planları yaparak İstanbul'a doğru hareket etti. Ancak 1481 yılında Fatih Sultan Mehmet'in hayatını kaybetmesi ve II. Bayezid ile Şehzade Cem'in saltanat mücadelesine girişmesi üzerine Otranto Seferi bitmiş bulunuyordu.

### 3.2.7. Fatih Sultan Mehmet'in Stratejisi

Çocukluğundan itibaren iyi bir eğitim aldığı anlaşılan Sultan Mehmed, küçük yaşta büyük fatihlerin hayatını okuduğu ya da dinlediği herhalde kişiliğinin şekillenmesine ciddi katkı sağlamıştı. Grek, Latin ve Persli bu fatihler arasından özellikle Büyük İskender, Sultan Mehmet'in karakterinin şekillenmesinde büyük bir öneme sahiptir. Fatih, tıpkı örnek aldığı İskender gibi Doğu ve Batı'nın kendi bünyesinde buluştuğu bir imparatorluğun peşindeydi. Bu anlamda Yunan – Roma kültürünü öğrenerek, özümsemiş, Türk – İslam imparatorluk bakiyesine eklemlemiştir. Nitekim 1453 yılında Konstantinopolis'in fethinden sonra Kâyser-i Rûm unvanını kullanmaya başlamış, kendisini Roma'nın vârisi olarak görmüştür.

Fatih'in tartışılmaz entelektüel kimliğinin yanı sıra bu çalışmayı ilgilendiren kısmı sahip olduğu dâhiyane strateji vizyonu ve bu stratejileri uygulama becerisidir. 1451 yılında tahta çıkışından, 1481'deki ölümüne kadar 30 yıl boyunca özellikle deniz yoluyla yaptığı fetihler nihayet Otranto Kalesi'nin alınmasıyla sonuçlanmıştır. Kritovulos'un aktardığına göre:

> *"Sultan daha sonra, özellikle uzak mesafelere yapacağı seferlerde denizlere egemen olmanın önemini anladığından ülkesinin her yerinde gemiler yapılmasını emretti. Çünkü daha önceki başarılarında en büyük katkıyı donanmanın sağladığını biliyordu. Eski hükümdarların tarihini incelediğinde en büyük başarılarını denizlerde kazandıklarını, en büyük eserlerini denizlerde meydana getirdiklerini görmüştü. Kara ile deniz tek bir iktidarın elinde toplanırsa bu erkin en kısa zamanda çok güçlü olacağını bildiğinden denizde üstünlük sağlamak istiyordu."*[82]

[82] Kritovulos, s. 159 – 160.

1302 yılından 1923'e kadar Osmanlı padişahları içerisinde bu denli bir deniz hâkimiyeti vizyonuna sahip olan bir başka padişah yoktur. Baltaoğlu Süleyman Paşa'dan başlayarak, sonraki dönemlerde de görüldüğü üzere denizlerdeki en ufak bir başarısızlığa tahammülü yoktur. 15. yüzyıl deniz savaşlarının doğasını iyi anladığı görülen Fatih, örneğin Mora gibi karadan desteklenebilen yerler dışında, denizaşırı seferler yapmamış; daima kurduğu lojistik zincirin elverdiği ölçü de fetihlerini gerçekleştirmiştir. Yaptığı fetihlere bu gözle bakılırsa, hiçbir hamlesinin alelade olmadığı daha bizce daha iyi anlaşılacaktır. Buna ilaveten donanmayı sürekli canlı bir halde tutması ve sürekli inşa faaliyetleriyle Osmanlı İmparatorluğu'nun denizcilik faaliyetlerinin de temellerini atan kişidir.

Tahta geçer geçmez onun birincil önceliği kadim Roma İmparatorluğu'nun başkenti Konstantinopolis'i fethetmek olmuştu. Daha önce ataları Yıldırım Bayezid 1395 ve 1396'da iki kez, Mehmet Çelebi 1412'de bir kez ve babası Sultan II. Murad 1423'te bir kez olmak üzere toplamda dört kez şehir kuşatılmış ancak alınamamıştı. Muhtemelen bu kuşatmaları da çalışarak, en büyük eksikliğin donanma olduğunu ve şehrin denizden de kuşatılamadığı sürece fethinin kolay olmayacağını anlayan Fatih, ilk iş olarak büyük bir donanma hazırlatmıştı. Ayrıca Karadeniz'den kuşatma altındaki şehre yardım gelmemesi için Anadolu Hisarı'nın karşısında Rumeli Hisarını da yaptırmıştı.

Konstantinopolis alındıktan sonra ise Karadeniz ve Ege'nin önemini idrak eden Sultan, derhal buraları ele geçirmeye koyulmuş, ilk iş olarak Boğazönü Adaları olan Taşoz, Semadirek, Gökçeada, Bozcaada ve Limni'yi ele geçirmişti. Böylece Konstantinopolis'e yapılabilecek saldırılar için bir ileri karakol oluşturmuş ve savunma hattını bir adım öteye taşımış oluyordu. Daha sonra Mora üzerine iki sefer düzenleyen Sultan, Atina'yı ele geçirmek suretiyle Ege Denizi'nde hâkim konuma geçiyor ve Ege Denizi'ndeki güvenliği arttırmış oluyordu.

1461 yılında Karadeniz'de yapılan seferlerle birlikte Amasra, Sinop ve Trabzon'u alan Fatih, hem Karadeniz'in güney kıyılarını güvence altına alıyor ve Konstantinopolis'e Karadeniz'den gelebilecek bir saldırı ihtimalini azaltıyor hem de Trabzon'u alarak kendisinin 'Roma İmparatoru' unvanına karşı bir rakibini elemiş oluyordu. Karadeniz'in kuzeyinde yer alan Kırım için ise padişah aceleci

davranmayarak bölgedeki şartların kendi lehine olgunlaşmasını beklemiştir. Aynı stratejiyi Ege'de Venediklilere karşı da başarıyla yürütecektir.

1462 yılında Kuzey Ege Adaları'ndan sonra sıra Midilli adasına gelmiştir. Kısa bir kuşatmadan sonra Midilli'nin alınmasıyla beraber yukarıda bahsettiğimiz Ege hâkimiyeti yeniden güçlenirken, Osmanlı'nın rakipleri için Konstantinopolis'e ulaşmak gittikçe güçleşmiştir. Bu süreçte Fatih'in fetih yapacağı coğrafyanın siyasi şartlarını iyi bir şekilde tetkik ettiği de belirtilmelidir. Örneğin İtalyan şehir devletlerinin birbirleri ile ilişkilerini yakından takip etmiş, Floransa, Ceneviz ve barış döneminde Venedik ile iyi ilişkiler kurarak daima onlardan bilgi almaya çalışmıştır.

1463 yılına gelindiğinde Venedik ile kaçınılmaz olan savaş başlamıştı. Bu zamana kadar Venedik'in denizde ne denli kuvvetli olduğunu fark eden Fatih, rakiplerine çeşitli imtiyaz ve imkânlar vererek Venedik'in bu gücünü yavaş yavaş azaltmıştır. Kritovulos, Fatih'in Venedik hakkındaki düşüncelerini şöyle aktarır:

> *"İtalyanların ve özellikle Venediklilerin donanmasının güçlü olduğunu, denize ve Ege adalarına hükmettiklerini, idaresi altındaki Asya ile Avrupa'daki sahillere zarar verdiklerini görüyor, denize egemen olmaya büyük önem veriyordu. Her yolu deneyerek rakiplerinin gücünü azaltmak; başarabilirse bütün denizlere egemen olmak ya da en azından kendi denizine zarar vermelerini önlemek istiyordu. Bundan dolayı güçlü bir donanma hazırlayarak deniz egemenliğini ele geçirmek üzere çalışmalara başladı."*[83]

Rakiplerinin kuvvetini iyi bir şekilde tahlil eden Sultan Mehmet, bunun için gerekli bütün önlemleri almış görünüyor. Bu tahlil çerçevesinde Venedik'e karşı denizlerde elinin zayıf olduğunu bilen Sultan, doğrudan bir savaştan kaçınmıştır. Daha sonra ise on altı yıllık savaş süresince de Osmanlılar, kuruluşundan itibaren denizlerdeki en dişli rakibini geride bırakmayı başarmıştır. Venedik Savaşı'nın belki de en büyük kazanımları Eğriboz adasının fethi ile Arnavutluk'un fethinin tamamlanmasıydı. Eğriboz, Venedik için stratejik olarak vazgeçilemez bir askeri üstü ve ayrıca adanın kaybı Venedik için Ege hâkimiyetinin sonlanması demek oluyordu.

1475 yılında geçici bir ateşkes sağlanmasının ardından, şartların olgunlaştığını düşünen Fatih, derhâl Kırım'ın fethine girişmiş ve burayı almaya da muvaffak olmuştu. Karadeniz'in bir Türk gölü haline gelmesiyle sonuçlanan 1475 seferi sonrasında tüm konsantrasyonunu Venedik'e verebilecek duruma geldikten

sonra derhâl harekete geçerek Venedik'e karşı hem karadan hem denizden harekete geçtikten sonra bu savaşı da sonlandırmış bulunuyordu.

Aynı yıl Kefalonya'nın fethini gerçekleştiren Osmanlı İmparatorluğu, Fatih'in idealinin son basamağı olan İtalya'nın fethine de başlamış bulunuyordu. Ömrü yetmediği için bu girişimin nasıl sonuçlanacağını bilemesek bile, hayatının son yılında burada bir köprübaşı elde ettiğini biliyoruz.

Daha önce de belirttiğimiz gibi Fatih, ele geçireceği yerleri öncesinden tahlil ederek, hareketlerine buna göre yön vermişti. Şüphesiz Batı'da Fatih Sultan Mehmet'in gücünü ve stratejisini anlamıştı. Halil İnalcık, Fatih Sultan Mehmed ile ilgili olarak:

> *"O dönemde Roma'da bulunan Rum asıllı İsidore, Papa'ya Türklerin donanması ve ordusu hakkında bilgiler vermiştir: "Fâtih'in donanması küçük büyük 230 gemiden oluşmakta, ordusu 30 bin sipahi ve ondan fazla yaya askeri içermektedir. Devletin büyük mâlî kaynakları mevcuttur. Güney İtalya'ya bir Osmanlı istilası mümkündür." Bu haberler Papalık sarayında panik yarattı. Osmanlı karşısında başlıca rakip güçler, Akdeniz'e egemen Venedik ile İspanyol Napoli Kralı V. Alfonso (1435-1458) idi. Osmanlı ile bu devletler arasında çatışma alanları Ege Adaları, Mora ve Arnavutluk idi. Bu bölgelerin Fâtih tarafından ele geçirilmesi, İtalya için büyük bir tehlike sayılmaktaydı."*[84]

Demektedir. Buradan anlaşılacağı üzeri özellikle Ege ve Adriyatik'in Batı kıyılarında girişilen fetihlerin nihai amacı bellidir. Böylece 1456 yılında başlayan Ege Adaları, Mora, Arnavutluk, Kefalonya seferleri ile Osmanlı İmparatorluğu, İtalya'ya çıkarma yapabilecek duruma gelmiştir. Önce Boğazönü adaları, Mora yarımadası, Midilli, Eğriboz ile İtalya fethinin ilk aşaması, Arnavutluk kıyıları ile Kefalonya'nın fethiyle de ikinci aşama tamamlanmış oluyordu. Böylece İtalya'nın fethine girişen Osmanlı ordusu için lojistik sağlayacak olan donanma, arkasında bir tehdit hissetmeden operasyonlarını rahatça gerçekleştirebilecekti. Buradaki tek pürüz belki de Rodos'un alınamamasıydı.

---

[83] Kritovulos, s. 207.
[84] İnalcık, **İki Karanın Sultanı İki Denizin Hakanı Kâyser-i Rûm Fâtih Sultan Mehemmeh Han**, s. 280.

Görüldüğü üzere Sultan Mehmet'in giriştiği tüm fetihler, yalnızca toprak genişlemesi için değil, imparatorluğun sınırlarını ve bütünlüğünü sağlamak içindi. Sahip olduğu sabırlı, plancı ve çalışkan kişiliği ile sahip olduğu geniş vizyon sayesinde devletini bir imparatorluk haline getirmeyi başarmış ve Osmanlı'nın dünya siyasetine yön verecek politikalarının temellerini atmıştır.

# DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
# BAYEZİT VE SELİM DÖNEMLERİ

## 4.1. II. BAYEZİD DÖNEMİ

### 4.1.1. Şehzade Cem Meselesi

Fatih Sultan Mehmet, devletini bir imparatorluk haline getirmiş, Ege ve Karadeniz'de büyük fetihlere girişmiş, Anadolu'daki egemenliğini pekiştirmiş, Dalmaçya kıyılarında ilerlemiş ve nihayetinde 1480 yılında İtalya'ya çıkarma yapmıştı. Sultan Mehmet 1481 yılında Gebze yakınlarında, sefere çıkmaya hazırlanırken vefat etti.

Bunun üzerine ulema ve yeniçerilerin de desteğiyle Bayezid, tahta çıktı. Ancak tahta çıkışı oldukça olaylı oldu ve kardeşi Şehzade Cem, kardeşinin hükümdarlığını tanımayarak, Bursa'da kendi adına hutbe okutmak ve para bastırmak suretiyle isyana kalkıştı. Bayezid'in İstanbul'dan getirdiği ordusuyla İnegöl yakınlarında karşılaşan Cem, savaşı kaybederek kaçmak zorunda kaldı. Aynı yıl Yenişehir Ovası'nda yapılan savaşı da kaybettikten sonra önce Tarsus'a, ardından Memlûk sultanının daveti üzerine Kahire'ye gitti. Burada Memlûk sultanı ve eski Karaman beylerinden aldığı destekle yeni bir ordu toplayarak tekrar Osmanlı toprakları üzerine yürüdü. Ancak Akşehir'de yapılan savaşı da kaybedince bu sefer Rodos'a kaçarak adada bulunan St. Jean Şövalyelerine sığındı. Amacı buradan toplayacağı destek ile Rumeli'ye çıkmaktı ancak Rodos'a gidişinden sonra bir daha Osmanlı topraklarına dönemedi. Papa'nın isteği üzerine Fransa'ya gönderildi. Papa'nın amacı düzenlenecek yeni Haçlı seferinin başına onu geçirmekti ancak Papa'nın vefatı üzerine bu plan uygulanamadı. 1495'te vefat eden Şehzade Cem, önce İtalya'da toprağa verildi ancak 1499 yılında varılan anlaşma ile cenazesi Bursa'ya getirildi ve burada Muradiye Camii haziresindeki türbesine koyuldu.

Böylece Osmanlı'nın bir iç meselesi olan Şehzade Cem İsyanı, Osmanlı'nın rakipleri tarafından kendisine karşı bir koz olarak kullanılmıştır. Uluslararası bir sorun haline gelmesi, vefatına kadar Osmanlıların elini kolunu bağlamış ve Batı fetihlerini duraklatmıştı. Bu süreçte Bayezid, ordu ve donanmasını genişleterek,

geliştirmişti. Cem'in vefatından sonra ise özellikle Venedik'e karşı harekete geçilmiş ve Ege'deki hâkimiyet pekiştirilmiştir.

### 4.1.2. Otranto ve Gedik Ahmet Paşa'nın Akıbeti

1480 yılında Otranto'yu alarak İtalya'da bir köprübaşı elde eden Gedik Ahmet Paşa, yeni takviyeler almak ve İtalya'daki fetihlerine devam etmek amacıyla 1481 yılında Avlonya'ya geçti. Bu sırada Fatih Mehmet'in vefat haberinin gelmesi üzerine İstanbul'a geldi ve bir daha Otranto'ya dönemedi.

Bu sırada Napoli kralının girişimleri üzerine önce Arnavutluk'ta çıkan isyan ile Otranto – Avlonya – İstanbul arasındaki bağlantı kesildi. Yine bu sıralarda Napoli kralının kışkırtması üzerine Macar kralı Matyas Korven, Osmanlı sınırında çeşitli akınlarda bulundu. Osmanlı'nın dikkatinin buraya kayması üzerine Napoli Krallığı hazırladığı ordu ile şehri karadan muhasara altına aldı. Kısa süre sonra da Aragon kralının yolladığı gemiler, şehri denizden kuşattılar. Şehir bir süre dayansa da yiyecek ve su kıtlığının artması üzerine teslim olmak zorunda kaldılar ve 10 Eylül 1481'de teslim oldular. Böylece Osmanlıların kısa İtalya macerası, bir daha başlamamak üzere bitiyordu.

Gedik Ahmet Paşa ise, Bayezid – Cem mücadelesinde, Bayezid'in saflarında savaşmasına rağmen, tarafsız bir tavır takınmıştı. Böylece kısa süre sonra rakipleri tarafından siyasi girişimlerle itibarı zedelenmiş ve nihayetinde Bayezid tarafından hapse atılmıştı. Ancak onun tutuklanması kapıkullarının isyanına sebep olunca serbest bırakıldı ve tekrar vezir tayin edildi. Bir süre daha Bayezid tarafında mücadele etmiş olsa da rakiplerinin siyasi entrikaları sonucunda 1482 yılında Sultanın emri ile idam edildi ve Edirne'de defnedildi.

### 4.1.3. 1484 Boğdan Seferi ve Kili ile Akkirman Kalelerinin Fethi

1455 yılındaki ilk temaslardan sonra Osmanlı'ya haraç ödemeye başlayan Boğdan Prensliği, Osmanlıların Batı'da Macaristan ve Leh Krallığı, doğuda ise Akkoyunlular ile giriştiği mücadeleleri fırsat bilerek zamanla daha özerk bir siyaset izlemeye başladı. 1473'ten itibaren 1476'ya kadar Osmanlılara haraç ödemeyi kesti. Ancak Sultan Mehmet'in 1476 yılındaki Akdere Muharebesi'nde Boğdan'ı yenilgiye uğratması üzerine yeniden haraç ödemeye başladı. Fatih'in 1481 yılındaki vefatıyla

birlikte yeniden Osmanlılardan ayrılarak, Eflak'ın iç işlerine de karışmaya başlayan Boğdan, böylelikle Osmanlıların hedefi haline geldi.

1481 yılında Şehzade Cem meselesiyle uğraşan Bayezid, bir süre Boğdan üzerine bir sefere çıkamadıysa da akıncı beylerini bölgeye göndererek Boğdan'ı zayıflatmaya çalıştı. Şehzade Cem tehlikesinin geçici süreyle bertaraf edilmesi üzerine 1483 yılında kendisine sorun çıkaran bu devlet üzerine bir sefer hazırlığına girişti.

Hazırlıkların tamam olmasıyla birlikte Bayezid kara ordusunun başına geçti. Kaptan Sinan Paşa'yı ise çok sayıda top ve mühimmat ile donanmanın başında Tuna'ya gönderdi. Bayezid 5 Temmuzda Kili civarına gelmişti. Kısa süre sonra Sinan Paşa'da donanma ile Tuna'ya girmiş ve padişahın yanına gelmiş bulunuyordu. Önce kalenin savaşsız teslimi için teklif sunulmuşsa da bu kabul görmeyince kale hem karadan hem denizden kuşatıldı ve yoğun bir top ateşine tutuldu. Bu yoğun bombardımana daha fazla dayanamayan Kili, 15 Temmuz 1484 tarihinde ele geçirildi. Daha sonra buradan Akkirman üzerine doğru yola çıkıldı. Aynı zamanda Mihailoğlu Ali Beyi akın yapmakla görevlendirdi.

Akkirman, Kili'ye göre daha iyi bir mevkideydi. Surlarının büyük kısmı Dinyester Nehri ile Karadeniz tarafındaydı. Donanma burada kritik önemdeydi. Şehir yine Kili'de olduğu gibi hem karadan hem denizden kuşatıldı. Şiddetli top atışları ile surlara zarar verilirken, havan topları da şehrin içine ciddi zararlar vermekteydi. Böylece daha fazla dayanamayan Akkirman, 3 Ağustos 1484'te Osmanlı kuvvetlerine teslim oldu. Bir kısım esir edilirken, bir kısımda İstanbul'a gönderildi.

Kili ve Akkirman'ın fethi, Osmanlılar için Karadeniz'de Fatih'in mirasını tamamlamak anlamına gelmektedir. Bu iki önemli bölgenin alınmasıyla birlikte Karadeniz bir Türk gölü haline gelirken, Kırım ile kara bağlantısı da sağlanmış oluyordu.

### 4.1.4. Osmanlı – Memlûk Savaşı

Sultan Mehmet döneminde Hicaz'daki su kaynaklarının tamiri meselesinden dolayı gerilmeye başlayan Osmanlı – Memlûk ilişkileri, nihayet II. Bayezid döneminde savaşa dönüşmüştü. II. Bayezid döneminde, Hindistan'daki Behmeniler devletinin Osmanlılara yolladığı elçiyi, yanındaki hediyelerle birlikte alıkoyan

Memlûklar gerilimi arttırmıştı.[85] Daha sonra Sultan Mehmed'in ölümü üzerine taziye ve Bayezid'in cülusunu tebrik etmeyişleri de bu gerginliği tırmandırmaya devam etmişti. İplerin kopması ise Şehzade Cem'i destekleyerek Osmanlı'ya karşı harekete geçmelerine müsaade etmeleri sebebiyle olmuştu. 1483 yılında Memlûklerin, Dulkadiroğulları'nın hâkimiyetindeki Malatya'yı kuşatmaları, Maraş ve Elbistan'ı yağmalamaları üzerine Dulkadiroğlu Alaüddevle Bozkurt Bey, Bayezid'den yardım istedi. Osmanlıların bu teklife olumlu cevap vermeleri üzerine Osmanlı – Memlûk savaşı fiili olarak başlamış bulunuyordu.

1485 yılında Osmanlı ordusunun, Kilikya'da Memlûklere yenilmesi üzerine II. Bayezid donanma inşa faaliyetlerini hızlandırdı. Hatta bu donanma faaliyeti Venediklilerde bile bir tedirginliğe yol açtı ve Venedikliler, Kıbrıs adasında birtakım önlemler aldılar. Bu ordunun hedefinin esasen Memlûk olduğu anlaşılınca rahat bir nefes alabildiler. Ancak bu seferde Osmanlıların, savunmasız Suriye sahillerine yapılacak bir sefer için Magosa'yı kullanmak istemesi üzerine yeniden zor bir durumda kalıyorlardı. Magosa, Suriye kıyılarına yakınlığı ile Memlûk seferi için eşsiz bir stratejik konuma sahipti. Buradan denize açılan gemilerin yaklaşık bir gün içerisinde Suriye kıyılarına ulaşabileceği göz önüne alınırsa, bu stratejik konumun değeri daha iyi anlaşılır. Ancak Venedik, tarafsız devlet statüsünü korumak ve barış içerisinde bulunduğu Memlûkleri kızdırmamak adına bu teklifi kabul etmedi. Teklifin reddi, Osmanlı – Venedik ilişkilerini yeniden gergin bir döneme sokuyordu.

Gelişmeler üzerine Edirne'den İstanbul'a gelen Bayezid, 1488'de donanma ve kara ordusunun hazırlanmasını emretti. Hersekzade Ahmet Paşa'nın komutasındaki donanmanın iki ana görevi vardı. Birincisi kara ordusuna yardım ve takviye de bulunacak, ikincisi Memlûklerin bölgeye yollayacağı takviye güçlerin önünü kesecek ve Bagras Geçidi'ni tutarak, kıyıları ablukaya alacaktı.[86]

1488 yılında kışın geçmesiyle birlikte denize açılan Osmanlı donanması, Venedik donanması tarafından da yakından takip ediliyordu. Denize açıldıktan kısa Venedik donanması hızlıca Kıbrıs'a doğru yol aldı. Venedik'in bu dönemdeki asıl korkusu Kıbrıs'a yapılabilecek bir saldırıydı.

[85] Selahaddin Tansel, **Sultan II. Bâyezid'in Siyasî Hayatı**, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1966, s. 93.
[86] Tansel, s. 106.

Osmanlı donanması, Bostan'ın aktardığına göre; top, taş, kereste, kalafat malzemeleri ve çeşitli askerleri taşımaktaydı.[87] Anadolu'nun güney sahillerinden ilerleyerek İskenderun Körfezine ulaşıp, Ceyhan nehri ağzında demirlemişlerdi.

Daha sonra Memlûklerin elindeki Ayas ve Trabluşsam kıyıları tahrip edildi. Donanmanın bir kısmı Ayas'ta bırakılırken, kalanı İskenderun'a doğru yeniden yelken açtı. Bu harekâtın amacı Memlûk ordusunun hareket güzergâhını kısıtlayarak, kara ordusunun önüne düşmesini sağlamaktı. Bagras Dağları'na yaklaşan Memlûk ordusu, karaya çıkarılan ve donanma tarafından da desteklenen askerler tarafından geri püskürtülmüştü. Ancak çıkan fırtına sonucu bölgedeki Osmanlı donanmasının bir kısmı batarken, kalanlar ise dağılmıştı. Böylelikle geçitler üzerindeki baskının kalkması üzerine Memlûk ordusu, bölgeyi geçerek Osmanlılar ile Ağaçayırı'nda karşılaşmış ve yenilgiye uğratmaya muvaffak olmuşlardı.

Osmanlılar için bu muharebe yenilgiyle sonuçlansa da donanmanın ne denli işe yarar olabileceği konusunda bazı fikirler vermektedir. Öyle ki bu süreçte donanma yalnızca bir nakliye vasıtası olarak kullanılmamış, kıyıların tahribi ve düşman ordusunun hareketini yönlendirmek bakımından çok faydalı olmuştu. 16. yüzyılda ordu ve donanma iş birliği ile gerçekleşen amfibik operasyonların sayısı da büyük ölçüde artacaktır. Genelde ise Memlûkler için bu savaş, sonun başlangıcı olmuştu. 1504 – 1517 yılları arasında Portekiz ile Kızıldeniz ve Hint Okyanusu civarında girişecekleri mücadeleler, Memlûk hazinesini tamamen boşaltırken, Osmanlılardan yardım istemek zorunda kalacaklar, böylelikle Osmanlıların Mısır'ı fethi için gerekli meşru zeminde ortaya çıkmış olacaktır.

### 4.1.5. Osmanlı – Venedik Savaşı (1499 – 1503)

Şehzade Cem meselesinden dolayı Venedik'e karşı oldukça tedbirli davranan Bayezid, Venedik'in diğer batılı güçlerle birleşmemesi için onları kendi tarafında tutmaya özen gösteriyordu. Yeni sultanın tahta çıkışıyla birlikte başlarda Osmanlı akıncılarının yol açtığı çeşitli gerginlikler yaşansa da 1482 yılında yapılan antlaşma ile bu gerginlikler kesildi. Böylece inişli çıkışlı bir şekilde de olsa 1499 yılına kadar ilişkiler barış havasında sürdürüldü. Barışın korunmasına sadece Osmanlılar çalışmıyor, Venediklilerde kendi ticaretleri açısından barışın daha yararlı olduğunu

[87] İdris Bostan, "II. Bayezid Döneminde Osmanlı Denizciliği", (Editör: İdris Bostan ve Salih

bildiğinden, bu barışı korumak için ellerinden geleni yapıyorlardı. Bu çabanın en başında ise Osmanlılara karşı kurulan Haçlı ittifaklarına katılmamak ve hatta bu ittifaklar hakkında Osmanlılara bilgi aktarmak geliyordu.

İlk anlaşmazlık 1487 yılında Osmanlıların, Memlûklere karşı giriştiği savaşta Kıbrıs'ı kullanmak istemeleri üzerine yaşandı. Yukarıda anlattığımız bu meselenin detaylarına tekrar değinmeyeceğiz. Bir diğer gerginlik ise 1491 yılında Venedik'in İstanbul'da bulunan temsilcisi Hironimo Marcello'nun İstanbul'dan gönderilmesiyle yaşandı. Casusluk faaliyetlerinde bulunduğu berlirlenen Marcello şehirden sürülmüş ve yerine birinin atanmasına da Osmanlılarca izin verilmemişti.

1495 yılında Osmanlılar için büyük sorunlara yol açan Şehzade Cem hayatını kaybetmişti. Akabinde Macarlar ile yapılan anlaşmadan sonra Osmanlılar tüm dikkatlerini Venedik üzerine verebilecek duruma gelmişlerdi. 1496 yılında yeni bir *bailo* atanmasını kabul ettirmek ve ilişkileri düzeltebilmek ümidi ile yeniden bir elçi yollayan Venedik, yine olumsuz yanıt almıştı. Bu sırada Osmanlılar, kendi ülkelerinde tahıl sıkıntısı çektiklerini söyleyerek Selanik, Eğirboz ve diğer Karadeniz limanlarından Venedik'e yapılan hububat ihracatını da durdurdular.[88]

Bu yaşanan sorunlara bir de Karadağ'ın himaye edilmesi problemi ekleniyordu. Osmanlılar, bir Venedik savaşına hazırlanmak için bu bölgenin ele geçirilmesini elzem sayıyorlardı. Bunun için İşkodra Beyi Firuz Bey görevlendirildi. Ancak Karadağ'ı idare eden Georges Czernovitch Venedik'e sığındı.[89] Firuz Bey ile Venedik elçilerinin görüşmeleri sonuçsuz kalınca da bu problemi görüşmek üzere bir Venedik heyeti İstanbul'a gitti. Ancak bu görüşmelerde sonuçsuz kalınca Venedik, ilişkilerin daha da kötüleşmemesi için burayı Osmanlılara terk etti.

Yaşanılan bu olayların gerginliği sürerken Malea Burnu'nda hacıları taşıyan bir Venedik gemisinin Osmanlıların himayesindeki korsanlar tarafından saldırıya uğrarken, Midilli yakınlarında savaş malzemesi taşıyan bir Osmanlı gemisi de Venedikliler tarafından batırılmıştı.[90]

---

Özbaran), **Türk Denizcilik Tarihi 1**, 1. Baskı, Deniz Basımevi Müdürlüğü, İstanbul, 2009, s. 114.

[88] **Sydney Nettleton Fisher,** The Foreign Relations of Turkey (1481–1512)**. Illinois Studies in the Social Sciences, Cilt: 30, Sayı: 1, s. 52.**

[89] Tansel, s. 181.

[90] Tansel, s. 182.

1498 yılında Osmanlıların yoğun bir donanma faaliyetine girişmeleri[91] üzerine sadece Venedikliler değil, Rodos ve Memlûklerde tedirgin olmuşlardı. Rodos'ta bulunan şövalyeler bir sonraki seferin hedefi olmaktan korkuyor ve ordu ile donanmalarını güçlendirmeye çalışıyorlardı. Memlûkler ise Doğu Akdeniz'de olası bir Osmanlı – Venedik savaşını batıyla ticaretlerinin aksatacağını düşünüyorlardı. 1498 ve 1499 yıllarında karşılıklı elçiler gidip gelmişse de Osmanlı – Venedik arasında bir anlaşma sağlanamamıştı.

II. Bayezid döneminde, savaşa dair yapılan hazırlıklardan önemli bir tanesi de Akdeniz'de nam salan ünlü denizci Kemal Reis'in İstanbul'a davet edilmesi ve donanmaya katılmasıdır. Aslen Gelibolulu olduğu düşünülen Kemal Reis, Fatih döneminde 1470 yılında Eğriboz'a yapılan sefere katılmış, daha sonra bir kalyata donatarak Venedik'e ait yerlere akınlar yapmıştı. 1487 yılında İspanya'daki son Müslüman devlet olan Ben-î Ahmerlerin Osmanlılardan yardım istemesi üzerine Bayezid, Kemal Reis'i görevlendirmişti. Aynı yıl içerisinde denize açılan Kemal Reis, Güney İspanya sahillerini vurmuş, bir İspanyol filosunu yenilgiye uğratarak Malaga'yı yağmalamıştı. Kuzey Afrika'yı üs olarak kullanarak buradaki akınlarına devam etmiş, Fransa sahilleri ile Balear adalarını da yağmaladıktan sonra elde ettiği ganimetlerle yeniden Gelibolu'ya gelmiş, elde ettiği ganimetlerin bir kısmını sultana sunarak padişahın ihsanına nail olmuştu. Daha sonra Venedik'e karşı yapılan hazırlıklarda 1495 yılında İstanbul'a gelerek donanmaya katılmış, dönemin bir diğer ünlü kaptanı Burak Reis ile birlikte çalışmıştı. 1498 yılında Bayezid tarafından, Mekke ve Medine'ye yardım için kurulan Haremeyn Vakıfları'nın gelirleri o dönemde karayolu tehlikeli olduğu için Kemal Reis tarafından deniz yoluyla İskenderiye'ye ulaştırıldı. Dönüş yolunda ise Rodos Şövalyelerinden Nicolas Centurione ile giriştiği savaşı kazanan Kemal Reis, beş gemi ve yüzlerce esir alarak, bunları hediye olarak padişaha takdim etti.[92]

Venedik savaşının başlamasıyla 30 Mayıs 1499'da[93] Kemal ve Burak Reisler çok sayıda top, mühimmat ve asker ile birlikte denize açılmışlar ve Çanakkale Boğazı'nı geçmişlerdi. Bu savaşta Osmanlıların asıl hedefi, Mora'da bulunan Modon

[91] İdris Bostan, "Osmanlı Donanmasında Kürekçi Temini", **Tarih Dergisi**, Sayı: 37, 2002, s. 61. 1486'daki kürekçi defterine göre Anadolu Vilayeti'nden 8304, Rumeli Vilayeti'nden 5369 ve Rum Vilayeti'nden 869 kürekçi olmak üzere toplamda 14.542 kürekçi alınmıştı.
[92] İdris Bostan, Kemal Reis, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Erişim 29 Mayıs 2023).
[93] Fisher, s. 65.

ve Koron gibi müstahkem mevkilerdi. Buralar özellikle Midilli, Eğriboz gibi adaların kaybından sonra Venedikliler için birer ileri üs görevi görüyor, Osmanlıların Ege hâkimiyetini tehdit ediyordu.

1499 baharında Modon'a ulaşan Osmanlı donanması, bu süreçte yüz otuz parçalık Venedik donanması tarafından takip edilmişti. Kemal Reis'in bu seferdeki öncelikli görevi Navarin'e deniz yoluyla yapılacak yardımların önünü kesmek ve şehri muhasara altına alan kara ordusuna yardım etmekti. Bu sırada Venedik donanması Osmanlı donanmasına saldırmıştı. Bu seferde Kemal ve Burak Reis'in kullandıkları büyük gökeler Venedik'in dikkatini çekmişti. Öyle ki tarihe Sapienza Muharebesi olarak geçen bu savaşta, Venedikliler Burak Reis'in gökesini, Kemal Reis'in gemisi sanarak ona yönelmişlerdi. Bu saldırı sırasında Burak Reis, kendisine yanaşan iki Venedik gemisini batırırken, bir top isabeti alarak hayatını kaybetmiş, bunun üzerine mürettebatı da kendi gemilerini ateşe vermek suretiyle diğer iki Venedik gemisini de batırmaya muvaffak olabilmişlerdi. Kemal Reis'te geride kalan üç Venedik barçasını top atışıyla batırmıştı.

Denizcilik konusundaki tecrübeleri gün geçtikçe artan Osmanlılar, Venedik gemilerini örnek alarak geliştirdikleri, manevra ve ateş kabiliyetleri yüksek, uzun menzilli gökelerle, yeni geliştirilen üç direkli yeni gemiler ve Kemal ve Burak Reisler gibi deneyimli denizciler sayesinde Sapienza Deniz Muharebesi'nde Venedik'i ağır bir bozguna uğratmışlardı. Savaş sonrasında Sapienza Adası'na, savaşta hayatını kaybeden Burak Reis'in adı verilmiştir. Savaşın sonunda Venedik donanması dağılarak geri çekilmiş, savaşta ele geçirilen Venedik kadırgaları ödül olarak Kemal Reis'e verilmişti. Venedik donanmasının dağılması sayesinde Osmanlılar Adriyatik'te akınlara girişebilmekteydiler. Savaştan sonra Kemal Reis yeniden kuşatmaya katılmış ve İnebahtı, Navarin gibi kalelerin alınmasında önemli rol oynamıştır. Daha sonra burada kışlayan Kemal Reis, bölgeye getirilen gemi ustaları sayesinde donanmasını yeniden onarmış ve ikmalini sağlayarak 1500 yılında sefere hazır hale getirmişti.

Osmanlılar 1500 yılında Modon'u kuşatmış bulunuyorlardı. Karadan sıkı bir muhasara altına alınan şehir, henüz Osmanlı donanmasının bölgeye gelmemiş olmasından dolayı denizden kısıtlı da olsa yardım alabiliyordu. 19 Temmuz'da Osmanlı donanmasının bölgeye gelmesiyle birlikte deniz kuşatması da başladı.

Venediklilerin bu kuşatmayı yarmak için küçük bir Osmanlı filotillasına saldırması üzerine çıkan çatışmada Osmanlı kaptanıderyası Davud Paşa esir düştü. Davud Paşa'yı Modon'a götürmek üzereyken onları yakalayan Osmanlı donanması, Venediklileri yenilgiye uğratmış, Davud Paşa'yı kurtarmıştı. 1500 yılında bir dizi çatışma halinde geçen bu deniz muharebeleri, tarihe "Modon Deniz Muharebeleri" olarak geçmiştir.

Bu sırada Venedikliler Navarin'i yeniden ele geçirmişlerse de denizden Kemal Reis, karadan Hadım Ali Paşa'nın kaleyi kuşatması üzerine burada hâkimiyet tekrar sağlanmıştı. Böylece Venedik, Ege'deki en büyük üslerini kaybetmiş oluyor ve onarılamaz bir darbe alıyordu. Venedik'in yardımına, 1501 yılında kurulan Haçlı ittifakı bir umut olmuştu. Papa'nın teşviki ile kurulan bu ittifakın en büyük güçleri Fransa ve İspanya idi. Çok sayıda gemi ve askerle Midilli'ye gelerek, derhal adaya asker çıkarmışlar ve adayı işgale başlamışlardı. Bunun üzerine Bayezid derhal Şehzade Korkut ile Hersekzâde Ahmed Paşa'yı görevlendirmişti. Ayrıca Kemal Reis'in de katıldığı donanma da Çanakkale Boğazı'nı geçerek Midilli'ye gelmiş ve derhal işgale son vermişlerdi. Böylece Haçlıların Midilli seferi de başarısız olmuş ve Venedik için son umutlarda tükenmiş bulunuyordu. 1502'de Venedik ile bir ahidnâme yapılmış ve ahidnâmenin 1503 yılında yürürlüğe girmesi ile bu savaş Osmanlıların kesin üstünlüğü ile sona eriyordu. Yapılan antlaşmaya göre Modon, Koron, İnebahtı ve Draç Osmanlılara geçiyor, Ayamavra yeniden Osmanlılara iade ediliyor buna karşılık Kefalonya'da Venediklilere bırakılıyordu.

1499 – 1503 savaşı, Osmanlı donanması bakımından kritik bir eşiğin aşılması anlamına geliyordu. Fatih Sultan Mehmed ile temelleri atılan imparatorluk donanması, Palmira Brumett'in iddia ettiği gibi II. Bayezid döneminde yalnızca "korsanlığı bastırma, deniz yolu ticaretinin güvenliği, caydırıcılık"[94] görevlerini başarıyla yerine getirmenin ötesinde müstakil bir güç olarak varlığını ortaya koymuştur. II. Bayezid döneminden yüzyıllar sonra ortaya konacak olan deniz stratejisinin prensiplerini, mükemmele yakın uygulamışlardır. 19. yüzyılın en ünlü ve önemli deniz tarihçilerinden ve jeostratejistlerinden olan Julian S. Corbett'in ortaya

[94] Palmira Brummett, **Osmanlı Denizgücü: Keşifler Çağında Osmanlı Denizgücü ve Doğu Akdeniz'de Diplomasi**, çev. H. Nazlı Pişkin, İstanbul, 2009, s. 136.

koyduğu gibi[95]; Osmanlılar önce rakip donanmanın tecavüzi harekâtlarını önleyerek, deniz hâkimiyetini güvence altına almışlardı. Venedik'in gücünün kırılmasının ardından, donanma stratejik savunma anlayışı bakımından kara kuvvetlerinin güvenliğini sağlamış, başarılı bir şekilde abluka uygulamış ve stratejik taarruza geçerek muhasarayı desteklemiş ve güvence altına almıştı. Bu stratejinin başarıyla uygulanmasını sağlayan şey Kemal ve Burak Reis gibi tecrübeli denizciler ile altyapısı oluşturulmuş dönemi için teknolojik olarak gelişkin sayılabilecek bir donanmaydı.

Venedik savaşından sonra Osmanlı İmparatorluğu'nun ve donanmasının prestiji de yükselmişti. Böylece kısa süre sonra başlayacak Memlûk – Portekiz Savaşı'ndan Osmanlılar, donanma güçlerini diplomatik bir enstrüman olarak kullanacak, henüz 10 yıl önce rakip oldukları Memlûkler üzerinde psikolojik bir üstünlük kazanacaklardı.

### 4.1.6. Hind Deniz'inde Portekiz ile İlk Münasebetler

Portekiz Kralı Denizci Henrique'nin başlattığı deniz seferleri neticesinde Hindistan'a ulaşmaya çalışan Portekizliler, 1433 yılında Batı Sahra'daki *Cabo Bojador* burnunu aşarak önemli bir aşama kaydetmişti. Bu seferle birlikte 1434 yılında Afrika'dan ilk köleler getirilmiş ve Portekiz için oldukça kârlı bir iş olan köle ticareti de başlamış oluyordu. Keşifler 1445 yılında Senegal ve Yeşil Burun Adaları'yla devam edecek, 1446 yılında Sierra Leone'ye ulaşılacaktır. Daha sonra buradan sürekli olarak ilerleyen Portekizli denizciler, Gine Körfezini, Kongo'yu, Namibya'yı keşfetmişlerdir. Bu keşiflerin dönüm noktası ise 1488 yılında Fırtına Burnu olmuş, 1498'de ise burayı geçerek Hindistan'a giden deniz yolunu keşfetmişti.

Böylelikle Hindistan'a ulaşan Portekizliler, zengin ve kârlı olan baharat ticaretinin kaynağına ulaşmış oluyorlardı. 1500 yılına gelindiğinde Portekizliler, Hindistan'da ticari ve askeri faaliyetlerine başlamışlardı. Bu yıl Pedro Àlvares Cabral komutasında on üç gemiden ve binden fazla adam taşıyan bir Portekiz filosu bölgeye gelmişti. Burada ticari faaliyetlere başlamış, kısa süre sonra ise özellikle Mısır'a giden ve baharat yüklü gemileri vurmaya başlamışlardı.

[95] Julian S. Corbett, **Deniz Stratejisinin Prensipler**i, çev. A. Tunçer Büyükonat, Doruk Yayınları, İstanbul, 2010, s. 38.

16. yüzyılın başında gerçekleşen ve gittikçe tırmanan gerilim neticesinde Hindistan'daki Gücerat Sultanı, Portekiz genişlemesine karşı ortak çıkarları bulunan Kansu Gavri'den yardım istedi. Ancak Memlûkler, Osmanlılarla yaptıkları savaşın etkilerini henüz atlatabilmiş değillerdi. Portekizlilerin sürekli artan tacizleri de hazineyi tüketmiş bulunuyordu. Bunun üzerine Kansu Gavri, Osmanlı Sultanı II. Bayezid'den yardım istedi.

Bu isteğin olumlu karşılanması üzerine ünlü Kemal Reis bu görevin başına getirildi. Kemal Reis komutasındaki büyük bir Osmanlı filosu, elli adet top ve top dökümünde kullanılmak üzere yüklü miktardaki bakırı Memlûklere getirdi.[96] Üstelik Osmanlı sultanı bu yardımı karşılıksız olarak yapmış ve herhangi bir ücret kabul etmemişti. Ayrıca Memlûkler, diğer yandan Venedik ile de gizli bir ittifaka girmişlerdi. Venedik'ten de çeşitli gemi ve silah yardımlarının gelmesi ile denize açılmaya hazır hale gelen Memlûk donanması, Emir Hüseyin el-Kürdî komutasında yelken açtı. Memlûk filosu kısa süre sonra, Lourenzo de Almeida'nın komutasında, rutin bir devriye görevi yapan sekiz gemilik Portekiz filosu ile Chaul açıklarında karşılaştı.[97] Savaş sonucunda Lurenzo ölmüş, Portekiz donanmasından ise yalnızca iki Portekiz gemisi kaçabilmişti. Bu zafer, bölgede kısıtlı bir şekilde varlık gösteren Portekiz donanmasını bir süreliğine de olsa durdurmaya yetmişti. Savaştan sonra bölgede devriye görevine devam eden Memlûk filosu, 1509 yılında Francesco de Almeida ile Diu adası yakınlarında karşı karşıya geldi.

Teknolojik bakımdan üstün Portekiz donanması, kendisinden nicelik bakımından üstün ancak nitelik bakımında bir hayli zayıf olan Memlûk donanmasının tamamını dağıttı. Memlûklerin yaklaşık 3.000 kişilik kaybına karşı, Portekizliler yalnızca 22 kişi kaybetmişlerdi.[98] Muharebenin kaybedilmesinin ardından, ortaya çıkan en önemli sonuçlardan birisi Portekiz'in Hind ticaretinde kalıcılığını sağlayan Diu ve Goa'yı ele geçirmesiydi. Bu büyük üslerin ele geçirilmesinden sonra artık Portekizliler, Basra ve Kızıldeniz'i tehdit eder hale gelmişlerdi. Özellikle Mekke ve Medine gibi Müslümanlar için kutsal sayılan

[96] Burak Gani Erol, "Kızıldeniz'de Portekizlilere Karşı Mücadele Eden Memlûk Devleti'ne Osmanlı Yardımı", **Uluslararası Piri Reis ve Türk Denizcilik Tarihi Sempozyumu Kitabı**, İstanbul, Türkiye, 26 Eylül – 29 Haziran 2013, Cilt: 3, s. 144.
[97] Peter Padfield, **Tide of Empires Volume One: Decisive Naval Campaigns in the Rise of the West 1481-1654**, Londra, 2021, s. 105.
[98] Henry Morse Stephens, **Rulers of India: Albuquerque** (Epub: Project Gutenberg), 2010, s. 16

şehirlerin bölgede bulunması Osmanlıların ilerideki egemenliğinin kabulünü kolaylaştıran bir etken olduğu şüphe götürmez bir gerçektir.

## 4.2. SULTAN I. SELİM'İN TAHTA ÇIKIŞI VE DENİZCİLİK FAALİYETLERİ

Selim, babasına karşı giriştiği isyanın başarıya ulaşmasıyla birlikte 1512 yılında Konstantinopolis'e gelerek tahta çıkmıştı. Dedesi Sultan Mehmed ve babası Sultan Bayezid'in girişimleriyle oluşturulan Osmanlı Donanması, onun devrinde çok büyük askeri operasyonlara girişmese de donanma inşa faaliyetleri en üst seviyede devam etti. Sultan Mehmed döneminde temelleri atılan Tersâne-i Âmire, Sultan Selim döneminde geliştirilerek Osmanlı donanmasının merkez üssü olmuştu.

1513 yılında Sultan Selim'in verdiği emir ile Gelibolu ve İstanbul'da her biri yüz gözlü iki yüz kadırga kapasiteli olmak üzere büyük tersaneler yapılması emrini vermiş ve bu inşa faaliyetlerine 200.000 duka ödenek ayırmıştı.[99] Anlaşıldığı üzere bu yeni tersanenin yapımıyla beraber imparatorluğun her yerinden kaynaklar buraya akmıştır. 1515 yılında çıkan büyük bir yangınla tersane ve tersanedeki malzemelerin birçoğu yanmış, bu yüzden buradaki faaliyetler de bir süre durdurulmak zorunda kalmıştır. Ancak imparatorluğun diğer tersanelerinde hummalı bir gemi inşa faaliyeti devam etmiştir.

1514 yılında Safevî tehlikesini ortadan kaldırdıktan sonra Sultan Selim'in hedefi Memlûkler olmuştur. Bu sefer için büyük hazırlıklar yapan Osmanlılar, donanmayı da ihmal etmemişlerdi. Daha 1512 yılında Sultan Selim'in tahta çıkışıyla beraber, aralarındaki antlaşmanın yeniden tasdiki için huzura gelen Venedik elçisine, Venedik'in hâkimiyeti altında bulunan Kıbrıs'ın Osmanlı gemilerinin burayı iaşe için kullanabilmesine yönelik bir madde ekletmişlerdi.[100] Böylece Mısır'a yönelik bir seferin henüz 1512 yılında düşünüldüğü söylenebilir. Ayrıca Mısır seferinden kısa süre önce de Sultan, Mısır donanmasına yapılan yardımların yasaklanmasını emretmiştir.

[99] İdris Bostan, "İmparatorluk Donanmasına Doğru: Tersâne-i Âmire'nin Kuruluşu ve Denizlerde Açılım", (Editör: İdris Bostan ve Salih Özbaran), **Türk Denizcilik Tarihi 1**, 1. Baskı, Deniz Basımevi Müdürlüğü, İstanbul, 2009, s. 122.
[100] Brummett, s. 136.

Buna rağmen Selim'in tahta çıkışından sonra bir süre daha Memlûklere, Portekiz karşısında kullanması için çeşitli yardımlar gönderilmişti. Ayrıca bu dönemde İspanyollara karşı yardım isteyen Tunus'a da çeşitli yardımlar yapıldığı bilinmektedir. Tersane inşasının bitmesiyle birlikte, bu tersanelerde çok sayıda gemi yaptırılması emri verilmişti. Bu yeni yapılan gemilerin önemli bir kısmı ise at ve top taşımaya uygun gemilerdi. Şüphesiz Sultan, Osmanlı donanmasına tehdit oluşturamayacak kadar zayıf olan Memlûklere karşı, donanmanın, kara ordusunu destekler bir nitelikte hareket etmesini öngörmüştü. Böylece kara ordusu Suriye üzerinden Mısır'a yürürken, donanma da onları sahilden destekleyebilecekti. Böylece Kıbrıs üzerinde elde edilen iaşe sağlama hakkı da mantıklı görünmektedir.

Muhtemelen Suriye'nin fethinin çok hızlı bir şekilde olmasıyla birlikte bu plan uygulanmaya konmamıştı. Şam'dan hareket etmeden önce Sultan Selim, Kosntantinopolis'e gönderdiği bir haber ile donanmanın doğrudan Mısır'a gelmesini söylemiş, bunun üzerine donanma Kaptanıderya Cafer Paşa'nın komutasında toplam 106 gemiyle birlikte yola çıkmıştı.[101] Donanma henüz yoldayken Mısır'ın fethinin haberinin gelmesi üzerine, Cafer Paşa Nil üzerinden Kahire'ye gelerek Sultan'ın huzuruna kabul edildi. 1518 yılına gelindiğinde ise başkentteki tersane gelişmiş, bir imparatorluk tersanesi görünümü almıştı. Böylece donanma merkezi de Gelibolu'dan, Konstantinopolis'e taşınmış oluyordu.

Sultan Selim döneminde büyük bir savaş yaşanmamış, Selim'in ömrünün kalan günlerinde donanma daha çok devriye faaliyeti görmüş ve Ege'de gittikçe artan korsanlığa karşı çeşitli operasyonlarda bulunmuştu.

[101] Bostan**, "İmparatorluk Donanmasına Doğru: Tersâne-i Âmire'nin Kuruluşu ve Denizlerde Açılım"**, s. 125.

# BEŞİNCİ BÖLÜM
# DOĞU AKDENİZ'DE OSMANLI HAKİMİYETİ

## 5.1. SULTAN SÜLEYMAN'IN TAHTA ÇIKIŞI VE DÖNEMİNDEKİ DENİZ FAALİYETLERİ

1520 yılında tahta çıkan Süleyman, yaklaşık 46 yıllık padişahlığı boyunca Osmanlı İmparatorluğu'nun en ihtişamlı dönemini yaşamıştı. Daha sonra tarihçiler tarafından; "Muhteşem Süleyman, Büyük Türk, Kanûnî" gibi farklı sıfatlarla anılan Süleyman dönemi, dünyada büyük bir değişimin ve dönüşümün yaşandığı bir devre denk gelmişti. Batı'da Rönesans hız kazanmış, Reform Hareketi ortaya çıkmış, coğrafi keşif hareketleri genişleyerek devam etmişti. Osmanlı İmparatorluğu'da sahip olduğu sınırlar ve güçle birlikte bu değişim ve dönüşümün bir parçası olmuştu. Ayrıca yine bu dönemde Osmanlı İmparatorluğu'nun tarihi boyunca denizlerdeki en aktif olduğu dönemdi.

### 5.1.1. Rodos Seferi

Sultan Süleyman'ın ilk icraatı atası Fatih Sultan Mehmed'in kuşatıp, almaya muvaffak olamadığı Belgrad ve Rodos'un fethiydi. İlk seferi olan Belgrad, kara kuşatması olması sebebiyle bu çalışmaya dahil edilmemiştir. Bizim için mühim olan kuşatma Rodos'tur.

Rodos Seferi için derhal hummalı bir çalışma başlamıştı. İstanbul ve Gelibolu tersaneleri iyileştirilmiş, İstanbul'daki donanma çalışmalarına padişah bizzat katılmıştı. İstanbul'da 100'ü büyük, 92'si küçük olmak üzere birçok gemi hazırlanmış, bu durum başta Venedik olmak üzere, İspanya, Napoli, Papalık gibi devletleri oldukça tedirgin etmişti. Başarılı geçen Belgrad Seferi'nden sonra Süleyman'ın cesaretlenerek daha da saldırganlaşacağı yönünde genel bir kanı oluşmuştu. Bunda, sefer hazırlıklarının büyük bir gizlilikle sürmesinin de şüphesiz büyük katkısı vardı. Özellikle Gelibolu'daki inşa faaliyetlerine destek olunması için Sakız ve Midilli'den ustalar çağrılmış, donanmanın başına da Parlak Mustafa Paşa

tayin edilmişti.[102] Bunun yanı sıra dönemin ünlü denizcilerinden olan Kurdoğlu Muslihiddin Reis'te göreve çağrılmış, çeşitli yararlılıklar göstermiş, Rodos'un ele geçirilmesinden sonra da buranın sancakbeyi görevine getirilmiştir.

Doğrudan kara bağlantısı olmadığı için Rodos Seferi, büyük çapta bir donanma varlığı gerektiriyordu. Sultan Selim döneminde tersanelerin genişletilmesi ve son döneminde hazırlanan büyük donanma sayesinde bu büyük donanma varlığı zaten sağlanmıştı. Sefer sırasında adaya gelebilecek yardımları da öğrenebilmek ve engellemek amacıyla geniş bir casus ağı kurulmuş ve yoğun bir faaliyet yürütülmüştü. Zaten Avrupa'nın içerisinde bulunduğu karmaşık durum, olası bir yardım ihtimalini neredeyse ortadan kaldırıyordu. Fransa Kralı I. François, İspanya ve Kutsal Roma İmparator'u Şarlken ile mücadeleye tutuşmuş, Papa ise reformcularla mücadele etmekteydi. Rodos'a yardım gönderebilecek tek müsait devlet olan Venedik ise, Süleyman'ın verdiği ahitnameden dolayı böyle bir mücadeleye karışmak istemeyecek kadar rahat bir pozisyondaydı.

5 Haziran 1522'de Osmanlı Donanması, İstanbul'dan Rodos'a doğru hareket etti. Yolda Gelibolu'daki gemilerde Osmanlı Donanması'na katıldı. Ayrıca 16 Haziran'da da Sultan Süleyman kara yoluyla Rodos'a varmak amacıyla Marmaris'e doğru harekete geçmişti. 14 Haziran'da Rodos önlerine ulaşan donanma, önce usul gereği kalenin teslimi için St. Jean Şövalyeleri üstad-ı azamından teslim olunmasını istemiş ancak olumsuz cevap almışlardı. Bunun üzerine Öküz Burnu denilen bölgeden karaya asker ve mühimmat çıkarmaya başlamışlardı. Sultan'ın gelişini bekledikleri bir ay boyunca herhangi bir çatışma olmamış, muhasara hazırlıklarına devam etmişlerdi. Sultan Süleyman'ında gelmesiyle birlikte, onun maiyetinde olan büyük toplar iki günde Rodos'a geçirilmiş, ardından çatışmalar başlamıştı.

Sefer öncesinde, kuşatılacaklarını öğrenen Rodoslular ise hazırlıklarını yapmışlardı. Erzak, mühimmat gibi hayati derecede lojistik malzemeler depolanmış, Girit'ten paralı askerler tutulmuş, çeşitli bölgelerde görev yapmakta olan şövalyeler geri çağrılmış ve şehrin önündeki iki limana büyük zincirler gerilmişti. Rodos'u müdafaa eden gruplar İtalyan, İngiliz, Provens, İspanyol, Overniye, Fransız, Alman gibi dil/kökenlerine göre ayrılmışlardı.

[102] Feridun M. Emecen, **Kanuni Sultan Süleyman ve Zamanı**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2022, s. 73.

29 Temmuz'da küçük çatışmalar meydana gelmiş, 1 Temmuz'da ise Osmanlı hücumuyla çatışmalar başlamış bulunuyordu. Oldukça çetin geçen çatışmalarda bir türlü başarı sağlanamıyor, Osmanlı ordusu sürekli olarak geri püskürtülüyordu. Savaş divanında iki görüş önce çıkmıştı; Ordu serdarı Ahmet Paşa kuşatmanın yalnızca toplarla devam etmesini, gedik açıldıktan sonra hücum edilmesi gerektiği görüşünü savunuyordu. Pirî Mehmet Paşa ise buna karşı çıkarak, surlardaki tehlikenin hafifletilmesinden sonra hendeklerin doldurulmasını ve böylece surların ele geçirilerek saldırıya devam edilmesi gerektiğini görüşündeydi. Önce Ahmet Paşa'nın ısrarı üzerine toplarla kale surları dövülmeye devam etmiş, bu sırada çeşitli hücumlarda Osmanlı kayıpları artmaya devam etmişti. Pirî Paşa ise kendi söylediği yolu, komutanı olduğu cephede uygulayarak çeşitli başarılar kazanmıştı. Barutun bitmesi ve mühimmat sıkıntısının da yaşanması ile genel taarruz planı Pirî Paşa'nın söylediği şekilde devam etti.

Bu arada Osmanlı donanması kuşatmanın ilk aylarında St. Jean Şövalyelerine bağlı olan Herke, İlyaki, İncirli Adaları'nı almayı başarmıştı. Ancak daha sonra donanma atıl bir pozisyonda kalmış, limanlara gerilen zincirleri kıramamış, kışın da yaklaşması ile Marmaris'e çekilmişti.

Bu arada karadaki kuşatma tüm şiddetiyle sürmekteydi. Şövalyeler tarafında işler kötü gitmeye başlamış, mühimmat ve erzak sıkıntısı baş göstermeye başlamıştı. Bu noktada tek umutları dışarıdan gelecek bir yardıma bağlıydı. Şehirde bir meclis toplanmış, bu mecliste Türklerle müzakerelerin başlatılması gerektiği görüşü çıkmıştı. Böylece belirlenen temsilciler Sultan Süleyman ile görüşmek üzere Osmanlı ordugâhına giderek, dört günlük bir ateşkes koparabilmişlerdi. Bu ateşkes sırasında Osmanlı donanmasının zafiyetinden faydalanan bir Venedik gemisinin şehre 100 Latin askeri ve erzak getirmesi, şehirde bir dış yardım gelebileceği konusunda yeniden moralleri yükseltmişti.[103] Bunun bir oyalama taktiği olduğu Osmanlılar tarafından anlaşıldıktan sonra hücumlar tekrar başlamış, Rodoslular tekrardan zor durumda kalmışlardı. Savunmaya daha fazla devam edemeyeceklerini anlayan Rodoslular, teslim şartlarını görüşmek için Osmanlılara yeniden bir heyet yollamışlardı. Yeniden bir oyalama taktiği olduğu endişesine karşın Sultan Süleyman, Rodosluların teslim şartları görüşülürken Osmanlı ordugâhına rehine

[103] Emecen, **Kanuni Sultan Süleyman.**, s. 85.

göndermelerini istedi. Bir kısmı şövalye olmak kaydıyla, 53 Rodos askeri rehin olarak Osmanlılara gönderildi. Nihayetinde 20 Aralık 1522 günü anlaşma sağlanmış, Rodos ele geçirilmiş bulunuyordu. Rodos Şövalyeleri emrindeki askerler ve silahlarıyla birlikte on iki gün içerisinde tamamen çekileceklerdi. Ayrıca Leros, Sömbeki, Kalimnos, Limonsa adaları ile Anadolu sahillerindeki Bodrum, Aydos ve Tahtalı kaleleri de Osmanlıların eline geçmiş oluyordu.

Rodos'un fethi Osmanlıların Doğu Akdeniz'deki kesin egemenliğinin ilanıydı. Rodos'un ele geçirilmesi ile birlikte hem kuzey kıyıları hem de güney kıyıları Osmanlıların kontrolüne geçmiş bulunuyordu. Rodos'un doğusunda yalnızca Venedik hâkimiyetindeki Kıbrıs adası kalmıştı. Ancak Doğu Akdeniz'e geçişi denetleyen Osmanlılar olduğu sürece bunun bir önemi kalmayacaktı.

### 5.1.2. Oruç ve Hızır Reis'in Kuzey Afrika Seferleri ve Osmanlı'ya Katılmaları

16. yüzyılın sadece denizlerde değil, tüm Akdeniz coğrafyasındaki en renkli simalarından birisi hiç şüphesiz Barbaros Hayreddin olarak bilinecek olan Hızır Reis'tir. Hızır, Midilli'nin fethine katılmış ve daha sonra oraya yerleşmiş olan sipahi Vardarlı Yakup Ağa'nın dört oğlundan biriydi. Diğer üç kardeşinin ismi ise Oruç, İshak ve İlyas idi. Kardeşlerinden Oruç Reis, hayatının erken döneminde ticaretle ilgilenmiş, kardeşi İlyas'ta ona katılmıştı. Bu ticaret seferlerinden birisinde Midilli'den Trabluşsam'a giderken Rodos'ta üslenerek, korsanlık yapan St. Jean Şövalyeleri'nin gemileri ile karşılaşmışlardı. Çıkan muharebede İlyas Reis hayatını kaybetmiş, Oruç Reis ise esir düşmüştü.

Esaretten kurtulduktan sonra kısa bir süreliğine Memlûk Donanmasının hizmetine girmişti. Daha sonra Osmanlı şehzadesi Korkut'un kendisine verdiği gemilerde komutanlık yapmaya başlayan Oruç Reis, Rodos kıyılarına yaptığı bir akında bu gemileri kaybedince tekrar Şehzade Korkut'a başvurdu. Bunun üzerine kendisine biri yirmi dört oturak, biri yirmi iki oturak olmak üzere iki kalyata verildi. Daha sonra Akdeniz'e açılarak çeşitli baskın ve akınlarla pek çok ganimet, esir ve ticari ürün ele geçirdi. Sonrasında Cerbe'ye yerleşerek burayı üs edinen Oruç Reis, Orta ve Batı Akdeniz'de Hristiyanlara ait gemileri yağmalaya başladı. Böylece artık "deniz gazisi" olarak anılacak olan yeni bir korsan sınıfı ortaya çıkmış oluyordu. Bir sefer sırasında kalyatası ile çektiri sınıfı gemilerin en büyüğü olan ve Papalığa ait

olduğu bilinen bir baştardeyi ele geçirmesi, Oruç Reis'in tüm Avrupa ve Akdeniz'de adının duyulmasını sağladı.

Bu sırada kardeşleri Hızır ve İshak Reisler'de Cerbe'ye gelerek ona katılmış bulunuyorlardı. 1513 yılında Tunus'a giden kardeşler, Tunus sultanı V. Muhammed ile görüşerek, ondan bir üs talep ettiler. Karşılığında da elde edilen ganimetlerin beşte birini teklif etmişlerdi. Siyasi olarak oldukça çalkantılı bir durumda bulunan Tunus, bu reislerin ona sağlayacağı faydayı fark ederek tekliflerini kabul etti ve onları Halkulvâdi Kalesi'ne yerleştirdi. Buradan başta Sardinya olmak üzere Avrupa kıyılarına çeşitli akınlar düzenleyen Oruç Reis ve kardeşleri, denizde de gördükleri Hıristiyan gemilerine saldırılar düzenliyorlardı. Tunus, coğrafi şartları gereği kurak bir arazi olduğu için özellikle ele geçirdikleri buğday gemileri, kendileri için büyük bir nimet sayılıyordu. Ele geçirdikleri buğdayın bir kısmını kendilerine ayırdıktan sonra bunları Tunus halkına dağıtarak, bölgedeki desteklerini de arttırma fırsatı bulmuşlardı.

Geniş bir siyasi öngörüye sahip olan kardeşler, burada ki fırsatları erkenden fark etmişler ve kısa süre sonra burayı ele geçirmek için fırsat kollamaya başlamışlardı. Elde ettikleri buğday gibi önemli ganimetlerin dağıtılması, esasında bu ele geçirme planının bir parçası gibi görünmektedir. Daha sonra da görüleceği üzere, gerçekten bu cömertlikleri başarılı olmuş, yerel halkın desteği sayesinde uzun soluklu bir devlet kurmaya muvaffak olabilmişlerdir.

Buradaki akınlarından birisinde Hristiyan donanması ile karşılaşan Oruç Reis, şiddetli bir muharebede bir top ateşiyle yaralandı ve kolunu kaybetti. İspanya'daki Endülüs Müslümanlarına yardım etmek için yelken açtıkları bir sırada Flandra beyinin Hint kumaşı yüklü, oldukça zengin bir filosuna denk geldiler. Bunların hepsi ele geçirildikten sonra Tunus'a yollandı. Daha sonra Minorka, Cenova ve İspanya sahillerine çeşitli akınlarda bulundular. İspanya limanlarına geldiklerinde Endülüslü Müslümanları gemilerine alarak, Mağrip kıyılarına getirdiler.[104]

Bu sırada Oruç Reis, emrindeki Muhyiddin Reis'i çeşitli hediyelerle birlikte Sultan Selim'e yollamıştı. Bu Osmanlı merkeziyle, Oruç ve Hızır Reis'in ilk resmi diplomatik temasıydı. Sultan Selim tarafından olumlu bir şekilde karşılanan bu ziyaret sonrasında, Sultan'da Oruç ve Hızır Reis'e çeşitli hediyeler yollamıştı. Bu

sırada Oruç Reis ile Tunus sultanının arası açılmıştı. Korsan kardeşlerin oldukça hızlı bir şekilde yükselişi ve ünlenmesi, Tunus'u rahatsız etmişti. Oruç Reis'te burada kalarak Tunus'ta bir mücadeleye girişmek yerine, merkezi otoritenin zayıf, ele geçirmenin daha kolay göründüğü Cezayir'e doğru yola çıktı. Cezayir'e doğru giden Oruç Reis'in donanması, yolda Cicel Kalesi'ni zaptederek buraya bir miktar asker yerleştirdi.

1516 yılında filosundaki on bir gemiyle Bicâye'ye ulaşan Oruç Reis, derhal asker ve topları karaya çıkartarak kuşatmaya başladı ve yaklaşık dört gün içerisinde surları ele geçirdi. İç kale için mücadeleler sürerken, İspanyol donanmasının yardıma geldiği haberi ulaşınca geri çekilmek zorunda kaldı. Kara yoluyla Cicel'e geçti. Burada bir süre yerel beylerin hâkimiyet mücadelelerine dahil oldu. Baharda takviye ettiği ordusuyla yeniden harekete geçen Oruç, Penon adasındaki kuşatmaya katıldı. Cicel'de bulunan kardeşi Hızır'a haber yollayarak yardıma çağırdı. O sırada diğer kardeşi İshak Reis'te Midilli'den kardeşlerinin yanına gelmişti. Hızır ve İshak Reisler ellerindeki filoyla birlikte Oruç Reis'e katıldılar. Bu sırada İspanya'dan yardım birlikleri gelmişti. Don Diego, komutasındaki yaklaşık 140 parçalık donanmayla birlikte 15.000 kişilik bir askerle Cezayir'de karaya çıktı. Çeşitli Arap kabileleri de İspanyol kuvvetlerine katılmış bulunuyordu. Ancak Oruç Reis'in buradaki başarılı müdafaası, İspanyolları geri çekilmeye zorladı. Sonrasında Oruç Reis, İspanyollara katılan Arap kabileleri cezalandırdı. Ardından Hızır Reis ile birlikte Tenes fethedildi.

Cezayir'in bir kısmını bu şekilde ele geçiren kardeşler, ülkeyi ikiye bölerek yönetmeye başladılar. Buna göre ülkenin doğusu Hızır'a, orta ve batı kısımlar ise Oruç Reis idaresine geçti. Askerî kuvvetler yeniden yapılandırıldı, tahrir yapıldı. Bicâye'deki çeşitli Arap şeyhlerine vergi indirimi sağlayarak onları kendilerine bağladılar.[105] Bu Oruç ve Hızır Reis'in bölgede kalıcı olmak istediğini, yalnızca yağma ve talan için değil, yapıcı bir şekilde Türk idaresini tesise yöneldiklerinin en basit örneklerinden birisidir. Böylece Cezayir'de Türk varlığı ilk defa sistemli bir şekilde ortaya çıkmış oluyordu. İki kardeşinde sahip olduğu organizasyon becerisi

[104] Muradî, **Gazavât-ı Hayreddin Paşa**, Cilt I, (Yayınlayan: M. Ertuğrul Düzdağ), Tercüman Yayınevi, İstanbul, 1979, s. 106.
[105] Muradî, **Gazavât**, Cilt I, s. 141.

muazzam derecedeydi. Böylece yalnızca deniz akınları yapan gaziler, korsanlar olarak değil; müstakil bir hükümdar olarak varlıklarını devam ettiriyorlardı.

Cezayir'de güçlenen Oruç ve Hızır Reis, yalnızca İspanyol otoritelerini değil, bölgedeki çeşitli Arap liderleri de rahatsız etmişti. Tilimsân hâkimi Ebû Hammû, Oruç Reis'i bölgeden uzaklaştırmak için İspanyollarla iş birliğine başvurmuştu. Ancak bu iş birliğini Tilimsân halkından haber alan Oruç Reis, İshak ile harekete geçti. İki kardeş Ebû Hammû'yu yenilgiye uğrattıktan sonra şehri ele geçirdi. Daha sonra bölgedeki yerini sağlamlaştırmak için hem Fas Sultanı ile hem de bölgedeki yerel kabilelerin önde gelenleriyle anlaşmalar yapmaya çalıştı. Kendisiyle anlaşmayan ve Türk varlığından rahatsız olan Arap kabileleri yeniden İspanyollarla iş birliği yaparak 1518 yılında Oruç Reis'in ikamet ettiği Kal'atü'l-kılâ'ya saldırdı. İshak Bey burada öldürüldü. Oruç Reis'te Tilimsân'a çekildi. Şehri altı ay kadar savunduktan sonra, erzak ve cephane sıkıntısı çekmeye başladıkları sırada Oruç Reis, emrindeki askerle kaleden kaçmak için bir girişimde bulundu. Ancak fazla uzaklaşamadan bir İspanyol birliği tarafından sıkıştırıldı. Çıkan çatışmada yaralanan Oruç Reis, burada İspanyol birliği tarafından öldürüldü. Oruç Reis'i öldüren kişinin Garcia de Tineo isimli bir İspanyol teğmen olduğunu söylenir, öyle ki teğmenin ailesine Oruç Reis'in başını aile armasına koyma izni verilmiştir.[106]

Oruç Reis'in ölümüyle birlikte, yalnız kalan Hızır Reis, Ekim 1519 tarihli arîza ve 40 kişilik bir esir grubunu Sultan Selim Han'a gönderdi.[107] Arîzanın içeriği, Cezayir'in Osmanlı toprağı olarak tanınması ve asker desteğini içeriyordu. Bu istek İstanbul'da oldukça olumlu karşılandı. Sultan, Hızır Reis için dinin hayırlısı anlamına gelen "Hayrüddîn" diyerek, ona karşı olan memnuniyetini bildirdi. Böylece daha sonraları, ağabeyi Oruç Reis için kullanılan 'Barbaros' lakabını da almasıyla birlikte Barbaros Hayreddin olarak anılacaktı. Sultan Selim, Hızır Reis'i Cezayir'in hâkimi olarak tanıdı, kendisine Anadolu'dan gönüllü asker toplama imtiyazı verdi ve yeniçerilerle topçulardan oluşan yaklaşık 2000 kişilik bir kuvvet yolladı. Böylece Cezayir'de artık hutbe Osmanlı padişahı için okunuyor, para onun adına bastırılıyordu.

---

[106] Ernle Bradford, **Padişahın Amirali Barbaros Hayreddin: Korsan ve İmparatorluk Kurucusu**, çev. Ahmet Fethi Yıldırım, İstanbul, 2021, 92.
[107] Şerafettin Turan, Barbaros Hayreddin Paşa, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Erişim 17 Haziran 2023).

Barbaros Hayreddin'in burada kalıcı olduğunu anlayan İspanyollar, yeniden harekete geçti. Sicilya'dan yola çıkan seksen gemilik bir filo 1519 yılında Harras'a çıkarma yaptı. Ancak bu çıkarma Barbaros tarafından püskürtüldü. 1529 yılına kadar bölgede faaliyet göstererek, bazı İspanyol kaleleri hariç tüm yörede kendi hâkimiyetini tesis etmeyi başardı. Bir ara bölge halkının huzursuzlanması ve Tunus Sultanı ile iş birliği yapması üzerine burayı terk etmek zorunda kaldı. Ancak üç yıl sonra geri dönerek yeniden hâkimiyeti ele geçirdi. Bu dönemde bizzat kendi emrinde otuzdan fazla kadırgası bulunuyordu. Akdeniz'de faaliyet gösteren diğer Türk reislerde onun emrine girmek için Cezayir'e geliyorlardı. İspanyol sahillerine sürekli akınlar düzenleyerek, buraları yağmaladı. Ayrıca Endülüslü Müslümanlara yardım etmeye devam etti. Endülüslülerin bir kısmını Kuzey Afrika'ya, isteyenleri de Cezayir'e getirdi. Ayrıca yapılan akınlar sayesinde Cezayir oldukça zenginleşmişti. Bu zenginliğin en iyi tasviri açısından Ernle Bradford'un çalışmasında, Rahip Diego de Haedo'dan aktardığı şekliyle yapılmıştır:

> *"Rahip Diego de Haedo'nun, Barbaros'un Berberi krallığının başkenti Cezayir'i tasviri gibi: 'Hristiyanlar kadırgalarıyla limanlarda yatıp gece gündüz iskambil oynayarak, zar atarak, yiyip içerek keyif çatarken, korsanlar denizin özgür ve mutlak hâkimleri gibi, en ufak korku ya da endişe duymadan doğudan batıya keyiflerince cirit atıyorlar...' Bu şekilde, hırsız yuvasının evlerini, dükkânlarını, tezgâhlarını, altın, gümüş, inci, amber, baharat, ecza, ipek, kadife ve benzeri eşyalarla doldurup şehri dünyanın en zengin şehri yaptılar. Buraya Türklerin Hindistanı, Türklerin Meksikası, Türklerin Perusu demeleri boşuna değil."*[108]

1530 yılında Penon'a saldıran Barbaros, burayı ele geçirdi. Buna karşılık vermek isteyen İspanyollar, 1531 yılında Andrea Doria komutasında bir donanmayı Şerşel'e yollamış, ancak bir başarı elde edememişti. Barbaros, saldırıdan önce Doria'nın bölgeye geleceğini haber alınca denize açılmıştı. Doria'yı bulamayınca Fransa kıyılarına akınlar düzenlemiş, Marsilya ve Tulon'u yağmalamıştı. Daha sonra Doria'nın Şerşel'e saldırdığını haber almış, bölgeye hareket etmişti. Şerşel'den eli boş dönen Doria, bir yıl sonra Osmanlı'nın hâkimiyeti altında bulunan Koron ve

[108] Bradford, **Padişahın Amirali,** s. 9.

Patras'ı ele geçirdi. Burada Osmanlı merkez donanmasının zafiyeti ortaya çıkması üzerine Barbaros Hayreddin, Sultan tarafından İstanbul'a çağrılmıştı.

Barbaros'un bu faaliyetleri yalnızca Cezayir'in zenginleşmesi açısından önemli değildi. Bölgedeki düzeni bilinçli anlamda bozmuş, İspanyolların Osmanlılarla Macaristan üzerinde giriştikleri mücadelelerde dikkatlerini dağıtarak, bir anlamda Osmanlıya yardımcı olmuştu. Bunun dışında Kuzey Afrika'da İspanyol ilerlemesini durdurması, Endülüs Müslümanlarına yardım etmesi, ciddi bir psikolojik üstünlük yaratmıştı. İlerleyen tarihlerde de görüleceği üzere, buradaki Türk – Osmanlı donanma varlığı Batılı denizcilerin Doğu Akdeniz'i tehdidini uzun süre engellemiştir. Cezayir'in Osmanlılara katılmasının en büyük getirisi ise Osmanlıların ciddi anlamda sıkıntı çektiği yetişmiş denizci personel anlamında olmuştur. Osmanlı donanması bu dönemde nicelik olarak oldukça gelişmiş olmasına karşın, nitelik anlamında oldukça geri durumdaydı. Çoğunluğu Anadolu'dan toplanan kürekçilerle, denizcilikten anlamayan paşalar görev yapıyordu. Oysa Cezayir'de bulunan reislerin hepsi sürekli olarak deniz seferlerinde bulunuyor, tecrübe kazanıyorlardı. Ayrıca Barbaros Hayreddin'in emrinde sefere hazır büyük bir filo bulunmaktaydı. Ayrıca Cezayir'in Osmanlı egemenliğine girmesiyle birlikte Osmanlı sınırları Akdeniz'in batı ucuna kadar ulaşmış, önemli limanlar ve üsler doğrudan Osmanlı egemenliğine girmişti.

#### 5.1.2.1. Kaptan-ı Deryâ Barbaros Hayreddin Paşa

Sultan Süleyman tarafından payitahta çağrılan Barbaros Hayreddin Paşa, derhal yerine evlatlığı Kara Hasan'ı bırakarak, yanında çeşitli hediyelerle İstanbul'a doğru yola çıkmıştı. 28 Aralık 1533 günü Sultan Süleyman'ın huzuruna kabul edildi. Sefer mevsimi olmayan sonbahar aylarında İstanbul'a gelmek için yola çıkması, durumun aciliyeti hakkında bir ipucu vermektedir. Burada Sultan'a hediyelerini sunduktan sonra, onun emriyle, o dönem Sultan'ın en yakın adamlarından olan ve Irakeyn Seferi'nde bulunan Vezîriâzam İbrahim Paşa'nın yanına, Halep'e gitti.

İbrahim Paşa döneminin en entelektüel simalarından birisiydi. Bunun yanı sıra sahip olduğu üstün strateji becerileri, siyaset bilgisi ve geniş vizyonu Osmanlı İmparatorluğu'nun Akdeniz sınırlarını aşarak, Hint Okyanusu'nda da faaliyet göstermesini sağlayacaktı. İbrahim Paşa ile görüşen Barbaros, Cezâyir-i Bahr-i Sefîd

beylerbeyliği pâyesiyle Kemankeş Ahmet Paşa'nın yerine kaptanıderyâlığa tayin edildi. Bu zamana kadar kaptan paşalar Gelibolu sancak beyliği yaparken, Barbaros ile birlikte bu beylerbeyliğine yükseltilmiş oluyordu. Osmanlı Donanmasının başına, bir 'korsan reisinin' geçirilmesi merkezdeki kimi çevreleri rahatsız etmişti. Örneğin Lütfi Paşa, onun için "*Hayreddin Reis iken Hayreddin Paşa oldu*" ifadesini kullanmıştır.[109] Barbaros Hayreddin Paşa'da hatıralarında kendisine karşı haset edildiğini söyleyerek, kaptan paşa olduktan sonra söz dinlemeyerek, donanmayı da alıp Cezayir'e döneceğini söyleyenlere hayıflanmıştır.[110]

Dedikodulara kulan asmayan Barbaros, kaptan-ı deryâ olduktan sonra derhal İstanbul'daki tersaneleri denetleyen, donanmanın eksikliklerini gidermeye başlayan Barbaros, kısa sürede imparatorluk donamasına çeki düzen verdi. Donanma masrafları için 24 milyon akçe ayrılarak, 35 baştarda, 52 kadırga, 6 kalyata, 7 kayık hazırlanmış, 2335 alatcı, 7139 cengci, 14.975 kürekçi ve 270 topçu sefer için hazırlanmıştı.[111] Hazırlanan 100 gemi ile sefer mevsiminde yelken açan Barbaros, önce Modon'a gelmiş, burada Fransız elçisi ile görüşerek İspanya'ya karşı ortak hareket etmiştir. Batı Akdeniz'deki dengelerin farkında olan Barbaros, Osmanlıların Fransa ile olan iş birliğini teşvik ederek, V. Karl'a karşı olan ittifakı desteklemiştir. Böylece buradan Messina'ya gelip, Messina limanını ele geçirdi, Arçile kalesini yağmaladı, buradan Reggio önlerine gelerek tahrip ettikten sonra Santo Lucca'ya geçmiş, oraları da yağmalayarak Cetraro'ya saldırmıştı. Bu sırada denizde denk geldiği Hristiyan gemilerini de yakmış, sonrasında Piciotta, Procida, Sperlongza ve Napoli civarındaki Terracina ve Fondi'ye kadar akınlar düzenlemişti. Böylece Barbaros gibi becerikli bir amiralin emrinde Osmanlı İmparatorluğu'nun muazzam kaynakları, ne derece tehlikeli olabileceğini göstermiş oluyordu. Gerçekten de Osmanlı Donanması bir yıl içerisinde Koron ve Patras'ı savunamayan bir donanmadan, İtalya kıyılarına operasyon yapan bir donanmaya dönüşmüştü.

İtalya kıyılarına düzenlediği akınlardan sonra, Tunus'a dönerek burayı ele geçiren Barbaros, o dönemde Tunus hâkimi olan Mevlây Hasan'ı kovalamıştı. Ancak daha sonra Mevlây Hasan, İspanyollarla iş birliği yapmış, Şarlken'den destek alarak

[109] Emecen, **Kanuni Sultan Süleyman**, s. 237.
[110] Muradî, **Gazavât-ı Hayreddin Paşa**, Cilt II, (Yayınlayan: M. Ertuğrul Düzdağ), Tercüman Yayınevi, İstanbul, 1979, s. 127.
[111] Emecen, **Kanuni Sultan Süleyman**, s. 237.

Tunus'u tekrar ele geçirmişti. Bunun üzerine Cezayir'e çekilen Barbaros, burada kışı hazırlık yapmakla geçirdi. Sefer mevsiminde ise denize açılan Barbaros'un hedefine, İspanyolların kontrolünde olan Balear adaları vardı. Mayorka, Minorka ve Palma kalelerini basarak buradan çokça ganimet elde etti. Barbaros'un bu seferi, Tunus'un ele geçirilmesi ile birlikte kutlamalar yapan İspanyolların keyfini yeniden kaçırmıştı.

Irakeyn seferinden dönen Sultan Süleyman, Barbaros'u yeniden İstanbul'a çağırmıştı. Bunun üzerine Barbaros derhal payitahta hareket etmiş, yine büyük bir tören eşliğinde Süleyman'ın huzuruna çıkmıştı. Kışı hazırlıkla geçiren Barbaros, yaklaşık 30 parça gemiyle Napoli kıyılarını yağmalamıştı. Ardından Otranto'ya asker çıkarmış ve bölgedeki Kastel kalesini ele geçirmişti. Ancak donanmanın böyle bir seferin devamı için hazırlıklı değildi. Bu yüzden bölgedeki çeşitli şehirler yağmalandıktan sonra Barbaros İstanbul'a döndü. Bu seferin en önemli katkısı ise bir yıl sonra düzenlenecek olan ikinci bir sefer için Osmanlıların bölge hakkında bilgi sahibi olmasıydı.

Irakeyn Seferi sırasında devam eden donanma inşa faaliyetleri neticesinde İstanbul'da büyük bir filo hazırlanmıştı. Barbaros Hayreddin, Lütfi Paşa ile birlikte yaklaşık 200 parçalık bir donanma ile birlikte denize açıldı. Ayrıca bu sefer için Anadolu'dan yaklaşık 30.000 kürekçi toplanmıştı. Seferin temel hedefi I. François ile yapılan ittifak neticesinde Fransız donanmasıyla birleşerek, Napoli'ye çıkarma yapmaktı. Öte yandan Sultan'da kara ordusu ile birlikte Korfu üzerine yürüyecekti.

Ardından Lütfi Paşa, emrindeki yaklaşık 8.000 asker ile Otranto civarına çıkarma yapmış ve buradaki Kastro kalesini ele geçirmişti. Ardından burayı üs edinen Lütfi Paşa, çevredeki şehirlere yağma akınları düzenlemiş, yaklaşık bir ay boyunca herhangi bir zorlukla karşılaşmadan bölgede tutunmayı başarmıştı. Bu sırada Andrea Doria, denize açılarak Gelibolu'dan Osmanlı merkez filosuna katılmak için yelken açan 12 parçalık Osmanlı filosunu vurdu. Bunu haber alan Barbaros, Doria'yı ele geçirmek amacıyla yelken açtıysa da başarılı olamadı. Bunun üzerine yeni bir baskına karşı devriye görevini icra ederek, Mısır'dan bölgeye zahire taşıyan gemilerin güvenliğini sağladı. Yardım alamayan Lütfi Paşa ise Otranto'yu tahliye ederek, Avlonya'ya geçmişti. Barbaros'unda bölgeye gelmesiyle birlikte iki donanma Preveze'de birleşmiş bulunuyorlardı.

Bu sırada Venedik ile ilişkiler gerilmiş, Venediklilerin Andrea Doria ile gizli bir ittifak yaptığına dair birtakım haberler gelmişti. Ayrıca Venedik gemileri, Venedik'ten dönmekte olan padişahın elçisi Yunus Bey'e saldırmışlardı. Bunun üzerine Sultan, donanmaya Korfu'yu muhasara altına almasını emretti. 26 Ağustos'ta başlayan kuşatmada, üç tarafı denizlerle çevrili olan Korfu yoğun topçu ateşi altında kaldı. Ayrıca akıncılar karadan çevredeki köyleri yağmalamıştı. Ancak havanın aniden soğuması, şiddetli yağmurların başlaması gibi sebeplerle Sultan kuşatmanın kaldırılması emrini verdi. Barbaros ve Lütfi Paşa bu emre karşı çıktıysa da sözlerini dinletemediler. Böylece İtalya ve Korfu seferleri başarısızlıkla sonuçlanmış oluyordu. Seferden sonra donanma İstanbul'a doğru yelken açmış, Sultan'da kara yoluyla Manastır-Ostrova-Selânik-Serez-Ferecik-Dimatoka ve Edirne yoluyla İstanbul'a dönmüştü.

Sefer mevsimine kadar yeniden hazırlıklara başlayan Barbaros, baharın gelişiyle birlikte yeniden denize açıldı. Bu ilk seferde 100 gemi ile denize açılan Barbaros, belki de önceki senenin intikamını almak için Kefalonya adasını vurdu. Ardından Çuha adasına ilerleyerek burada yağmada bulundu ve çok sayıda esir ile ganimeti İstanbul'a gönderdi. Buradan Saron ya da Egina Körfezi olarak bilinen bölgedeki adaları ele geçirdi. Buradan Kiklad Adaları üzerine yürüyerek Mürted Adası, Paros, Antiparos adalarını aldıktan sonra bu adaların merkezi konumundaki Naksos önlerine geldi. Barbaros'a karşı duramayacaklarını anlayan ada yöneticileri, Türk hâkimiyetini kabul ederek her sene vergi vermeyi kabul etti. Daha sonra Barbaros Sira, İne, İstendil, Patmos, Giyarus ve İspanulya adalarını ele geçirerek İstanbul'a geldi.

1538 Haziranında Barbaros, Sultan'dan denize açılmasına dair bir emir almıştı. Ancak o, donanmadaki eksiklikleri göstererek, bunu ertelemeye çalışmıştı. Ancak yukarıda değindiğimiz üzere, Barbaros'un kaptan paşa olmasından rahatsız olan siyasi çevreler, Barbaros'u adeta denize açılmak zorunda bırakmışlardı. Buna göre Andrea Doria, Hindistan'dan gelen malları Mısır'dan İstanbul'a taşıyan ve Salih Reis'in refakat ettiği Osmanlı filosunu vuracaktı. Bunun için üs olarak Girit'i seçmişti. Bu asılsız haberin İstanbul'a ulaşması üzerine Barbaros hazır olan 40 gemi ile derhal denize açılmıştı. Daha sonra yaklaşık 90 geminin daha hazırlıklarını tamamladıktan sonra ona katılması bekleniyordu.

Doria'nın Girit'te olduğunu haber alan Barbaros, derhal buraya doğru yelken açtı. Ancak haberin asılsız olduğunun anlaşılması üzerine, altmış yaşına ulaşmış olan tecrübeli amiral İstanbul'a dönmek yerine Ege Adaları'na ilerledi. Burada İşkatoz adası fethedildi ve çokça esir ile ganimet alınarak İstanbul'a yollandı. Bu sırada 90 parçalık filo da Salih Reis'in komutasında olmak üzere Barbaros'a katılmıştı. Daha sonra İşkiri, Andros, İstendil, Koyunluca ve Kerpe ele geçirildi. Buradan sonra yeniden Ege Adaları ile Kiklad Adalarına yağma akınları düzenledi. Daha sonra ise doğruca Girit'e gitti.

Girit'in stratejik öneminin farkında olan Barbaros, adanın Venediklilerin Ege hâkimiyeti için ne derece bir önemde olduğunun bilincindeydi. Buranın ele geçirilmesi demek, Venedik'in Ege faaliyetlerine son vermek ya da en azından minimum düzeye indirmek olacaktı. Ancak emrindeki kuvvetlerin lojistik bakımdan yetersiz olduğunun farkında olan Barbaros, yalnızca adadaki önemli mevkileri vurarak, büyük limanları tahrip etmekle yetindi. Böylece daha sonra buraya bir sefer yapılması sırasında da önemli bilgiler elde edilmiş olacaktı. Yaklaşık bir ay süren Girit seferi sırasında Barbaros; Kandiye, Milapotama civarındaki köyleri, Resmo'nun etrafını, Apokoran ve Suda'nın etrafını yağmalayarak çok sayıda esir aldı. En son olarak Hanya önlerine gelen Barbaros, kaleyi muhasara etmek yerine burada da çok sayıda köy ve kasabayı tahrip ederek, aldığı esirlerle yeniden denize açıldı. İstanköy civarında ikmal yaptıktan sonra Ege'deki diğer adalara da akınlar düzenledi. Barbaros'un bu seferi sırasında toplamda 25 Venedik adasını dolaşarak, 13'ünü ilhak etmiş, 12'sini haraca bağlamıştı.[112]

Barbaros'un bu harekâtı sonucunda bir deniz cumhuriyeti olan Venedik, hiçbir karşı faaliyette bulunmamıştı. Bunun en birincil sebebi, o dönemde Barbaros komutasındaki Osmanlı donanmasına karşı bir şey yapamayacağının farkında olan Venedik'in, sefer mevsimi geçtikten sonra buraları yeniden geri alabileceğini düşünmesidir. Gerçekten de Osmanlı donanmasının bu dönemdeki en büyük zafiyeti yalnızca baharda sefere çıkmasıdır. Ayrıca buradaki egemenliğin gevşek tutulması ve bir deniz savunma hattı oluşturulmamış olduğunu göstermesi açısından önemlidir. Oysa bu dönemde Barbaros'un giriştiği Girit seferinin devamı getirilse, lojistik desteği kesilen ve Doğu Akdeniz'e hapsolan Kıbrıs'ın ele geçirilmesi çok daha kolay

[112] Emecen, **Kanuni Sultan Süleyman**, s. 288.

olacaktır. Ayrıca arkalarında bir tehdit hissetmeden Malta ve Batı Akdeniz seferleri de çok daha kolay bir şekilde gerçekleştirilebilecektir. Bu bize, Osmanlı merkezinin deniz stratejisinden bihaber olduğunu göstermektedir. Özellikle Osmanlı'ya bağlandıktan sonra yalnızca padişahın emirleri doğrultusunda hareket eden Barbaros'un, inisiyatif alarak böyle bir fetih seferine girişmemesi anlaşılabilir bir durumdur.

Barbaros Hayreddin Paşa'nın bu faaliyetleri Avrupalıları tedirgin etmekle kalmamış, bir ittifak oluşturmalarına da vesile olmuştu. Böylece hem mümkün olursa Barbaros'u ortadan kaldırmak hem de Osmanlıları en azından Batı Akdeniz'den uzak tutmak ve denizlerdeki faaliyetlerini kısıtlamak amacıyla Papa III. Paolo'nun önderliğinde bir Haçlı birliği kurulmuştu. Bu birliktelik başlangıçta İspanya, Papalık ve Avusturya'dan oluşuyordu. Daha sonra Venedik, Portekiz, Ceneviz ve Malta'da bu ittifaka katılmıştı. Müttefik donanması Mart 1538'de Korfu'da toplanmaya başladı. 1537 yılında Osmanlılar tarafından kuşatılan ancak alınamayan Korfu, böylece Osmanlı deniz varlığını tehdit eden en başat güçlerin birleşme noktasına gelmişti.

Eylül ayında hazırlıklarını tamamlayan Haçlılar, derhal denize açılarak Preveze'yi kuşattı. Bunu haber alan Barbaros ise Turgut Reis ile birlikte yirmi gemilik bir filoyu öncü olarak bölgeye gönderdi. Zenta'ya yaklaşan Turgut, burada kırk gemilik bir Haçlı filosu ile karşılaştı ve bunu acele şekilde Barbaros'a bildirdi. Ayrıca Barbaros, küçük bir filoyu da İtalyan kıyılarına göndermişti. Bu küçük grup Andrea Doria'nın donanmasına rastlayarak, donanmanın arkasında kalan küçük bir kayık ve nakliye gemisini ele geçirmişti. Bu filonun ele geçirilmesi düşmanın hareket planını öğrenmek açısından muazzam bir önem taşıyordu.

Aynı şekilde Haçlı filosu da kendi amiraline Osmanlı donanmasını haber vermişti. Haçlı donanması Korfu'ya çekilirken, Barbaros'da Preveze'ye doğru yola koyuldu. Haçlıların, Preveze'de bulunduğu süreçte kaleyi tahrip etmesine karşılık, Barbaros'ta Kefalonya'yı yağmaladı. Ardından 24 Eylül'de Preveze'ye ulaşarak kalenin tahrip edilen kısımlarını onardı, kaleyi tahkim ederek düşmanını beklemeye başladı. Barbaros'un emrinde 20'si korsan gemisi olmak üzere toplamda 122 parça baştarda, firkate ve kadırgadan oluşmaktaydı. Buna ek olarak Barbaros'un emrinde 20.000 civarında asker bulunmaktaydı. Andrea Doria'nın donanması ise İspanya ve

Portekiz'e ait seksen kalyon, Venedik'e ait on kalyon ve yetmiş kadırga, Papalık'a ait otuz altı kadırga, Malta'ya ait on kadırga ve Ceneviz'e ait bir kalyon ve elli iki kadırga, diğer devletlere ait kırk dokuz kalyon olmak üzere toplam da 140 kalyon, 168 kadırga ve çok sayıda nakliye gemisi ile 55.000 askerden oluşuyordu.[113]

Haçlı donanması 25 Eylül'de Preveze önlerine gelerek demirledi. İki tarafta da nasıl hareket edilmesi gerektiği büyük bir tartışmalar yaşandı. Barbaros, topladığı savaş meclisinde reislerinin de fikrini aldı. Buna göre Sinan Reis ve başka birkaç reisin başını çektiği bir grubun görüşü karaya asker çıkarılarak kalenin muhafazasıydı. Çünkü kalenin ele geçirilmesi durumunda Osmanlı donanması tam olarak köşeye sıkışmış olacaktı. Ancak Barbaros bu görüşe katılmadı. Yalnızca karaya asker çıkarmaya çalışan Haçlı kuvvetlerini engelleyecek şekilde bir topçu ateşine izin verdi. Deneyimli amiral, düşman donanmasını, manevra kabiliyetlerini, ateş gücünü ve belki de en önemlisi komuta becerisini iyi bir şekilde analiz edebilmişti.

Karşı tarafta ise kaptanların bir kısmı kalenin teslim alınarak Barbaros'un tıpkı yukarıda bahsettiğimiz şekilde sıkıştırılmasını istemişti. Ancak olası bir fırtına riskine karşı kara ve deniz arasındaki bağlantının kopabileceğini düşünen Doria, bunun karaya çıkan askerleri kaderine terk etmek olacağını öne sürerek bu teklifi reddetmişti. Buna rağmen toplanan savaş meclisinde bu görüşün öne çıkmasından dolayı 23-25 Eylül arasında bu görüş çerçevesinde denemeler yapıldı ancak Turgut Reis, Murad Ağa ve Güzelce Mehmed Reis komutasındaki gemiler bu saldırıları püskürtmüştü. Buna mukabil 27 Eylül'de Barbaros donanmasını hilal şeklinde savaş nizamına sokmuş ve limandan çıkmıştı. Barbaros'un bu ani çıkışı Haçlı donanmasını panikletmiş ve Andrea Doria derhal Korfu'ya çekilme emri vermişti. Bunun üzerine Osmanlı donanması taktik ve psikolojik üstünlüğü ele geçirerek limanın girişinde, kendisine uygun bir biçimde savaş nizamını almıştı.

28 Eylül'de yeniden savaş meclisini toplayan Doria, Osmanlı donanmasına saldırmaya karar vermişti. Barbaros'ta yeniden hilal biçiminde savaş nizamı alarak Haçlı donanmasını beklemeye koyulmuştu. Buna göre Osmanlı donanmasının sağ

[113] Savaşla ilgili kaynaklarda oldukça farklı rakamlar zikredilmektedir. İdris Bostan, **Preveze Deniz Zaferi ve Sonrasında Akdeniz Dünyası**, (Editör: İdris Bostan ve Salih Özbaran), **Türk Denizcilik Tarihi 1**, s. 174. Emecen, **Kanuni Sultan Süleyman**, s. 298, Kâtip Çelebi, **Tuhfetü'l-Kibâr Fî Esfâri'l-Bihâr**, Kabalcı Yayınevi, Yayınlayanlar Seda Çakmakçıoğlu – Çetin Şan, İstanbul, 2007, s. 72.

kanadında Salih Reis, sol kanadında Seydi Ali Reis, merkezde kendisi bulunmaktaydı. Turgut Reis ise gönüllü gemilerle geride kalarak destek oluşturuyordu. Haçlı donanmasında ise İspanya imparatorluk donanmasına Andrea Doria, Venedik donanmasına Vicenzo Capello, Papalık donanmasına ise Marco Grimani komuta ediyordu.

Haçlıların belki de en büyük dezavantajı komutanları arasında fikir birliğinin olmamasıydı. Ayrıca Doria, bir türlü ne yapacağına karar verememiş, panikleyerek kendi pozisyonunu tehlikeye atacak hamlelerde bulunmuştu. Buna karşılık Osmanlı donanmasında Barbaros, bütün tecrübesiyle, komuta ve askeri becerisiyle kendi birliklerini düzenli bir şekilde tutmayı başarmıştı. Osmanlı donanması yüksek manevra kabiliyetine sahipti ve o dönemde Türk topçusu, Avrupalı topçulardan üstün durumdaydı. Haçlı donanmasının aksine Osmanlıların komuta kademesinde tam bir fikir birliği vardı ve uyumlu bir şekilde çalışmak konusunda rakip donanmaya karşı çok daha yeteneklilerdi.

Rüzgârın Haçlı donanmasından yana esmesinden dolayı, büyük kalyonları borda düzeninde Osmanlı donanması üzerine yollayan Doria, onları siper olarak kullanarak Osmanlı donanmasını vurmayı planlamıştı. Bu sırada Barbaros'un Kur'an'dan iki ayet yazdırarak gemilerden denize bıraktığı anlatılmaktadır.[114] Neticede hareketsiz kalan Haçlı donanması, top atışına başlamışsa da bu atışların kısa kalması ve denize düşmesi üzerine Barbaros'da kadırgalara atış emrini vermiş ve ön sırada bulunan kalyonları tahrip etmişti. Daha sonra ikinci sırada kadırgaları komuta eden Doria, Osmanlı donanmasını çevirmeyi denemiş ancak Osmanlı çektirilerinin manevra kabiliyeti bakımından üstün olmasından dolayı bu harekât başarısız olmuştu. Barbaros, Doria'nın emrinde bulunan kadırgaları ikiye ayırmış, bu sırada ihtiyat filosunun başındaki Turgut Reis'inde intikal etmesiyle birlikte imha edilme tehlikesiyle kalan Doria, derhal geri çekilme emri vermişti. Hatta bu yüzden Venedik filosunun başında bulunan Capello tarafından savaşmaktan korkmakla suçlanacaktı.[115] Havanın kararması ve gemilerdeki fenerlerin söndürülmesi üzerine

[114] Kâtip Çelebi, s. 73. Muhtemelen bu ayetler "Dilerse O, rüzgârı durdurur da onun (denizin) üstünde kalakalırlar. Elbette bunda çok sabreden, çok şükreden herkes için ibretler vardır." (Şûrâ 42:33), "Ey iman edenler! Allah'ın size şu lütfunu hatırlayın: Üzerinize düşman ordusu gelmişti de onların üzerine şiddetli bir fırtına ve göremediğiniz bir ordu göndermiştik. Allah bütün yaptıklarınızı görmekte idi." (Ahzâb 33:9) idi.

[115] Bostan, **Preveze Deniz Zaferi ve Sonrasında Akdeniz Dünyası**, s. 175.

Doria, kaçarak kurtulmuştu. Savaş sırasında Haçlılar, yüz yirmi sekiz kalyon kaybetmişti. Zafer haberi derhal Boğdan'da seferde bulunan Sultan Süleyman'a iletilmiş ve ordugâhta büyük bir sevince yol açmıştı.

Bu sırada Doria, kalan donanması ile Nova kalesine saldırmış ve burayı ele geçirmişti. O sırada Barbaros ise sefer mevsiminin bitmesi ile İstanbul'a dönmüş, bir sonraki yıl için sefer hazırlıkları yapmıştı. 1539 yılının haziran ayında denize açılan Osmanlı donanması, yüz elli beş gemilik bir donanma ile Nova kalesini geri almış, Preveze'yi de tekrar tahkim etmişti.

Preveze'nin kazanımları başta yalnızca sıradan bir zafer gibi görünmekteydi. Ancak daha sonra anlaşıldığı üzere, bu sıradan bir deniz zaferinden çok fazlasıydı. 1571'deki İnebahtı Savaşı'na kadar Osmanlılar Akdeniz'de kesin bir taktik ve psikolojik üstünlük kuruyorlardı. Kara savaşlarında durdurulamayan Osmanlıların, denizlerde de böyle bir zafer kazanması Haçlıların yaşadığı psikolojik kırılmanın boyutlarını daha net ortaya koymaktadır. Savaşın belki de Osmanlılar için tek kötü yanı, savaşta kadırgaların kalyonlara üstün gelmesiydi. Böylece Osmanlılar, takip eden yüzyılda da inatla kadırga kullanmaya devam edecek, özellikle Girit Savaşı sırasında bu Osmanlıları yıpratacaktı. Oluşturulan ittifak ise yenilgiden sonra dağılmıştı. Venedik, 1539 yılından itibaren Osmanlılar ile anlaşma yollarını aramaya başlamıştı. Ancak görüldüğü üzere bu o kadar kolay olmamıştı.

Venedikliler, 1537 yılında başlayan gerginliklerle birlikte, bunun 1538'te savaşa dönüşmesiyle birlikte çok büyük zarara uğramıştı. İki yıl boyunca varlıklarının en büyük sebebi olan ticaretleri aksamış, Ege'deki adaların birçoğunu kaybetmişler ve Girit'i de kaybetme tehlikesi ortaya çıkmıştı. Buna rağmen anlaşma şartı olarak kaybedilen yerlerin geri istenmesi, Osmanlı merkezini çok kızdırmıştı. Osmanlılar, bu teklife Adriyatik'te bulunan Venedik yerleşim yerlerinin Osmanlıya bırakılması teklifi ile karşılık vermişti. Üstelik savaşı Venediklilerin başlattığını düşündükleri için de savaş tazminatı ödenmesini istiyorlardı. Avrupa'da Fransa kralı ile İspanyol kralının barışması üzerine Venedik, iyice yalnız kaldığını anlayınca Osmanlılarla barışmak üzere şartlarını kabule yanaşmak zorunda kalmıştı. Buna göre Mora'daki Moenvasia ve Anabolu Osmanlılara bırakılacak, Dalmaçya sahillerindeki Urana ile Nadin'i ve Barbaros'un Ege seferi sırasında ele geçirdiği adaları geri

vermeyecekti. Ayrıca Venedik savaş tazminatı olarak 300.000 duka altın ödemeyi kabul ediyordu.

Böylece Barbaros Hayreddin Paşa'nın İstanbul'a gelmesiyle birlikte yeniden oluşturulan Osmanlı donanması, Osmanlıya yalnızca Akdeniz'in egemenliği vermekle kalmamış, denizlerdeki ezeli rakibi Venedik üstünde kesin bir egemenlik kurmasını da sağlamıştı.

#### 5.1.2.2. Osmanlı – Fransız İttifakı ve Barbaros Hayreddin Paşa'nın Nice Harekâtı

1541 yılında Şarlken, Tunus'tan sonra Cezayir'i ele geçirmek için harekete geçmiş ve büyük bir donanma hazırlayarak bizzat sefere iştirak etmişti. Donanmanın komutası Andrea Doria'daydı. Sefer için 500'den fazla gemi hazırlanmış, 40.000 kişiden fazla askerde sefere katılmıştı. Ayrıca birçok İspanyol, İtalyan ve Alman soylusu da bu sefere katılmışlardı. Bunlar arasında belki de en ünlüsü Meksika fatihi olarak bilinen Hernan Cortez idi. Bu dönemde Fransızlar ve Felemenk bölgesindeki olaylar nedeniyle donanmanın denize açılması gecikmiş, Şarlken bütün itirazlara rağmen Eylül'de harekete geçmişti. Osmanlı donanması ise bölgeden uzak olduğundan ve sefer mevsimi geçtiğinden dolayı bölgeye yardım gönderemeyecek durumdaydı.

20 Ekim'de karaya asker çıkaran Şarlken, 23 Ekim'de kuşatmaya ve saldırılara başladı. Ancak Cezayir müdafiisi Hasan Reis, bir gece ani baskınla İspanyol kuvvetlerine büyük kayıplar yaşattı. Ardından çıkan fırtınada barut ve diğer askeri ekipmanları ıslanan İspanyollar, zor durumda kaldılar. Üstelik çıkan fırtına da çok sayıda gemi kaybı da askerin moralini bozdu. Bunun üzerine yeni fırtınalar çıkınca, donanmanın kaybedilerek askerin geri dönüş yolunun kapanabilmesi ihtimaline karşı Şarlken kuşatmayı kaldırdı ve geri çekilme emri verdi. 31 Ekim'de birliklerin gemilere sevkiyatı tam bir fiyaskoydu. Fırtınada kaybedilen gemilerden dolayı lojistik olarak çöken İmparatorluk kuvvetleri, açlık ve susuzluk çekmeye başladı. Bunu bir fırsat olarak gören Hasan Reis, geri çekilmeye çalışan birlikler üzerine yeniden saldırıya geçerek çok sayıda askeri kılıçtan geçirdi ve esir aldı. Şarlken dahi gemisine zorlukla ulaşabilmiş, sonrasında ise bir kısım askeri karada terk ederek İspanya'ya doğru yelken açmıştı.

Bu sefer, bir yıl sonra Osmanlıların gerçekleştireceği Fransa seferi ile karşılaştırınca İspanyol donanmasının lojistik ve organizasyon becerileri arasındaki farkı göstermesi açısından önemlidir. Her ne kadar Osmanlılar, müttefik bir limana sığınmış olsalar da şartları iyi değerlendirmişti. Barbaros, Şarlken'in düştüğü hataya düşmeyerek kışın denize açılmamış, yaptırdığı akınlarla donanma mensubu askerlerin moralini yüksek tutmayı başarmıştı.

Bu sırada karada seferler ve fetihler sürerken, Akdeniz'de de hareketli günler yaşanmaya devam ediyordu. Batı Akdeniz'in iki büyük gücü Fransa ve İspanya yeniden savaşa tutuşmuşlardı. Bu savaş sırasında Fransa, yeniden Osmanlı'ya yaklaşarak iki tarafında ortak düşmanı olan İspanya'ya karşı destek istiyordu. Batı Akdeniz'i iyi tanıyan Barbaros, Osmanlı – Fransa ittifakının kurulmasının İspanya'yı zayıflatacağını bilerek, bu ittifakı destekliyordu. Bu girişimler kısa sürede meyvesini verecek ve Osmanlı donanması, İspanya'ya karşı Fransızlara yardım için Batı Akdeniz'e doğru yelken açacaktı.

İttifak anlaşmasından ve Fransa'da ortak bir askerî harekât planlandıktan sonra Tersâne-i Âmire'de yoğun bir inşa faaliyeti başlamıştı. 1543 yılının Nisan ayında denize açılan donanma, 110 kadırga ve 4 mavnadan oluşmaktaydı. Modon'da erzak ikmali yapan donanma, buradan Messina Boğazı'na geldi. Reggio'daki surlardan top atışı yapılmasına mukabil Barbaros burada karaya asker ve top çıkartarak şehrin etrafını talan etti. Daha sonra yeniden denize açılarak, Toulon'u geçerek Marsilya'ya ulaşmıştı. Ancak burada hazırlıkların ve harekât planlarının yetersiz olduğunu gören Barbaros Hayreddin Paşa, bir hayli sinirlenmişti. Daha sonra I. François'den gelen emirler neticesinde Osmanlı donanmasının Nice Seferi'nde Fransızlara yardım etmesine karar verilmişti.

Fransızlar 22 kadırga, 18 nakliye gemisi ve 7.000 askerlik küçük bir filo ile Osmanlı donanmasına katılmıştı. Nice önüne gelince derhal kuşatma başlamış, kısa sürede şehir surları ele geçirilmişti. İç kaleye çekilen düşman inatla direnmeye devam etmiş, bu sırada Fransız donanması barutlarının bittiğini söyleyince Barbaros yeniden hiddetlenmişti. Daha sonra bölgeye yardım geleceği haberleri dolaşmaya başlayınca, Fransızlara güvenmeyen Barbaros iki ateş arasında kalmamak için Fransızların tüm itirazlarına karşılık kuşatmayı kaldırmıştı. Sefer mevsiminin sonuna gelindiği için Barbaros kışı Toulon'da geçirdi. Bu sırada Barbaros reislerini İspanya

ve Sardunya kıyılarını yağmayla görevlendirdi. Bunun üzerine Salih Reis ve Hasan Reisler Barselona, San Remo, Ceriale, Sardunya gibi bölgelere akınlar düzenledi. Çokça ganimet ve esir alındıktan sonra donanma baharda denize açılarak İstanbul'a döndü. Ayrıca Ceneviz'de esir tutulan Turgut Reis'te bizzat Barbaros'un bölgeye giderek fidyesini ödemesi üzerine salıverilmişti.

Sefer sırasında ciddi koordinasyon problemleri olmuş, bunlar da Fransa tarafının disiplinsizliğinden kaynaklamıştı. Bu duruma oldukça sinirlenen Barbaros Hayreddin, her fırsatta bu durumdan şikâyetlerini Fransızlara bildirmişti. Bunun yanı sıra operasyonun Osmanlı açısından önemli yönleri vardı. Kara ordusunun ulaşma fırsatı bulunmadığı bir bölgeye donanma yoluyla böyle büyük bir sefer yapılması, bu dönemde Osmanlıların ne derece geniş ve organize bir deniz gücü olduğunu gösteriyordu. Zira Toulon'da kışladıkları sırada Fransızlar, Osmanlı ordusunun ikmali meselesini beceremememiş, bu problem yine Barbaros'un kendi girişimleriyle aşılmıştı. Ayrıca Osmanlı donanması Fransa'da bulunduğu sürece İspanyollar bir karşı harekâta girişmemişti. Böylece Osmanlı donanması, donanmanın temel varlık prensiplerinden birisi olan 'caydırıcılık' prensibini de tamamıyla yerine getirmiş oluyordu.

1546 yılında Barbaros son seferine çıkmış, İtalya kıyılarını vurarak buradan çokça esir ve ganimet aldıktan sonra İstanbul'a dönmüş, daha sonra 80 yaşındayken vefat ederek, Beşiktaş'ta bulunan türbesine defnedilmişti. Bu büyük denizci, ömrü boyunca mücadeleden geri durmamış, Akdeniz'in her köşesinde adının korkuyla anılmasına yol açmış ve Batı Avrupa'nın zihninde efsaneleşmişti. Barbaros Hayreddin Paşa yalnızca bir korsan, deniz gazisi, amiral değil; aynı zamanda bir devlet kurucusu, becerikli bir devlet adamı olarak da öne çıkmıştı. Barbaros'un ölümünden sonra, onun kurduğu sistem, kendi yetiştirdiği 'Barbaros nesli' olan denizciler tarafından bir süre daha varlığını korumuştu. Bu durum çok uzun sürmemekle birlikte aslında 16. yüzyılda Osmanlıların bir deniz politikası ve stratejisi olmadığını göstermekteydi. Barbaros'un ölümünün ardından Osmanlı merkez donanması Akdeniz'de korsanlık faaliyetinde bulunmuş ya da Malta gibi başarısız kuşatmalarla kendi gücünü harcayarak, yetişmiş personelini kaybetmişti.

### 5.1.3. Kuzey Afrika Seferleri: Trablusgarp'ın Fethi, Cerbe Deniz Muharebesi ve Malta Kuşatması

Barbaros'un ölümünden sonra, onun sağ kolu olan, kendisi kadar güvendiği Turgut Reis'in yıldızı parlamaya başlamıştı. Bodrum'da dünyaya gelen Turgut Reis, denizci ve topçu olarak Osmanlı ordusunda görev aldıktan sonra bir süre Venedik'e karşı Doğu Akdeniz'de başarılı seferler düzenledikten sonra Barbaros Hayreddin'e katılır. Preveze'de de Barbaros'un arkasında ihtiyat birliklerine komuta etmişti. Barbaros ile Turgut Reis arasındaki bariz fark ise Turgut Reis'in devlet işlerine Barbaros kadar düşkün olmamasıydı. Denizcilik sanatında ustalaşmış bu reis, özellikle Barbaros sonrasında Osmanlıların Batı Akdeniz'deki varlığını Hristiyanlara en yoğun şekilde hissettiren kişiydi. Hatta kimilerine göre Turgut, denizcilik sanatında Barbaros'tan üstündü.[116]

1545 yılında Osmanlılar ile İspanya – Habsburglar arasında barış yapılmasıyla birlikte Akdeniz'de sular kısa süreliğine durulmuştu. Barış şartları arasında korsanlığın da yasaklanması, deniz ticaretinin serbestçe yapılabilmesi gibi maddelerde bulunuyordu. Ancak Barbaros ve I. François'in vefatıyla birlikte, Osmanlılarında ilgilerini İran tarafına yöneltmeleri Akdeniz'de yeniden bir otorite boşluğu yaratmıştı. Özellikle Cezayir ve Tunus tarafında hem Osmanlılar İspanyolları hem de İspanyollar Osmanlıları sürekli olarak taciz etmeye devam etmekteydi. Cezayir Beylerbeyi Barbaros'un oğlu olan Hasan Paşa, İspanyol otoriteleri ile sürekli olarak bu durumu tartışmakta, Portekiz ve Papalık gibi devletlerin bu antlaşma kapsamında bulunmadığını söylemekte ve buralara akınlar düzenlenmesinin antlaşmayı bozmadığını ileri sürmekteydi. Gerilimin sürekli olarak tırmanması sonucunda 1550 yılında taraflar yeniden çatışma durumuna gelmişti.

[116] Ernle Bradford, **Akdeniz: Bir Denizin Portresi**, çev. Ahmet Fethi, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul, İstanbul, 2004, s. 325. Bradford, Amiral Jurien de la Graviére'den aktararak şöyle der: "Turgut, Barbaros'tan üstündü. Canlı bir deniz haritası olan Turgut, bilimi cesaretle birleştirdi. Onun bilmediği hiçbir koy, yelken açmadığı hiçbir kanal yoktu. Etrafındaki herkes çaresizken araç ve çare bulmada dahiydi, büyük tehlikelerden beklenmedik yöntemlerle kurtulmada üzerine yoktu. Eşi bulunmaz bir kaptandı; Şövalye Romegas (Malta kuşatması sırasında orda olan ve St. Jean Tarikatı'nın en büyük denizcilerinden biri) dışında, deniz savaşında bir eşi yoktu. Karada, V. Charles ile II. Philip'in en iyi generalleriyle karşılaştırılacak kadar becerikliydi. Esirliğin güçlüklerini biliyordu ve kendi esirlerine insanca davranırdı. Her bakımdan bir karakterdi. Hiç kimse ondan daha fazla 'Kral' unvanını taşımaya layık değildi."

Bunu fırsat bilen Turgut Reis, aynı yıl Tunus'ta bulunan Mehdiye kalesini ele geçirdi. Bunun üzerine Şarlken Napoli, Sicilya, Floransa, Papalık ve Malta'dan topladığı donanma ile 40.000 kişilik bir kuvveti buraya sevk etti. Birleşik Haçlı kuvvetleri Mehdiye'yi kuşattığı sırada Turgut Reis İspanya ve İtalya sahillerini vurmuş ve hatta padişahtan yardım istemiş ancak karşılık bulamamış ve kendi imkânlarıyla bir miktar gönüllü asker toplayabilmişti.[117] Hristiyan kuvvetler ancak aylar süren kuşatma sonucunda Mehdiye'yi ele geçirebildiler. Buranın kaybedilmesi üzerine bölgeye yardım göndermeyen Cezayir Beylerbeyi Hasan Paşa görevinden azledildi. Osmanlılar derhal sefere hazırlanarak, donanmayı hazırladılar.

Bu sırada Andrea Doria kendi filosuyla birlikte denize açılmış ve Turgut Reis'in peşine düşmüştü. Muhtemelen yeni bir Barbaros'un ortaya çıkmasını engellemek amacıyla, henüz yıldızı parlayan Turgut Reis'i ele geçirerek ortadan kaldırmak istiyordu. Onun Cerbe'de olduğunu haber alan Doria, derhal buraya geldi. Bu sırada Turgut, Cerbe'yi tahkim ettirmiş ve hazırlık yapmıştı. Ancak Doria'nın kalabalık bir kuvvetle geldiğini ve onlara karşı bir şey yapamayacağını anlayınca farklı bir yol denemişti. Bir yandan kara tarafında Doria'yı oyalarken, diğer yandan limandaki gemilerini karadan çektirerek[118], düşman filosundan uzak bir bölgede denize çıkartmış ve bir gece buradan denize açılarak Ege'ye doğru yola çıkmıştı. Buradan Sultan ile iletişime geçen Turgut Reis, Eğriboz'da Osmanlı donanmasını beklemeye koyulmuştu. Donanma ise 90 kadırga ile 3.500 yeniçeri olmak üzere 10.000 kişilik bir kuvvetle denize açılmış bulunuyordu. Donanmanın başında Vezîriâzam Rüstem Paşa'nın kardeşi Sinan Paşa bulunmaktaydı. Turgut Reis ile birleşen Osmanlı donanması önce Messina Boğazı'na yönelerek buradaki kıyı yerleşimlerini tahrip etti. Ardından Malta'ya bağlı Gozo Adası'nı yağmalandı. Daha sonra Trablusgarp'a gelen donanma, kısa sürede karaya asker ve top dökerek şehri kuşatma altına aldı. Osmanlılara fazla dayanamayan şehir, mal ve canlarına dokunulmaması, Malta ve Sicilya'ya geçişlerinin garanti altına alınması şartı ile şehri teslim etmeyi kabul etti.

Trablusgarp'ın fethi kaptanlar arasında ihtilafa neden olmuştu. Sinan Paşa, şehri Hadım Murad Ağa'nın yönetimine bırakmıştı. Bu duruma içerleyen ve Trablusgarp Beylerbeyliğini kendisine isteyen Turgut Reis, olayı protesto etmek

[117] Emecen, **Kanuni Sultan Süleyman**, s. 446.

adına merkez donanmadan ayrılarak kendisine bağlı gemilerle denize açılmıştı. Ancak daha sonra muhtemelen etrafındaki reislerin ve Sinan Paşa'nın iknasıyla birlikte yeniden Osmanlı donanmasına katılmıştı.

Burada özellikle Turgut Reis ve Sinan Paşa arasındaki gerilim dikkat çekicidir. Sultanın emri gereği, Turgut Reis'in kılavuzluğunu kabul eden Sinan Paşa, bu durumdan bir hayli rahatsızdı. Kaptan-ı Deryâ olarak denizcilik alanında yeterli tecrübesi olmayan Sinan Paşa, Turgut Reis'in şöhretinden çekinerek sürekli olarak onu engellemeye çalışmış ancak ironik şekilde sefer boyunca onun tecrübelerinden de faydalanmıştı. Siyasi menfaatlerini gözeten Sinan Paşa, kendi pozisyonu için en büyük tehlikenin muhtemelen Turgut Reis olduğunu düşünmekteydi.[119] Bunun yanında muhtemelen Turgut Reis'in o dönemde, tıpkı Barbaros Hayreddin gibi bir 'korsan reisi' olduğu, biraz da aşağılayıcı bir şekilde düşünülmekteydi. Turgut Reis ve Sinan Paşa şahsında ortaya çıkan bu gerilim aslında daha sonra da sürekli olarak devam edecek, 'korsan reislerine' karşı olan olumsuz bakış, ortaya çıkan her fırsatta iki taraf arasında sürekli olarak kendini gösterecekti. Hatta özellikle önemli olayların büyük kısmında bu deneyimli denizcilerle ters düşen deneyimsiz kaptan paşalar, bunu her seferinde çok ağır şekilde ödeyeceklerdi. Bunlardan akla ilk gelenler Malta Kuşatması, İnebahtı ve Çeşme bozgunları olarak sayılabilir. Bu üç mağlubiyette Osmanlılar için kritik önemde olup, donanmanın durumunu derinden etkileyecektir. Ayrıca en sonunda bu zıtlaşmalar, Kuzey Afrika'daki deneyimli denizci grubunun merkezden uzaklaşmasına yol açacak ve Osmanlıları bu benzersiz deniz gücü kaynağından mahrum bırakacaktır.

1551 yılında Fransa ile İspanya arasında yeniden savaş çıkmış bulunuyordu. Savaşta yalnız kalmak istemeyen Fransa yeniden Osmanlılara başvurmuştu. Ancak Barbaros'un Fransa seferinde Fransızların bir hayli hazırlıksız olması, fırsatını buldukları ilk anda barış yapmaları gibi sebeplerle Sultan Süleyman başlarda bu teklifi ciddiye almamıştı. Ancak 1552 yılında Erdel ve Budin sınırında çatışmalar başlayınca Sultan Fransızlara destek kararı almıştı. Böylece Sinan Paşa'ya donanmayı hazırlamaları söylenmiş, Turgut Reis'de bu sefere çağrılmıştı. Böylece

[118] Kâtip Çelebi, s. 88.
[119] Kâtip Çelebi, s. 89. Kâtip Çelebi yalnızca Sinan Paşa'nın değil Rüstem Paşa'nın da Turgut Reis'i sevmediğini söylemektedir.

Osmanlılar, donanmayı bir kez daha kara seferlerini rahatlatmak adına, belirgin bir strateji olmaksızın yağma ve akın seferleri için kullanıyorlardı.

Donanma denize açıldıktan sonra Turgut Reis'in fikirlerine başvuran Sinan Paşa, onun tavsiyeleri üzerine hareket etmişti. Böylece Ponza Adaları civarında pusu kurduktan sonra Andrea Doria'yı beklemeye başlamışlardı. Türklerin bölgede olduğunu haber alan Doria ise derhal buraya gelmişti. Başta Türklere rastlayamayan Doria, geri dönerken pusudaki Turgut Reis, Doria üzerine hücuma geçmiş bunun üzerine İspanyol donanması kaçmaya başlamıştı.[120] Turgut Reis, Doria'nın geride kalan yedi gemisini ele geçirmeye muvaffak olmuştu. Eylül ayında İstanbul'a dönünce, Turgut Reis'in seferdeki başarıları Sultan'ın kulağına gitmiş, böylece Turgut, Sultan'ın iltifatına mazhar olmuştu.

1553 yılında yeniden denize açılan Osmanlı donanması, Modon civarında Turgut Reis ile birleşmiş, daha sonra onlara Fransızlar da katılmıştı. Fransızların yönlendirmesi ile Korsika adasına doğru yelken açan donanma, 20'si Fransız kadırgası, 50'si korsanlara ait çektiriler olmak üzere toplamda 150 parçadan oluşuyordu. Sicilya kıyılarını vurduktan sonra tekrar Korsika'ya doğru yönelmişler, karaya asker dökerek buradaki Bastia'yı ele geçirmişler ve Fransızlara vermişlerdi. Böylece 1552-1553 yıllarındaki deniz operasyonları da başarıyla gerçekleştirilmiş, donanma bir kez daha rüştünü ispat etmişti.

Ayrıca 1553 yılında kaptan-ı deryalık görevine getirilen Piyale Paşa 1555 yılında denize açılmış, 1556 yılında Tunus ve Cezayir kıyılarına seferler düzenleyerek Cezayir'in fethini tamamlamış bulunuyordu. Bu başarılı seferleri sonrasında kendisine "mirmirân-ı Cezayir ve kapudan" unvanıyla Cezayir Beylerbeyliği payesi verildi.

1557 yılına gelindiğinde Fransa Kralı II. Henri, Habsburglara karşı Osmanlılardan bir kez daha yardım istedi. Buna mukabil Sultan'da Piyale Paşa ve Turgut Reis'e donanmayı hazırlama emri verdi. İstanbul'da yaklaşık 100 parçalık donanma hazırlanmış, ayrıca Cezayir'de bulunan korsanlara da donanmaya katılma emri verilmişti. Bu emre uyarak Osmanlı merkez donanması ile birleşmek için yaklaşık 40 parçalık korsan filosu da denize açılmıştı. Denizcilik konusunda tecrübeli olan Piyale Paşa, Turgut Reis ile de arasını iyi tutmuştu.

[120] Emecen, **Kanuni Sultan Süleyman**, ss. 452-453.

Messina Boğazı'ndan geçerken İtalya kıyılarını vuran Osmanlı donanması, buradan Fransızlarla buluşmak için Korsika'ya ilerledi. Fransızların beklentisi buradan hareketle Savona ya da Nice'e harekât düzenlenmesiydi. Ancak Osmanlı donanması, Fransızların bu planını uymadı. Osmanlıların bu plana uymamasının farklı sebepleri olabilir. Bu sebepler arasında Fransızların daha önceki seferlerde Osmanlıları yalnız bırakması, çıkan rüzgârlardan dolayı bölgeye ulaşamadıkları ya da donanmanın çoğunluğunu korsan kökenleri gemicilerin oluşturmasından dolayı yağma ve akın yapılması sayılabilir.

Böylece Balear Adaları'na yönelen Osmanlı donanması, haziranda Minorka'ya ulaşmıştı. Burada Maó'yu kuşatan Osmanlı donanması, sert bir savunma ile karşılaşmış, birkaç gemi kaybettikten sonra geri çekilmek zorunda kalmıştı. Ardından Ciutadella'ya doğru harekete geçmişlerdi. İspanyolların asıl korkusu ile anakaraya yapılacak bir saldırıydı. Özellikle bu saldırının Barselona'ya gerçekleştirilebileceği düşünülmekteydi.[121]

Ciutadella'yı kuşatan Osmanlılar yaklaşık 15.000 askeri karaya dökmüşler, 24 ağır kuşatma topunu da birliklerle birlikte göndermişlerdi. Osmanlıların ağır bombardımanına bir süre direnen şehir, nihayetinde teslim olacaktı. Bir ara şehirdeki halkın Maó'ya tahliyesine çalışıldıysa da bunlar Osmanlılar tarafından kılıçtan geçirildi. Ertesi gün ise başlayan Osmanlı genel taarruzuyla birlikte şehri ele geçirilmiş bulunuyordu. Şehrin tamamını yağmalayan Osmanlılar, 4.000 kişiyi esir almışlardı. Balear Seferi'nin en önemli sonucu ise Hristiyan Avrupa'yı yeniden birleştirmesiydi. Böylelikle iki yıl sonra gerçekleşecek olan Cerbe Muharebesi'ndeki birleşik kuvvetlerin temeli atılmış oluyordu.

Aslında Cerbe Muharebesi, 1538 yılında Preveze ile başlayan, 1541'de başarısızlıkla sonuçlanan Cezayir seferinin ve 1558 yılındaki Balear seferinin bir öfke patlaması olarak ortaya çıkmıştı. Osmanlıların Batı Akdeniz'de gemi yüzdürerek Hristiyanları bıktırması, Turgut Reis'in şöhretinin gittikçe artması da yine bu ittifakın oluşmasını hızlandırmıştı. Böylece İspanya, Papalık, Malta, Ceneviz, Venedik ve Savoy Dükalığı'nın birleşmesi ile kurulan Haçlı ittifakı, Trablusgarp'ı ele geçirerek hem buradaki korsan yuvasını dağıtmak hem de Turgut

[121] Hakan Kılıç, Osmanlıların Minorka Adası'na Saldırısı ve Ciutadella'nın İşgali (1558), **Mülkiye Dergisi**, Cilt: 44, Sayı: 2, 2020, s. 227.

Reis'i ortadan kaldırmayı amaçlamıştı. Osmanlılar, Haçlıların bu hazırlıklarını 1559 yılında devriye görevi ifa eden donanmanın ele geçirdiği Hristiyanlardan öğrenmişti.

Haçlıların hedefi öncelikle Cerbe'yi alarak burayı üs olarak kullanmak ardından Trablusgarp'ı teslime zorlamaktı. Böylece Osmanlıların Batı Akdeniz ve dolayısıyla Cezayir ile bağlantısı kesilecek ve Osmanlılardan destek alamayan Cezayir'de İspanyolların eline kolayca geçecekti. Stratejik bakımdan oldukça isabetli olan bu karar, Cerbe'de kaybedilen muharebeden dolayı hayata geçirilememişti. Ancak yine de bu organizasyona ve sevkiyat becerisi bakımından Osmanlıların gerisinde olan İspanyolların, stratejik planlama bakımından Osmanlılara üstün bir durumda olduğunun en açık kanıtıydı. Zira Osmanlılar 1571'de Kıbrıs'ı ve 1645'de Girit'i ele geçirmek için girişimlerde bulunduklarında herhangi bir deniz stratejisine sahip değillerdi.

Haçlı donanması denize açılarak önce Malta'ya gelerek burada havanın uygun hale gelmesini beklemişlerdi. Turgut Reis, Haçlıların geldiğini haber alınca derhal Osmanlı merkezine haber ulaştırarak yardım istemişti. Buna müteakip Sultan Süleyman, Piyale Paşa'yı görevlendirerek gerekli hazırlıkların yapılması emrini vermişti. 86 parça gemi ile denize açılan Osmanlı donanması, Malta'ya ulaşarak burada akınlar düzenledi. Bu sırada Turgut Reis'in Haçlı donanmasının hareketleri ile ilgili kendisine istihbarat ulaşmasıyla birlikte, düşman donanmasının Cerbe'yi ele geçirdiklerini ve Trablusgarp'a saldırı hazırlıklarında olduğunu öğrenmişti. Derhal denize açılan Piyale Paşa, Cerbe Adası'na ulaşmıştı.

Sefer mevsimi olmamasından dolayı bir Osmanlı yardımı beklemeyen Haçlılar, Piyale Paşa'nın komutasındaki Osmanlı gemilerini görünce paniğe kapılmışlardı. Osmanlı donanması Preveze'deki gibi hilal şeklinde nizam almıştı. Merkezde Piyale Paşa, sağ kanatta Kurdoğlu Ahmed Bey, sol kanatta ise Kurdoğlu Mustafa Bey bulunmaktaydı. Türk topçularının becerisi ile savaşın ilk anlarından itibaren üstünlüğü ele geçiren Osmanlı donanması Haçlıların düzenini bozdu. Bundan sonra geri çekilerek kaçmaya çalışan bir grup Haçlı donanması Piyale Paşa tarafından çevrildi. Kurdoğlu Mustafa Bey ise karaya asker çıkarmaya çalışan gemileri yakalayarak, onları etkisiz hale getirdi. Böylece Haçlı donanması dağıtılmış, hemen akabinde Cerbe kalesi kuşatılmıştı. Yaklaşık üç ay boyunca kuşatılan kale, en sonunda İspanyol birliklerinin teslim olmasıyla ele geçirilmiş bulunuyordu.

Cerbe Zaferi, Preveze'den sonraki en büyük Osmanlı deniz zaferiydi. Belki de bu dönem için Osmanlı donanmasının altın çağı yakıştırması yapılabilir. Donanma, önce bir deniz zaferi kazanmış, ardından bir kuşatma ve kara muharebesini de başarıyla yürütmüştü. Cerbe'nin muhafazasını Turgut Reis'e bırakan Piyale Paşa, yanında 4.000 esir ve ele geçirdiği on dokuz kadırga ile bir kalyonu da yanına alarak İstanbul'a döndü. Donanmanın İstanbul'daki geçit törenini bizzat Sultan da izlemişti. Esir edilenler arasında pek çok İspanyol soylusu da vardı. Özellikle sonraki dönemde iki defa kaptan-ı deryalık, bir defa sadrazamlık yapacak olan Cigalazâde Sinan Paşa'da bulunmaktaydı.

Cerbe mağlubiyetinden sonra II. Felipe, yeniden bir intikam arayışına girmeden, Osmanlılar ile barış yollarını aramaya başlamıştı. Bu girişimler neticesinde iki devlet arasında 1562 yılında barış antlaşması yapılmıştı. Bu sırada Malta'daki St. Jean Şövalyelerinin korsanlık faaliyetleri ise iyice artmış bulunmaktaydı. Barbaros döneminden beri Osmanlılar, Malta'nın stratejik öneminin farkındalardı ancak buna dair bir strateji geliştirmemişlerdi. Buna karşın Şarlken, Malta'nın önemini kavramış, buranın İtalya ve Sicilya'nın korumasını sağlayan bir ileri karakol olarak düşünmüştü.[122] İspanya ile Osmanlıların arasında yapılan barış Malta'yı kapsamadığı için Osmanlıların bir sonraki hedefi burasıydı. Tıpkı İspanyolların, Trablusgarp'a saldırmasında öne sürdüğü gibi, Osmanlılarda şimdi bunu askeri operasyonları için meşru bir zemin olarak kullanıyordu.

1564 yılında Maltalı korsanların Mısır'a giden bir Osmanlı gemisine yaptığı bir saldırıda Osmanlı sarayından kişilerinde bulunması bardağı taşıran son damla olmuştu. Bu sırada Piyale Paşa ve Turgut Reis'te Osmanlı divanını Malta'ya bir sefer için ikna etmeye çalışıyorlardı. Baskın olayı patlak verince, bu karar kabul edilmiş ve Malta seferi için hazırlıklara başlanmıştı. Ordunun başına Vezir Mustafa Paşa, donanma komutanlığına ise Piyale Paşa getirilmiş, bundan başka Cezayir Beylerbeyi Hasan Paşa ile Trablusgarp Beylerbeyi Turgut Paşa'da donanmaya katılmışlardı. Bunun dışında Akdeniz'de bulunan korsanların da gönüllü olarak sefere iştiraki istenmişti. Çok sayıda kürekçi toplanarak, yeniçerilerde dahil 35.000 kişilik bir kuvvet, 240 parçalık donanma ile denize açılmıştı. Donanma 29 Mart 1565'te denize açılmış, 16 Nisan'da Koyunhisar'a ulaşarak burada gemiler yağlanmış, Korintos'ta

[122] Bradford, **Akdeniz: Bir Denizin Portresi**, s. 323.

hazırlanan peksimetler alınmış, 19 Mayıs'ta ise Malta önlerine ulaşmışlardı.[123] Üstad-ı Azam La Valetta'nın teslim teklifini kabul etmemesi üzerine St. Elmo kalesi yakınlarında karaya asker ve top döken Osmanlı donanması hızla kuşatmaya başladı. Kuşatma başladıktan kısa süre sonra bölgeye gelen Turgut Reis, bunun hatalı bir strateji olduğunu söylese de yapılan saldırılara bizzat katıldı. St. Elmo'nun alındığı gün, Turgut Reis kuşatma sırasında aldığı bir darbeden dolayı yaralanmış ve hayatını kaybetmişti. St. Elmo'nun alınışı büyük oranda Turgut Reis'in becerilerinin sonucuydu. Ancak başından beri St. Elmo'nun kuşatılmasına karşı çıkmış, bu fikrini belirtmekten de hiç geri durmamıştı. Elbette bu itirazlar öylesine değildi, becerikli bir deniz adamı olan Turgut, St. Elmo'nun Malta'nın fethine hiçbir katkı sunmayacağını çünkü burası kuşatılsa bile adanın fethine bir katkı sunmayacağını çünkü diğer bölgelerin denizden ikmal yapmaya devam edeceğini söylüyordu. Çelebi hem Turgut'un yaptığı itirazları hem de ordu ile donanma arasında çıkan ihtilafı aktararak suçun ordu serdarında olduğunu belirtmiştir.[124] Bu durum Malta kuşatmasının başarısızlığının temel sebebiydi.

Nitekim Turgut Reis'in öngörüsü doğru çıkmış, Osmanlıların bocalamaya başladığını fark eden İspanyollar, Sicilya'da konuşlu donanmayı bölgeye yardım için göndermişler ve limanın etrafında tam bir hâkimiyet sağlayamayan Osmanlıları kolaylıkla aşarak, limana girmiş adanın yönetim merkezi olan Birgu şehrine yardım ulaştırmışlardı. Burada İspanyolların niçin bu kadar beklediği sorusu sorulabilir. Şüphesiz bunun temel sebebi yeniden Preveze ya da Cerbe'deki gibi bir bozgun yaşamak istememeleridir. İspanyollar için donanmanın kaybı, Malta'nın kaybından daha acı sonuçlar doğurabilirdi. Turgut Reis'in hayatını kaybetmesi, Osmanlıların lojistik bakımdan tükenmesi ve morallerinin bozulması gibi sebepler de bu yardım kararını tetiklemiştir. Osmanlıların yaptığı temel hatalardan bir diğeri de sefer öncesinde bölgeye oldukça yakın olan Trablusgarp'a lojistik yığınak yapmamalarıdır. Böylece Osmanlı ordusu Anadolu ve Mora sahillerinden ikmal yapmak zorunda kalmış,[125] mesafenin uzunluğu dolayısıyla bu yardım ancak kuşatmanın sonunda ulaşabilmiştir.

---

[123] İdris Bostan, **Malta Kuşatmasından Tunus'un Fethine**, (Editör: İdris Bostan ve Salih Özbaran), **Türk Denizcilik Tarihi 1**, ss. 186-187.
[124] Kâtip Çelebi, s. 102.
[125] Emecen, **Kanuni Sultan Süleyman**, s. 586.

Başarısız hücumlarla birlikte, yukarıda bahsettiğimiz lojistik sıkıntılarında baş göstermesi ve bölgeye gelen yardımların sorunsuz bir şekilde karaya çıkmasıyla Osmanlılar 12 Eylül'de kuşatmayı kaldırarak geri çekilmişlerdi. Sefer sonucunda Avrupa'da büyük bir mutluluk, Osmanlı tarafında ise büyük bir hüzün hakimdi. St. Jean Şövalyeleri, bir anlamda Rodos'un intikamını almış görünüyorlardı. Osmanlı birlikleri İstanbul'a döndükten sonra Vezir ve ordu serdarı Mustafa Paşa görevinden azledildi. Yenilgiyi kabullenemeyen Sultan Süleyman, 1566 yılında yeni bir Malta seferi için hazırlık yapılmasını emrettiyse de[126] Avusturya ile yaşanan gerginlikten dolayı bu sefer düzenlenememiş, kara ordusu ile birlikte Sultan Zigetvar üzerine yürüyerek son seferine çıkmıştı. Piyale Paşa'da Akdeniz'de çeşitli akınlar düzenlemek ve Osmanlı kıyılarını korumakla görevlendirilmişti. Bu sefer sırasında Piyale Paşa Sakız adasını fethetmişti.

Malta Seferi, Osmanlılar açısından tam bir stratejik başarısızlık örneğiydi. Osmanlı donanması yaklaşık denize açıldıktan 51 gün sonra bölgeye ulaşabilmişlerdi. Kara birliklerini 51 gün boyunca gemilerde hareketsiz kalması, ciddi bir motivasyon eksikliğine yol açmış olmalı. Ayrıca bu süreçte erzağın büyük bir kısmı tüketilmiş, seferin başında zaten eksik lojistik ile kuşatmaya başlanmıştı. Ayrıca stratejik bakımdan Osmanlıların hedefi Malta'yı ele geçirmekti ancak taktiksel anlamda bir harekât planları yoktu. Bölgeyi bilmeyen Osmanlı askerlerinin, kuşatmanın en başından yanlış kararlar alması seferin gidişatını yine baştan itibaren kötü etkilemişti. Komuta kademesinde ortaya çıkan uyuşmazlıklar da Barbaros'un inşa ettiği donanma sisteminin yavaş yavaş bozulmaya başladığının en bariz göstergelerinden birisi olmuştu. Bir deniz seferi olan Malta kuşatmasında, ordu serdarı, tecrübeli denizcileri dinlemeyerek kendi bildiğini okuması, felaketi hızlandırmıştı. Malta seferinin en büyük kaybı ise hiç şüphesiz Turgut Reis'in hayatını kaybetmesiydi. Bu sefer sonrasında Osmanlılar, Batı Akdeniz'e büyük ve sistemli hiçbir operasyon yapmamış, yalnızca küçük korsan akınları düzenlemişlerdir. Ayrıca Malta yenilgisi, Haçlıların psikolojik üstünlüğü ele geçirmesini sağlamış, İnebahtı'da yaşanacak olan felaketin de temellerini atmıştır.

[126] Bostan, **Malta Kuşatmasından Tunus'un Fethine**, s. 188.

### 5.1.4. Sınırların Ötesinde: Hint Okyanusu'nda Osmanlı – Portekiz Mücadeleleri

Osmanlıların, Mısır'ın fethiyle birlikte Hint Okyanusu'na ve burada yeni yerleşmeye başlayan Portekizliler ile ilk temasına yukarıda değinmiştik. Sultan Selim döneminde, kısıtlı bir şekilde burada faaliyet gösteren Osmanlı donanması takip eden yıllarda, Sultan Süleyman'ın hükümdarlığında buraya daha fazla dikkatini verebilme fırsatı buldu. 1524 yılında Ahmet Paşa'nın Mısır'daki isyanı Osmanlıların bölgeye duydukları ilgiyi bilinçli bir şekilde uyandırmıştı. Gelir kaynakları ile ciddi bir potansiyel oluşturan Mısır'ın kaybedilmesi riski, Osmanlı'nın yüksek devlet kademesini derhâl harekete geçirmişti. Önce Ayas Paşa komutasındaki bir Osmanlı ordusu bölgeye gönderildi, ardından Sadrazam Pargalı İbrahim Paşa bizzat kendisinin komuta ettiği Osmanlı ordusu ile Mısır'a ulaştı. İsyanın bastırılmasından sonra bir süre daha burada kalan Pargalı, bölgede önemli reformları gerçekleştirmiş, 1525 yılında Kanunnâmesini yayınlamıştı. Bu kanunnâme ile birlikte Mısır, Osmanlı merkezine daha sıkı bağlanıyordu. Ayrıca kanunnâme içeriğinde Kızıldeniz ve baharat ticaretini de içeren çeşitli maddeler bulunuyordu.[127]

Ayrıca İbrahim Paşa, bölgeyi tanıyan Selman Reis'e de Kızıldeniz ve Hint Okyanusu ile ilgili görevler vermişti. Selman Reis, Mısır'ın ele geçirilmesinden önce Memlûk hizmetine girmişti. Osmanlıların Mısır seferi sırasında Memlûk hizmetinde bulunması dolayısıyla seferden sonra gözden düşmüş, bir süre bu civarda beklemişti. İbrahim Paşa'nın görevlendirmesiyle yeniden bölgede faaliyete geçen Selman, Osmanlıların Kızıldeniz ve Hint politikalarının temellerini oluşturdu. Cidde'deki donanmanın yenilenmesine refakat etti. 1525 yılında Portekiz'in Kızıldeniz'e girerek çok sayıda ticaret gemisini ele geçirmesi ya da yakması üzerine İbrahim Paşa bütün dikkatini buraya vermişti. Yine Selman Reis'in yönlendirilmesi ile 1526 yılında Yemen'e ilk Osmanlı seferi düzenlendi.

İbrahim Paşa, İstanbul'a dönmeden önce kendisi yerine Mısır Valisi olarak Hadım Süleyman Paşa'yı atadı. Verdiği başlıca görevlerden birisi de Yemen seferine hazırlanan Selman Reis'e lojistik destek sağlanması ve hareketlerinden haberdar edilmesiydi.

---

[127] Giancarlo Casale, **Osmanlı'nın Keşif Çağı**, çev. Cemal Can Tarımcıoğlu, Fol Yayınevi, Ankara, 2023, s. 90.

Yemen'e hareket ederek kısa sürede bölgede Osmanlı egemenliğini tesis eden Selman Reis, burada Rûmî Mustafa Bey ile iktidar mücadelesine girişmiş, bu sırada halka zulmetmesiyle kötü bir şöhret kazanmıştı. Neticede gücünü kaybeden Selman Reis, Yemen serdarı Hayreddin Bey ile de mücadeleye girişince, Hayreddin Bey'in tertiplediği bir suikast sonrasında öldürülmüştü. Yine de Selman, kısa sürede Yemen'i Osmanlı yönetimine katarak Hint Okyanusu'na yönelik hamlelerin başlangıcını oluşturacaktı. Bundan sonra 1538 Diu seferine kadar Osmanlılar bölgeye organize bir kuvvet yollamayacaklardı. Ancak tıpkı Kuzey Afrika'daki korsanların Batı Akdeniz'de yaptığı gibi Yemen'de bulunan Osmanlı denizcileri de kendi imkânları ile Gücerat Sultanlığına kısıtlı bir şekilde asker ve savaş malzemesi gönderebileceklerdi.

Takip eden yıllarda Osmanlı merkezinin Hint Okyanusuna dair belirli bir stratejisi yoktu. Bölgeye yönelik faaliyet ancak Mısır Valisi Hadım Süleyman Paşa'nın bireysel girişimleri ile ilerliyordu. Ancak bu girişimlerde Şarlken'in Kuzey Afrika'ya saldırması ve Sultan Süleyman'ın Irakeyn Seferi nedeniyle kesintiye uğramıştı. Burada hazırlanan donanma ve diğer lojistik malzemeler bu bölgelere kaydırılmıştı.

Buna karşılık Portekiz, tek bir hedefe, baharat ticaretini ele geçirmek hedefine, odaklanmış şekilde bölgede varlığını arttırmaktaydı. 15. yüzyılın sonuna gelindiğinde Portekiz; Guinea, Mina, Benin, Niger, Kongo ve Angola[128] hattından ilerleyerek Ümit Burnu'nu dolaşmış ve buradan Hindistan'a ilerleyerek Goa'da bir merkez üs kurmuştu. Bu seferler sırasında da elde ettiği tüm bilgileri biriktirmiş, böylece Hint Okyanusu'na dair bir külliyat oluşturmuş ve sonradan bölgeye gidecek denizciler için büyük bir kolaylık sağlamıştı. Osmanlıların buna benzer bir çalışması sadece Seydi Ali Reis tarafından 1554 yılında kaleme alınan *"Kitâbü'l-Muhît fî ilmi'l-eflâk ve'l-ebhur"* eseriydi. Kitâbü'l-Muhît, Piri Reis'in Akdeniz için hazırladığı ve Kitâb-ı Bahriyesi niteliğinde bir eserdi. Özellikle bölge coğrafyası hakkında bilgi veriyor, yağışlar, akıntılar, rüzgârlar ve bunların hangi tarih aralıklarında hangi bölgelerde görüldüğü gibi detaylı bilgiler içeriyordu.

Bunun dışında Osmanlıların, Hint Okyanusu'na dair izlediği bir diğer temel politika ise Süveyş Kanalı'nın açılmasıydı. Önceleri bu işe Mısır Valisi Hadım

Süleyman Paşa girişmişse de tamamlayamamıştı. Daha sonra bu konu bir kez daha Sokullu Mehmed Paşa'nın girişimiyle yeniden gündeme gelecek ancak özellikle teknolojik yetersizlikler, zorlu coğrafi koşullar bu projeyi imkânsız hale getirecekti.

Hadım Süleyman Paşa, özellikle Hint meselesiyle yakından ilgileniyordu. Yaveri Solak Ferhat'ı bölgeye göndererek bir takım diplomatik girişimlerde bulundu. Bu diplomatik girişimler Osmanlılara muazzam derecede büyük bir koalisyon kurma fırsatı verdi. Bu koalisyon Şihr, Gücerat, Kalikut ve Sumatra arasında sağlanmıştı.[129] Böylece 1538 yılında Osmanlılar, bölgeye bir donanma göndermek için harekete geçtiler. 1537 yılında Venedik ile savaşın patlak vermesinden sonra Hadım Süleyman Paşa, Mısır'da bulunan Venedik gemilerine el koydu ve mürettebatını da kendi filosuna dahil etti.[130] Osmanlıların Hint Okyanusuna dair attıkları bu adımın son somut adımı ise o Kızıldeniz'deki filonun ve kaptanlığın isminin değiştirilmesiydi. Donanma 'Bahr-ı ahmer', kaptanı ise 'Süveyş Kaptanı' olarak anılan bu oluşum, daha sonra 'Hint Donanması' ve 'Kapudan-ı Hind' olarak yeniden adlandırıldı.[131]

22 Haziran 1538'de denize açılan Osmanlıların Hint donanması, öncelikle Aden'e geldi. Basit bir hileyle şehrin hâkimi olan Şeyh Amir bin Davud'u öldürdükten sonra, Aden ele geçirildi. Bâbülmendeb'in girişinde bulunan ve Hint seferi için stratejik bir konumu itibariyle taşıdığı ehemmiyetten dolayı, Osmanlılar için hayati bir önemdeydi. Aden'in ele geçirilmesinden sonra Osmanlı donanması yeniden yelken açmıştı. Ancak bu sırada Osmanlı yardımını talep eden Gücerat şahı Bahadur Şah ölmüştü. Bundan dolayı Osmanlı donanması Diu kuşatması sırasında yeterli destek alamayacak hatta yardım için gittikleri Hint coğrafyasında işgalci konumuna düşeceklerdi.[132]

Diu önlerine gelerek kuşatmaya başlayan Osmanlılar, bir süre başarısız taarruzlarda bulundular. Daha sonra bölgeye bir Portekiz filosunun yardıma geldiğini haber alınca, iki ateş arasında kalmamak adına kuşatmayı kaldırarak geri çekilmek zorunda kaldılar. Böylece Hindistan'a yönelik yapılan bu ilk sefer başarısızlıkla

---

[128] Salih Özbaran, "**Umman'da Kapışan İmparatorluklar: Osmanlı ve Portekiz**", 1. Baskı, Tarihçi Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2013, s. 125.
[129] Casale, ss. 121-122.
[130] Casale, s. 122.
[131] Cengiz Orhonlu, "Hint Kaptanlığı ve Pîrî Reis", **Belleten**, Cilt: 34, Sayı: 134, Nisan 1970, s. 235.

sonuçlanmıştı. Gerçi dönüşte Osmanlılar, Yemen'in bir kısmını ele geçirerek Yemen Eyaleti'nin temellerini atmış oluyorlardı.

Osmanlıların Diu seferine, Portekiz'de 1541 yılında Kızıldeniz'e düzenlediği bir sefer ile karşılık verdi. Bu sefer sırasında çeşitli Müslüman bölgeleri yağmalandı, ticaret gemileri ele geçirildi ya da yakıldı. Ancak yine de Portekiz bölgede kalıcı bir başarı elde edemeden geri çekilmek zorunda kalmıştı.

Yine de 1538 Diu seferi, Osmanlıların bir imparatorluk durumuna geldiğinin en açık göstergelerinden biriydi. Aynı yıl Osmanlılar Akdeniz'de Preveze'de büyük bir başarı kazanacaklar, kara da Habsburgları yenilgiye uğratacaklar ve Hindistan'a donanma göndererek buradaki mücadelelere dahil olacaklardı. Bu durum, Osmanlıların kendi sınırlarının ötesinde operasyon düzenleyebilecek bir donanma kuvvetinin ne derece önem taşıdığını göstermekteydi. Elbette bu kadar geniş coğrafyalarda varlık gösteren Osmanlıların, uzun süre belirli bir strateji olmadığını söylemek lazım gelmektedir. Ancak Hadım Süleyman Paşa ve daha sonra Vezîriâzam Sokullu Mehmed Paşa'nın bölgeye yönelik çeşitli girişimleri olduysa da bunlar uzun süreli devlet politikaları haline gelmemişti. Seydi Ali Reis'in 1557 yılında yazdığı Mir'atü'l-Memâlik adlı eserinde belirteceği üzere Osmanlıların bölgedeki varlığının temel sebebi padişahın, 'Müslümanların halifesi ve koruyucusu' sıfatını taşıması ve bölgedeki Müslümanların bu sıfatı kabullenmesiyle, onun yardımını istemeleriydi.[133]

1541 yılındaki Portekiz saldırısından sonra Hint bölgesinde yoğun bir Osmanlı – Portekiz diplomasisi ortaya çıkmıştı. Ancak anlaşma ortamının sağlanamaması ve baharat ticaret hacminin giderek artması üzerine çatışmalar tekrar başlamıştı. Bu süreçte Osmanlılar Kızıldeniz, Basra, Hint Okyanusu, Habeşistan ve Afrika kıyılarında çeşitli faaliyetlerde bulunuyorlardı. Bu faaliyetler çoğunlukla bir devlet politika ve stratejisinin parçası olmaktan çok bölgedeki asker ve korsan kökenli kişilerin Portekizlilere karşı yaptığı seferlerdi. Bir süre sonra savaşın ana ekseni Süveyş'ten Hürmüz ve Basra'ya doğru kaymıştı.

---

[132] Salih Özbaran, **Osmanlı İmparatorluğu'nun Hint Okyanusu'na Açılması**, (Editör: İdris Bostan ve Salih Özbaran), **Türk Denizcilik Tarihi 1**, s. 205.

[133] Seydi Ali Reis, **Mir'atü'l-Memâlik: Seydi Ali Reis'in Maceraları Basra – Hindistan – Türkistan – İran 1554 – 1557**, Yayınlayan Ömer Tellioğlu, Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2021, s. 57.

Osmanlıların Irakeyn seferiyle Bağdat'ı ele geçirmesi ve Basra Körfezine açılmaları, Portekizlileri tedirgin etmişti. Çünkü Basra Körfezi ve Hürmüz, Hindistan'a daha yakın ve daha geniş üsler içeriyordu. Hürmüz'ün stratejik önemini kavramış görünen Osmanlılar, burayı ve Bahreyn adasını ele geçirmek için 1552 yılında Pîrî Reis'i donanma ile bölgeye gönderdiler. Otuz parçalık bir donanma[134] ile denize açılan Pîrî Paşa önce Maskat'ı ele geçirdi. Ardından Hürmüz'e gelerek burayı kuşattıysa da yaşanılan lojistik sıkıntılar ve Portekiz donanmasının yardıma geldiği söylentisi ile şehri alamadan geri çekilmek zorunda kaldı. Hürmüz muhasarası sırasında, civardaki zengin Kişm Adası'nı yağmaladı. Bu onun idam edilme sebeplerinden biri olacaktı çünkü hakkında çıkan dedikodulardan birisi de burasını yağmalayarak zenginliğini elde etmek için Hürmüz kuşatmasını kaldırdığıydı.

Oysa gerçekten Pîrî Reis'in Hürmüz'den çekilmesinden birkaç gün sonra bir Portekiz filosu Hürmüz önlerine gelmişti. Osmanlı donanması ile karşılaşması muhtemelen bir felaketle sonuçlanacaktı zira Portekiz donanması, Osmanlı donanmasından nicelik olarak çok üstün olmasa da nitelik bakımdan mukayese edilemeyecek derecede üstündü. Bu da Osmanlıların Hint donanmasını kaybetmesi anlamına gelirdi. Önce Basra'ya çekilen Osmanlı donanması, hava koşullarının uygun olmamasından dolayı donanmanın büyük bir kısmını burada bırakarak, Pîrî Reis ve yanındaki üç gemiyle Süveyş'e geldi. Gemilerden birisi yolda karaya oturmuş ve parçalanmıştı. Süveyş'ten Kahire'ye gelen Pîri Reis, burada Davud Paşa tarafından soğuk bir şekilde karşılandı. Zira donanmasını geride bırakması, onu ordusunu bırakarak kaçan bir komutan pozisyonuna sokmuştu.[135] Bu yüzden tutuklanan Pîrî Reis, boynu vurulmak suretiyle Mısır'da idam edildi.

Pîrî Reis'in donanmayı bırakarak gelmesinin bir sebebi elindeki kuvvetlerin takviye edilmesini istemek olabilir. Ayrıca Nisan ayında denize açılan Pîrî Reis, Ekim ayı sonunda Basra'ya dönmek üzere yola koyulmuştu. Yaklaşık 7 ay denizde kaldığı anlaşılan ve bu sürede Maskat ve Hürmüz'ü kuşatan donanmanın, bakıma muhtaç olması, askerlerin moral olarak çökmüş olabileceği, lojistik sıkıntıların yaşanması gibi sebepler Pîrî Paşa'nın geri çekilme nedenleri arasında sayılabilir. Bütün bu ihtimaller birleştiğinde, Portekiz donanmasının operasyonel becerilerinin farkında olan tecrübeli bir denizci olarak Pîrî Paşa'nın onlarla bir muharebeye

[134] Orhonlu, s. 240.

girmemek adına geri çekilmesi de anlaşılabilir. Yönetimin sıkı tutulması ve sahadaki personeline inisiyatif hakkı tanımayan Osmanlı merkezi yönetimi, böylece tecrübeli bir deniz adamını kaybetmiş oldu.

Bu arada 1550'lerden itibaren Osmanlılar, Hint Okyanusu'ndaki ticari üstünlüğü ele geçirmiş bulunuyorlardı. Osmanlılar; Svahili sahilinden, Seylan ve Siyam'a, Gücerat ile Hindistan'ın Malabar sahilinde ticari olarak varlık gösteriyorlar, Osmanlı korsanlarının girişimleri sayesinde Portekiz'e ciddi kayıplar verdiriyorlar, böylece Kızıldeniz ve Basra'ya ciddi bir baharat ve lüks mal trafiği yaratarak 15. yüzyılda zirve yapan Memlûk ve bölgeye gelmesinden sonra Portekiz'in bölgede ağırlığını koyduğu ticaret hacmini aşarak, onları geride bırakıyorlardı.[136]

Pîrî Reis'ten sonra Hint Okyanusu'nda şansını deneme sırası Seydi Ali Reis'e gelmişti. Seydi Ali Reis, aileden gelen bir gelenek neticesinde denizci olarak yetişmişti. Dedesi ve babası tersane kethüdalığı yapmış, kendisi de denizcilik kariyerine tersanede başlamıştı. Sonrasında ilk olarak 1522 yılında Rodos seferine katılmış, ardından Barbaros Hayreddin ve Turgut Reis gibi dönemin en önemli denizcileriyle birlikte çalışmış, 1538 yılında Preveze Deniz Muharebesi'nde donanmanın sol kanadının kumandanlığını yürütmüştü. Burada kazandığı ün, daha sonraki kariyerine denizlerde devam etmesini sağladı. 1551 yılında Trablusgarp seferine katıldı. Daha sonra Pîrî Reis'ten sonra Hint kaptanlığına getirilen Koca Murat Reis'in Portekizliler karşısında kalıcı bir zafer kazanamaması nedeniyle onun yerine Hint kaptanı olarak atanmıştır.

Temmuz'da Basra'dan denize açılan Seydi Ali Reis, 9 Ağustos günü Portekiz donanması ile giriştiği Hürmüz Deniz Muharebesi'ni, bundan iki hafta sonra 25 Ağustos 1554'te Maskat Deniz Muharebesi'ni kazandı. Seydi Ali Reis bu muharebeden kendi anılarını aktardığı Mir'at'ül-Memâlik eserinde "hak âlimdir ki Merhum Hayreddin Paşa ile Andria Dorya ve Cend Dal cenklerinde bile olup bu mertebe gemi savaşı görülmemiştir" şeklinde bahsetmiştir.[137] Maskat Muharebesi'nde 6 gemisini kaybeden Seydi Ali Reis, kalan 9 parçalık filosu ile Yemen'e doğru yelken açtı. Ancak yolda fil tufanı olarak bilinen (Tufan-ı Fil)

---

[135] Orhonlu, s. 245.
[136] Casale, s. 213
[137] Seydi Ali Reis, s. 20. Ayrıca Kâtip Çelebi'de benzer ifadeleri kullanarak bu muharebeler hakkında: "Bu savaş Hayreddin Paşa merhumun Anderya Dorya savaşına üstündü. Az askerin böylesine savaş ettiğini bilmiyoruz." şeklinde bahsetmiştir. Çelebi, **a.g.e.**, s. 83.

fırtınanın çıkması ile Hint kıyılarına sürüklendi. Peşinde Portekiz donanmasının olduğunu öğrenen Seydi Ali, Gücerat hâkimiyetindeki Surat'a sığındı. Portekizlilerin burayı kuşatmasıyla birlikte Surat Kuşatması başladı. Yaklaşık iki ay süren kuşatmada Portekizliler bir başarı elde edemediler. Gücerat Şahı'nın bölgeye geldiğini haber aldıktan ve ağır kayıplar verdikten sonra kuşatmayı kaldırarak geri çekildiler. Seydi Ali Reis yeniden denize açılmanın tehlikeli olacağını düşünerek elinde kalan gemi ve topları satarak, İstanbul'a kara yoluyla dönmek üzere yola çıktı. Uzun bir kara yolculuğundan sonra İstanbul'a ulaşan Seydi Ali Reis, donanmanın kaybından dolayı affını diledi. Gemilerin kaybedilmesine tepki gösterilse de yaşadıklarının ve uzun yolculuğu göz önüne alınarak, affedildi.

Seydi Ali Reis'in seferinden sonra Osmanlılar, Hindistan'a bir daha büyük bir donanma yollamadılar. Yalnızca 1569 yılında Açe Seferi'yle bölgeye 22 parçalık Osmanlı filosu yollanacak, bundan da kalıcı bir sonuç alınamayacaktı. Bu dönemde Osmanlılar daha çok kendi deniz ticaretlerini ve kıyılarını savunmakla meşgul oldular. 1554, 1555 ve nihayet 1557 yılında kademe kademe Habeşistan'ı fethederek, Habeş Eyaleti'ni kurdular. Habeş'in fethi, askeri bir yayılma harekâtından çok Kızıldeniz'in güvenliği ve bölgedeki altın ticareti ile ilgiliydi.

Osmanlıların, Hint Seferleri'nde başarısız olmasının birçok etkeni vardı. Bunun en başlıca etkeni şüphesiz coğrafyaydı. Bölgeye gönderilen denizciler, denizcilik tecrübelerini daima Akdeniz'de kazanmışlardı. Sefer mevsimi döneminde Akdeniz, büyük fırtınaların görülmediği oldukça sakin bir denizdi. Buna karşın Hint Okyanusu'ndaki mevsimler, Akdeniz'den bir hayli farklıydı. Üstelik Akdeniz'de görülmeyen, kadırgaların boyunu birkaç defa aşabilen büyük dalgalar görülmekteydi. Bunun yanında Osmanlılar bölgedeki kayıplarını Akdeniz'deki kadar hızlı telafi edemiyorlardı. Elbette bunun başlıca sebebi bölgede gemi yapımına uygun olan kerestenin yokluğuydu. Donanma inşa edileceği zaman Anadolu'dan getirilen kereste, yaklaşık bin beş yüz kilometrelik bir yolu aşarak Mısır'a geliyor, buradan çölü aşarak Süveyş'e ulaştırılıyordu.[138]

Bundan başka, rakiplerinin denizcilik alanında kendilerinden çok daha tecrübeli olmaları Osmanlıların işini zorlaştıran faktörlerden birisiydi. Portekiz, sahip olduğu gemiler, yetişmiş denizci personeli ve Hint bölgesine dair gelişmiş bir

[138] Casale, s. 372.

stratejiye sahipti. Osmanlıların aksine dikkatleri dağılmış bir şekilde, gelişigüzel seferler ile bölgeye hâkim olmaya çalışmıyorlardı. Portekiz, erken dönemden itibaren Hindistan'da yalnızca stratejik bölgeleri ele geçirmeye çalışmış, bundan sonra da deniz egemenliğini oluşturmaya ve korumaya çalışmıştı. Osmanlıların esas hâkimiyet alanı ise Akdeniz olmakla birlikte, Hint Okyanusu'nda yalnızca siyasi meşruiyetlerini korumaya çalışarak, bölgede askeri seferlere girişiyorlardı. Kendi egemenliklerinde olmadan, toprağa dayalı bir gelir elde edemeyen Osmanlılar, bölgenin ticari gelirlerini göz ardı etmiş ve muhtemelen bu seferleri yalnızca kaynak yutan birtakım girişimler olarak görmüşlerdi. Gerçekten de yalnız başına askeri denizcilik, kaynak üreten değil kaynak yutan büyük bir kara deliktir. Askeri denizcilik, sivil ve ticari denizcilik ile desteklenmediği sürece başarısızlığa mahkûmdur. Öyle ki o yıllarda Yemen eyaleti, bu ticaret sayesinde büyük bir artı değer üretmiş, yalnızca kendi eyalet giderlerini karşılamakla kalmamış, Osmanlıların Habeş operasyonlarını asker ve maddi kaynak olarak da destekleyebilmişti.[139]

Selman Reis, 1525 yılı gibi erken bir tarihte hazırladığı raporunda Portekiz'in Hint ticaretinden 6.000.000 akçeye tekabül eden 100.000 florin aldığını[140] ve bölgenin yalnızca 200 Portekiz askeri[141] ile korunduğunu söylemişti. Buna karşılık Halil Hoca'nın aktardığına göre:

> *"1560'ta Macaristan beylerbeyiliğindeki mukata'a'ların toplamı, diğer gelir kaynaklarıyla birlikte 4,5 milyon akça ya da 75 bin altın dolayındadır. Bu rakam bir önceki yılın gelirinden bir milyon akça fazladır. Macaristan'ın savunması muazzam bir masraf kapısı olduğundan, bazı yıllarda merkezi hazinenin Macaristan'ın kendi gelirini (1571 – 1572 yıllarında 15 milyon akçayı bulan) sübvansiyonlarla desteklenmesi gerekmiştir."*[142]

Aradaki fark, deniz ve kara gelirlerinin arasındaki farkı göstermesi açısından oldukça açıktır.

Bunların hepsinden başka, Osmanlıların bölgeye dair belirlenmiş bir stratejisinin olmaması da büyük bir dezavantaj yaratmıştır zira karşısındaki rakip bölgeye dair geniş ve oldukça gerçekçi bir strateji ile varlık göstermiştir. Bunun

---

[139] Casale, s. 252.
[140] Salih Özbaran, **Umman'da Kapışan İmparatorluklar: Osmanlı ve Portekiz,** s. 48.
[141] Özbaran, **Umman'da Kapışan İmparatorluklar: Osmanlı ve Portekiz**, s. 53.
[142] Halil İnalcık**, "Osmanlı İmparatorluğu'nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi – I 1300 – 1600"**, (Çev: Halil Berktay), 1. Baskı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2017, s. 66.

başında şüphesiz Selman Reis'in hazırladığı raporun denizcilik stratejisi bakımından oldukça problemli olmasıdır. Raporda Portekizlilerin elindeki kaleler[143] zikredilmiş ve bölgeye gönderilecek büyük bir donanma ile bunların kolayca ele geçirilebileceği ve Portekizlilerin kolayca bölgeden kovulacağı söylenmiştir. Buna karşılık raporda Portekizlilerin bölgedeki deniz kuvvetleri, mürettebat bilgisi, bölgenin coğrafi şartları gibi detaylara yer verilmemesi, Osmanlıların bölgeye yaptığı seferlerin daima eksik kalmasına yol açacaktır. Anlaşıldığı üzere daha sonraları da Seydi Ali Reis dışında, bölgeye dair denizcilik anlamında bir çalışma yapılmamıştır.

Bu stratejik hatanın belki de tek istisnası Sefer Reis olmuştur. Sefer, kendisinden önceki kaptanlardan farklı olarak Hindistan'da kalıcı bir üs elde etmeye çalışmak yerine daima Portekiz deniz gücünü vurmuş, hiçbir zaman karaya asker ve top dökerek bir bölgeyi kuşatma altına almamıştı.[144] Şüphesiz bu tecrübeli deniz adamı, Portekizlilerin zayıflatılması için öncelikle sahip oldukları deniz hâkimiyetinin kırılması ve deniz güçlerinden yoksun bırakılmaları gerektiğinin farkındaydı. İşte bu, bir kara imparatorluğu olan Osmanlıların neden daima önce kaleleri, yani karaları ele geçirmeye çalıştıklarını bize açıklamaktadır. Sefer Reis'in uyguladığı bu strateji, aslında 17. yüzyılın ikinci yarısından, 18. yüzyılın ilk çeyreğine kadar sürecek olan Atlantik korsanlığına çok benzer bir şekildeydi. Batı'daki bu 'korsanlarda' toprak fethinden çok, rakip devletlerin gemilerini ele geçirerek mallarını satmaya yönelik bir stratejiyi benimsemişlerdi. Elbette iki tarafında bu stratejileri benimsemesinde farklı motivasyonları vardı. Öncelikle Batılı korsanların, Atlantik'teki yerleşim yerlerini ele geçirecek ve elde tutacak lojistik destekleri, nüfusu yoktu. Sefer Reis'in arkasında ise Osmanlı İmparatorluğu'nun lojistik kaynakları, belli ölçüde de olsa ona destek oluyordu. Burada Sefer Reis'in böyle bir strateji belirlemesindeki temel sebep; önceki seferlerin neden başarısız olduğunun başarılı tahlili, eldeki imkânların en verimli şekilde nasıl kullanılabileceği ve denizde kazandığı tecrübelerdi.

Osmanlılar, Hint bölgesinde taarruzi bir politika benimsemişlerdi. Bu bölgeye sonradan gelen ve yerleşmek isteyen bir devlet için doğru bir politikaydı. Ancak uygulanışı her biçimden yanlıştı. Başından beri izlenmesi gereken yol Sefer Reis'in benimsediği gibi Portekizlilerin deniz kuvvetlerinin vurulması, zayıf düşürülmesi ve

[143] İdris Bostan, Selman Reis, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Erişim 24.06.2023)

buna müteakip bölgenin ele geçirilmesi olmalıydı. Portekiz ise buna karşılık hatasını erken bir tarihte anlamıştı. Hint bölgesindeki ticari varlığını korumak için önce Osmanlılara karşı harekete geçerek, onun deniz kuvvetlerini ve üslerini vurmaya çalışmış, ancak bunun getiriden çok götürüsü olduğunu fark edince, kendi deniz hâkimiyeti olan bölgenin korunmasına öncelik vermişti. Bu da uzun vadede Portekizlilerin, Osmanlıları yıldırmasına sebep olacaktı.

Bunun dışında Osmanlıların, kısa bir süre boyunca Hint Okyanusu'nda faaliyet göstermesi ve buradaki ticari faaliyetlerini arttırmaları, onların Akdeniz'deki siyasi varlıklarını da kuvvetlendirmişti. Baharat yolunun gittikçe değer kaybetmesiyle birlikte, Avrupa'daki etkinliğini yitirmeye başlayan Venedik, artık Osmanlı'ya daha fazla bağımlı hale geliyor, ayrıca Portekiz'in Hint bölgesindeki varlığını kısıtlayabilecek tek güç olarak Osmanlıları gördüğünden, onların aleyhindeki ittifaklara, zorunlu olmadıkça girmekten kaçınıyordu.[145]

## 5.2. Geciken Bir Fetih: Kıbrıs

Osmanlılar, 1517 yılında Mısır'ı ele geçirdikten sonra 1520 yılında Venedik'e verdikleri bir ahidnâme[146] ile kendilerinden önce Memlûklere ödedikleri vergiyi, Osmanlılara ödemeleri koşulu ile Kıbrıs'ı onların yönetiminde bırakmışlardı. Ancak bu karar başından itibaren hatalıydı. Henüz Mısır seferi sırasında Osmanlıların burayı ikmal üssü olarak kullanmak istediklerini ancak Venediklilerin buna izin vermediklerinden yukarıda bahsetmiştik. İzleyen yıllarda Kıbrıs, Hristiyan korsan gemilerinin Mısır ticaretine zarar verdikten sonra sığındıkları bir liman olmuştu. Sultan Süleyman'ın 1566 yılındaki vefatından sonra Osmanlı gemilerine yönelik saldırıların artması ve bu saldırılardan birinde Osmanlı ve Mısır saraylarından önemli kişilerin bulunması Kıbrıs'a yönelik sefer kararını tetikleyen önemli olayların başında geliyordu.

Önce İstanbul'daki daha sonra da Mora'daki Venedik tüccarları Osmanlılar tarafından tutuklanarak malları müsadere edilmişti.[147] Hemen ardından Osmanlılar

---

[144] Casale, ss. 214-215.
[145] Palmira Brummett, **Osmanlı Denizgücü: Keşifler Çağında Osmanlı Denizgücü ve Doğu Akdeniz'de Diplomasi**, çev. H. Nazlı Pişkin, İstanbul, 2009, s. 74.
[146] Bostan, **Malta Kuşatmasından Tunus'un Fethine**, s. 188.
[147] Fernand Braudel, **II. Felipe Döneminde Akdeniz ve Akdeniz Dünyası Cilt III**, çev. Mehmet Ali Kılıçbay, 2. Baskı, Doğubatı Yayınları, İstanbul, 2021, s. 282.

Adriyatik kıyılarındaki Venedik üslerini vurmuşlardır. Buna müteakip Çavuş Kubat isminde bir Osmanlı elçisi Venedik'e gönderilmiş ve Kıbrıs'ın kendilerine teslim edilmesini istemiştir. Bu istekler Venedik Senatosu'nda tepkiyle karşılanmış ve kesin bir şekilde reddedilmiştir. Böylece Venedik, 1540 yılında yapılan antlaşmadan sonra neredeyse 30 yıllık bir barış dönemi geçirdikten sonra, yeniden Osmanlılara karşı mücadeleye girişmeye karar vermiştir. Venedik önce Papa ve İspanya Kralı ile yoğun diplomatik faaliyetlerde bulunmuş, bu sırada donanmasını da silahlandırmak için girişimlere başlamıştır. Özellikle Papa, böyle bir girişimi ciddi bir şekilde desteklese de İspanya başta dikkatli bir şekilde yaklaşmıştır. Bunun iki temel sebebi vardı: Birincisi 1568 yılında İspanya anakarasında çıkan 'Gırnata Ayaklanması', diğeriyse aynı yıl kuzeyde çıkan 'Hollanda İsyanı'. Güçlerini bölmek zorunda kalan İspanyollar, bu durumdan bir hayli tedirgin olmuşlardı. Özellikle İspanya'daki Müslümanların isyan etmesi, bölgeye gelebilecek bir Osmanlı – Kuzey Afrika yardımı konusunda büyük bir sorundu. Özellikle bu dönemde İspanyol donanması yalnızca kıyı devriyesi göreviyle, bölgeye gelebilecek bir Türk yardımını engellemeyi öngörüyordu.

Buna karşılık Osmanlılar da 1568 yılından itibaren hazırlıklara başlayarak çok sayıda yeni gemi inşa etmiş, zarar görmüş olanları da yeniden tersanelere çekerek tamir etmeye girişmişlerdi. Burada özellikle Sokullu Mehmet Paşa'nın özellikle Kıbrıs'a karşı bir askeri harekâta karşı olduğu bilinmektedir. Ancak savaş taraftarları en sonunda Şeyhülislam Ebussuud Efendi'den de fetva alarak sefer kararını divanda kabul ettirmişlerdi. Bu süreçte Osmanlılar, seferin hedefini oldukça sıkı bir şekilde saklamışlardı. Öyle ki İspanyollar, iki farklı bölgedeki iki farklı isyanla uğraşırken dahi, tıpkı Malta seferinden önce yaptıkları gibi Sicilya ve Napoli kıyısındaki savunma hatlarını güçlendirmişler, bölgeye küçükte olsa bir filo göndermişlerdi.[148]

Sefer kararının alınmasından sonra Lala Mustafa Paşa ordu serdarı olarak, Piyale Paşa'da donanma serdarı olarak tayin edilmişlerdi. Lala Mustafa Paşa, 16 Mayıs günü denize açılarak Kıbrıs'a doğru harekete geçti ve ancak 2 Temmuz günü Kıbrıs'ın Limasol Kalesi'ne ulaştı. Bunun temel sebebi Osmanlıların olası bir Haçlı saldırısına karşı güvenli bir şekilde bölgeye ulaşmak istemesiydi. Limasol Kalesi

[148] Braudel, s. 286.

yağmalandıktan sonra, Lefkoşa'nın kuşatılmasına karar verildi. Böylece donanma, karaya asker ve top döktükten sonra Anadolu ve Trabluşsam kıyılarından bölgeye asker taşıma faaliyetlerinde bulundu.

9 Eylül 1570'te Lefkoşa ele geçirilmişti. Böylece adanın içlerine ilerleyen Osmanlı ordusu, bundan sonra 21 Eylül'de Magosa'yı kuşattı. Piyale Paşa'da donanma ile denizden gelerek şehri olası bir yardıma karşı bu taraftan kuşatmıştı. Bu sırada Venedikliler, birleşik Haçlı donanması ile Girit'e kadar gelmişler ancak Lefkoşa'nın düştüğünü öğrendikten sonra daha fazla ilerlememişlerdi. Daha sonra kışın yaklaşması ile birlikte Piyale Paşa bir miktar gemiyi burada bıraktıktan sonra önce Rodos'a dönmüştü. Burada da olası bir saldırıyı önceden haber alabilmek amacıyla Rodos ve Girit bölgesini kontrol etmesi için bir miktar gemi bıraktıktan sonra İstanbul'a dönmüştü. 1 Ağustos 1571'de de Magosa fethedilmiş, böylece Kıbrıs Adası Osmanlıların eline geçmişti.

Belki de ilk defa olarak Osmanlı ordusunun tamamı bir seferde gemi ile taşınmıştı. Bu, Osmanlı deniz gücünün operasyonel kabiliyeti hakkında çeşitli ipuçları vermektedir. Sefer sırasında Osmanlı donanması yaklaşık 360 parça gemiden oluşmaktaydı. [149] Bu 360 parça donanma, üçe ayrılmış ve her birisi farklı faaliyetlerde bulunmuştu. Buna göre birinci filo olası bir saldırıya karşılık devriye görevi görecek ve düşman deniz kuvvetleri hakkında bilgi toplayacaktı. İkinci filo Girit'te bulunduğu haber alınan düşman donanmasını abluka altına alacak ve mümkün olursa imha edecekti. Üçüncü filo ise kara birliklerini Kıbrıs'a çıkarmaktı. Anlaşıldığı üzere Osmanlı donanması, Girit'teki düşman donanmasının imhası hariç diğer görevleri sorunsuz bir şekilde uygulayabilmişti. Donanmayı dağınık bir şekilde ve Girit üzerinde sürekli olarak dolaştırmak, taktik bakımdan doğru bir harekettir. Preveze'de aldıkları yenilginin psikolojik etkilerini hala üzerinden atamamış olduğu anlaşılan Haçlı donanması, Kıbrıs'a yardım etmek amacıyla büyük bir sefer düzenlemekten geri durmuştu. Bu Kıbrıs seferinden yüzyıllar sonra ünlü deniz stratejisti Julian S. Corbett'in ortaya koyduğu 'donanma varlığı' stratejisinin[150] tam olarak uygulanmasıdır. Buna karşılık Haçlı donanmasının toplandığı bu ilk dönemde

[149] T.C. Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Türk Asker Büyükleri ve Zaferleri Serisi No: 11, **Kıbrıs'ın Fethi 1570 – 1571**, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1986, ss. 51-52.
[150] Julian S. Corbett, **Deniz Stratejisinin Prensipler**i, çev. A. Tunçer Büyükonat, Doruk Yayınları, İstanbul, 2010, s. 153.

tam bir karmaşa hakimdir. İspanya, Venedik ve Papalık komutanları bireysel hareket ediyorlar, tam bir ittifak görüntüsü çizmiyorlardı. Böylece bölgede Osmanlı donanmasının da olmasından dolayı Kıbrıs'a bir askeri yardım götürememişlerdir. Ancak bu hatalarını İnebahtı'da telafi fırsatı elde edeceklerdir.

### 5.3. İnebahtı Deniz Muharebesi

Kıbrıs seferinin devam ettiği 1571 tarihinin başlangıcında Osmanlı donanması sefer mevsiminden erken bir tarihte 16 Mart'ta denize açılmıştı. Kıbrıs'ta daha fazla gemiye ihtiyaç olmaması üzerine buraya küçük bir filo yollanmış, donanmanın büyük kısmı ise Dalmaçya kıyılarını vurmak için yola koyulmuştu. Dalmaçya kıyılarına giden bu donanmanın başında dönemin ünlü denizcisi Uluç Ali Reis vardı. Yaklaşık 300 parçalık gemi[151] ile denize açılan Uluç Ali, önce Girit'e uğrayarak kıyıları vurmuş, Retimo limanını ele geçirmişti. Ardından *"29 Haziran'da Manya, 3 Temmuz'da Avarin, 5 Temmuz'da Ballı Kilise, 8 Temmuz'da Zaklise, 10 Temmuz'da Kefalonya, 14 Temmuz'da Bahşılar, 21 Temmuz'da Sobot ve 29 Temmuz'da Sazana Adası'nı yağmalamıştı."*[152] Donanma daha sonra Preveze'ye uğrayarak, daha sonra İnebahtı'ya geçmişti.

Ardından Kıbrıs'ın düşmesi ve Uluç Ali Reis'in cüretkâr operasyonları ile Haçlılar intikam arayışına girmişlerdi. Kotor'da toplanan İspanyol donanması daha sonra müttefik kuvvetlerle birlikte Messina Boğazı'nı geçmiş, Korfu'ya gelmişti. Müttefik donanması hala ne yapacağı konusunda kararsızdır. İspanyol donanmasının komutanı Don Juan'a göre Kıbrıs'a ya da Tunus'a gidilmesi gerekiyordu. Venedik donanma komutanı ise İnebahtı'da bulunan Osmanlı donanması üzerine gidilmesi gerektiğini savunmuştu. En sonunda toplanan savaş meclisinde Papalık Donanma komutanı da Osmanlılara saldırılması fikrini destekleyince nihayet donanmanın bir sonraki hareketi belli olmuştu.

Bu sırada Osmanlı donanması ise savaşa oldukça hazırlıksızdı. Mart ayında denize açılan donanma, Eylül'e kadar denizde kalmış ve yorgun düşmüştü. Üstelik İnebahtı'ya ulaşılınca askerlerin ve kürekçilerin bir kısmı komutanlarından izin alarak dağılmışlardı. Böylece donanmada ciddi bir personel eksikliği oluşmuştu. İnebahtı'da bu şekilde bekleyen donanma Haçlıların kendileri üzerine geldiğini

[151] Braudel, s. 315.

öğrenince donanma serdarı Pertev Paşa ve kaptanıderya Müezzinzâde Ali Paşa önderliğinde bir savaş meclisi toplandı. Meclise katılanlar arasında Uluç Ali Reis, Cafer Paşa, Hayreddin Paşazâde Hasan Paşa ile birlikte başka on beş kadar daha sancak beyi ve reis vardı. Müezzinzâde'nin İnebahtı'dan çıkarak Haçlıları karşılama fikrine Uluç Ali Reis şiddetle karşı çıktı.

Tecrübeli bir denizci olan Uluç Ali Reis donanmanın eksikliklerinin farkındaydı. Kaptanıderya'ya *"donanmamız eksiktir, altı ay kadar denizde gezmekle gemiler bozgundur. Eskiden Körfez'den İnebahtı'ya dönüldükte, dönüştür diye sipah ve yeniçeri, izinli izinsiz dağılmışlardır."* Diyerek karşı çıkmıştı. Buna karşılık ise Müezzinzâde Ali Paşa ise *"İslam gayreti, padişahın şerefi yok mudur? Her gemiden beşer onar kişi eksik olmağla ne olur?"* Demişti. En sonunda Uluç Ali, Müezzinzâde Ali Paşa'yı ikna etmek için son bir çırpınışta bulunmuş, *"hani Hayreddin Paşa ile Turgutça Paşa ile savaş görenler, niçin söylemezler?"* Diye son bir kez karşı çıkmış ancak yine de iknaya başarılı olamamıştı.[153] Sonunda gemilerden fenerler, sancaklar indirilsin demiş ancak Müezzinzâde buna da karşı çıkmıştı. Son önerisinin sebebi kaptanıderya baştardasının belli olmaması ve savaşta ilk hedef olmaması içindi. Kâtip Çelebi'nin Müezzinzâde Ali Paşa hakkında yazdığı "*Bu kapudan paşa aslında yarar ve gayretliydi; ama deniz savaşlarını görmeyüp, korsanlık fennini bilmez…*"[154] Şeklindeki tanımı oldukça isabetli görünmektedir.

İki donanma 7 Ekim'de karşı karşıya gelmişti. Osmanlı donanmasının düzeni; sağ kanat filosu İskenderiye Kaptanı Şuluk Mehmet Bey'in komutasında 53 kadırga, merkez filosu Kaptanıderya Müezzinzâde Ali Paşa komutasında 85 kadırga ve sol kanatta Uluç Ali Reis komutasında 87 kadırga ile 25 gemiyle merkez filosunun arkasında bekleyen ihtiyat kuvvetinden oluşmaktaydı.[155] İspanyol donanması ise sol ve merkez filo önlerinde toplam 4 adet büyük kalyon yerleştirmiş, yüzen kale olarak anılan bu gemilerin arkasına ise kadırgaları dizmişti. İnebahtı öncesinde Don Garcia de Toledo, Don Juan'a yolladığı mektuplarda Barbaros'un Preveze'de uyguladığı

---

[152] Bostan, **Malta Kuşatmasından Tunus'un Fethine**, s. 194.
[153] Kâtip Çelebi,, s. 115.
[154] Kâtip Çelebi, s. 115.
[155] T.C. Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Türk Asker Büyükleri ve Zaferleri Serisi No: 11, s. 104.

taktiğin kullanılmasını önermişti.[156] Böylece Barbaros'un 33 yıl önce kazandığı zaferin, Haçlıların zihninde ne denli yer ettiği anlaşılmış oluyordu.

Öğleye doğru iki donanmada manevralarını tamamlamış ve savaş pozisyonlarını almışlardı. Akşam gün batımına doğru biten savaşta Osmanlı donanmasından yaklaşık 20.000 kişi hayatını kaybetmiş, 3.000 esir düşmüş, gemilerdeki 15.000 forsa serbest kalmıştı.[157] Kaptanıderya Müezzinzâde Ali Paşa'da hayatını kaybedenler arasındaydı. Ayrıca Osmanlı donanması 250 gemiden 190 kadarını kaybetmişti. Buna karşılık Haçlı donanmasının zayiatı 8.000 ölü, 21.000 yaralı ve on beş kadırga şeklindeydi.[158] Yalnızca Uluç Ali Reis, tecrübesi sayesinde, yaptığı başarılı manevralar sonucunda çok zayiat vermeden geri çekilebilmişti. İstanbul'a bir mektup yollayarak durumu anlattı. Savaşta gösterdiği beceri sayesinde Uluç Ali Paşa'nın Uluç adı Kılıç'a çevrildi. Kaptanıderya ve Cezayir Beylerbeyliği payesi ile terfi etti. Pertev Paşa ile birlikte Eğriboz'da bir süre olası bir Haçlı saldırısına karşı devriye görevi gördükten sonra İstanbul'a döndü.

Şüphesiz savaşın kaybedilmesinde İstanbul'dan gönderilen Haçlı donanması ile karşılaşılması ve imha edilmesi şeklinde gelen kesin emirler etkiliydi. Donanma kaptanı Müezzinzâde inisiyatif almayarak, katı bir şekilde bu emirleri uygulamaya çalışmış ve bu sırada şartları göz ardı etmişti. Oysa deniz savaşları bu kadar düz ve basit değildi. Böylesine büyük bir zaferden sonra Haçlı donanması ise ele geçirdiği stratejik üstünlüğü değerlendirememiş, Osmanlılara karşı büyük bir sefere girişemeden geri dönmüştü. Böylece İnebahtı zaferi, Haçlılar için kısa süreli bir zaferden ileriye gitmemişti. Buna karşın Osmanlılar için kayıpları uzun vadede daha ağır hissedilecekti. Her ne kadar ertesi sene Osmanlılar kaybettikleri donanmanın yerine yenisini koyabilseler de asıl kayıp yetişmiş denizci personel eksikliğiydi. Gerçekten de bu eksiklik 1572 yılında kendisini hissettirecekti. 1572 Eylül'ünde Navarin civarında Osmanlı ve Haçlı donanması yeniden karşılaşmış, Haçlılar saldırmaya çekinerek geri çekilmiş, Kılıç Ali Paşa ise gemicilerin yeterince tecrübeli olmadığını öne sürerek takip etmeyi reddetmişti. Oysa İnebahtı'dan bir yıl sonra kazanılacak bir savaşın Osmanlılar için psikolojik etkileri azımsanamayacak kadar

[156] Hüseyin Serdar Tabakoğlu, **Akdeniz'de Savaş: Osmanlı-İspanyol Mücadelesi**, Kronik Yayınları, 2019, İstanbul, s. 252.
[157] Bostan, **Malta Kuşatmasından Tunus'un Fethine,** s. 195.
[158] Bostan, **Malta Kuşatmasından Tunus'un Fethine**, s. 196.

fazla olurdu. İnebahtı'nın bir diğer önemli etkisi ise Haçlıların, bu psikolojik üstünlüğü ele geçirmesiydi. Preveze Zaferi'nden beri kaybettikleri güvenleri, 1565 yılındaki Malta Kuşatmasında ve 1571 yılında kazandıkları İnebahtı ile yerine gelecektir. Donanma ile bağları oldukça zayıf olan Osmanlılar ise artık bu bağı iyice koparma noktasına geleceklerdi. Gerçekten de Barbaros ile birlikte Osmanlı merkezi de donanmayı destekliyordu. Ancak bundan sonraki dönemde yalnızca deneyimli denizcilerin başa geldiği belirli dönemler hariç donanma oldukça atıl bir şekilde kalmıştı. Belki de bu bağın o dönemde kopmasını engelleyen tek şey Kılıç Ali gibi tecrübeli bir amiralin varlığıydı.

Gerçekten de Kılıç Ali Paşa, 1573 yılında İtalya kıyılarını vuracaktı. Bu sırada Venedik ile Osmanlılar arasında barış antlaşmasının imzalanması ile İnebahtı'nın tüm kazanımları Hristiyanlar açısından kaybedilmiş görünmektedir. Kılıç Ali Paşa ise 1574 yılında Tunus'a yapılacak bir sefer için hazırlanmaktadır. 15 Mayıs 1574 yılında denize açılan Osmanlı donanması, İtalya'daki İspanyol mülklerini vurduktan sonra Tunus'a ilerlemiş ve Halkulvâd Kalesini hem denizden hem karadan kuşatmıştı. 33 günlük bir kuşatmadan sonra kaleyi ele geçiren Osmanlılar, kaleyi yıktırmışlar ve daha sonra kalenin çevresindeki diğer İspanyol kalelerini de ele geçirmişlerdi. Daha sonra İstanbul'a doğru yelken açmışlardı.

### 5.4. Kıbrıs'ın Fethinden Girit'e: Uzun Bir Sessizlik

Kıbrıs seferi, İnebahtı Deniz Muharebesi ve Tunus seferinden sonra Akdeniz'e büyük bir sessizlik çökmüştü. Girişilen küçük ve bireysel korsan akınlarından başka, büyük bir deniz savaşı ve seferi yaşanmamıştı. Bunda şüphesiz İspanyolların Hollanda isyanı ve İngiltere ile uğraşması, Osmanlıların ise kendi iç meselelerine dönmesi etkili olmuştu. Ayrıca Avrupa'da ortaya çıkan Reform Hareketleri de Avrupa'yı kendi iç işleriyle ilgilenmek zorunda bırakmıştı. Bu dönemde Avrupa'yı rahatsız eden, Osmanlıların en batıdaki kolu Garp Ocaklarıydı.

Trablusgarp, Tunus ve Cezayir'den müteşekkil bu bölgenin Oruç ve Barbaros Reisler aracılığıyla nasıl Osmanlı yönetimine geçtiğini yukarıda anlatmıştık. Garp Ocakları, daima Osmanlıların Batı Akdeniz'deki bir ileri karakolu olmuştu. Osmanlı donanmasının artık varlık göstermediği 16. yüzyılın ikinci yarısından sonra daima varlığını Avrupa devletlerine hissettirmiştir. Özellikle 1585 yılında yaptıkları

Kanarya Adaları Seferi ile İspanyolların Atlantik'ten gelen altın konvoylarını tehdit etmeye başlamaları, İspanyolları bir hayli tedirgin etmişti.

1585 yılında Cebelitarık'ı aşarak Kanarya Adaları'nın parçası olan Lanzarot Adası'na gelerek şehri zapteden Küçük Murat Reis, vali ve ailesini de ele geçirerek bunları fidye karşılığı satmıştır.[159] Daha sonra Kuzey Afrika korsanlarının en çarpıcı saldırısı ise Bristol Körfezi'nde bulunan ve bölgedeki adaların en büyüğü olan Lundy Adası'nın zaptıydı. 1627 yılından 1632 yılına kadar burası resmi olarak Kuzey Afrika korsanlarının yönetiminde kalmış, daha sonra ise İngiliz korsanlara satılmıştır.[160] Daha sonra İzlanda'yı vurmuşlar, Baltimore'u yağlamamışlardı. Bunun dışında yine Atlantik Okyanusu'ndan güneye inerek Senegal ve Cape Verde adalarını ele geçirerek burayı üs olarak kullanan korsanlar İspanyol ve Portekiz gemilerini vurmuşlardır. Bu seferler Osmanlı merkezi yönetiminin bir yönlendirmesi değil, korsan reislerin kendi bireysel girişimleriydi.

Elbette bu seferleri yapabilmelerinin temel sebebi artık kürekli gemilerden, yelkenli gemilere geçiş yapmış olmalarıydı. Ayrıca yukarıda bahsettiğimiz gibi burada tecrübeli denizcilerin bulunması Garp Ocakları donanmasını hem personel hem teçhizat ve teknoloji bakımından üstün duruma getiriyordu. Bu anlamıyla Garp Ocakları'nda bulunan donanma, Osmanlı donanmasından oldukça ilerideydi. Osmanlılar benzeri bir devrimi ancak Girit Seferi sırasında deneyecekler ve hatta sonrasında yapmayı başarabileceklerdir. Oysa 1593'te İstanbul'a ulaşan ilk İngiliz kalyonlarını görme fırsatına erişmişler, o dönemde dostça ilişkileri geliştirdikleri İngilizlerden bu teknolojiyi ihraç etme fırsatları vardı.[161] Bu dönemde Doğu sınırları ve kendi iç meseleleri ile ilgilenen Osmanlıların, denizlere dair stratejileri geri plana ittiğine dair güzel bir örnek oluşturmaktadır.

### 5.4.1. Girit Savaşı

Girit Adası coğrafi konumu itibariyle Ege Denizi, Doğu Akdeniz, Mısır – İstanbul arasındaki yolun kilidi konumundaydı. Osmanlılar daha önce birkaç kez

[159] Afif Büyüktuğrul, Türk Denizcilerinin Atlas Okyanusundaki Harekâtı, **Belleten**, Cilt: 46, Sayı: 181, Ocak 1982, s. 42.
[160] Emrah Safa Gürkan, **Sultanın Korsanları: Osmanlı Akdenizi'nde Gazâ, Yağma ve Esaret, 1500-1700**, 1. Baskı, Kronik Yayınları, İstanbul, 2018, s. 274.

adaya yağma akınları yapmışlardı. Venedik içinde doğudaki en ileri karakolu, Kıbrıs'ın kaybından sonra Doğu Akdeniz ticaretine tutunma olanağı sağlayan özel bir konumdaydı. Osmanlı devletinin 17. yüzyılda yaşadığı problemler, Girit'in fethi için gerekenlerin yapılmasını engellemişti. Ancak 1645 yılında şartlar uygun duruma gelince Girit'e yönelik bir sefer hazırlığı başlamıştı. Şüphesiz Venedik, Kıbrıs'tan sonra sıranın Girit'e geleceği günü bekliyordu. Ayrıca bu dönemde Girit'teki Rum – Ortodoks ahalisi yönetimden memnun olmadığını, Osmanlıların adaya gelmesini isteyen mektupları İstanbul'a iletiyordu.[162]

1645 yılı baharında Osmanlı saray mensubu olan harem ağası Sümbül Ağa ve yeni görevlendirilen Mekke Kadısı Bursevî Mehmet Efendi'nin bindikleri gemiyi Girit yakınlarında Malta'daki St. Jean Şövalyeleri tarafından ele geçirmiş, daha sonra Girit'e gelmiş; Girit yöneticisi de duruma sessiz kalınca Osmanlıların beklediği savaş sebebi ortaya çıkmış oluyordu.[163]

Sultan İbrahim'in emriyle hazırlıklara başlayan Osmanlılar, başta seferin Malta'ya olacağı yönünde bir tevatür çıkardı. Hazırlıkların tamamlanmasıyla birlikte donanma 30 Nisan 1645'te denize açıldı. Yolda Cezayir, Tunus ve Trablusgarp Beylerbeylerinin de katılmasıyla birlikte 22 Haziran 1645'te Girit ile Todori arasındaki adalara demirledi ve buradan karaya asker ve top döktü.[164] Böylece Girit kuşatması başlamış bulunuyordu. İlk hedef Girit'in en büyük ikinci şehri olan Hanya idi. 54 günlük bir kuşatmadan sonra ele geçirilen Hanya'dan sonra etraftaki irili ufaklı kaleler hızla teslim oldu ya da ele geçirildi. 1646 yılında Resmo ve Milapotamu ele geçirildi. Adanın büyük kısmını ele geçiren Osmanlı ordusu, nihayet kalenin idari ve askeri merkezi olan Kandiye önlerine ulaşmıştı. Ancak lojistik eksikliklerin giderilmesi amacıyla yola çıkan donanmanın gecikmesi, kuşatmanın başlamasını da geciktirmişti. Bu sırada Kandiye'nin etrafındaki diğer bölgelerde ele geçirildikten sonra donanmanın hala bölgeye ulaşmaması üzerine Hanya ve Resmo'daki düşük kalibreli topların getirilmesi ile 1648 yılında Kandiye kuşatması

---

[161] Andrew Hess, **Unutulmuş Sınırlar: 16. Yy. Akdenizinde Osmanlı-İspanyol Mücadelesi**, çev. Özgür Kolçak, İstanbul, 2010, s. 178.
[162] Ersin Gülsoy, "Girit Seferi ve Sonrasındaki Politik Gelişmeler", (Editör: İdris Bostan ve Salih Özbaran), **Türk Denizcilik Tarihi 1**, 1. Baskı, Deniz Basımevi Müdürlüğü, İstanbul, 2009, s. 256.
[163] Ayşe Nükhet Adıyeke – Nuri Adıyeke, **Osmanlı Dönemi Kısa Girit Tarihi**, Türkiye İş Bankası Yayınları Kültür Yayınları, İstanbul, 2021, s. 49.
[164] Gülsoy, Girit Seferi ve Sonrasındaki Politik Gelişmeler, s. 256.

başladı. Karada çarpışmalar sert bir şekilde geçerken, Osmanlı ordugâhındaki lojistik sıkıntılar hepten artmaya başlamıştı.

Donanmanın gecikmesinin sebebi daha sonra anlaşılacağı üzeri Venedik donanmasının cüretkâr bir şekilde Çanakkale Boğazı'nı kapatmasıydı. Osmanlılar bu ablukayı uzun süre aşamamış, hatta bir miktar mühimmat ile yiyecek malzemelerini kara yoluyla Ege kıyılarına göndererek, buradan ulaştırabilmişlerdi. Sıkıntı çeken Osmanlı ordusu 1649 yılında isyana bile kalkışmıştı.[165] İsyan üzerine ordu kuşatmayı kaldırmak ya da en azından zayıflatmak zorunda kalmıştı. 1651 yılında Venedikliler yeniden Çanakkale Boğazı'nı kapatmışlardı. Adaya yardım ancak 1653 ve 1654 yıllarında gönderilebilmişti. 1654, 1655, 1656 yıllarında yapılan deniz savaşlarını ise Venedikliler kazanmış, Osmanlılar İnebahtı'dan sonraki en ağır deniz yenilgilerini bu savaşlarda almıştı.[166] Bu sırada Osmanlıların yaşadığı otorite sorunları, iç işlerini karıştırmış bir dizi isyana sebep olmuş, Avusturya ile ilişkilerin gerginleşmesi üzerine dikkat bu yöne verilmiş, Girit savaşı adeta unutulmuştu.

1668 yılında gerekli desteğin Girit'e ulaştırılmasıyla birlikte Kandiye kuşatmasının ikinci safhası sayılabilecek saldırı başlatıldı. Bu sırada Venedik ise bulabileceği bir dış yardım umuduyla Avrupa'dan kendisine destek arıyordu. Kandiye kalesinin kendisine bırakılması teklif edilince Fransa Kralı bu daveti kabul ederek bölgeye Fransız donanmasını ve ordusunu yolladı. Yaklaşık 126 parçadan oluşan donanma, beraberinde 20.000 asker taşıyordu.[167] Karaya çıkan askerlerin büyük kısmı Osmanlı ordusu tarafından imha edilince, kalan askerler Fransa'ya geri dönmüştü. Bu Fransız yarımından da istediği sonucu bulamayan Venedik, teslim görüşmelerine başladı. Nihayet 6 Eylül 1669 yılında teslim anlaşması yapıldı ve Girit'in Osmanlılarca fethi tamamlanmış oldu.

### 5.4.2. Seferin Stratejik Tahlili

1645 yılında başlayan Girit Seferi, 1669 yılında yani yaklaşık 24,5 yıl sonra tamamlanabilmişti. Osmanlı'nın kendi iç yönetim sıkıntıları bir yana bırakılırsa,

[165] Gülsoy, **Girit Seferi ve Sonrasındaki Politik Gelişmeler**, s. 257.
[166] Girit üzerindeki Osmanlı ve Venedik hakimiyetlerini inceleyen bir başka çalışma için Molly Greene, "Ruling an Island Without a Navy: A Comparative View of Venetian and Ottoman Crete," **Oriento Moderno**, XX, 81, 2001, ss. 193-207.
[167] Adıyeke – Adıyeke, s. 54.

askeri anlamda seferin bu kadar uzamasının temel sebebi Osmanlı donanma gücünün yaşadığı gerilemeydi. Seferin başlangıcı sayılabilecek 1648 yılından itibaren donanma, kendi deniz hâkimiyetinin kuvvetli olduğu Çanakkale'den çıkamamış, adaya gerekli olan lojistik desteği sağlayamamıştı. Venedikliler, bu dönemde Bozcaada ve Limni'yi ele geçirerek, bir taarruz hareketi için eşsiz bir üs elde etmiş oluyorlardı. Buna karşılık Osmanlıların tek benimsediği strateji ise kıyılara yerleştirdiği topçu bataryalarıyla Venedik'i Boğaz'dan uzak tutmaya çalışmaktı.

Osmanlıların bir deniz stratejisinden yoksun olmasına karşın, Venedik tam olarak bir denizci devletin yapacağı hamleleri yapmıştı. Genç denizci Tommaso Morosini'nin önerisi ile Osmanlı donanmasının Girit'e yollayacağı ikmaller daha Çanakkale Boğazı'ndan geçerken kesilecek, bölgede etkili olan kuzeydoğu rüzgârı ve deniz yönündeki kuvvetli akıntı ile Osmanlılar, Barbaros'tan beri gelenekselleşmiş olan hilal şeklindeki savaş nizamını alamayacak, tek sıra halinde kalacaklar, Venedik donanması da bu tek sıra kadırgaları arasına alarak iki taraftan yoğun topçu ateşiyle sıkıştırabilecekti.[168] Bu planın uygulanabilmesini sağlayan en temel faktör tabi ki Venediklilerin kadırgalar yerine yelkenli gemileri tercih etmesiydi. Bu gemilerin büyük kısmı Hollanda ve İngiliz gibi kalyon yapımında ustalaşmış devletlerden kiralanmıştı. Özellikle "ships of the line" olarak bilinen hat gemileri, bu dönemde muharebelerin kaderine ciddi anlamda etki etmişti. Örneğin 1620'lerde kullanılan Venedik gemileri yalnızca 20-30 top civarında taşıyabiliyorken, Girit seferi sırasında yapılan kalyonların bir çoğun 70 toptan fazla taşımaktaydı.[169] Buna karşılık Osmanlılar, savaşın sonuna kadar küçük istisnalar hariç kadırga kullanmakta ısrarcı olmuşlardı. Bu hem kalyonlara karşı bir şanslarının kalmaması hem de sefer mevsiminin sürekli olarak aynı dönemde tekrarlanması ile birlikte Venedikliler tarafından aynı şekilde yenilgiye uğratılmaları demekti. Daha önceki dönemlerde de olduğu gibi Osmanlıların Girit Savaşı'na dair belirli bir stratejisi yoktu. Muhtemelen adanın Kıbrıs gibi hızlı bir şekilde ele geçirileceği düşünülmüştü. Eğer Venedik, Kıbrıs savaşındaki hatasını tekrarlayarak Osmanlı donanmasının önünü kesmeseydi, muhtemelen böyle de olacaktı. Bu, bir donanmanın savaşın seyrine ne şekilde etki edebileceğini en basit örneklerinden

[168] Gülsoy, **Girit Seferi ve Sonrasındaki Politik Gelişmeler**, s. 259.
[169] Frederic C. Lane, **Venice: A Maritime Republic**, The John Hopkins University Press, London, 1973, s. 412.

birisi oldu. Ayrıca Osmanlıların, ısrarla adalarda bir üs kurmayarak, buraları umursamazca kaderine terk etmesi, anlaşılması zor bir olaydır. Bölgedeki adalardan belirlenecek olan birkaçı, Osmanlı üsleri haline getirilirse, hem adaların savunması çok daha kolaylaşacak hem İstanbul daha güvenli hale getirilecek hem Osmanlı donanması birleşik şekilde durmayarak bir yok olma tehdidi altında kalmayacak hem de bu şekilde tek bir güzergâh ilerlemek zorunda kalmadan operasyonel kabiliyetini arttıracaktır. Ayrıca yine savaş öncesinde Trablusgarp'a yığınak yapılacak olsa; İstanbul ve Mısır'dan sonra yeni bir yardım kanalı açılabilecek böylece Venedikliler donanmalarını üçe bölmek zorunda kalacak ve zayıflayacaktı. Bu kadar basit bir planın hazırlanmamasını Osmanlılar, 24 yıllık bir savaşla ödemek zorunda kalacaklardır. Alfred Mahan'ın başucu kitabı olan "Deniz Harbi Üzerine" adlı kitabında söylediği gibi: *"Ülke güvenliğinin ulusal donanmanın taarruzi hareketiyle sağlanacak deniz kontrolüne bağlı olduğu ada devletleri bakımından, taarruz ve savunmanın genellikle birbirinin içinde olduğu gösterilmiştir."*[170] Venedik'in, Girit savaşı sırasında bunu bilinçsizce fark ederek, başarılı bir şekilde uygulamıştır. Eğer bu strateji Osmanlılar tarafından uygulanmış olsa, tam tersi olarak Adriyatik Körfezi'nin girişi kapatılarak, Venedik'in buradan çıkışı engellenir, Girit ise hem psikolojik hem lojistik olarak büyük bir yıkıma uğrayabilirdi, Osmanlı'da herhangi bir kesintiye uğramadan Girit'e yollayacağı takviyelerle adayı çok daha kısa bir sürede düşürme imkânına erişirdi. Üstelik Osmanlı'nın bu stratejiyi uygulaması Venedik'e göre çok daha kolay bir şekilde olurdu. Hâlihazırda Adriyatik'in doğu kıyılarının büyük kısmı Osmanlı kontrolü altındaydı. Oysa Venedik, tamamen düşman bir denize girerek, burada operasyon yürütmüştü.

Bir diğer önemli problem ise Osmanlı donanmasının bürokratik kısmında görülmüştür. Bunun en açık örneği ise 1645 – 1657 arasındaki on iki yılda toplamda on sekiz kaptanıderya bu göreve getirilmişti. Böylece donanma, en tepesinden başlayarak en aşağıya kadar tamamen iş bilmeyen kişilerle donatılmış oluyordu.

[170] A. Thayer Mahan, **Deniz Harbi Üzerine**, çev. A. Tunçer Büyükonat, Doruk Yayınları, İstanbul, 2013, s. 252.

## 5.5. Kadırgadan Kalyona Geçiş: Köklü Bir Değişim

Girit savaşının donanma üzerindeki en büyük etkisi şüphesiz Osmanlıların kuruluşundan beri kullandığı ve sonuna kadar inatla savundukları kadırgayı bırakarak yavaş yavaş kalyon tipi gemilere geçişiydi. Yelkenli bir gemi tipi olarak öne çıkan bu gemi tipi, özellikle coğrafi keşiflerle birlikte ciddi bir gelişim göstermişti. İlk örnekleri İspanya'da ortaya çıktıktan sonra özellikle İngilizler ve sonra Hollandalılar bu gemi tipine çok fazla katkı yaparak geliştirmiş, mükemmelleştirmişlerdi. Buna rağmen Akdeniz'de hala hâkim gemi tipi kadırgaydı. İspanya, Venedik, Osmanlı gibi Akdeniz'in başat güçlerinin donanmaları ağırlıklı olarak kadırgadan oluşuyor, yalnız Hristiyan donanmalarında az sayıda kalyon da görev yapıyordu. Osmanlılar ise kalyonu ağırlıklı olarak ticari faaliyetlerde kullanıyor, askeri operasyonlarda çok tercih etmiyorlardı.

Girit savaşı devam ettiği sırada Osmanlılar birçok defa kalyon inşasına girişmiş ancak bunların hepsi yarıda kesilmek zorunda kalmıştı. Bunda Osmanlıların kalyon inşası, idaresi ve sevki bakımından tecrübesiz olması ve kadırgaları bırakmaya bir türlü razı gelmemeleri etkili olmuştu. Örneğin 1651 yılında Sadrazam Melek Ahmed Paşa bir kalyon inşasına başlamış, geminin yapımı 16 Haziran 1651'de bitmiş, bir törenle denize indirilmişti ancak hemen akabinde gemi yan yatarak su almıştı.[171] Kâtip Çelebi, bunun halk arasında çeşitli dedikodulara ve uğursuzluk sayılmasına yol açtığını belirtmektedir. Yine aynı yıl Girit'e takviye götüren bir Osmanlı donanmasındaki kalyonların, Venedik ile yapılan savaşta düşmanın eline geçmesi, Osmanlıların kalyona karşı olan önyargılarını ve isteksizliklerini kuvvetlendirmiş görünmektedir.[172] Takip eden yıllarda Osmanlıların kalyon macerası yavaş yavaş azalmış ve ağırlık yine kadırgadan yana kaymıştır. Bu yıllarda Garp Ocakları çoktan yelkenli gemilerin üstünlüğünü kabul etmişti. Örneğin 1649 yılında yapılan savaşta donanmaya katılan Garp Ocakları takviye kuvvetlerinde yirmi altı burtun varken, yalnızca on bir çektiri bulunuyordu. Buna karşılık Osmanlı merkez filosunda yalnızca üç adet kalyon vardı.[173]

---

[171] Kâtip Çelebi, s. 152.
[172] İdris Bostan, "XVII. Yüzyılda Gemi Teknolojisinde Değişim: Kürekten Yelkene Geçiş", (Editör: İdris Bostan ve Salih Özbaran), **Türk Denizcilik Tarihi 1**, 1. Baskı, Deniz Basımevi Müdürlüğü, İstanbul, 2009, s. 273.
[173] Bostan, XVII. Yüzyılda Gemi Teknolojisinde Değişim: Kürekten Yelkene Geçiş, s. 274.

Osmanlıların nihai olarak kalyona geçişi ise 1682 yılında olmuştu. Bu dönüşüme öncülük edenler Sadrazam Merzifonlu Kara Mustafa Paşa ve Kaptanıderya Bozoklu Mustafa Paşa idi. Trablusgarp kökenli Mısırlızâde İbrahim Paşa İstanbul'a çağrılarak kendisine sekiz tanesi 34 metre, iki tanesi 38 metre olmak üzere toplamda on parça kalyon yapımı emri verildi.[174] Osmanlıların başladığı bu kalyon inşa süreci, ilk seferde olduğu gibi kesilmeden ve hatta artarak devam etti. Bostan'ın aktardığı sayılara göre Osmanlıların elinde; 1685'te 10, 1695'te 20, 1696'da 29, 1698'de 32 kalyon denize açılmıştı.[175]

Donanmanın başına Mezamorta Hüseyin Paşa'nın geçmesiyle birlikte bu kalyonlar kısa sürede rüştlerini ispat ederek, Osmanlılara çeşitli zaferler kazandıracaklardır. 1694 – 1695 yılları arasında Venediklilerin Sakız Adası'nı kuşatıp, ele geçirmesinden sonra Kaptanıderya Mezamorta Hüseyin Paşa derhal denize açılarak 21 kalyon, 5 mavuna, 21 kadırgadan oluşan Venedik donanmasına, 24 kalyon ve 24 kadırgadan oluşan filosuna saldırmıştı. Savaş sonunda Venedik üç kalyonunu ve 2.500 askerini kaybederken Osmanlılar yalnızca iki kadırga kaybetmişti.[176] Venedik donanması buradan çekilmiş, Osmanlılar Sakız Adası'nı geri almışlardı. Böylece Girit savaşı sırasında Çanakkale Boğazı'na hapsedilen Osmanlı donanması 1683 yılında başlayan ve 1699'a kadar süren Kutsal İttifak Savaşları sırasında Ege'de Venedik donanmasına üstün gelmiş, kalyona geçişini başarıyla tamamlamış görünmektedir. Şüphesiz bu üstünlüğün kurulmasındaki en büyük pay1701'deki ölümüne kadar Kaptanıderyalık yapan Mezamorta Hüseyin Paşa'ya aittir.

## 5.6. Donanmanın Kurumsallaşması: 1701 Bahriye Kanunnâmesi

Mezamorta Hüseyin Paşa'nın vefatından önce yaptığı son büyük iş ise şüphesiz Bahriye Kanunnâmesi'nin hazırlanması idi. 1699'daki büyük yenilgiden sonra Osmanlılar, kapsamlı bir ıslahat politikası benimsemişler, bu sayede Hüseyin Paşa'da donanmada yapılacak olan yenilikler için uygun fırsatı yakalamıştı.

[174] Daniel Panzac, **Osmanlı Donanması (1572-1923)**, çev. Ahmet Maden – Sertaç Canpolat, 2. Baskı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2020, İstanbul, s. 164.
[175] Bostan, **XVII. Yüzyılda Gemi Teknolojisinde Değişim: Kürekten Yelkene Geçiş**, ss. 276-277.
[176] Panzac, s. 166.

Kanunnâme'de donanmada bulundurulması gereken kalyon sayısı, gemi inşasında kullanılacak olan malzemeler ve bunların kalitesi, gemi personellerinin atanması, terfi ve emeklilik meseleleri gibi temel şeyler belirlenmişti. Buna göre Osmanlı donanmasındaki amiral sayısı üçe çıkarılmış ve bunlar Kapudane, Patrona ve Riyale olarak belirlenmişti. Terfi sisteminde liyakatin ön planda tutulması esas kabul edilmiş ve terfi alacak personelin kesinlikle denizcilikten yetişmiş olması şartı koyulmuştur. Böylece özellikle 17. yüzyılda Osmanlı donanmasının en büyük sıkıntısı olan iş bilmez kaptan paşalar sorunu çözülmeye çalışılmıştır. Kaptanıderyalar kesinlikle sebepsiz yere görevden alınmayacaklardı. Bunun dışında her geminin kaptanı, kendi personelinden sorumlu olacak, kıyıya çıkıldığında herhangi bir taşkınlığa kesinlikle izin verilmeyecek ve personel disiplin altında tutulacaktır. Buna karşılık kaptanlar, gemilerinin her eksiğini gidermek zorunda olacaklar ve bu görevlerini yerine getirmeyen kimselerin gemileri ellerinden alınacaktır. Yine bu kanunnâme ile kalyon kaptanlarının, kendi aralarında yapılacak olan seçimle belirlenmesi şartı getirilmiştir.[177]

Mezamorta Hüseyin Paşa'nın ölümünden yaklaşık bir buçuk ay sonra ilan edilen kanunnâme, Garp Ocaklarında yetişmiş bu tecrübeli denizcinin katkısı ile Osmanlı donanmasının tüm sorunlarını başarılı bir şekilde tespit etmiş ve bunlara uygun çözümler getirmiştir. Böylece 1571'den itibaren 1701 yılına kadar çeşitli yenilgiler ile hırpalanan Osmanlı donanması, kısa süreliğine de olsa yeniden toparlanma fırsatı bulmuştur. Bu anlamıyla 1701 Bahriye Kanunnâmesi, Osmanlı Donanmasının ilk kurumsallaşma faaliyeti sayılabilir.

[177] İdris Bostan, "Mezamorta Hüseyin Paşa ve 1701 Tarihli Bahriye Kanunnâmesi", (Editör: İdris Bostan ve Salih Özbaran), **Türk Denizcilik Tarihi 1**, 1. Baskı, Deniz Basımevi Müdürlüğü, İstanbul, 2009, s. 289.

## SONUÇ

Yukarıda ortaya koyulmaya çalıştığımız gibi Osmanlı İmparatorluğu, Sultan II. Mehmed, Barbaros Hayreddin ve son olarak Mezamorta Hüseyin Paşa dönemleri dışında belirgin bir deniz stratejisi benimsememiştir. Karadaki seferlerin benzeri şeklinde, sefer mevsimi olan bahar ayında denize açılan donanma, Eylül – Ekim gibi İstanbul'a geri dönmektedir. Girişilen seferlerin çoğunda yalnızca kara ordusunun lojistiğini sağlayan, deniz kıyısındaki bölgelerin kıyı ablukası görevini yerine getiren bir destek unsuru olmuştur. Oysa bu Osmanlı İmparatorluğu'nun sahip olduğu potansiyeli ciddi miktarda kısıtlamaktadır. Yukarıda bahsedilen dönemler dışında, kıyı devriyesi dışında, rakip denizlerde yalnızca kıyı akınları yaparak donanmanın sahip olduğu kaynaklar kısa vadeli kârlar için harcanmıştır. Oysa belirlenecek uzun vadeli stratejiler ile hem kara ordusu hem donanma bu strateji çerçevesinde kullanılmasının, imparatorluk adına çok daha faydalı olacağı açıktır.

Bu şekilde stratejilerin uzun vadeli kullanımları örneğin Barbaros döneminde görülmüştür. Barbaros'un temellerini attığı strateji çerçevesinde Osmanlı İmparatorluğu 16. yüzyılın ortalarından itibaren özellikle Doğu Akdeniz'de tartışılmaz bir egemenlik kurmuş ve bu bölgeyi adeta kendi iç denizi haline getirmeyi başarabilmiştir. Özellikle önce Kıbrıs'ın daha sonra Girit'in fethi ile bu egemenlik pekişmiştir. Elbette Barbaros'a bu stratejiyi uygulayabilecek kaynakları ve imkânları vermekle birlikte, denizlerdeki egemenliğini bu dönem için henüz önemsediğini göstermektedir. Böylece Avrupa'ya karşı saldırgan politikaların benimsendiği bir dönemde, Barbaros gibi yetenekli bir denizciyi Osmanlı'nın himayesine katmak, Osmanlı'nın stratejik başarısıdır.

Yukarıda bahsettiğimiz istisnalar haricinde, çalışmamızda bu stratejinin belirlenememesini ortaya koymaya çalışarak, bu anlamda donanmanın ciddi organizasyon problemleri, liyakatsizlik, kurumsallaşamama gibi temel problemlerine değinerek, bunları göstermeye çalıştık. Denizcilik sanatını bilmeyen, ömrünün büyük

kısmını karada geçiren kişilerin kaptanıderyalık görevine getirilmesi, donmanın eksikliklerinin, donanmanın bir stratejiden yoksun olmasının ve yapısal bozulmanın İnebahtı ya da Girit Savaşı gibi olaylarda ne derecede büyük problemlere yol açtığı görülmüştür.

Kara ordusuna göre çok daha masraflı, planlama ve organizasyon bakımından zorluklar içeren donanma faaliyetleri, daima kaynakları yutan, masraflı faaliyetler olmuştur. Osmanlı İmparatorluğu gibi oldukça farklı coğrafyalarda faaliyet gösteren devletlerin, bu donanmaları beslemek adına ticari denizciliğe yönelmesi hayatidir. Osmanlı İmparatorluğu ise hem sahip olduğu ekonomik görüş açısıyla hem de yukarıda bahsettiğimiz uzun vadeli planlama yoksunluğundan dolayı bu önemli noktayı atlamıştır. Coğrafi keşiflerden itibaren Avrupa devletlerinin donanmaları, yalnızca askerî seferler amacıyla kullanılmamış, bunlar daha çok yeni bölgelerdeki kaynakların ortaya çıktığı topraklardaki hâkimiyetin sağlanması, bu kaynakların anavatana aktarılması ve bunların işlenerek yeniden bu yeni pazarlara aktarılmasını sağlamak adına deniz yollarının güvenliğini sağlamakla uğraşmışlardır. Böylece sahip oldukları büyük masrafları karşılamak bir yana, devlet hazinesinin zenginleşmesinin temelini oluşturmuşlardır.

Oysa Osmanlı İmparatorluğu için durum tam tersidir. Donanma, yalnızca kara ordusunun bir uzantısı olarak görülmüş, fethedilen topraklar ya hep ya hiç mantığı ile toprağa dayalı vergilendirme sisteminin bir parçası haline getirilmeye çalışılmış ya da tamamen terk edilmiştir. Böylece oldukça masraflı olan donanmanın giderleri, kara gelirleri ile karşılanmaya çalışılmış, devletin 16. yüzyıl sonrasında ve 17. yüzyılda giderek etkisini arttıran ekonomik krizlerle karşılaşması, bu pahalı "uğraşın" göz ardı edilmesine ve gittikçe önemsizleşmesine yol açmıştır.

## KAYNAKÇA

### I. Yayınlanmış Kaynaklar

**Cihannüma**, Neşrî. (Yayınlayanlar: Faik Reşit Unat – Mehmed A. Köymen), Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1957.

**Decline and Fall of Byzantium to the Ottoman Turks**, Doukas. çev. Harry J. Magoulias, Wayne State University Press, Detroit, 1975.

**Deniz Savaşları Hakkında Büyüklere Armağan (Tuhfetü'l-Kibâr fî Esfâri'l-Bihar)**, Kâtip Çelebi. (Yayınlayanlar: Seda Çakmakçıoğlu – Çetin Şan), Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 2007.

**Gazavât-ı Hayreddin Paşa**. Muradî, Cilt I, (Yayınlayan: M. Ertuğrul Düzdağ), Tercüman Yayınevi, İstanbul, 1979.

**Gazavât-ı Hayreddin Paşa**. Muradî, Cilt II, (Yayınlayan: M. Ertuğrul Düzdağ), Tercüman Yayınevi, İstanbul, 1979.

**Harîta-i Kapudânân-ı Deryâ (1352-1853)**, Mehmed İzzet Bey. (Yayınlayan Cemil Sağlam), Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, İstanbul, 2021.

**Histories Book VIII**, Herodotus. (Yayınlayan A.M. Bowie), Cambridge University Press, Cambridge, 2007.

**Kritovulos Tarihi (1451-1467)**, Kritovulos. çev. Ari Çokona, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2018.

**Mir'atü'l-Memâlik: Seydi Ali Reis'in Maceraları Basra – Hindistan – Türkistan – İran 1554 – 1557**, Seydi Ali Reis. (Yayınlayan Ömer Tellioğlu), Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2021.

**The Bondage and Travels of J. Schiltberger a Native of Bavaria, in Europe, Asia and Africa, 1396-1427**, Johannes Schiltberger. çev. J. Buchan Telfer, The Hakluyt Society, Londra, 1859.

## II. Araştırma ve İnceleme Eserler


Abulafia, David. **Büyük Deniz, Akdeniz'de İnsanlık Tarihi**, çev. Gül Çağalı Güven, Alfa Yayınları, İstanbul, 2012.

Acıpınar, Mikhail. **Osmanlı İmparatorluğu ve Floransa: Akdeniz'de Diplomasi, Ticaret ve Korsanlık 1453-1599**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2016.

Adıyeke A. Nükhet ve Adıyeke, Nuri. **Osmanlı Dönemi Kısa Girit Tarihi**, Türkiye İş Bankası Yayınları Kültür Yayınları, İstanbul, 2021.

Akad, Mehmet Tanju. **Türk Tarihinin Yönünü Değiştiren Savaşlar II - Deniz Savaşları: Anadolu Selçuklu Devleti'nden Osmanlı İmparatorluğu'na**, İnkılâp Yayınevi, İstanbul, 2018.

Bostan, İdris. "Fatih Sultan Mehmed ve Osmanlı Denizciliği", (Editör: İdris Bostan ve Salih Özbaran), **Türk Denizcilik Tarihi 1**, 1. Baskı, Deniz Basımevi Müdürlüğü, İstanbul, 2009, ss. 85-97.

Bostan, İdris. "II. Bayezid Döneminde Osmanlı Denizciliği", (Editör: İdris Bostan ve Salih Özbaran), **Türk Denizcilik Tarihi 1**, 1. Baskı, Deniz Basımevi Müdürlüğü, İstanbul, 2009, ss. 111-121.

Bostan, İdris. "İlk Osmanlı Deniz Üssü: Gelibolu", (Editör: İdris Bostan ve Salih Özbaran), **Türk Denizcilik Tarihi 1**, 1. Baskı, Deniz Basımevi Müdürlüğü, İstanbul, 2009, 73-85.

Bostan, İdris. "İmparatorluk Donanmasına Doğru: Tersâne-i Âmire'nin Kuruluşu ve Denizlerde Açılım", (Editör: İdris Bostan ve Salih Özbaran), **Türk Denizcilik Tarihi 1**, 1. Baskı, Deniz Basımevi Müdürlüğü, İstanbul, 2009, ss. 121-133.

Bostan, İdris. "Malta Kuşatmasından Tunus'un Fethine", (Editör: İdris Bostan ve Salih Özbaran), **Türk Denizcilik Tarihi 1**.

Bostan, İdris. “Mezamorta Hüseyin Paşa ve 1701 Tarihli Bahriye Kanunnâmesi”, (Editör: İdris Bostan ve Salih Özbaran), **Türk Denizcilik Tarihi 1**, 1. Baskı, Deniz Basımevi Müdürlüğü, İstanbul, 2009, ss. 281-293.

Bostan, İdris. “Osmanlı Donanmasında Kürekçi Temini”, **Tarih Dergisi**, Sayı: 37, 2002, ss. 59-76.

Bostan, İdris. “Preveze Deniz Zaferi ve Sonrasında Akdeniz Dünyası”, (Editör: İdris Bostan ve Salih Özbaran), **Türk Denizcilik Tarihi 1**, 1. Baskı, Deniz Basımevi Müdürlüğü, İstanbul, 2009, ss. 173-185.

Bostan, İdris. “XVII. Yüzyılda Gemi Teknolojisinde Değişim: Kürekten Yelkene Geçiş”, (Editör: İdris Bostan ve Salih Özbaran), **Türk Denizcilik Tarihi 1**, 1. Baskı, Deniz Basımevi Müdürlüğü, İstanbul, 2009, ss. 269-281.

Bostan, İdris. **Osmanlılar ve Deniz, Deniz Politikaları, Teşkilat, Gemiler**, 4. Baskı, Küre Yayınları, İstanbul, 2017.

Bradford, Ernle. **Padişahın Amiralı Barbaros Hayreddin: Korsan ve İmparatorluk Kurucusu**, çev. Ahmet Fethi Yıldırım, İstanbul, 2021.

Braudel, Fernand. **II. Felipe Döneminde Akdeniz ve Akdeniz Dünyası Cilt III**, çev. Mehmet Ali Kılıçbay, 2. Baskı, Doğubatı Yayınları, İstanbul, 2021.

Brodie, Bernard. **Yaratılan Deniz Gücü Stratejisi**, çev. Yılmaz Dalkanat Doruk Yayınları, İstanbul, 2011.

Brummett, Palmira. **Osmanlı Denizgücü: Keşifler Çağında Osmanlı Denizgücü ve Doğu Akdeniz'de Diplomasi**, çev. H. Nazlı Pişkin, İstanbul, 2009.

Büyüktuğrul, Afif. Türk Denizcilerinin Atlas Okyanusundaki Harekâtı, **Belleten**, Cilt: 46, Sayı: 181, Ocak 1982, ss. 35-61.

Casale, Giancarlo. **Osmanlı’nın Keşif Çağı,** çev. Cemal Can Tarımcıoğlu, Fol Yayınları, Ankara, 2023.

Cipolla, Carlo M. **Yelken ve Top**, çev. Aslı Kayabal, Kitap Yayınevi, İstanbul, 2003.

Corbett, S. Julian. **Deniz Stratejisinin Prensipleri**, çev. Tunçer Büyükonat, Doruk Yayınları, İstanbul, 2010.

Çavuşdere, Serdar. **Orta Çağ'da Venedik, Papalık ve Türkler**, İstanbul, 2017.

Daş, Mustafa. "Türklerin Bizans ve Venedik'le Denizlerdeki İlişki ve Mücadeleleri" (Editör: İdris Bostan ve Salih Özbaran), **Türk Denizcilik Tarihi 1**, 1. Baskı, Deniz Basımevi Müdürlüğü, İstanbul, 2009, ss. 49-61.

Dennis, George. The Byzantine Turkish Treaty of 1403**, Orientalia Christiana Periodica**, Vol. XXXIII, 1967, ss. 72-88.

Emecen**,** Feridun M. "Aydınoğlu Umur Bey: Kısa Bir Biyografi Denemesi", (Editör: Mehmet Şeker, Mehmet Ersan, Cüneyt Kanat), **Uluslararası Batı Anadolu Beylikleri Tarih Kültür ve Medeniyet Sempozyumu I: Aydınoğulları Tarihi**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2013, ss. 41-62.

Emecen, Feridun. **İlk Osmanlılar ve Batı Anadolu Beylikleri Dünyası**, İstanbul, 2021.

Emecen, Feridun. **İlk Osmanlılar ve Batı Anadolu Beylikleri Dünyası**, Kapı Yayınları, İstanbul, 2021.

Ernle Brandford. **Akdeniz: Bir Denizin Portresi,** çev. Ahmet Fethi, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2004.

Erol, Burak Gani. "Kızıldeniz'de Portekizlilere Karşı Mücadele Eden Memlûk Devleti'ne Osmanlı Yardımı", **Uluslararası Piri Reis ve Türk Denizcilik Tarihi Sempozyumu Kitabı**, İstanbul, Türkiye, 26 Eylül – 29 Haziran 2013, Cilt: 3, ss. 135-157.

Feridun M. Emecen. **Kanuni Sultan Süleyman ve Zamanı**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2022.

Fisher, Sydney Nettleton. The Foreign Relations of Turkey (1481–1512)**, University of Illinois Press, Urbana, 1948.**

Fleet, Kate. "Osmanlı Devleti'nin Erken Döneminde Doğu Akdeniz ve Karadeniz'de Denizcilik Faaliyetleri", (Editör: İdris Bostan ve Salih Özbaran), **Türk Denizcilik Tarihi 1**, 1. Baskı, Deniz Basımevi Müdürlüğü, İstanbul, 2009, ss. 63-73.

Goldsworthy, Adrian. **The Fall of Carthage: The Punic Wars 265-146 BC**, Cassell Military Paperbacks, London, 2003.

Green, Molly. Ruling an Island Without a Navy: A Comparative View of Venetian and Ottoman Crete. **Oriento Moderno**, XX, 81, 2001, ss. 193-207.

Gürkan, Emrah Safa. **Sultanın Korsanları: Osmanlı Akdenizi'nde Gazâ, Yağma ve Esaret, 1500-1700**, 1. Baskı, Kronik Yayınları, İstanbul, 2018.

Kılıç, Hakan. Osmanlıların Minorka Adası'na Saldırısı ve Ciutadella'nın İşgali (1558), **Mülkiye Dergisi**, Cilt: 44, Sayı: 2, 2020, ss. 219-238.

Hattendorf, John. Richard W. Unger, **War at Sea: In the Middle Ages and Renaissance**, Suffolk, 2013.

Hess, Andrew. **Unutulmuş Sınırlar: 16. Yy. Akdenizinde Osmanlı-İspanyol Mücadelesi**, çev. Özgür Kolçak, İstanbul, 2010.

İnalcık, Halil. **"Osmanlı İmparatorluğu'nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi – I 1300 – 1600"**, (Çev: Halil Berktay), 1. Baskı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2017.

İnalcık, Halil. **Devlet-i Aliyye Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar – I Klasik Dönem (1302-1606) Siyasal, Kurumsal ve Ekonomik Gelişim**, 58. Baskı, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul, 2017, İstanbul.

İnalcık, Halil. **İki Karanın Sultanı İki Denizin Hakanı Kâyser-i Rûm Fâtih Sultan Mehemmed Han**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 3. Baskı, İstanbul, 2020.

İnalcık, Halil. **İzmir'i fetheden Bizans'ı titreten Türk ÇAKA BEY**, NTV Tarih, Sayı: 48, 2013, ss. 51-54.

Kaymakçı, Emre. **Ege Adaları'nda Hâkimiyet Mücadelesi: Bizans ve Venedik'in Türkleri Durdurma Teşebbüsleri (XI. - XV. Yüzyıllar)**, Selenge Yayınevi, İstanbul, 2021.

Knobler, Adam. The Rise of Tīmūr and Western Diplomatic Response, 1390-1405, **Journal of the Royal Asiatic Society**, Third Series, Vol. 5, No. 3, Kasım 1995, ss. 341-349.

Lane, Frederic. **Venice: A Maritime Republic**, The John Hopkins University Press, London, 1973.

Lazanby, J.F. **The Defence of Greek 490-479 B.C.**, Aris & Philips Press, Wiltshire, 1993.

Mahan, A. Thayer. **Askeri Kara Harekatlarının Temelleri ve Uygulamaları ile Karşılaştırmalı ve Kıyaslamalı Deniz Stratejisi**, çev. Saner Sarı, İstanbul, 2021.

Mahan, A. Thayer. **Deniz Harbi Üzerine**, çev. Tunçer Büyükonat, Doruk Yayınları, İstanbul, 2013.

Merçil, Erdoğan. "Selçuklular Döneminde Türk Denizcilik Faaliyetleri", (Editör: İdris Bostan ve Salih Özbaran), **Türk Denizcilik Tarihi 1**, 1. Baskı, Deniz Basımevi Müdürlüğü, İstanbul, 2009, ss. 21-31.

Miles, Richard. **Carthage Must Be Destroyed: Rise and Fall of an Ancient Civilization**, Penguin Group, New York, 2011.

Orhonlu, Cengiz. “Hint Kaptanlığı ve Pîrî Reis”, **Belleten**, Cilt: 34, Sayı: 134, Nisan 1970, ss. 235-254.

Ostrogorsky, Georg. **Bizans Devleti Tarihi**, çev. Fikret Işıltan, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2011.

Özbaran, Salih. “Osmanlı İmparatorluğu’nun Hint Okyanusu’na Açılması”, (Editör: İdris Bostan ve Salih Özbaran), **Türk Denizcilik Tarihi 1**, 1. Baskı, Deniz Basımevi Müdürlüğü, İstanbul, 2009, ss. 201-213.

Özbaran, Salih. **Umman’da Kapışan İmparatorluklar: Osmanlı ve Portekiz**, 1. Baskı, Tarihçi Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2013.

Öztürk, Yücel. “Fatih Zamanında Osmanlı Karadeniz Politikasının Oluşması ve Sonuçları”, **Giresun ve Doğu Karadeniz Sosyal Bilimler Sempozyumu Kitabı**, Giresun Belediyesi, Ankara, 09-11.10.2008, ss. 138-162.

Öztürk, Yücel. **“Osmanlı Hakimiyetinde Kefe”**, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2000.

Padfield, Peter. **Tide of Empires Volume One: Decisive Naval Campaigns in the Rise of the West 1481-1654**, Londra, 2021.

Palmer, A. Michael. **Denizde Komuta: On Altıncı Yüzyıldan Günümüze Donanmada Komuta ve Kontrol**, çev. Erkan Bebek, İstanbul, 2012.

Panzac, Daniel. **Osmanlı Donanması (1572-1923)**, çev. Ahmet Maden – Sertaç Canpolat, 2. Baskı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2020, İstanbul.

Pryor, John. **Akdeniz'de Coğrafya, Teknoloji ve Savaş: Araplar, Bizanslılar, Batılılar ve Türkler**, çev. Füsun Tayanç ve Tunç Tayanç, Kitap Yayınevi, İstanbul, 2004.

Castleden, Rodney. **Minoans: Life in Bronze Age Crete**, Routledge, London, 1993.

Tartaron, Thomas F. **Maritime Networks in the Mycenaen World**, Cambridge University Press, New York, 2013.

T.C. Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Türk Asker Büyükleri ve Zaferleri Serisi No: 11, **Kıbrıs'ın Fethi 1570 – 1571**, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1986.

Tabakoğlu, Hüseyin Serdar. **Akdeniz'de Savaş: Osmanlı-İspanyol Mücadelesi**, Kronik Yayınları, 2019, İstanbul.

Tansel, Selahattin. **Sultan II. Bâyezid'in Siyasî Hayatı**, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1966.

Thucydides. **History of the Peloponnesian War (Books 1-2)**, çev. Charles Foster Smith, Harvard University Press, Büyük Britanya, 1919.

Turan, Osman. **Selçuklular Zamanında Türkiye**, Turan Neşriyat Yurdu, İstanbul, 1971.

Turan, Şerafettin. **Türkiye - İtalya İlişkileri Cilt: 1 Selçuklular'dan Bizans'ın Sona Erişine,** Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2020.

Üçok, Bahriye. **İslâm Tarihi: Emevîler-Abbasîleri**, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, Ankara, 1968.

Wittek, Paul. **Menteşe Beyliği**, çev. O.Ş. Gökyay, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1999.

Zachariadou, Elizabeth. **"Changing Masters in Aegean"**, çev. Serdar Çavuşdere, The Geek Islands and the Sea: Proceedings of the First International Colloquium held at he Hellenic Institute, Royal Holloway, University of London, 21-22 Eylül 2001, eds. J. Chrysostomides, Ch. Dendrinos, J. Harris. Camberley: Porphyrogenitus 2004, ss. 199 – 212.

## III. Elektronik Kaynaklar

İdris Bostan. **Kemal Reis**, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (Erişim 29 Mayıs 2023). https://islamansiklopedisi.org.tr/kemal-reis

Şerafettin Turan. **Barbaros Hayreddin Paşa**, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (Erişim 17 Haziran 2023). https://islamansiklopedisi.org.tr/kemal-reis

Stephens, Henry Morse. **Rulers of India: Albuquerque** (Epub: Project Gutenberg), 2010. https://www.gutenberg.org/ebooks/31226